

ΑΘΑΝΑΣΗΣ ΔΙΑΚΟΣ

ΑΣΤΡΑΠΟΓΙΑΝΝΟΣ

ΥΠΟ

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ ΒΑΛΑΩΡΙΤΟΥ.

ΕΚΔΙΔΟΝΤΑΙ ΥΠΟ ΠΑΥΛΟΥ ΛΑΜΠΡΟΥ.

ΑΘΗΝΑΙ,

ΤΥΠΟΙΣ Χ. ΝΙΚΟΛΑΙΔΟΥ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΣ.

(Παρά τῆ Πύλῃ τῆς Ἀγορᾶς ἀριθ. 4).

1867.

ΑΘΑΝΑΣΗΣ ΔΙΑΚΟΣ

ΑΣΤΡΑΠΟΓΙΑΝΝΟΣ

ΥΠΟ

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ ΒΑΛΔΩΡΙΤΟΥ.

ΕΚΔΙΔΟΝΤΑΙ ΥΠΟ ΠΑΥΛΟΥ ΛΑΜΠΡΟΥ.

ΑΘΗΝΑΙ,

ΤΥΠΟΣ Χ. ΝΙΚΟΛΑΙΔΟΥ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΣ.

(Παρά τῆ Πύλῃ τῆς Ἀγορᾶς ἀριθ. 4).

1867.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΙΩΑΝΝΟΥ
ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗ

233418

ΤΟΙΣ

ΥΠΕΡ ΠΙΣΤΕΩΣ ΚΑΙ ΠΑΤΡΙΔΟΣ

ΑΓΩΝΙΖΟΜΕΝΟΙΣ.

ΑΘΑΝΑΣΗΣ ΔΙΑΚΟΣ.

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ.

»Γὰ ἰδὲς καιρὸ ποῦ ἐδιάλεξεν ὁ Χάρος νὰ μὲ πάρῃ
Τώρα ποῦ ἀνθίζουσι τὰ κλαριά, ποῦ βγάν' ἡ γῆ χορτάρια.»

Εἶδόν ποτε μητέρα οἰκτρῶς ὄδυρομένην ἐπὶ τοῦ τάφου
τοῦ μονογενοῦς αὐτῆς τέκνου, καὶ σιωπηλῶς καὶ μετὰ
σεβασμοῦ ὑπὸ ἀνεκφράστου βαρυθυμίας κατεχόμενος ἐτόλ-
μησα νὰ προσέλθω ἐπ' ἐλπίδι, ὅτι ἤθελον δυνηθῆ μικρὰν
τινα νὰ προσενέγκω ἀνακούφισιν εἰς τὸ ἀφόρητον ἄλγος
τῆς πενθούσης διὰ τῶν τετριμμένων ἐκείνων παραινέσεων,
δι' ὧν συνήθως πειρώμεθα νὰ καταστείλωμεν τὰς ἀκαθέ-
κτους ἐκρήξεις ἀπηλπισμένης τινὸς καρδίας.

Οὔτε κυπάρισσοι οὔτε ἰτέαι οὔτε πολύτιμα ἄνθη οὔτε
σιδηραὶ κιγκλίδες οὔτε μάρμαρα περιεχόσμουσι ἢ ἐπεσκία-
ζον τὸ τελευταῖον ἐκεῖνο κατοικητήριον. Εἷς μόνος ἀνεξέρ-

γαστος λίθος ἐσημείου τὴν κεφαλὴν καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἐκάπνιζεν ὁ νεκρολίθανος, καϊόμενος ἐντὸς τοῦ κοιλάματος εὐτελοῦς κεράμου. — Τὸ χῶμα προσφάτως ἀνασκαφὸν ἐφαίνετο ἐξωγκωμένον καὶ κύκλω ὀλίγη χλόη ἐχάραττε τὰ στενώτατα ὄρια, ἐν οἷς πάντα περιχλείονται τὰ ἀνθρώπινα. — Ἐνθεν κάκειθεν ἄλλα διεσπαρμένα μνήματα καὶ ἐν τινὶ γωνίᾳ προσηλωμένον ἐπὶ γηραιᾶς ἐλαίας τὸ σήμαντρον τοῦ κοιμητηρίου, πολλαχῶς ἐκ τῆς σκωρίας πεποικιλμένον καὶ μὴ κινούμενον παρὰ διὰ μακροῦ σχοινοῦ ἔρποντος σπειροειδῶς περὶ τὸν ἀπηρχαιωμένον χορμόν.

Μετὰ θρησκευτικοῦ φόβου προσεγγίσας καὶ ἰδὼν τὴν γυναῖκα γονυπετῆ, φέρουσαν ἐπὶ τοῦ τραχήλου ἀτάκτως λελυμένην τὴν κόμην, δρύπτουσαν διὰ τῶν ὀνύχων τὰς παρειὰς καὶ ἀδιαλείπτως ποτὲ μὲν καταφιλοῦσαν τὴν γῆν, ποτὲ δὲ κλίνουσαν τὸ ὠτίον ἐπὶ τοῦ μνήματος καὶ ὠσανεὶ ἀκροαζομένην τῆς φωνῆς τοῦ τεθνεώτος, ἡσθάνθη ἐμαυτὸν συντετριμμένον, καὶ καταληφθεὶς ὑπὸ ἀφάτου συγκινήσεως ἔμεινα ἀσκεπῆς καὶ ὄρθιος ἀπέναντι τοῦ μητρικοῦ πάθους μὴ τολμῶν νὰ διαταράξω τὸν μυστηριώδη διάλογον, δι' οὗ προφανῶς ἐτίθετο εἰς συγκοινωνίαν ἡ ζῶσα πρὸς τὸν ἐν τῷ ἄδῃ πεφιλημένον αὐτῆς υἱόν.

Ἦκουσα τότε πρῶτον, μετὰ βαθυτάτης κατανύξεως, τὰ κάλλιστα τῶν ἡμετέρων μοιρολογίων καὶ ἔμεινα μέχρι τέλους ἀποβρόφῶν τὰς ἀναθυμιάσεις τῆς νεκρικῆς ἐκείνης ποιήσεως, ἴσως προαισθανόμενος ὅτι ἔμελλε νὰ ἔλθῃ ποτὲ ὥρα, καθ' ἣν θρηνωδῶν κ' ἐγὼ ἤθελον δυνηθῆν' ἀποτίσω τὴν ὀφειλὴν μου πρὸς ἐκείνους, οἵτινες, ἀφοῦ τὰ ἱερά αὐτῶν λείψανα διέσπειραν ἀπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος πρὸς γονιμοποίησιν τοῦ πολυπαθοῦς ἡμῶν ἐδάφους, κεῖνται ἀμνημόνευτοι, ἀμοιρολόγητοι.

Οὐδ' ἔπαυον αἱ ὀλολυγαὶ τῆς τρισαθλίας μητρός! Ἡ θύελλα τοῦ κοπετοῦ προέβαινεν ἀενάως, οἱ δὲ στεναγμοὶ συνοδευόμενοι ὑπὸ ὀδυρμῶν καὶ ῥαγδαίων δακρύων τηλικαύτην εἶχον λάβει ἐπίτασιν, ὥστε δὲν ἐδυνάμην πλέον οὔτε τοῦ μέτρου τὴν ἀρμονίαν οὔτε τῶν ἰδεῶν τὴν συνάφειαν νὰ παρακολουθῶ. Καὶ ὅμως ἀνωτέρα τις καὶ ἀκαταμάχητος δύναμις μ' ἐκράτει ἀκίνητον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ὅπου διεδραματίζετο τὸ ἐλεεινὸν θέαμα. Ὁ διάλογος ἀνεξάντλητος. Νέαι ἐρωτήσεις προεκάλουν νέας ἀπαντήσεις, ἀφ' ἑνὸς ἡ ζωὴ ἐκθέτουσα τὰ τοῦ κόσμου, ἀφ' ἑτέρου ὁ θάνατος ἀφηγούμενος τὰ τοῦ ἄδου, φοβερὰ καὶ σπαραξικάρδιος συνέντευξις ἐμπνέουσα ἀπερίγραπτον τρόμον ἀλλὰ

συνάμα ἐπιχέουσα ἀπροσδοκίτους παραμυθίας διὰ τοῦ
ὑψους καὶ τῆς καλλονῆς τῶν αἰσθημάτων ἅτινα ἐγεί-
ρονται ἐκ τῆς πένθιμου ἐκείνης παραστάσεως.

Μεταξὺ τῶν ἀδομένων ἤκουσα ὡς παρὰ τοῦ νεκροῦ
ἀπαγγελλόμενον καὶ τὸ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν προλεγομένων
μου δίστιχον. Καὶ ἀφ' οὗ ἐπὶ πολὺν χρόνον ἔμεινε τεθαμ-
μένον ἐν τῇ καρδίᾳ μου, ἕκαστον δὲ αὐτοῦ στοιχείον, ἐ-
κάστη συλλαβὴ ὑπῆρξαν τὰ ψυχία, ἐξ ὧν πολλάκις ἐτρά-
φησαν τὰ ποιητικά μου ὄνειροπολήματα, ἔρχεται πάλιν
ἀκέραιον ἐν πάσῃ τῇ ἀρχικῇ αὐτοῦ καλλονῇ, τοιοῦτο οἶον
ἐξῆλθε τῶν χειλέων τοῦ ποιήσαντος αὐτὸ, περιβεβλημέ-
νον τὴν ἀμίμητον ἁρμονίαν καὶ ὡσπερ ἀναδεδυκὸς ἐκ τοῦ
πελάγους τῶν αἰσθημάτων, ἐν οἷς εὐρέθη βεβουθισμένη ἡ
μεγαλουργὸς ψυχὴ τοῦ ἀγωνιῶντος ποιητοῦ, ἔρχεται,
λέγω, πάλιν νὰ μὲ συνοδεύσῃ κατὰ τὸν νέον διάπλουν ὃν
ἐπεχείρησα.

Γιὰ ἰδὲς καιρὸ ποῦ ἐδιήλεξεν ὁ χάρος νὰ μὲ πάρῃ

Τώρα π' ἀνθίζον τὰ κλαριά, ποῦ βγάν' ἡ γῆ χορτάρι !

Τὸ εὖσομον, τὸ ἀειθαλὲς τοῦτο ἄνθος ὁμολογουμένως
ἐβλάστησεν ἐκ τῶν σπλάγγων τοῦ Ἀθανασίου Διάκου,

οὐχὶ διότι βεβαιοῦται παρὰ τῶν ἱστορικῶν, (α) οὔτε διότι ἡ κοινὴ συνειδήσις ἐπεκύρωσε τὴν παράδοσιν, ἀλλὰ διότι πρὸς τοὺς τὰ τοιαῦτα μεμνημένους ἐν ταῖς ὀλίγαις ἐκείναις λέξεσι διασώζεται φωτογραφημένος ὁ ἥρωσ, ὁ θεοσεβῆς ἀθλητῆς, τὸ πρότυπον τοῦ ἠθικοῦ καὶ φυσικοῦ κάλλους, ὁ ἀληθῆς καὶ γνήσιος γόνος τοῦ μεσαιωνικοῦ ἀρματωλισμοῦ, ὁ σεμνὸς μαχητῆς, ὁ ἀπόστολος ὁ ἀποδεχόμενος ἐν πλήρει πνεύματος ἡρεμίᾳ τὰς βασάνους τοῦ μαρτυρίου, ἀλλὰ καὶ ὁμολογῶν πᾶσαν τὴν πικρίαν ἣν παρήγαγεν ἐν αὐτῷ ἡ συναίσθησις τοῦ θανάτου ἐν στιγμῇ, καθ' ἣν μετὰ τῆς ἀνθοστεφοῦς ἀνοίξεως ἤρχοντο ἀναφυόμενοι καὶ οἱ πρῶτοι βλαστοὶ τῆς ἐθνικῆς ἀναγεννήσεως. Ἡ διάγνωσις αὕτη εἶναι ἀκράδαντος, ἴσταται δὲ ὑπεράνω τῆς μαρτυρίας τῶν χρονογράφων καὶ τοῦ κύρους τῆς κοινῆς γνώμης. Ἄλλως πρὸς τὰ ὄμματα ἐμοῦ, οἱ δύο ἐκεῖνοι στίχοι τεταγμένοι παραλλήλως περιέχουσι τοσαύτην εὐωδίαν καὶ διεγείρουσιν ἐντυπώσεις τοσοῦτον θελκτικὰς ὥστε ὁσάκις στρέφω ἐπ' αὐτοὺς τὸ βλέμμα, δια-

---

(α) Ὁρα Σπυρ. Τρικούπη, ἱστορίαν τῆς Ἑλλ. Ἐπικρατείας — Τόμος Α'. σελίς 265.

κρίνω νοερώς ἰχνογραφημένην τὴν λάρνακα ἔνθα καθέ-
δει ἡ καρδία τοῦ τροπαιοφόρου Μεγαλομάρτυρος.

Οὐδεμία λοιπὸν ἀμφιβολία περὶ τῆς γνησιότητος τοῦ
βραχυτάτου ἀλλ' ἀπεράντου ἐκείνου θρήνου. Εἶναι βαρύ-
τιμον κληροδότημα μεταβιβασθὲν παρὰ τοῦ Διάκου εἰς
τοὺς ποιητὰς τῆς νέας Ἑλλάδος, εἶναι κελάδημα ἱκανὸν
νὰ συγκινήσῃ τοὺς ἀνυδροτέρους ὀφθαλμοὺς καὶ τὰς τρα-
χυτέρας καρδίας. Κατέστη δὲ τοσοῦτον δημοτικὸν ὥστε
σπανίως παραλείπεται ὡσάκισ στενώτατός τις ἐκ τῶν οἰ-
κείων λαλῆ ἀντὶ τοῦ τεθνεώτος καὶ μέμφεται τὴν μοῖραν
ἣτις ἠθέλησε νὰ τὸν ἀφαρπάσῃ ἐνῶ μόλις σφριγῶν καὶ
νέος ἔθετε τὸν πόδα ἐντὸς τῶν ἀνθῶνων τῆς ζωῆς καὶ τοῦ
κόσμου.

Ἄλλ' ὡς ἀναντίρρητον ὅτι ποιητῆς αὐτοσχέδιος τῆς
μυροβλήτου στροφῆς ὑπῆρξεν ὁ Διάκος, οὕτω καὶ ἀληθές
ὅτι ἀφότου εὐτύχησα ν' ἀκούσω τὸ νεκρώσιμον ᾄσμα, ἐ-
γεννήθη ἐν τῇ διανοίᾳ μου ἡ ἰδέα τοῦ ἐπομένου στιχουργή-
ματος, οὐδ' ἔπαυσα διαλογιζόμενος τίνι τρόπῳ νὰ ἐξυμνή-
σω ἐπαξίως τὸν γίγαντα τῆς Δωρίδος καὶ πῶς νὰ τελέ-
σω μνημόσυνον ὑπὲρ ψυχῆς πληρούσης ἀπ' ἀχρου εἰς
ἄχρον τῆς φαντασίας μου τὸ στερέωμα.

Ἡ ἰδέα αὕτη μ' ἐβασάνιζεν ἀσχολούμενον περὶ τὸν κάρταρισμὸν τοῦ ἡμετέρου ἐθνικοῦ μαρτυρολογίου. Σήμερον δὲ ὅτε παρίσταμαι ἵνα καταθέσω ἐπὶ τῆς γῆς, ἧτις ἔπιε τὸ αἷμα τοῦ ἀειμνήστου θύματος, τὸ εὐτελές θυμίαμά μου, σήμερον τρέμω μὴ ἀναδειχθῶ ἀνάξιος καὶ μὴ ὑπὸ τὸ μέγεθος τηλικούτου ἐπιχειρήματος ἀποκαλυφθῆ πᾶσα ἡ μικρότης καὶ ἡ ἀδυναμία μου.

Γένοιτό μοι ἀρωγὸς καὶ προστάτης ὁ μεγάλθυμος ἦ-
ρων, ὁ ἐν μέσῳ τῶν καταιγίδων τοῦ χειμῶνος εὐαρεστη-
θεὶς νὰ συμβιώσῃ μετ' ἐμοῦ, ὁ ἐπὶ μῆνας ὀλοκλήρους ἐ-
πισκιάσας τὸν ὕπνον μου, ὁ παρακολουθήσας τὰ διαθή-
ματά μου ἐν ξηρᾷ καὶ θαλάσῃ, ὁ μετὰ στοργῆς ἀκροα-
σάμενος τῶν μυστικῶν μου θλίψεων ἐπὶ τοῦ ἐρήμου σκο-
πέλου ἔνθα προσωρμίσθην.

Γένοιτό μοι ἀρωγὸς καὶ προστάτης !

Μ α δ ο υ ρ ῆ.

Περὶ τὰ μέσα τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος ἐγεννήθη ἐν Μουσούνιτζα τῆς Παρνασσίδος ὁ Ἀθανάσιος Γραμματικός, προπάτωρ τοῦ ἡμετέρου ἥρωος. — Νέος ἔτι τὴν ἡλικίαν ἠσπάσθη τὸ στάδιον τῶν ὄπλων καὶ μεθ' ἐνὸς ἀδελφοῦ κ' ἐνὸς πρωτεξαδέλφου κατετάχθη εἰς τὴν ἀρματωλικὴν συμμορίαν τοῦ ἐξ ἀγίας Εὐθυμίας διαβοήτου Κωσταντάρρα. — Περὶ τοῦ ἐν γενναίοις τούτου γενναίου κρῖνω περὶ τὴν πᾶσαν μνείαν, οὐ μόνον διότι φοβοῦμαι μὴ δικαίως μ' ἐπικρίνη τις ὡς περιττολόγον, ἀλλὰ διότι καὶ ἀκριβῆ βιογραφίαν αὐτοῦ ἐξέδωκε πρό τινος χρόνου ὁ ἀξιότιμος φίλος μου Κωνσταντῖνος Σάθας (α), πρὸς ὃν ἀπευθύνω δημοσίᾳ χάριτας δι' ἃς μετὰ παραδειγματικῆς προθυμίας μοι ἔδωκε πολυτίμους ἱστορικὰς εἰδήσεις, παραλαβὼν με συμμέτοχον τοῦ θησαυροῦ ὃν ἀπεταμίευσεν οὔτε θυσιῶν φειδόμενος οὔτε μόχθων, ἀλλὰ νύκτα καὶ ἡμέραν ἐργαζόμενος, ὅπως διασώσῃ ἐκ τοῦ ὀλέθρου τὰ ἄλλα καὶ τὰ ὀνόματα τῶν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ἐπὶ τέσσαρας ὄλους αἰῶνας ἀγωνισαμένων.

(α) Ὅρα Χρυσάλλίδα — Τομ. Γ', — Φυλλάδιον ΞΑ'. — ΞΒ'.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κωσταντάρρα συνεχρότησεν ὁ Γραμματικὸς ἴδιον σῶμα δι' οὗ ἔβλαπτε συνεχῶς τοὺς ἐν Παρνασσίδι καὶ Δωρίδι Ὀθωμανούς. Ἀλλὰ πεσόντος τοῦ αὐταδέλφου ἐν τινι συμπλοκῇ καὶ πολλῶν ἐκ τῶν ἐταίρων διασκορπισθέντων, τὸ μὲν σῶμα ταχέως διελύθη, ὁ δὲ Ἀθανάσιος τυχὼν ἀμνηστείας ἀπεσύρθη εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ, ὅπου καὶ ἐτελεύτησε καταλιπὼν τρεῖς υἱοὺς τὸν Μῆτρον, τὸν Κωστούλαν, τὸν Νίκον, καὶ μίαν θυγατέρα τὴν Στάμω.

Ὁ Μῆτρος καὶ ὁ Κωστούλας συνεστράτευσαν καὶ συνηγωνίσθησαν μετὰ τοῦ ἐκ Βουνιχώρας Βλαχοθανάση, ὕστερον δὲ συνετάχθησαν τῷ Ἀνδρούτζω παραλαβόντι τὴν ἀρχηγίαν, καὶ παρηκολούθησαν πιστῶς εἰς τὴν τρικυμιώδη πνοὴν τῆς λαίλαπος ἐκείνης. — Καὶ ὁ μὲν Κωστούλας ἀξίως λόγου μαχόμενος ἔπεσε κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1796 ἀείμνηστον διὰ τῆς Πελοποννήσου κάθοδον τοῦ Ἀνδρούτζου. Ὁ δὲ Μῆτρος συμμαχήσας μετὰ τοῦ Λουκά Καλλιακούδα ἐφονεύθη καὶ οὗτος ἐν τῇ κατὰ τὸ 1802 μάχῃ τῆς Καβρολίμνης. — Ὁ μόνος ἐπιζήσας ἐκ τῶν τριῶν ἀδελφῶν Νίκος ἀφιερῶθεις παιδιόθεν εἰς τὸν ποιμαντικὸν βίον, ἔζησεν ἐν Μουσουνίτζα, τελευτήσας δὲ ἐν

ἔτει 1809 κατέλιπε δύο υἱούς, τὸν Μῆτρον ἐπονομαζόμενον Μασσαβέταν, ὡς υἱοθετηθέντα παρὰ τοῦ Ἰωάννου Μασσαβέτα ἀτέκνου συζύγου τῆς ἐκ πατρὸς θείας αὐτοῦ Στάμως, καὶ τὸν Ἀθανάσιον. —

Οὗτος ἐγεννήθη κατὰ τινὰς μὲν περὶ τὰ 1792 (α) κατὰ δὲ τὸν γηραιὸν φίλον μου Ἰωάννην Φιλήμονα, ὅστις μόνος ἐκ τῶν ἡμετέρων ἱστοριογράφων ἐκόσμησε τὸ πολύτιμον Δοκίμιόν του διὰ βιογραφικῶν λεπτομερειῶν ἱκανῶν νὰ δώσωσιν ἀκριβῆ τινα τοῦ Διάκου εἰκόνα, περὶ τὰ 1786. — Ἡ διαφωνία αὕτη εὐκόλως ἐξηγεῖται ἐάν τις λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὴν ἀθλίαν κατάστασιν ἐν ἣ διατέλει τότε χώρα διοικουμένη ὑπὸ ἀλλοφύλων οὐδόλως ἐνδιαφερομένων περὶ τακτικῆς καὶ ἐπισήμου πιστοποιήσεως τῶν γεννήσεων καὶ τῶν θανάτων.

Ὁ Ἀθανάσιος μόλις ἔφηβος εἰσῆχθη παρὰ τοῦ πατρὸς ὡς δόκιμος εἰς τὴν παρὰ τὸν Ἐρινεὸν, (Ἀρτοτίαν), μονὴν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου ὅπου μετ' ὀλίγον καὶ ἐχειροτονήθη Διάκονος.

(α) Τὴν χρονίαν ταύτην ἐξάγω ἐκ τῶν σημειώσεων τοῦ Κυρίου Σέβη, τὴν δὲ δευτέραν ἐκ τοῦ Ἱστορικοῦ Δοκιμίου τοῦ Κυρίου Φιλήμονος (Τομ. 3. Σελ. 197) ὅπου μνημονεύεται ἡ ἡλικία τοῦ Διάκου.

Ἡ πρώτη αὕτη δοκιμασία βεβαίως συνέτεινε πρὸς διάπλασιν τῆς ψυχῆς τοῦ νεοφύτου καὶ εἰς ταύτην ὀφείλει τις ν' ἀποδώσῃ τὴν κοσμιότητα τοῦ βίου, τὴν παραδειγματικὴν μετριοφροσύνην καὶ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἀπέραντον καὶ ἀνεξάντλητον αὐτοῦ πίστιν. Τοιοῦτοτρόπως ὁ ἱερατικὸς χαρακτήρ συνδυασθεὶς ὕστερον μετὰ τοῦ πολεμικοῦ πνεύματος κατέστησεν αὐτὸν πρότυπον θεοσεβείας καὶ γενναιότητος. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὑπῆρξεν ἡ ἀσφαλεστέρα σάνις, ἣν ἐνηγαλίσθη καὶ δι' ἧς θαυμασίως ἐσώθη ὅτε διέπλευσε τὸν στενώτατον καὶ πολυκύμαντον πορθμὸν μεταβαίνων ἀπὸ τοῦ πελάγους τῆς ζωῆς εἰς τὸν ἀχανῆ τῆς αἰωνιότητος ὠκεανόν. Διὸ καὶ ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τοῦ ποιήματός μου προσεπάθησα παντὶ σθένει νὰ διατηρήσω σῶαν τὴν διπλῆν ιδιότητα καὶ νὰ μὴ διαζεύξω ποτὲ τὰ στοιχεῖα τὰ ἀπαρτίζοντα τὴν ψυχὴν τοῦ Διάκου, τὴν τοῦ μοναχοῦ καὶ τὴν τοῦ στρατιώτου.

Καίτοι περιφρουρουμένου ἐντὸς θείας ἀκροπόλεως περιλάλητος ἐγένετο ἡ σπανία τοῦ νέου καλλονῆ καὶ Φερχάτβεῆς τις ἐκ τῶν ἀγάδων τῆς Δωρίδος βαθύπλουτος καὶ λάγνος ἐπεθύμησε νὰ ἴδῃ ἐκ τοῦ πλησίον τὸ ἄνθος ὅπερ ἔθαλλεν ἐν ταῖς ἀγκάλαις τῆς ἐκκλησίας. — Ἐγκαί-

πως πληροφορηθείς ὁ Ἀθανάσιος, τῇ προτροπῇ τοῦ Ἡγουμένου λάθρα ἀνεχώρησε (α) καὶ κατέφυγεν εἰς τὴν ἐπὶ τῶν ὄρεων τῆς Δωρίδος ἐνδαιτωμένην συμμορίαν τοῦ Δήμου Σκαλτζᾶ καὶ τοῦ Γούλα. Ἐκεῖθεν ἀπηύθυνε πρὸς τὸν αἰσχρὸν Ὄθωμανὸν ἀπειλητικὴν ἐπιστολὴν ἐν ἣ περιέκλεισε καὶ τὸ ξυρισθὲν γένειον ὡς σύμβολον τοῦ πολέμου ὃν ἐκήρυττεν ἔκτοτε πρὸς τοὺς ἐχθροὺς τῆς Ἑλλάδος. — Ἀπεκδυθεὶς δὲ τὸ ράσον, περιεβλήθη τὸν περιφανῆ τῶν ἀρματωλῶν χιτῶνα, ἔζωσεν ἐπὶ τὸν μηρὸν τὴν ῥομφαίαν καὶ οὕτω μετεσχηματισμένος ἔλαμψε κερραυνοβόλος ὡς ἂν ἤθελεν ἀνατείλῃ ἐπὶ τοῦ μετώπου του προφητικόν τι καὶ ἀνέσπερον σέλας.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης πρὸς ἀνάμνησιν τῆς πρώτης τοῦ βίου του περιπετείας, παρήτησε τὸ πατρογονικὸν ἐπώνυμον καὶ ἠσπάσατο τὸ τοῦ ὑπηρέτου τῆς Ἐκκλησίας ὑπογράφόμενος αἰείποτε (ὡς προκύπτει ἐκ τῶν πρωτοτύπων ἐπιστολῶν αὐτοῦ) Ἀ θ α ν ἄ σ η ς Δ ι ἄ κ ο ς. (β)

(α) Διατείνεται ὁ Πεβρῆκιθὸς ἐν τοῖς Πολεμικοῖς ἀπομνημονεύμασι Σελ. 54 ὅτι ὁ Διάκος ἐφάνευσε τὸν Φερχάτην, ἀλλὰ τοῦτο διαψεύδεται ἐκ τοῦ μετὰ ταῦτα διορισμοῦ τοῦ Φερχάτου ὡς Βοεβόδα. —

(β) Ἐνόμισα καθῆκον νὰ διατηρήσω ἀμεταποίητον τὸ προσφιλέσ ὄνομα καὶ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τοῦ ποιήματός μου.

Συναγωνιζόμενος μετὰ τοῦ Σκαλιτζᾶ καὶ τοῦ Γού-
λα δὲν ἐβράδυνεν ὁ πρωτόπειρος πολεμιστῆς νὰ διακριθῇ
ἐπὶ συνέσει καὶ τόλμῃ. Κράτιστος δὲ ἀνεδεικνύετο πάν-
των κατὰ τὴν ποδωκίαν, τὴν σκοπευτικὴν καὶ τὸ ἄλμα.
Ἄλλ' ἐκτὸς τῶν φυσικῶν τούτων προτερημάτων διὰ τῆς
ἐμφύτου ἀγαθότητος καὶ τῆς μετριοπαθείας τῆς ψυχῆς
του ἐδυνήθη ὁ Διάκος νὰ κατακτήσῃ τὴν ἀγάπην τῶν
ἀρχηγῶν, ὥστε ἀναχωρῶν συνήθως ὁ Σκαλιτζᾶς κατὰ
τὸν χειμῶνα εἰς Βάλτον πρὸς περισσοτέραν ἐξασφάλισιν,
παρέδιδε τὴν ἀρχηγίαν πρὸς τὸν Ἀθανάσιον, πεπειθῶς ὅτι
ἐπανερχόμενος κατὰ τὴν ἐαρινὴν ὥραν ἀκμαίαν ἐμελλε
νὰ παραλάβῃ καὶ ἀρειμανῆ τὴν φάλαγγά του.

Διορισθέντος μετ' οὐ πολὺ τοῦ Φερχάτου Βοεβόδα Σα-
λόνων, ἔπρεπε κατὰ τὸ ἐπικρατοῦν ἔθιμον πάντες τῆς ἐ-
παρχίας οἱ ἀρματωλοὶ νὰ προσέλθωσι μετὰ δώρων καὶ νὰ
συγχαρῶσι τὸν ἄρχοντα. Μόνος ὁ Διάκος ὡς ἀντιπρόσω-
πος τοῦ Σκαλιτζᾶ δὲν ἔστερξε νὰ ὑποβληθῇ εἰς τὴν ὕβρι-
στικὴν ταπείνωσιν. Ὁ δὲ Φερχάτης λαβὼν ἀφορμὴν ἐκ
τούτου ἔγραψε πρὸς τὸν Ἀλῆ πασᾶν καὶ χαρακτηρίσας
τὸν Διάκον ὡς ταραξίαν, ὡς ἐχθρὸν ἐπικίνδυνον καὶ κα-
ταστροφέα τῶν ἐν τῇ Δωρίδι κτημάτων του, ἐξήτήσατο

καὶ ἔλαβε τὴν ἀδειαν ἵνα τὸν φονεῦσῃ· ἐξῆλθεν ἐπομένως μετὰ ἐκλεκτοῦ σώματος πρὸς καταδίωξιν τοῦ ἐχθροῦ του, ἀλλ' ἐπανήλθε καθημαγμένος. Ἐννοήσας τότε ὅτι διὰ τῶν ὀπλων ἀδύνατον ἦτο νὰ τύχῃ τοῦ ποθουμένου, ἔπεισε τοὺς ἄρματωλοὺς καὶ τοὺς προὔχοντας ἵνα πορευθῶσι πρὸς τὸν δυστροποῦντα καὶ ὑποδείξωσιν αὐτῷ τὰς θλιβεράς συνεπείας ἃς ἤθελε προκαλέσει κατὰ τοῦ τόπου ἢ παράλογος ἀπειθεία καὶ πεισμονή του. — Ὁ Διάκος ὑπεσχέθη μεταμέλειαν καὶ ἔταξεν ἡμέραν καθ' ἣν ἤθελε παρουσιασθῆ πρὸς τὸν Βοεβόδαν. — Ἡλήρης χαρᾶς ἔμαθεν ὁ Φερχάτης τὴν ἀπόφασιν τοῦ Διάκου καὶ ἔσπευσεν ἐπομένως νὰ τοποθετήσῃ καταλλήλως ἑκατὸν ἐκ τῶν δορυφόρων του, ἵνα προσερχόμενον τὸν φονεύσωσιν. Ἄλλ' ὁ Ἀθανάσιος προαισθόμενος τὴν ἀπάτην, διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς Τέχολης μετὰ ὀγδοήκοντα συνεταίρων εἰσῆλθεν εἰς Σάλονα. —

Ἐντρομος ὁ Φερχάτης μαθὼν τὴν ἀπροσδόκητον ἀφίξιν διέταξε τοὺς σωματοφύλακας ἵνα καταλάβωσι τὴν θύραν τοῦ Σεραγίου καὶ πυροβολήσωσι κατὰ τοῦ Διάκου ἅμα ἤθελε δώσει τὸ σύνθημα. Ἄλλ' ἐκεῖνος προνοητικὸς ἀφοῦ ἐτοποθέτησεν ἔξωθεν τοὺς ἐβδομήκοντα παρέλαβε

δέκα ἐκ τῶν συντρόφων καὶ μετ' αὐτῶν ἦλθε πρὸς τὸν Βοεβόδαν. Ὁ δόλιος καὶ δειλὸς Ὀθωμανὸς προσεπάθησε διὰ παντὸς τρόπου νὰ τὸν ἀπομονώσῃ, προφασιζόμενος ὅτι εἶχεν ἀνάγκην κατὰ μόνας νὰ συνδιαλεχθῇ μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ. Ἄλλ' οἱ πιστοὶ φύλακες τοῦ Ἀθανασίου ἀπεποιήθησαν ν' ἀπομακρυνθῶσιν ἐμπαικτικῶς ἰσχυριζόμενοι ὅτι ἔμενον παρόντες ἵνα κορέσωσι τὰ ὄμματά των ἀτενίζοντες εἰς πρόσωπον τοσοῦτῳ προσφιλέ. — Πατὸν δεδηλητηριασμένον προσηνέχθη, ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἀπεκρούσθη. Τέλος ἀφοῦ προσέφερε τῷ Φερχάτῃ τὸ εἰθισμένον δῶρον (ἦτο δὲ ἀργυροῦν ποτήριον, ἐφ' οὗ ἐν ἀναγλύφῳ ἀπεικονίζετο ἡ Μονὴ τοῦ Προδρόμου καὶ ὁ Διάκος φέρων τοῦ Μοναχοῦ τὸ σχῆμα) ἀπῆλθε σῶος ἐπὶ τῶν ὁρέων του. —

Μετά τινα χρόνον μιμούμενος τὸ παράδειγμα τῶν διασημοτέρων τῆς Ἑλλάδος πολεμιστῶν, μετέβη εἰς Ἰωάννινα καὶ μέχρι τοῦ ἔτους 1816 ὑπῆρέτησεν ἐν τῷ λόχῳ τῶν σωματοφυλάκων τοῦ Τεπελενλή. Ἡ αὐλὴ τοῦ τρομεροῦ Βεζύρου εἶχε μεταμορφωθῇ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις εἰς ἀληθῆ ἐφεδρείαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, καθότι καὶ πολιτικοὶ καὶ πολεμικοὶ συνήρχοντο ὡσπερ ἐκ συνθήμα-

τος κύκλω τοῦ αἰμοχαροῦς σατράπου, ὡς ἂν ἐπρόκειτο περὶ ἐκτελέσεως προμεμελετημένου τινος σχεδίου, ὑποκρύπτοντος τὴν ἰδέαν τῆς κατ' ὀλίγον ἀποβρόφησης πάντων τῶν μέσων δι' ὧν ὁ περιβόητος Ἑλληνομάχος ἐδύνατο, χρείας τυχούσης, νὰ καταθλίψῃ πᾶσαν ἐνέργειαν ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ἀνεγέρσεως.

Ἐν Ἰωαννίνοις συνεσχετίσθη ὁ Διάκος μετὰ τῆς ἡρακλείου ἐκείνης γενεᾶς, ἥτις ἐπέπρωτο καὶ τὸ αἷμα τῶν πατέρων νὰ ἐκδικήσῃ καὶ τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα νὰ σώσῃ ἀπὸ τοῦ ἀπειλουμένου ὀλέθρου. Ἐν μέσῳ τῶν τρυφῶν καὶ τῆς ἐξαχρειώσεως, τῶν δολοπλοκιῶν, τῆς ἐσχάτης διαφθορᾶς, τῶν καταστροφῶν καὶ τῆς δουλοφροσύνης διέτηρσεν ἄμωμον τὴν καρδίαν, ἀκηλίδωτον τὸ μέτωπον, ἄσπιλον τὴν ψυχὴν, ὥστε ὑποπεύσας αὐτὸν ὁ Ἄλῃς, ὁ ἐκ συστήματος ἐπιδιώκων τὴν ἀμαύρωσιν τῶν χαρακτήρων καὶ τὴν βεβήλωσιν πάσης παρθενίας, ἔδωκεν ἐντολὴν πρὸς τὸν Ὀδυσσεᾶ νὰ τὸν δολοφονήσῃ. Ἄλλ' ὁ υἱὸς τοῦ Ἀνδρούτζου ἀναδεχθεὶς πᾶσαν παρὰ τῷ Σατράπῃ εὐθύνην, οὔτε τὴν διαταγὴν ἐξετέλεσεν οὔτε ποτε ὠμολόγησε πρὸς τὸν Διάκον τὴν φιλικὴν ὑπηρεσίαν.

Κατὰ τὸ 1816 ὁ Ὀδυσσεὺς διορισθεὶς ἀρματωλὸς Λε-

βαδείας παρέλαβεν αὐτὸν ὡς πρωτοπαλλήκαρον καὶ ἔκτοτε ἀδιάρρηκτοι δεσμοὶ ἀδελφότητος συνήνωσαν ἐπ' ἀγαθῷ τῆς πατρίδος τοὺς δύο τούτους σταυραετούς.

Δύο ἔτη μετὰ ταῦτα κατὰ τὸ 1818 ὁ υἱὸς τοῦ ἀειμνήστου Ἀνδρούτζου ᾤμωσεν ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου τὸν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ῥχρον τῶν φιλικῶν. Περὶ τὴν ἐποχὴν ταύτην κοινωνὸς τοῦ φοβεροῦ μυστηρίου ἐγένετο καὶ ὁ Διάκος κατηχηθεὶς καὶ οὗτος, ὡς πολλοὶ τῶν ὀπλαρχηγῶν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, παρὰ τοῦ Κωνσταντίνου Σακελλίωνος Κοκοσιώτου, καὶ οὕτω διὰ τῆς δευτέρας ταύτης χειροτονίας προπαρασκευάσθη ἵνα προσέλθῃ σφάγιον ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου τῆς πατρίδος.

Ἐνσκήψαντος τοῦ πολέμου κατὰ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ καὶ ἀναγκασθέντος τοῦ Ὀδυσσεῶς νὰ παραιτήσῃ τὴν Βοιωτίαν πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ Μπαμπᾶ πασᾶ, τὰ πρωτοπαλλήκαρα, ἑπτὰ τὸν ἀριθμὸν, κατὰ τὴν ἀρματωλικὴν παράδοσιν, ἀνηγόρευσαν ὁμοφώνως ὀπλαρχηγὸν Λεβαδείας τὸν Διάκον καὶ τὴν ἐκλογὴν ταύτην ἀνεγνώρισαν προθύμως οἱ πρόκριτοι, ἐσεβάσθη δὲ καὶ τυπικῶς ἐκύρωσεν ἡ Τουρκικὴ ἀρχή.

Εὔρε λοιπὸν ἡ ἐπανάστασις τὸν Διάκον κατέχοντα ἐ-

πίκαιρον στρατιωτικὴν θέσιν δυναμένην νὰ συντελέσῃ οὐκ ὀλίγον εἰς εὐδῶσιν τοῦ ἐθνικοῦ κινήματος. Ὅτι δὲ ἡ ἐνέργεια αὐτοῦ ὑπῆρξε σύντονος, μεγάλη ἡ ἐτοιμότης δι' ἧς κατεπράυνε τοὺς Τούρκους ἀνησυχοῦντας ἤδη ἐνεκὸν τῶν ἐκ πολλοῦ διαθρυλλουμένων καὶ ὑποπτεούντων πάντας διὰ τὴν παράταλμον διαγωγὴν τοῦ Βούσγου, ὅτι, μετὰ τὴν ἐν τῇ μονῇ τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ σύσκεψιν, ὅπου ἐκτὸς πολλῶν παρευρέθησαν καὶ ὁ ἐπίσκοπος Ταλαντίου Νεόφυτος καὶ ὁ Ἀμφίσσης Ἡσαίας, ταχέως διὰ τῆς ἀποφασιστικότητος αὐτοῦ διεδόθη ἀνὰ πᾶσαν τὴν Βοιωτίαν τὸ πῦρ τῆς ἐπαναστάσεως, εὐκόλον εἶναι πρὸς πάντας τοὺς περὶ τὰ τοιαῦτα μετὰ πόθου ἀσχολουμένους καθαρὰν νὰ λάβωσιν ἀντίληψιν, ἐὰν διέλθωσι τὴν ἱστορίαν τῶν ἡμερῶν ἐκείνων, ἰδίως δὲ τὰς σελίδας ἐνθα ὁ Φιλῆμων μετὰ θαυμαστῆς ἀκριβείας καὶ νεανικοῦ οἴστρου κατέταξε καὶ συνηρμολόγησε γεγονότα, ὡς ἐκ τῆς ἐπικρατούσης συγχύσεως πολλαχῶς διαστραφέντα ἢ ὀλοσχερῶς παραλειφθέντα.

Οὐδ' ἤθελον παρενοχλήσῃ τοὺς ἀναγνώστας διὰ τῆς διηγήσεως ταύτης ἂν δὲν ἐνόμιζον ἀναγκαίαν ἀεῖποτε τὴν λεπτομερῆ ἔρευναν τῶν πρώτων ἐν τῷ κόσμῳ δια-

θημάτων του Ἀθανασίου Διακόνου, ἵνα ἀκριβῶς ἐκτυπωθῆ καὶ σαφῶς προκύψῃ ὁ χαρακτήρ τοῦ ἀνδρός εἴτε καθ' ἣν στιγμὴν ἀνεδέχθη νὰ σώσῃ ἐν Θερμοπύλαις τὴν τιμὴν τῆς ἐπαναστάσεως εἴτε καθ' ἣν ὥραν ἐν μέσῳ ἀπεριγράπτων περιφρονήσεων ἀπεδέχετο μειδιῶν τὸ φρικωδέστερον τῶν μαρτυρίων.

Παρέλαβον ἐν τῷ ἐπομένῳ στιχουργήματι τὸν Διάκονον κατὰ τὴν παραμονὴν τῆς καταστροφῆς καὶ ἐχωρίσθη ἀπ' αὐτοῦ ἀφοῦ οὔτε ἔχνος ἀπέμενε πλέον ἐκ τοῦ σώματός του ἐπὶ τῆς γῆς. Ὁφείλον ἐπομένως νὰ συμπληρώσω διὰ τοῦ πεζοῦ λόγου ὅ,τι ἐξ ἀνάγκης παρέλιπεν ἡ ποίησις, ἵνα, οὐχὶ ἐν προτομῇ ἀλλ' ἐν τῇ ὀλομελείᾳ αὐτοῦ, ἰδρυθῆ ἐπὶ τοῦ βάρου τῆς ἱστορίας ὁ ἀνδρὶὰς τοῦ ἔθνομάρτυρος.

Κατὰ τὴν ἑναρξιν τοῦ Ἱεροῦ ἀγῶνος, ἡ σφαγὴ τῶν φιλελλήνων ἐν Πέτα καὶ ἡ καταστροφὴ τοῦ Διάκου ἐν Θερμοπύλαις παρίστανται ὡς οὐρανομήκεις μέλαινοι κυπάρισσοι παρὰ τῆ εἰσόδῳ τοῦ μεγάλου νεκροταφείου τῆς ἐπαναστάσεως. Αἰτία τῆς πρώτης ὑπῆρξεν ἡ προδοσία τοῦ Γώγου καὶ ὁ παράκαιρος ἵπποτισμὸς τῶν φιλελλήνων, ἐπήνεγκε τὴν δευτέραν ἡ ἀμφιταλάντευσις καὶ ἡ χαλαρὰ ἐνέργεια τινῶν ἐκ τῶν μετὰ τοῦ Διάκου συναγωνισθέντων ὀπλαρχηγῶν.

Ὁ Μῆτζος Κοντογιάννης προφασιζόμενος ὅτι καθῆκον εἶχε νὰ μὴ ἐκθέσῃ εἰς ἀναπόφευκτον ἐξόντωσιν ἐπαρχίαν γεωγραφικῶς τοποθετημένην ὡς ἐν ἐμπροσθοφυλακῇ, πράγματι δὲ θεωρῶν τὴν ἐθνικὴν ἀνέγερσιν ὄνειροπόλημα νοσοῦσης φαντασίας μὴ παρέχον οὐδεμίαν ἐλπίδα εὐδοῦσεως καὶ ἐπιτυχίας, μόνος ἔμενεν ἀδρανὴς οὐδ' ἔστεργε νὰ ἐνδώσῃ εἰς τὰς ἐπιμόνους καὶ πατριωτικὰς προτροπὰς τοῦ τε Διάκου, τοῦ Πανουριᾶ καὶ τοῦ Δυοβουνιώτου. Ἐνεκεν τῶν συνεχῶν καὶ στενῶν αὐτοῦ σχέσεων πρὸς τοὺς Ὀθωμανοὺς, καὶ τῆς ἰδέας ἣν εἶχε περὶ τῆς Τουρκικῆς δυ-

νάμεως, ἐνόμιζεν ἑαυτὸν εὐτυχῆ ἔαν, ἐν μέσῳ τῶν ἀενάων περισπασμῶν τῆς ἐλληνικῆς φυλῆς, ἐδύνατο διὰ τῆς διαγωγῆς του νὰ σώσῃ τὸ προσφιλὲς ἀρματωλίκιον. Ὅπως δὴποτε ἡ ἀδράνειά του παρέλυσεν ἐπὶ πολὺ τὰς προσπάθειάς τῶν ἄλλων, ἐνεθάβρυνε τοὺς πολεμίους ἐν ἀνέσει προπαρασκευαζομένους, καὶ τὸ χεῖριστον πάντων ἐσάλευε τὰς πεποιθήσεις καὶ ἐνέπνεεν ὀλεθρίους δισταγμούς.

Προσκληθεὶς παρὰ τῶν ἐν Κομποτάδαις συσχεπτομένων στρατηγῶν ὅπως συνεχστρατεύσῃ, ἄπαξ, δις καὶ τρίς ἀπεποιήθη καὶ ἔμεινεν ἀμετάτρεπτος ἀπέναντι τῶν παραστάσεων καὶ τῶν δεήσεων τοῦ Γεωργίου Δεσποτοπούλου, τοῦ Δημητρίου Καλύβα καὶ τοῦ Βαχογιάννου, ἀποσταλέντων πρὸς αὐτὸν ἵνα διὰ παντὸς μέσου ἐξεγείρωσι τὴν ἀναλγησίαν καὶ ἠλεκτρίσωσι τὸν πατριωτισμὸν του. Μάτην. Ὁ Κοντογιάννης ἐκώφευεν ἐνῶ ὁ χεῖμαρβρος λάβρος προέβαινε καὶ τὰ κύματα αὐτοῦ ἤγον ὁ Κιοσὲ Μεχμέτ πασᾶς καὶ ὁ Ὅμερ Βρυόνης. Τέλος ὁ Διάκος, ὁ Πανουριᾶς, ὁ Δουβουινιώτης προαισθανόμενοι τὴν καταγιγίδα, ἀπεφάσισαν νὰ βαδίσωσι κατὰ τῆς Ὑπάτης καὶ τότε ἐκὼν ἄκων ὁ Κοντογιάννης ἠναγκάσθη νὰ ὑψώσῃ τὴν Ἑλληνικὴν

σημαίαν καὶ νὰ συναγωνισθῆ. — Ἄλλ' αἱ χρονοτριβαὶ αἷς παρενέβαλε διὰ τῆς ἀξιομέμπτου διαγωγῆς του παρήγαγον ἀποτέλεσμα τὴν μὴ ἔγκαιρον ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν ἐκπόρθησιν τῆς Ὑπάτης, διότι ἐπιστρατευσάντων τῶν Τουρκαλθανῶν, ἡ πολιορκία διελύθη, καὶ ὁ μὲν Διάκος, Πανουριάς καὶ Δυοβουνιώτης ἐπανῆλθον εἰς Κομποτάδαις ὅπως σκεφθῶσι περὶ τοῦ πρακτέου, ὁ δὲ Κοντογιάννης βυθιζόμενος πάλιν εἰς τὴν προτέραν ἀπάθειαν κατέφυγε πρὸς ἀσφάλειαν ἐν τῇ μονῇ τῆς Ἀγάθωνας καραδοκῶν τὴν ἐκατέρωθεν τῶν πραγμάτων πορείαν.

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ διαγωγή τοῦ γέροντος ἀρματωλοῦ. Οὐδεμία δὲ ἀπομένει ἀμφιβολία ὅτι ἄλλως ἤθελε διεξαχθῆ τὸ δράμα τῶν Θερμοπυλῶν ἂν ἀπ' ἀρχῆς ἐνίσχυε διὰ τῶν δυνάμεών του τοὺς συναδέλφους του ἢ ἂν ἐπὶ τέλους δὲν ἀπεσύρετο ἐντὸς τοῦ περιβόλου τῆς Ἀγάθωνας.

Ὁ Ἰωάννης Δυοβουνιώτης, καὶ τοι μετὰ πολλῆς αὐταπαρνήσεως ἀποδυθεὶς εἰς τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα καὶ μεγάλας ὑπερνήσας δυσχερείας ὅπως ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ αὐτοῦ συγκρατήσῃ καὶ γονιμοποιήσῃ ἐπ' ἀγαθῶ τῆς πατρίδος τὰ μικρὰ μέσα ὅσα ἐδύνατο νὰ διαθέσῃ, καὶ τοι

οὐδὲ στιγμήν διστάσας νὰ ἐπιπέσῃ ξιφήρης κατὰ πᾶν Ὀθωμανῶν καὶ νὰ τοὺς ἀποκλείσῃ ἐντὸς τῆς Ὀπουντίου ἀκροπόλεως, εἰς οὐδὲν λογισθεῖς τὴν ἀκροσφαλῆ θέσιν τοῦ πρωτοτόκου υἱοῦ του Γεωργίου, ὀμηρεύοντος παρὰ τῷ Ἀλῆ πασᾶ, οὐχ ἤττον ὀφείλει τις νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι εὐρεθεῖς κατὰ τὴν μάχην τοποθετημένος μετὰ τετρακοσίων μαχητῶν, ἐν οἷς καὶ ὁ Λουκᾶς Κόκκαλης, πρὸς φυλακὴν τῆς ἐπὶ τοῦ Δύρα (Γοργοποτάμου) γεφύρας, οὐδὲ τὴν ἐπίθεσιν ὑπέμεινε τοῦ Βρυόνου, ἀλλ' ὑπεχώρησεν ἀμαχητὶ εἰς τὸ Δέμα. Καταδιωχθεῖς δὲ καὶ ἐκεῖθεν ἀπήλθεν εἰς τὸ χωρίον Δύο Βουνὰ τόπον τῆς γεννήσεώς του.

Ἡ παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα ἀπροσδόκητος αὕτη τοῦ Δουβουινιώτου ὑποχώρησις ἐξέθηκεν εἰς προφανῆ κίνδυνον τὸν Πανουριᾶν, ὅστις εἶχε καταλάβει τὴν Χαλκομμάταν, διὰ δὲ τῶν ἀξιωματικῶν αὐτοῦ Παπᾶ Ἀνδρέου Κοκοβιστιανοῦ καὶ Κομνᾶ Τράχα Ἀγοργιανίτου, τὸ χωρίον τοῦ Μουσταφάμπη. Ἄπασα δὲ τῶν ἀλβανῶν ἢ στρατιὰ ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ Βρυόνου οὐδεμίαν παθοῦσα ἀποτριβὴν οὐδ' ἐπὶ στιγμήν ἀνακρουθεῖσα ὑπὸ τοῦ Δουβουινιώτου, ἔξαλλος καὶ παράφρων ἐπὶ τῇ ἀδοκίτῳ ἐπιτυχίᾳ, μανιώδης ἐπιπεσοῦσα κατεσπάραξε τοὺς περὶ τὸν Πανουριᾶν

πρόκινδυνεύσαντα γενναίως καὶ τὴν ζωὴν αὐτοῦ ἀφειδῶς ἐκθέσαντα πρὸς ἐμψύχωσιν τῶν συνεταίρων. — Ἐπεσεν ἐκεῖ ὁ ἐπίσκοπος Ἡσαίας καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Παπαγιάννης, αἱ δὲ κεφαλαὶ αὐτῶν ἀποκοπεῖσαι καὶ φερόμεναι ὑπὸ τῶν προπορευομένων ἐμήνυσαν μακρόθεν πρὸς τὸν Διάκον τὴν προσέγγισιν τῆς καταγίδος ἣτις ἀπειλητικῆ προέβαινεν ὅπως τὸν περικυκλώσῃ διὰ τῶν πτερύγων τῆς.

Διὸ οὐδὲν παράδοξον ἂν καὶ οἱ περὶ τὸν Διάκον κατεστράφησαν. Παράδοξος καὶ ἀκατανόητος εἶναι ἡ μέχρι τέλους ἀκλόνητος ἐπιμονὴ τοῦ ἥρωος καὶ ἡ ἀπόφασις αὐτοῦ ν' ἀποθάνῃ ἀφοῦ ἐγίνωσκεν ὅτι περιττὴ ἀπέβαινεν ἡ θυσία καὶ ἀφοῦ συνηθάνετο βεβαίως ὅτι ἀναγκαῖα ἦτο πρὸς τὴν πατρίδα ἢ ζωὴ του. Ἄλλ' ὑπὸ αἰσθημάτων πάντη διαφόρων ἐμπνεόμενος ὁ Διάκος καὶ θεωρῶν τὰς Θερμοπύλας προωρισμένας ἀνέκαθεν νὰ ἦναι τοῦ Ἑλληνισμοῦ τὸ αἱματοφύρτον Γολγοθᾶ, ὑπέμεινε μέχρι τέλους, ἀπέκρουσε μετ' ἀγανακτήσεως τὰς δεήσεις τῶν φίλων προτρεπόντων αὐτὸν εἰς φυγὴν καὶ ἐπὶ τούτῳ προσαγαγόντων αὐτῷ τὴν ἵππον, καὶ ἀπεδέχθη τὸ μαρτύριον συνειδῶς ὅτι αἱ μεγάλαι ιδέαι βλαστάνουσι καὶ καρποφοροῦσι ποτιζόμεναι διὰ τοῦ αἵματος καὶ τρεφόμεναι διὰ τῶν βασάνων.

Περιγράφων τὴν ἐν Θερμοπύλαις μάχην προέκρινα πανταχοῦ τὰς δοκούσας μοι ἀκριβεστέρας πληροφορίας, συνειδῶς ὅτι ἡ δημοτικὴ Ἑλληνικὴ ποίησις ἐκ τῶν μυθῶν τῆς ἱστορίας ἐκπορευομένη κυρίως προτίθεται τὴν ἀκριβῆ ἀφήγησιν τῶν γεγονότων, περικοσμοῦσα μὲν καὶ χρωματίζουσα αὐτὰ ποικιλοτρόπως πρὸς ἐκφανεστέραν τοῦ θέματος διατράνωσιν, ἀλλ' οὔτε τὴν παραμόρφωσιν τῆς ἀληθείας ἀνέχεται οὔτε τὴν ἀποσιώπησιν ὅταν δι' αὐτῶν καταστρέφονται αἱ βάσεις ἐφ' ὧν ἐγείρονται οἱ ἰδανικοὶ αὐτῆς πύργοι. Ἀπέκλινα ἐπομένως τὸν ῥωμαντισμὸν ἐφ' ᾧ κακῇ τύχῃ ἀγάλλονται πολλάκις καὶ ἐνασμενίζουσι φαντασιοκόποι τινες, μιμηταὶ ξένων ἐθίμων, ξένων παραδόσεων, ψευδαπόστολοι καὶ εἰσηγηταὶ ἀλλοτρίων δογμάτων, πεποιθῶς ὅτι σχετικῶς πρὸς τὴν ἡλικίαν καὶ τὰς περιστάσεις τοῦ ἔθνους τοιαῦται νεολογίαι πρέπει νὰ καταδικάζωνται ὡς ἀναχρονισμοὶ καὶ νὰ ἐκλαμβάνωνται ὡς μιάσματα ἱκανὰ, διὰ τῆς ἐπιδράσεως αὐτῶν, ἐπικινδύνως

νά νοθεύσωσι και διαφθείρωσι τὸν ἀληθῆ ὄργανισμόν τῆς ἰθαγενοῦς γραμματολογίας. (α)

Ἱστορία λοιπὸν τουτέστιν ἀλήθεια εἶναι ἡ κυριωτέρα βάσις τῆς Ἑθνικῆς ποιήσεως και ὀδυνηρὸν και ἀξιοδάκρυτον εἶναι ὁσάκις ἐκ τῶν περιστάσεων τῆς ἐποχῆς ἢ τῆς ὀλιγωρίας τῶν χρονογράφων τινὰ ἐκ τῶν σημαντικωτέρων γεγονότων ἐκτίθενται ἀνακριβῶς και συγκεχυμένως· εἶναι ἀδύνατον νὰ περιγράψῃ τῆς τὴν ἀνυπόφορον ἀδημονίαν ἐξ ἧς πάσχει ὁ ποιητῆς ὅταν ἐν μέσῳ τοῦ πυρετοῦ

(α) Ὁ ἡμέτερος Νικόλαος Θωμασαῖος (λέγω δὲ ἡμέτερος καθ' ὅσον μέρος τῆς εὐγενοῦς αὐτοῦ ψυχῆς ἐκ πολλοῦ ἀνήκει εἰς τὴν Ἑλλάδα) ὁ ἡμέτερος Θωμασαῖος, ὁ γνωστὸς οὗτος διδάσκαλος και τελετάρχης πάντων τῶν ἱερῶν τῆς καρδίας μυστηρίων, ὁ μετὰ πατρικῆς στοργῆς παραθαβρῦνας με κατὰ τὸ οὐχὶ εὐδιάνυτον τῆς δημοτικῆς ποιήσεως στάδιον, ὁ οὐδέποτε ἀπαυδῆσας, κατὰ τὸν πολυτάρχον και μαρτυρικὸν αὐτοῦ βίον, μεριμνῶν περὶ τοῦ μέλλοντος τῆς Ἑλληνικῆς νεολαίας, οὐδ' ἀπαξιῶσας τὰ εὐτελεῆ τῆς φαντασίας μου προϊόντα νὰ εἰσαγάγῃ εἰς τὴν ἀδελφὴν Ἰταλίαν ἐνδεδυμένα τὴν κομψὴν ἐσθῆτα τοῦ εὐφραδοῦς λόγου του, ὁ Νικόλαος Θωμασαῖος ἀπευθύνει μοι ἐσχάτως τὰς φιλικὰς συμβουλὰς του, μὲ προτρέπει νὰ φοβῶμαι και νὰ φεύγω ὅσον ἔνεστι τὸν Ἀσιανὸν ἐρωτολόγον ὡς ὀλεθριώτερον τοῦ Παρισιοῦ. «Tema il damerino Asiatico ch'è più pernizioso del Parigino» ὑπαινιχόμενος βεβηχίως σκηνὰς τινὰς ἐκ τῶν ἐν τῇ Κυρῆ Φροσύνη.

τῆς ἐμπνεύσεως αἴφνης παρίστανται αὐτῷ τοιοῦτου εἶδους προσκόμματα· τὸ ἀτύχημα τοῦτο συνέβη καὶ πρὸς ἐμὲ ὅτε ἀνεκάλυφα σπουδαίαν μεταξὺ τῶν ἱστοριογράφων τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος διαφωνίαν περὶ τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν συνεκροτήθη ἡ καταστρεπτικὴ σύγκρουσις. Μὴ δὲ νομίσητις ὅτι ἀλόγως ἐπὶ μικροῖς δυσχεραίνω, ἢ ὅτι ἀκαίρως ὑπερβοῶ προκειμένου περὶ ἀσημάντου χρονικοῦ λάθους. Ἐκαστον γεγονὸς σχετίζεται μυστηριωδῶς πρὸς ἄλλα καὶ οὔτε ἐπιεικὲς εἶναι οὔτε δίκαιον νὰ βλέπητις αἴφνης διατεμνόμενον τῶν ἰδεῶν τὸν συνευρισμὸν καὶ ῥιπτομένης εἰς τὸ μέσον ἀμφιβολίας αἰτινες διαταράττουσι τῆς φαντασίας τὸ δρομολόγιον.

Πρὶν ἢ λάβω ἀνὰ χεῖρας τὴν Ἑλληνικὴν Ἱστορίαν τοῦ Κυρίου Σπυρίδωνος Τρικούπη καὶ τὸ Δοκίμιον τοῦ Κυρίου Φιλήμονος, βαθέως εἶχε ῥιζωθῆ εἰς τὴν μνήμην μου ἡ ἀποφράς ἡμέρα τῆς 14 Ἀπριλίου, διότι καὶ παρὰ τοῦ γηραιοῦ Ἡεῤῥαῖβοῦ καὶ παρὰ τοῦ Κυρίου Σπηλιάδου εἶχον μάθει ὅτι ἐν ἐκείνῃ ἔπρεπε νὰ μνημονεῦται ἡ ἀγωνία, ἐν δὲ τῇ ἐπιύσῃ τὸ μαρτύριον τοῦ Διάκου. Ἐφειδόμενος ἐπὶ τῆς διαβεβαιώσεως ταύτης ἤρχισα ἰχνηλατῶν τῆδε κάκεισε σύγχρονα δυστυχήματα ὅπως διὰ τῆς συμ-

πτώσεως καὶ τοῦ συνδυασμοῦ παραστήσω αὐτὰ συνδε-
μένα καὶ τοιοῦτοτρόπως ἀνεξίτηλος διασωθῆ ἐν τῇ μνή-
μῃ τοῦ ἔθνους ἢ νεκρώσιμος ἐποχή. — Ἡσθάνθη δὲ ἀ-
νέκφραστον ἀγαλλίασιν ὅτε εὔρον τὸν κρίκον δι' οὗ συν-
εξεύγνυτο ἡ φρικωδεστάτη τοῦ Διάκου τελευτῆ, μετὰ τῆς
ἀπαγχονίσεως τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου καὶ τῆς ἐκ τῶν
σπλάγχων τοῦ Βοσπόρου θαυμασίας ἀναδύσεως τοῦ ἱε-
ροῦ ἐκείνου λειψάνου.

Αἴφνης ἀναδιφῶν τὰς σελίδας τοῦ Κυρίου Φιλήμονος
παρετήρησα μετ' ἐκπλήξεως καὶ ψυχικοῦ ἄλγους ὅτι οὐχὶ
πλέον κατὰ τὴν 14 ἀλλὰ κατὰ τὴν 23 Ἀπριλίου συνε-
κροτήθη ἡ μάχη. — Ἡ διαφωνία αὕτη πρὸς μὲν τὴν
ἱστορίαν ἴσως ἦτο ἀδιάφορος, πρὸς δὲ τὴν ποίησιν εἶχεν
ἀκαταλόγιστον βαρύτητα. Κ' ἐνῶ ἀφ' ἐνὸς δὲν ἤθελον νὰ
μεταβάλω τὸ σχέδιον τοῦ τετάρτου ἄσματος, ἀφ' ἐτέρου
ἐλυπούμην σφόδρα διὰ τὴν ἀνακρίβειαν, οὐδ' ἔστεργον νὰ
ἀρυσθῶ ἐκ τῶν ἀπόρων ἀπολογίας προσπίπτων εἰς τὴν
μακροθυμίαν τῆς Ποιητικῆς Ἀδείας ἂν ποτε ἐ-
δείκνυντο ἀληθεῖς αἱ ῥήσεις τοῦ Κυρίου Φιλήμονος καὶ
Τρικούπη, ἐξηλέγχοντο δὲ ψευδεῖς καὶ ἀνυπόστατοι αἱ
τῶν πρὸ αὐτῶν γραψάντων.

Ἄλλα πρὸς μείζονα ταλαιπωρίαν τοῦ νοός μου ὁ μὲν Περβραιβός, ἀφοῦ ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τῶν πολεμικῶν αὐτοῦ ἀπομνημονευμάτων ἀνηλεῶς ἐπιτίθεται κατ' ἐκείνων οὔτινες ἐξ ἀγνοίας διαστρέφουσι τὴν τε χρονολογίαν καὶ τὰ ἄλλα τῆς ἐπαναστάσεως, περιγράφων τὴν μάχην καὶ θέλων ἐκ προθέσεως νὰ σημειώσῃ τὴν ἀξιομνημόνευτον ἐποχὴν, διαβεβαιοῖ μετὰ παρρησίας ὅτι αὕτη συνέβη κατὰ τὴν 14 Ἀπριλίου, « π έ μ π τ η ν τ ῆ ς δ ι α κ α ι ν η σ ί μ ο υ . » (α) Τοῦθ' ὅπερ καὶ ὁ Κύριος Σπηλιάδης παρεδέχθη ἀνευ ἀντιβρῆσεως. — Ὁ δὲ Φιλήμων ἀποτόμως διακηρύσσει ὅτι συνεχροτήθη τῇ 23ῃ « ἡ μέρα τοῦ ἀγίου Γεωργίου » — (β). Ὁ τελευταῖος οὗτος ἰσχυρισμὸς στηρίζεται ἐφ' ὅλης ἐν γένει τῆς χρονολογίας τοῦ Ἱστορικοῦ Δοκιμίου, κυρίως δὲ ἐπὶ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Νικολάου Νάκου, Ἰωάννου Στάμου, Ἰωάννου Φίλωνος καὶ Βασιλείου Βούσγου πρὸς τὸν Γεώργιον Κόκκινον καὶ Νικόλαον Μανοῦσκον ἡμερολογημένης τῇ 19 Ἀπριλίου, διῆς ἀγγέλλεται ἡ ἄλωσις τῆς Ὑπάτης καθ' ἃ ἔγραφεν εἰς

(α) Ὁρα. Πολεμικὰ ἀπομνημονεύματα Περβραιβοῦ Σελίς 59.

(β) Ὁρα — Ἱστορικὸν Δοκίμιον — Φιλήμωνος — Σελίς 193.

αυτούς ὁ Διάκος. (γ) Ἄν λοιπὸν ἡ ἐπιστολὴ ἐγγράφη τῇ τρίτῃ τοῦ Θωμᾶ πῶς εἶναι δυνατόν νὰ συνέβη ἡ ἐν Θερμοπύλαις καταστροφὴ κατὰ τὴν πέμπτην τῆς διακαινησίμου καὶ νὰ μὴ γίνεταί περὶ αὐτῆς λόγος ἐν τῷ ἐγγράφῳ;

Ἐκτὸς τούτου διεσώθη καὶ ἐδημοσιεύθη ἐν τῷ Ἱστορικῷ Δοκιμίῳ ὁ παρὰ τῶν προϋχόντων Λεβαδειῶν διορισμὸς τοῦ Βούσγου ὡς ὀπλαρχηγοῦ, εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ Διάκου, ἡμερολογημένος τῇ 23ῃ Ἀπριλίου, τουτέστι τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ καθ' ἣν συνέβαινε τὸ δυστύχημα. Βεβαίως τοιαῦται ἀποδείξεις εἶναι ἱκαναὶ νὰ ἄρῃσι πᾶσαν ἀμφιβολίαν· μολονότι διεγείρει εἰς ἐμὲ ἐκπληξιν οὐ μικρὰν ἡ σπουδὴ μεθ' ἧς οἱ Λεβαδειεῖς προέβησαν εἰς τὴν ἀναπλήρωσιν μὴ θελήσαντες, χάριν σεβασμοῦ πρὸς τὸν ἄνδρα, ν' ἀναβάλωσιν εἰς τὴν ἐπιούσαν τὸν διορισμὸν ἄλλου, ὅτε τὴν πρᾶξιν ταύτην ἤθελε δικαίωσις ὁ θάνατος τοῦ προσφιλοῦς αὐτοῖς στρατηγοῦ.

Ὁ Κύριος Κωνσταντῖνος Σάθας τρίτων περὶ τὰ τοιαῦτα θεωρεῖ ἐπίσης ἀναντίρρητον τὴν χρονολογίαν τοῦ Κυρίου Φιλήμονος συνεπειᾶ διαβεβαιώσεων συλλεχθεισῶν

(γ) Ὅρα σελίδα 439 τοῦ αὐτοῦ Ἱστορικοῦ Δοκιμίου ἐν ταῖς σημειώσεσιν καὶ ἐγγράφοις τοῦ γ'. τόμου. —

ἐπὶ τόπου ἔνθα διασώζεται καὶ ἡ φήμη ὅτι ὁ ἀείμνηστος εἶδε κατ' ὄναρ καὶ τὸν ἅγιον τῆς ἡμέρας προτρέποντα αὐτὸν εἰς μάχην. Εἰς ἐπίμετρον πάντων τούτων ἔρχεται τέλος ἐπιστολῆ ἀνέχδοτος τοῦ Διάκου πρὸς τοὺς ἄρχοντας τῆς Λεβαδείας ἡμερολογημένη τῇ 11ῃ Ἀπριλίου καὶ ὑπάρχουσα εἰς χεῖρας τοῦ Κυρίου Φιλήμονος, ἐν ἧ ἀναγγέλλεται παρ' αὐτοῦ τοῦ ὀπλαρχηγοῦ ἡ μετάθεσις τοῦ στρατοπέδου ἀπὸ Ἀλαμάνας εἰς Ὑπάτην. Τοιοῦτοτρόπως λύεται ὀριστικῶς τὸ ζήτημα καὶ προκύπτει ἀναμφιλέκτως ὅτι καθ' ἣν ἡμέραν ἡ ὀρθόδοξος ἡμῶν ἐκκλησία πανηγυρίζει τὴν μνήμην τοῦ τροπαιοφόρου μεγαλομάρτυρος Γεωργίου, πᾶσα ἐθνικὴ καρδιά ὀφείλει νὰ ἐορτάζη καὶ τὴν μνήμην τοῦ τροπαιοφόρου μεγαλομάρτυρος Ἀθανασίου Διακου.

Τὴν ἐπιστολὴν ταύτην δημοσιεύω παρὰ πόδας οὐχὶ μόνον πρὸς ἐνδειξιν τῆς ἀληθείας, ἀλλ' ὅπως ἴδωσι καὶ μάθωσιν οἱ μεταγενέστεροι διὰ τίνων μέσων ἀνεδέχθησαν οἱ λεοντοκάρδιοι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἵνα ἐγείρωσιν ἐκ τοῦ τάφου τὴν ἐθνικὴν αὐτονομίαν· πεισθῶσι δὲ ὅτι ἀκράδαντος θέλησις στηριζομένη ἐπὶ τυφλῆς πρὸς τὸν Θεὸν πίστεως εἶναι ὄπλον ἀκαταμάχητον καὶ μοχλὸς πανίσχυ-

ρος ικανός αείποτε νὰ ἀνατρέψη ἐτοιμόρροπα καὶ σκληροκόβροτα οἰκοδομήματα. (α)

(α) Ἴδου ἡ ἐπιστολή.

Τῶν εὐγενεστάτων ἀρχόντων Ληθαδείας.

Προσκινητός.

Εἰς Ληθαδεία.

Τὴν εὐγενεῖάν σας προσκινῶ.

Σᾶς εἶδοποιῶ ὅτι μᾶς ὑπεσχέθησαν εἰς τοῦ Μαυρήλου νὰ μᾶς προφθάσουν 80 ὀκάδες παροῦτι καὶ σήμερις ἐστείλαμε τὰ ἄσπρα διὰ νὰ μᾶς τὴν φέρουν. Διὰ τοῦτο ἀπὸ αὐτοῦ τὴν ἴδια ὥρα ὀποῦ λάβετε τὸ γράμμα μου νὰ φορτώσετε δύο φορτώματα βόλια καὶ μὲ σιγοῦρον ἄνθρωπον νὰ μᾶς τὰ στείλτε εἰς Πατραντζίκι καὶ ἀπὸ αὐτοῦ μὴν ἀμελεῖτε διὰ τζέπ-χανέ. Κάμετε κάθε λογῆς τρόπους ὀποῦ νὰ μὴν κόβεται ὁ τζέπ-χανές. Ἐπὶ τούτοις νὰ βάλτε σφίξη χῶρα καὶ χωριά ὀποῦ νὰ μᾶς ξεκινήσετε ἀνθρώπους ὅτι ἐδῶ δὲν ἔμεινε κανένας. Ἐφυγαν πίσω. Τώρα ἄλλη δουλειὰ δὲ σᾶς ἔμεινε μόνον αὐτὴ ἡ φροντίδα τῶν ἀνθρώπων καὶ τοῦ τζέπ-χανέ. — Ἡμεῖς ξεκινήσαμε διὰ Πατραντζίκι καὶ μὲ τὴν δύναμι τοῦ Θεοῦ αὔριο τρίτη τὸ βαροῦμε. Κατὰ παρὸν νέο ἀπὸ κανένα μέρος δὲν ἔχομε ὀποῦ νὰ σᾶς γράψω. Ταῦτα καὶ μένω.

ΑΘΑΝΑΣΗΣ ΔΙΑΚΟΣ.

Στείλτε μαζὺ μὲ μολήθια καὶ 600 κόλλας χαρτί διὰ νὰ δέσωμε φουσέκια. — Στείλτε μας κάμποση ξερὴ μελάνι. Δῶστε του καὶ 8 γρόσια διὰ τὸν κόπον του.

(Ἡ σφραγὶς αὐτοῦ)

824 Ἀπριλίου 11. — Ἀλαμάνα Χάνι.

Ἐπανερχόμενος εἰς τὸ προκείμενον λέγω ὅτι, παρα-
δεχθεῖς ἀδιστάκτως τὴν χρονολογίαν τοῦ Ἱστορικοῦ Δο-
κιμίου καὶ δι' αὐτῆς ἐπιγράψας τὸ τέταρτον ἄσμα, ἐπί-
στευσα θεμιτὸν νὰ συμπεριλάβω καὶ τὸν θάνατον τοῦ
Πατριάρχου καθ' ὅσον πρόκειται περὶ γεγονότος τετε-
λεσμένου μὲν πρὸ δεκατριῶν ἡμερῶν ἀλλὰ μὴπω συμ-
πεπληρωμένου. Οὐδεὶς ὁ ἀγνοῶν ὅτι καθ' ἣν ὥραν πα-
ρεδίδετο εἰς τὰς φλόγας ὁ Διάκος, τὸ λείψανόν τοῦ Γρη-
γορίου διεπέρα σῶον καὶ ἀφθαρτον τὸν Εὐξείνου Πόντου
καὶ ὅτι τὸ μετακομίζον τὸ ἱερὸν φορτίον πλοῖον τοῦ
ἐκ Κεφαλληνίας Ἰωάννου Σκλάβου, μόνον κατὰ τὴν 11
Μαΐου ἠγκυροβόλησεν εἰς Ὀδησσόν.

Συνελθόντων τῶν Λεβαδειέων κατὰ τὴν θέσιν Ἁγίαν Παρασκευὴν καὶ καθαγιασθείσης τῆς ἐπαναστάσεως διὰ τῆς εὐλογίας καὶ τῶν εὐχῶν τοῦ μητροπολίτου Ἀθηνῶν Διονυσίου καὶ τῶν ἐπισκόπων Ταλαντίου καὶ Ἀμφίσσης, Νεοφύτου καὶ Ἡσαίου, ἀνεκηρύχθησαν ὁμοφώνως παρὰ τῶν ἀρχιερέων, τῶν προσύχοντων, τοῦ περιεστῶτος λαοῦ καὶ τῶν ἀποστόλων τῆς Φιλικῆς ἐταιρίας Ἀθανασίου Ζαρείφη καὶ Δήμου Ἀντωνίου, πεντακοσίαρχοι μὲν ὁ Βοῦσγος, ὁ Λάμπας, ὁ Τριανταφυλλίνας καὶ ὁ Σιμαρέσης, ἀρχηγὸς δὲ τῶν ὄπλων τῆς ἐπαρχίας ὁ Ἀθανάσιος Διάκος. Τότε ἀνεπέτασεν οὗτος καὶ τὴν σημαίαν του, τὰ μὲν ἄλλα λευκὴν, φέρουσαν δὲ ἀφ' ἑνὸς τὴν εἰκόνα τοῦ Ἁγίου Μεγαλομάρτυρος Γεωργίου, καὶ ἀφ' ἑτέρου τὴν φοβερὰν ῥήτραν Ἐλευθερία ἢ Θάνατος. Ἀλλὰ σύμβολον ἀληθὲς τῆς διανοίας τοῦ Διακίου καὶ μονόγραμμα καὶ προφητικὸς γριῖφος περικαλύπτων πάσας τὰς ἀπορρήτους ἐλπίδας, πάσας τοῦ ἔθνους τὰς πατροπαραδότους εὐχὰς, ἦτο ἡ πολεμικὴ αὐτῆ

τοῦ σφραγίς, ἔνθα διέλαμπεν ἐγκεχαρῆγμένος ἐπὶ κεφαλῆς μὲν ὁ Σταυρός, κάτωθεν δὲ ὁ δικέφαλος Βυζαντινὸς αἰετὸς κεκοσμημένος διὰ τῶν κεφαλαίων Ο. Θ. Ν. Κ. τουτέστιν ὁ Θεὸς νικᾷ.

Τὰ σημεῖα ταῦτα ἔφερον καὶ ἄλλοι ἐκ τῶν συγχρόνων ὀπληρχηγῶν ὡς ὁ Πανουριάς. Ἄλλ' ἄξιον θαυμασμοῦ εἶναι ὅτι διετηρήθησαν ἀνέκαθεν ἀπαράλλακτα, ἀμεταποίητα, ἀμετάβλητα εἰς τὰς στιβαρὰς χεῖρας τῶν ἀρματωλῶν καθ' ἑλλην τὴν διάρκειαν τοῦ μεσαιωνικοῦ κατακλισμοῦ. Ἀνατραπέντες τοῦ θρόνου ἔδραξεν ὁ Ἑλληνισμὸς τὴν Μεγάλην τῆς Αὐτοκρατορίας Σφραγίδα καὶ μετ' αὐτῆς ἐσώθη ἐπὶ τῶν χιονοστεφῶν ὀρέων ἐφ' ὧν τὸ συμβολικὸν πτηνὸν ἐδύνατο νὰ στήσῃ τὴν φωλεὰν αὐτοῦ καὶ νὰ δορυφορηθῇ ὑπὸ ζώντων ἀληθῶν αἰετῶν. (α)

Τοιουτοτρόπως τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος ἔζησεν ἐν μέσῳ

(α) Ὁ Κύριος Κωνσταντῖνος Σάθας ἐν τῷ Χρονικῷ τοῦ Γαλαξειδίου Σελίς 162 ἐδημοσίευσεν ἤδη τὴν περὰ τῆ φίλης μου Παύλῳ Λάμπρῳ εὑρισκομένην σφραγίδα τοῦ ἀρματωλοῦ Χρήστου Μηλιόνῃ φέρουσαν ἐπίσης τὸν αἰετὸν. Πρόσοι καὶ ποῖοι θὰ περιεφρόνησαν ἴσως τὸν πολύτιμον δακτυλιόλιθον πρὶν ἢ λάθῃ τὴν τύχην νὰ λιμενισθῇ εἰς τὰς Ἑλληνικωτάτας καὶ ἀληθῶς πατριωτικὰς χεῖρας τοῦ Παύλου Λάμπρου !

της άδύσσου, έχον τουλάχιστον έν τῆ καρδίᾳ αὐτοῦ ένα ὄνειρον, έν δόγμα, ένα σκοπόν, θεῖον, εὐγενῆ, μέγαλον, καί τόν ἐπέδιωκεν άκαταπαύστως, εἰς οὐδέν λογιζόμενον οὔτε φυλακᾶς, οὔτε μαστιγώσεις, οὔτε άπαγχονίσεις. Πεινῶν, διψῶν, γυμνητεύων ἐσύρετο ὁ Ἕλλην μαχητής ἀπό χαράδρας εἰς κρημνόν καί ἀπό κρημοῦ εἰς ὑπόγεια καί ζοφερά σπήλαια, μετακομίζων ἀείποτε τόν μυστικόν θησαυρόν του καί προσδοκῶν καθ' ἐκάστην ν' ἀκούσῃ ἀντηχοῦν εἰς τὰς ἀκοάς του, τό θυελλῶδες πτερύγισμα τοῦ ἀνακτος τῶν ὀρνέων καί νά ἴδῃ ἐπανερχομένην τήν βασιλείαν τοῦ Σταυροῦ του.

Εὐρον οἱ Φιλικοί τήν ιδέαν ταύτην βαθέως ἐρρίζωμένην έν τοῖς σπλάγχνοις τῆς φυλῆς καί ἐπεχείρησαν νά τήν καλλιεργήσωσι καταβαλόντες προσπάθειας γιγαντώδεις πρὸς πραγματοποίησιν αὐτῆς. Ὅταν ἀναγνώσκῃ τις τὰ ἔγγραφα τὰ ἐπιμαρτυροῦντα τὰς άκαταλογίστους θυσίας, τοὺς διηνεκεῖς κινδύνους, τήν ἀπερίοριστον άταπάρνησιν, τοὺς ἀγῶνας, τὰ τολμηρά σχέδια τῶν συνεταιρίων καί συγχρίνη ταῦτα πρὸς τήν παροῦσαν νέκρωσιν, πρὸς τήν ἀπάθειαν, πρὸς τήν μικρότητα ἡμῶν τῶν ἀμέσως διαδεχθέντων ἐκείνους, καταλαμβάνεται ὑπό άνεκφρά-

στου ἀπελπισίας. Τότε ὠκεανὸς πολυτάραχος, ἀλλ' Ἀχανῆς, τώρα λίμνη τεθολωμένη καὶ νεκρὰ ὕδατα. Τότε ἥλιος διαλάμπων ἐν μέσῳ πορφυροχρῶν νεφελῶν, τώρα λυχνία ἡμίσειστος, ἀμυδρὰν ἐκπέμπουσα λάμψιν. (α)

Ἰπὸ τὴν ἐποψὴν ταύτην ἡ κατάρτισις τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου ὑπῆρξεν ἀληθῆς δολοφονία τῆς μεγάλης ἐθνικῆς ἰδέας. Ἐφυλαχίσθη τὸ γένος ἐντὸς στενοχώρου εἰρηκτῆς, κατεσκευάσθη διὰ χειρῶν ἀλλοτριῶν βάθρον ταπεινὸν ἐφ' οὗ ἐτέθη εὐθραστον θρονίον, ἐδωρήθη εἰς ἡμᾶς μανδύας δὴ εἰρωνικῶς ἀπεκάλεσαν πορφύραν, ἐχαλκεύθη σκῆπτρον κουφότερον καλάμου, ἐχαράχθησαν ἐπ' αὐτοῦ τερατώδη σύμβολα, καὶ ἡμεῖς νήπιοι ἐπεκροτήσαμεν τὴν θεατρικὴν παράστασιν, καὶ ἀνεπαύθημεν. Τὸ πολεμικὸν πνεῦμα τῆς φυλῆς ἐσβέσθη, κατέφαγεν ἡ σκωρία τὰ αἰμοβαφεῖ ὄπλα τῶν πατέρων, οἱ ἀπόγονοι τῶν διάσημοτέρων ἀρματωλῶν μετεμορφώθησαν εἰς δικηγορίσκους καὶ σήμερον ἀεννάως ἀλληλλόμαχοῦντες καὶ διαπληκτιζόμενοι, προήλθομεν εἰς τοσοῦτον ὥστε νὰ πιστεύωμεν

(α) Ταῦτα ἐγράφησαν καθ' ἡν ἐποχὴν λυσιμελῆς νάρκη ἐφαίνετο κατέχουσα τὸ ἔθνος καὶ πρὶν τὴν ἀναφανῆ οὐγενῆς ὄργανός ἐστ' οὗ ἐξ ὀλίγου χρόνου ἐλαύνεται ἅπασα ἡ Ἑλληνικὴ φυλή.

ὅτι μεγάλας προσφέρομεν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἐθνότητα ὑπηρεσίας, ὅταν μετὰ σφοδρὰν καὶ δριμυτάτην πάλιν ἐπιτύχωμεν τὴν καταδίκην πολιτικῆς τινος μερίδος καὶ ταύτης ἐξ Ἑλλήνων συγκεκροτημένης καὶ χαρακτηρίσωμεν αὐτὴν φαύλην, ἀντεθνικὴν, διεφθαρμένην.

Ἄλλὰ κατὰ τὴν ἐναρξιν τοῦ Ἱεροῦ ἀγῶνος εἰς οὐδενὸς τὸν νοῦν, ὅσον στενὸν καὶ στεῖρον ἂν τὸν ὑποθέσῃ τις, ἐχώρησεν ἡ ἰδέα τοιοῦτου Βασιλείου. Ἐμειδία πρὸς πάντα ἡ ἐλπίς τῆς μεγάλης ἐθνικῆς ἀναγεννήσεως, τῆς πλήρους ἀνακτήσεως τῶν προγονικῶν δικαιωμάτων καὶ ἐπομένως ἀνάλογος πρὸς τὸ μέγεθος τοῦ σκοποῦ ὑπῆρξεν ἡ αὐταπάρνησις, ὁ ἐνθουσιασμός, αἱ θυσίαι, ἡ καρτερία, ἀνάλογα καὶ τὰ σημεῖα ἐν οἷς ἡ ἀνεγειρομένη φυλὴ διετύπωνε τὸ ἐπιζητούμενον γέρας.

Ὁ Διάκος, εἷς τῶν θερμότερων ἀποστόλων τοῦ ἐθνικοῦ τούτου δόγματος, ἀληθῆς ἐνσάρκωσις τοῦ ἀρματωλικοῦ πνεύματος, ἐπόμενον ἦτο ὅτι ἔπρεπε νὰ φέρῃ ἐπὶ τῆς σφραγίδος ἀπεικονισμένον τὸ αἶνιγμα, ὅπερ εἶχεν ὁμόση ἢ διὰ τῆς σπάθης νὰ λύσῃ ἢ διὰ τοῦ αἵματος νὰ καθαγιάσῃ. Ἐτὴν ἰδέαν ταύτην πολυειδῶς καὶ πολυτρόπως ἠθέλησα νὰ διατρανώσω καὶ νὰ ἐμφυσήσω εἰς τὸ σιχούργημά μου,

θεωρῶν αὐτήν ὡς τὴν ψυχὴν δι' ἧς ἀνέκαθεν ἐζωογονήθη τὸ ἔθνος, ὑπὲρ ἧς ἠγωνίσθη, ἐμαρτύρησε, καὶ ἧς τῇ ἀρωγῇ, Θεοῦ εὐδοκοῦντος, θέλει πάλιν ἀνορθωθῆ.

Ἀφαιρουμένης ταύτης ἡ ἐθνικὴ ποίησις, τὸ Ἐγὼ τοῦ Ἑλληνοσ, μένει νεκρὸν γράμμα, καὶ τὰ ἄθλα καὶ τὰ βήσασα καὶ αἱ προσδοκίαι τοσούτων αἰῶνων ἀποβάλλουσιν ἐκ μιᾶς τὸ ἰδανικὸν δι' οὗ περικοσμοῦνται καὶ παρίστανται ὡς πελώριος ὄγκος ἐλεεινῶν ἐρειπίων, ἀσκόπως σεσωρευμένων καὶ οἰκτρῶς συνεχρομένων διὰ μόνου τοῦ αἵματος καὶ τῆς σαρκὸς ἀπειραρίθμων γενεῶν. Τοιαύτη ἐξόμωσις τῆς ἐθνικῆς πίστεως εἶναι ἀσυγχώρητον ἔγκλημα, τοῦλάχιστον πρὸς τὰ ὄμματα ἐκείνων οἵτινες πρεσβεύουσιν ὅτι ἐν πάσῃ σελίδι τῆς ἡμετέρας Ἱστορίας καταφανῆς διαλάμπει ὁ δάκτυλος τοῦ Ὑψίστου.

Συνηγωνίσθησαν μετὰ τοῦ Διάκου τετρακόσιοι περίπου μάχηταί. Ἄλλ' ἐξ αὐτῶν μόνοι τεσσαράκοντα ἢ πενήκοντα ἔμειναν μέχρι τέλους ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης· οἱ λοιποὶ πτοηθέντες ἐκ τοῦ μεγάλου ὄγκου τῶν πολεμικῶν, οὐδ' ἐπιβρώννόμενοι ἔστω καὶ ἐξ ἀμυδρᾶς τινος ἐλπίδας ἐπιτυχίας, ἔστρεψαν ἀπ' ἀρχῆς τὰ νῶτα. Πλὴν δὲ τοῦ ἀειμνήστου Ἡσαΐα καὶ τοῦ ἐν Χριστῷ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἱερομονάχου Παπαγιάννη, πλὴν τοῦ Βαχογιάννη καὶ τοῦ Καλύβα οἴτινες, ἀφοῦ κατέστησαν ἀπόρθητον ἀκρόπολιν τὸ Χάνι τῆς Ἀλαμάνας, ἔπεσαν ξιφῆρεις εἰς μέσον τῶν ἐχθρῶν καὶ κατέκρεουργήθησαν, ὀνομαστὶ μνημονεύονται ὁ Κομνᾶς Τράκας ἐξ Ἀγόργιανης τῆς Παρνασσίδος, ὁ Ἰωάννης Μητρόπουλος καὶ Νικόλαος Κίρκος, ὀπλαρχηγοὶ Γαλαξειδίου καὶ ὁ Μῆτρος Μασσαβέτας αὐτάδελφος τοῦ Διάκου. Τὸ πτώμα τοῦ Μασσαβέτα ἐχρησίμεισε μάλιστα ὡς τελευταῖον ὀχύρωμα, διότι ὄπισθεν αὐτοῦ φυλαττόμενος ἠγωνίσθη ὁ Διάκος τὸν τελευταῖον αὐτοῦ ἀγῶνα. Ὁ δὲ Μητρόπουλος, ἀφοῦ ἐπὶ ματαίῳ προσεπάθησε

ν' ἀποσπάσῃ ἐκεῖθεν τὸν ἀρχηγόν, ἀπέκοψε τὴν κεφαλὴν τοῦ Μήτρου καὶ ἀπῆλθε σώσας αὐτὴν ἐκ τῶν ὕβρεων.

Ἐκ τῶν παρὰ τῷ Διάκῳ μέχρι ἐσχάτης ὥρας συμπολημητῶν μόνον τοῦ ἀδελφοῦ ἔκρινα εὐλογον νὰ διαμνημονεύσω τὸ ὄνομα. Προετίμησα δὲ νὰ θεραπεύσω τὰς ἀνάγκας τῆς ποιήσεως δι' ἐνὸς ἢ δύο πλαστῶν ὀνομάτων, πρὸς ἀποφυγὴν δυσαρέστων ἀντιλογιῶν

Πρὸς τοὺς εὐαρίθμους τούτους μαχητὰς ἀντεστράτευον ὁ Κιοσὲ Μεχμέτ, Κεχαγιάμπης τοῦ Χουρσὴτ καὶ ὁ Ὅμερ Βριόνης. Τὸν πρῶτον ἔκρινα ἀνάξιον πάσης προσοχῆς καὶ μόνον εἰσήγαγον αὐτὸν ἵνα τῷ ἀναθέσω τὸ ἀπεχθὲς ἔργον τοῦ δημίου, ὅτε ὁ Χαλήλμπης προσπεσὼν ἐξήττησατο προσωπικὴν ἱκανοποίησιν, τὸν παραδειγματικὸν θάνατον τοῦ Διακού.

Ἄλλ' ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ὅμερ Βριόνου εὔρον ἀνταγωνιστὴν ἐφάμιλλον καὶ προσεπάθησα νὰ τὸν παραστήσω καθ' ἣν ἐμόρφωσα πρὸ χρόνων ιδέαν περὶ τοῦ χαρακτῆρος, περὶ τῆς γενναιότητος, καὶ καθόλου περὶ τῶν προτερημάτων καὶ τῶν ἐλαττωμάτων τῆς φύσεως αὐτοῦ, ἀφοῦ πιστῶς τὸν παρηκολούθησα καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ πολεμικοῦ του σταδίου.

Εἶλκεν οὗτος τὸ γένος ἐκ τῶν Παλαιολόγων Βριόνων, ἐπὶ Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας δεσποτῶν τῆς ἐν Ἀλβανία Μουζακίας. Ὑπάρχει δὲ ἀναντίρρητον ὅτι οἱ περιφανεῖς αὐτοῦ πρόγονοι ἐτήρησαν διαδοχικῶς τὴν ἡγεμονίαν μέχρι τῆς καταστροφῆς Γεωργίου τοῦ Καστριώτου. Τότε ἐκ τῶν δύο τῆς γενεᾶς διακλαδώσεων ἡ μὲν μία ἐβιάσθη εἰς ἐξόμωσιν, ἡ δὲ ἄλλη ἐμμείνασα εἰς τὸ πάτριον θρήσκευμα μετώκησεν ἀλλαχοῦ. Ἐκ τῆς πρώτης κατάγεται ὁ ἐπὶ Ἀλῆ πασᾶ μέγας καὶ πολὺς Χασνατάραγας (θησαυροφύλαξ), ἐκ τῆς δευτέρας πηγάζουσιν αἱ ἐν Ἑπτανήσῳ σωζόμεναι οἰκογένειαι τῶν Βριόνων.

Νεανίας ἔτι ὁ Ὅμηρ ἐδεικνύετο ὑπερήφανος καὶ τὴν ἔμφυτον ταύτην ἀγερωχίαν ὑπέθαλπεν ἢ συναίσθησις τῆς καταγωγῆς ἥτις καὶ τὸν παρέσυρε πολλάκις εἰς νεφελώδεις ῥεμβασμούς. Οὐδαμῶς ἀνεχόμενος τὴν ταπείνωσιν καὶ βαρέως φέρων τὴν ὑπερίσχυσιν τοῦ Ἰμβραήμ, γαμβροῦ καὶ διαδόχου τοῦ Κούρτ πασᾶ, ἀμειλίχτου ἐχθροῦ του, ἐν τῇ σατραπείᾳ τοῦ Βερατίου, ἀνεχώρησεν εἰς Αἴγυπτον καὶ προσήνεγκε τῷ Μεχμέτ Ἀλῆ τὴν σπάθην, πολεμοῦντι τότε πρὸς τοὺς Κιολεμενίδας. Εὗρεν ἐκεῖ ὁ Βριόνης εὐρὸν στάδιον πρὸς τὴν φιλοδοξίαν του. Ἐκεῖ ἐν

μέσω τῶν ἐρήμων διεπλάσθη τὸ πνεῦμά του καθ' ὁμοίω-
σιν τῶν ἐκτάσεων ἄς διέτρεχε καὶ τοῦ ἐπισκέποντος ἀπε-
ράντου οὐρανοῦ· ἔκτοτε χρονολογεῖται καὶ ἡ διὰ βίου κα-
τασχοῦσα τὴν ψυχὴν αὐτοῦ μανία νὰ τρέφῃ τοὺς εὐγε-
νεστέρους καὶ θαρραλεωτέρους ἵππους καὶ ὀχούμενος νὰ
ἐπιδεικνύῃ τὸ ἀβένωτον ἦθος.

Ὅτε, ἐν τινι κατὰ τοῦ Σουλίου ἐκστρατεία συνοδεύων
τὸν Ἀλῆν, ἀπώλεσε προσφιλεστάτην φορβάδα γένους πε-
ριφανοῦς, ἐξέθηκε τὴν ζωὴν του εἰς προφανῆ κίνδυνον,
προχωρήσας μέχρι τῶν προφυλακῶν τοῦ Σουλιωτικοῦ
στρατοπέδου ὅπως διαπραγματευθῆ τὴν ἐξαγοράν, ἀπο-
τυχῶν δὲ ἐγένετο φρενήρης ἐκ τῆς ἀπελπισίας.

Κατακτῆσας ἐν Αἰγύπτῳ δόξαν καὶ πλοῦτον μέγαν ἐ-
πανήλθεν εἰς Ἡπειρον καὶ ἐταύτισε τὴν τύχην του μετὰ
τοῦ Ἀλῆ, ἐπ' ἐλπίδι ὅτι ἐμελλε νὰ ἔλθῃ ὥρα καὶ τὸν Ἰ-
βραῆμ νὰ ἐκδικηθῆ καὶ κυριάρχῃς ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ ν'
ἀναδειχθῆ. Ὁ Ἀλῆς ἐκτιμῶν τὴν ἀξίαν τοῦ ἀνδρὸς καὶ
θεωρήσας αὐτὸν κατάλληλον πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν κατὰ
τῆς σατραπείας τοῦ Βερατίου κατακτητικῶν σκοπῶν του,
κατέστησεν αὐτὸν θησαυροφύλακα καὶ τῷ ἐπέτρεψε νὰ
στρατολογήσῃ ἐν τάχει καὶ ἐπιτεθῆ κατὰ τοῦ Ἰβραῆμ.

Ἐξελθὼν ὁ Βριόνης κατετρόπωσε τὸν ἐχθρὸν καὶ τὸν ἐκράτει στενωῶς περιωρισμένον ἐντὸς τοῦ φρουρίου τῆς πρωτευούσης του, ὅτε ὁ Ἄλῃς δραμῶν δῆθεν ὅπως μεσιτεύσει πρὸς συνδιαλλαγὴν τῶν διαμαχομένων ἤρπασεν, ὡς εἰκός, τὴν παρουσίαν τοῦ Ἰβραήμ καὶ ἔδωκε πρὸς τὸν Ὅμῆρ νὰ ἐννοήσῃ ὅτι, ζῶντος αὐτοῦ, εἰς οὐδένα ἐπετρέπετο νὰ ὑψώνῃ τὸν τράχηλον.

Ἀποκηρυχθέντος τοῦ Ἄλῃ, ὁ φιλόδοξος Ὅμῆρ προβλέπων τὴν καταστροφὴν, ἠνώθη μετὰ τῶν Σουλτανικῶν ἀλλὰ ἐν τῇ ἀγερωχίᾳ αὐτοῦ μὴ ἀνεχόμενος νὰ βλέπῃ ἑαυτὸν συγχεόμενον μετὰ τῆς τύρβης τῶν πασάδων, ἐν τῷ κρυπτῷ διελογίζετο διὰ τίνων μέσων νὰ γίνῃ περιφανὴς καὶ περίβλεπτος.

Στενωῶς συνδεδεμένος πρὸς πάντας σχεδὸν τοὺς διασημοτέρους τῆς Ἑλλάδος ὄπλαρχηγούς, καὶ μὴ στέρξας οὐδέποτε νὰ μολύνη τὰς χεῖρας εἰς τὰ Ἀληπασιὰ κακουργήματα, ἀφ' ἑτέρου ἐν γνώσει διατελῶν τῶν ἐνεργειῶν τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας καὶ προαισθανόμενος τὴν ἐπικειμένην ἐπαναστατικὴν ἔκρηξιν, ἤλθε τότε εἰς ἐπαφὴν πρὸς τὸν ἀρματωλὸν τῆς Λεβαδείας καὶ γενικὸν ὀδοφύλακα τῆς Στερεᾶς, Ὀδυσσεᾶ Ἀνδροῦτζον καὶ ἐπι-

δεικνύμενος συμπάθειαν ὑπὲρ τῆς ἀναξιοπαθούσης Ἑλλάδος, ἀπεριόριστον δὲ σεβασμὸν πρὸς τὴν ἀνδρείαν τῶν τέκνων τῆς, ἐφάνη διατεθειμένος νὰ προτείνῃ φιλικὴν χεῖρα πρὸς ἀνόρθωσιν ἐκείνων οὐς ἐθεώρει, ὡς ἐκ τῆς ταυτότητος τῆς καταγωγῆς, ἀδελφοὺς καὶ συμπατριώτας. Τότε συνωμολογήθη, ἐπὶ τῷ ὄρω αὐστηροτάτης ἐχεμυθίας, μεταξὺ τοῦ Ὀδυσσεύος καὶ τοῦ Βριόνου ἡ περιέργος ἐκείνη συμφωνία δι' ἧς οἱ συμβαλλόμενοι ὑπεχρεοῦντο ἀμοιβαίως νὰ ὑποστηριχθῶσι διὰ τῶν ὄπλων πρὸς ἀνάσάτωσιν τῆς Ἀλθανίας καὶ τῆς Σπερεᾶς Ἑλλάδος, προβῶσι δὲ μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν εἰς τὴν κατάρτισιν δύο αὐτονόμων Κρατῶν, τοῦ μὲν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Ὀμέρ, τοῦ δὲ ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τοῦ Ὀδυσσεύος. (α)

Καὶ ὁ μὲν Βριόνης, ἴσως σπουδάζων εἰργάσθη τὰ τοιαῦτα, ἀλλ' οὐδεμία ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι τὸ γενναῖον τέκνον τοῦ διαβοήτου Ἀνδρούτζου προέβη εἰς τὸ βῆμα τοῦτο μόνον πρὸς τὸν σκοπὸν ν' ἀποσοθήσῃ ἢ νὰ οὐδε-

---

(α) Ὅρα τὴν ἐν τοῖς φυλλαδίοις ΝΖ'. — ΝΗ'. — ΝΣΤ'. τῆς Χρυσῆς ἀλλή-
δος δημοσιευθεῖσαν ἀξιόλογον βιογραφίαν τοῦ Ὀδυσσεύος Ἀνδρούτζου ὑπὸ τοῦ
Κ. Σάβα.

τερῶση ἐπ' ἀγαθῷ τῆς ἐπαναστάσεως πᾶσαν ἀντενέργειαν ἐκ μέρους τῶν Ἀλβανῶν.

Ἐκ τῆς διαθρυλληθείσης συμφωνίας ὠφεληθέντες μετὰ ταῦτα ἀρχολίπαροί τινες, προσωπικῶς ἐχθροὶ τοῦ Ὀδυσσεως, ὑπέσκαψαν τὴν ἐπιβρόχην του, παρέστησαν αὐτὸν προδότην καὶ τέλος κατώρθωσαν διὰ χειρῶν Ἑλλήνων νὰ δολοφονήσωσι τὸν ἀτρόμητον ἐκεῖνον λέοντα.

Καταρτισθέντος τοῦ συμβολαίου ὑπέβαλεν ὁ Βριόνης, ὡς μέσον ὑπεκφυγῆς, παρατηρήσεις τινὰς σχετιζομένας πρὸς τὴν ἰδιαιτέραν θέσιν του, καὶ ὠμολόγησεν εἰλικρινῶς ὅτι ἐπεθύμει νὰ θεωρῆται ἀπηλλαγμένος πάσης ὑποχρεώσεως, ἂν τυχὸν ὁ Σουλτάνος ἐκτιμῶν τὴν βαρύτητά του, ἤθελε τὸν ἀναγορεύσει Πασᾶν ἐπὶ τρισὶν εὐραῖς.

Ἐκραγείσης τῆς ἐπαναστάσεως καὶ θέλων ὁ Χουρσὴ νὰ καταπνίξῃ τὴν φλόγα ἐν τῇ γενέσει αὐτῆς, τὸν μὲν Κιοσὲ ἔταξεν ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ πρώτου κατὰ τῆς Ἑλλάδος ὀρμήσαντος στρατοῦ, καθιστῶν αὐτὸν Βεζίρη ἀντιπρόσωπόν του, τὸν δὲ Βριόνην ὑπέβαλεν εἰς τὰς ἀμέσους διαταγὰς του.

Λαμβάνων ὑπ' ὄψιν τὴν ἔμφυτον ἀστασίαν τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Ὁμέρ, τὴν ἄκρατον αὐτοῦ φιλοδοξίαν καὶ θέ-

των αὐτὸν εἰς ἐπαφὴν πρὸς τὸν Διάκον, οὐ μόνον ἀπέβλεψα εἰς τὸν παραλληλισμὸν, ἀλλ' ἐνόμισα παντὸς λόγου ἄξιον νὰ διασώσω τὴν ἀπόρρητον ὁμολογίαν ἣτις ἔλαβε χώραν μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Ὀδυσσεύς καὶ νὰ ἀναφέρω αὐτὴν ὡς προτεινομένην ἐκ νέου εἰς ἄνδρα πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἀδιασπάστως συνδεδεμένον μετὰ τοῦ ὀπλαρχηγοῦ τῆς Λεβαδείας καὶ ὑποτιθέμενον ἐν γνώσει τῶν κρυφωτέρων αὐτοῦ διαλογισμῶν.

Ἐκτὸς τῶν ἱστορικῶν τούτων ἀνταγωνισμῶν ὑπεράνω πάσης ἄλλης βασιάνου, πάσης ἄλλης περιφρονήσεως, ἔθεσα πλησίον τοῦ Διακίου, ἀφ' ἧς στιγμῆς συνελήφθη μέχρι τοῦ μαρτυρίου, ἀνώνυμον καὶ εἰδεχθῆ δαίμονα τὸν **Γύφτον**.

Ἄδεται ὅτι, ἂν ποτε ἐπὶ πλοίου, ἐν μακραῖς καὶ ὑπερωκεανίοις θαλασσοπορίαις, ἐνσκήψῃ ἐπιδημία, ἐκ δὲ τῶν νοσοῦντων ὑπάρχῃ τις θανάτηφόρος προσβεβλημένος, λάβρος, ἀπαθής, ἀποτρόπαιος, ἐν ἀποστάσει τινὶ ὀπισθεν τῆς πρύμνης, ἐμφανίζεται ὁ καρχαρίας, ἀλάνθαστος οἰωνὸς τοῦ ἐπικειμένου πένθους, μνῆμα περιπλανώμενον, ἀδηφάγον, προσμένων νὰ καταβροχθίσῃ τὸ πτώμα ἅμα παραδιδόμενον εἰς τὰ κύματα. Τοιοῦτος κατὰ τὸν μέ-

γαν καὶ φοβερόν διάπλουν τοῦ Ἑλληνισμοῦ τυγχάνει ὁ Γύφτος.

Ἵπῆρξε τὸ ὄργανον τῆς στρεβλώσεως, ὁ βρόχος τῆς ἀγχόνης, ὁ πολυμήχανος ἐφευρετῆς τῶν βασάνων ἐν ταῖς χερσὶ τῶν κατακτητῶν καὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ ἐξεπλήρωσεν ἐκθύμως, πιστῶς, ἐντροφῶν καὶ ἀγαλλόμενος ὁσάκις εἰς τοὺς ὄνυχας αὐτοῦ παρεδίδeto τὸ σφάγιον.

Ἄγνοῶ ἂν ἡ ἐπικατάρατος αὕτη φυλὴ, ἀρχαία ὡς ὁ Καῖν, κατὰ τὰς πολυειδεῖς φάσεις τοῦ μυστηριώδους βίου της, περιῆλθέ ποτε εἰς τὴν ἐξαχρείωσιν εἰς τὴν ἐφθασε διόδουσα τὴν Ἑλληνικὴν χώραν, προαιώνιος ἀκόλουθος τῆς καταστροφῆς καὶ τοῦ ὀλέθρου.

Ἵπάρχουσιν ἔτι παρ' ἡμῖν οἱ ἀπαίσιοι οὔτοι σκώληκες, ἀδιαπαύστως περιπλανώμενοι, πελιδνοὶ, δυσώδεις, ὡς ἀγέλαι ἀκατανομάστων κτηνῶν, οἰκτρὰ καταγώγια ρυπαρωτάτων διαδοχικῶν ἀσθeneiῶν, φέροντες ἐπὶ τῶν ὤμων, δίκην παμμεγέθους κοχλίου, τὰς ζοφεράς σκηνάς των καὶ σύροντες μεθ' ἑαυτῶν τὸν ἄχμονα, τὴν σφύραν, τὰς τανάγρας, τὴν φύσσαν ἐκ δύο ἀσκῶν συγκεκροτημένην, τοὺς ἀνθρακας, τεμάχιά τινα ἀκατεργάστου σιδήρου καὶ σχεδὸν πάντοτε λιμώττοντας κίνας, μέλανας

αϊλούρους ἢ ἀλυσιδέτους ἄρκτους πρὸς ἐπίδειξιν, ὅθεν
πολλάκις Ἄρκοῦδόγυφτοι προσαγορεύονται.

Μετέρχονται τὴν χειρομαντείαν, καὶ συνθέτουσι παρά-
δοξα φάρμακα οὐχὶ πρὸς θεραπείαν ἀσθενειῶν ἢ τραυμά-
των, ἀλλ' ὅπως δι' αὐτῶν προκαλῶσιν ἐξαμβλώσεις, τεκ-
ταίνωνται μαγγανίας καὶ παντὸς εἴδους ἀθεμιτουργίας.

Ἄθεοι, ἀπάτορες, ἀκοινώνητοι, οὐδέποτε μεριμνῶν-
τες περὶ τῆς ἐπιούσης, ἀγνοοῦντες πόθεν ἔρχονται ἢ ποῦ
πορεύονται, ἐν τῇ ἀποκτηνώσει αὐτῶν ἀσεβῶς ἐναγκαλι-
ζόμενοι ἀντὶ τῆς συζύγου τὴν θυγατέρα· ὁσάκις προσ-
έρχονται εἰς τινα ἐκ τῶν ἡμετέρων πόλεων συνήθως
διαμένουσι σκηνῆται ἐκτὸς τοῦ περιβόλου, ὡσανεὶ συναι-
σθανόμενοι τὴν ἀπέχθειαν ἣν αἰείποτε διεγείρει ἡ παρουσία
τῶν, ἢ μὴ ἀποτολμῶντες νὰ ἴδωσι κατὰ μέτωπον τὴν
κοινωνίαν ἣν ἐβασάνισαν.

Τοιούτου ἀνθρωπομόρφου τέρατος δὲν ἠθέλησα νὰ πα-
ραλείψω τὴν ἀπεικόνισιν, ἐξορύξας συνάμα ἐκ τῶν πολυτί-
μων τῆς δημῶδους γλώσσης μεταλλείων τὴν κατάλληλον
κυριολεξίαν πρὸς καθιέρωσιν τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν φράσεων
δι' ὧν ἤκουσα πολλάκις τὸν λαὸν νὰ χαρακτηρίζη καὶ νὰ
περιγράψῃ ἐκεῖνα τοῦ ἄδου τὰ μιὰ ἐκβράσματα.

Ταῦτα ἔκρινα εὐλογον νὰ ἐκθέσω καὶ πρὸς διασάφησιν τοῦ θέματος καὶ πρὸς συμπλήρωσιν ἱστορικῶν τινῶν γεγονότων, συγκεχυμένως πως ἀναφερομένων καὶ ἀτάκτως τῆδε κάκεισε διεσπαρμένων. Λυποῦμαι ὅτι ἠναγκάσθην νὰ ἐκταθῶ πέραν τοῦ δέοντος καὶ προβλέπω ὅτι δὲν εἶναι δύσκολον νὰ ἐφαρμοσθῇ κ' ἐπὶ τοῦ βιβλιαρίου μου τούτου ὁ Διογένης χαριεντισμὸς, ν' ἀκούσω δὲ καὶ τὴν παραίνεσιν μωμοσκόπου τινος ὅτι συμφέρει νὰ φυλάξω τὸ ποίημα μὴ τυχὸν ἐξέλθῃ τῶν μεγάλων τῆς εἰσαγωγῆς πυλῶν.

Ἄλλ' αἱ ταλαιπωρίαὶ καὶ τὰ δυστυχήματα τῆς φυλῆς καὶ ἐν πεζῷ λόγῳ ἱστορούμενα εἶναι πάντοτε ποίησις· ἐὰν δὲ ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους παρακολουθήσῃ τις εἰς τὸν βαθμιαῖον ἐξελιγμὸν τοῦ ἐθνικοῦ δράματος καὶ τὴν ἀλληλουχίαν τῶν περιστάσεων, ἐν αἷς συγκεφαλαιούται ὁ μυριετής ἀγὼν, οὐδὲν ἄλλο βλέπει, εἰμὴ γενεὰς ἐπὶ γενεῶν ὡς ἐπὶ δέλτου νεκρικοῦ ἡμερολογίου στιχηδὸν τεταγμένας, οἷονεὶ πολυαριθμοὺς χορδὰς γιγαντιαίας Αἰολικῆς φόρμιγγος παραλόγως μὲν ἐπὶ πλεῖστον ἀμνηστουμένης, ἀεί-

ποτε δὲ προσδοκῶσης πεπειραμένους δακτύλους, ἵνα διὰ τῆς πρώτης αὐτῶν κρούσεως ἐκπέμψῃ φθόγγους ἡδίστους καὶ ἑξαισίους ὕμνωδίας.

Τὸ περὶ γλώσσης ζήτημα παρέρχομαι ὅλως ἀθικτον, ἀποκλίνων καὶ αἰθις πᾶσαν περὶ αὐτοῦ κενὴν λογομαχίαν. Ἐβρίζωθι ἐν ἐμοὶ καὶ ἐσαρκώθι ὡς δόγμα, ὡς σύμβολον ὀρθοδοξίας, ὅταν πρόκηται περὶ ποιήσεως. Προέβη δὲ εἰς τοσοῦτον ἢ προκατάληψις ὡς καὶ αὐτὰ τὰ ἔνδοξα ἀρχαῖα ἑλληνικὰ ὀνόματα ἀσυμβίβαστα θεωρῶ πρὸς τὴν ἀρμονίαν τοῦ στίχου καὶ γράφων τὸν Ἀθανάσιον Διάκον οὐδαμοῦ τοῦ ποιήματος ἐδυνήθην νὰ εἰσαγάγω οὔτε τὰς Θερμοπούλας οὔτε τὸν Λεωνίδα. Ἀπ' ἐναντίας τὰ ὀνόματα τῶν δημίων τῆς Ἑλλάδος παρετήρησα ὅτι ἀφομοιοῦνται πληρέστατα καὶ συγχωνεύονται μετὰ τῆς δημοτικῆς ποιήσεως, εἴτε διότι ὁ χρόνος καὶ ἡ ἐπιμιξία συνέτειναν εἰς τοῦτο, εἴτε διότι αἱ ἀντιθέσεις καὶ οἱ ἀνταγωνισμοὶ ὑποκρύπτουσιν ἀνεπαίσθητα καὶ ἀδιόρατα σημεῖα ἐπαφῆς συντελοῦντα πρὸς διάπλασιν τῶν καλλιτεχνικῶν ἔργων.

Τί δὲ εἵπωμεν περὶ θεμάτων λαμβανομένων ἐξ ἄλλοτρίας ἱστορίας, καὶ τί περὶ τῆς οἰκτρᾶς ἐξελληνίσεως τῶν ἠρωϊκῶν τῆς Δύσεως ὀνομάτων ὅταν κακῆ τύχῃ εἰσαγώ-

γίμα γίνωνται εἰς τὴν ἡμετέραν ποίησιν! Ἀλλὰ περὶ τούτου κρινέτωσαν ἄλλοι ἤττον ἐμοῦ προκατελημμένοι ἐν τέλει δὲ θέλει δικάσῃ τὸ μέλλον. Τὸ κατ' ἐμὲ θέλω προσπαθήσῃ, ὅσον αἱ δυνάμεις μοὶ τὸ ἐπιτρέπουσιν, εἴτε εἰσερχόμενος εἰς τὴν καλύβην τοῦ ποιμένου, εἴτε διατρέχων τὰ ὄρη καὶ τὰς θαλάσσας, εἴτε παρευρισχόμενος ὅπου δήποτε ἢ χαρὰ ἢ ὁ πόνος ἐκβιάζει τὴν ἐκδήλωσιν τῶν αἰσθημάτων, νὰ συλλέγω καὶ βαθμηδὸν νὰ διασώζω τὰ πολύτιμα κειμήλια τῆς δημοτικῆς γλώσσης, πεποιθὼς ὅτι ἐν αὐτῇ λανθάνει ἄφθονος ὕλη εἰς γλωσσολογικὰς μελέτας, καὶ αὐτὸς ὁ ἀπόρρητος σύνδεσμος ὁ δεικνύων τὴν γνησιότητα τῆς καταγωγῆς, ὁ μαρτυρῶν ὅτι ὁ πέλεκυς τῆς ξενοκρατίας οὐδέποτε ἐπέτυχε νὰ καταστρέψῃ τὴν ἐνότητα τῆς ἡμετέρας φυλῆς, θαυμασίως διασωθείσης τῇ παντοδυνάμῳ συνάρσει τῆς ὀρθοδόξου ἡμῶν πίστεως ἐν τῷ ἀπεράντῳ χαρτοφυλακείῳ τῶν ἐθνικῶν παραδόσεων.

ΣΗΜ. Ἱστορικαὶ διασαφήσεις μετὰ τινῶν περὶ τοῦ λεκτικοῦ παρατηρήσεων καταχωρίζονται ἐν τέλει ἐκάστου ἔξοματος.

ΑΘΑΝΑΣΗΣ ΔΙΑΚΟΣ

ΑΘΑΝΑΣΗΣ ΔΙΑΚΟΣ.

ΑΣΜΑ ΠΡΩΤΟΝ

Η ΠΑΡΑΜΟΝΗ.

» Ἀνάιβα, Μῆτρε, στοῦ βουνοῦ κατάκορφα τῆ ράχη,
Πᾶρε τὸ μάτι τάητοῦ καὶ τάλαιοῦ τὸ πόδι
Καὶ τὴν ἀγρύπνια τοῦ λαγοῦ, καὶ στήσε καραοῦλι.
Κι' ἂν ὄῃς χιλιάδαις τὸν ἐχθρό, ἄλογο καὶ πεζοῦρα,
Μὲ τὸν Κιοσὲ Μεχμέτ πασᾶ, τὸν ὕπνο μὴ μοῦ κόψῃς,
Στάσου, πολέμα μοναχός. Κι' ἂν ὄῃς μὲς τὸ φουσσάτο
Νὰ πηλαλᾶ τᾶλογο τοῦ Ὁμέρπασα Βριόνη,
Πέτα, ροβόλα, κραζέ με . . . Σύρε μὲ τὴν εὐχὴ μου. »

Ἄστραψε ἀπ' ἄγρια χαρὰ τὸ μέτωπο τοῦ κλέφτη,
Ἐβρόντησαν τὰ χαϊμαλιὰ, ἀνέμισε ἡ φλοκάτη,
Ἐλαμψε ὁ Μῆτρος μιὰ στιγμή κ' ἐσθύστηκε σὰν ἄστρο.

Ὁ Διάκος τὸν συντρόφεψε γιὰ λίγο μὲ τὸ μάτι
Κ' ὕστερα πέρτει καταγῆς γονατιστὸς στὴν πέτρα.

» Ἀδέρφια παλληκάρια μου ! Ἐλάτε ὀλόγυρά μου
Καὶ γονατίσετε μ' ἐμέ. Ὁ κόσμος στὴ χαρά του
Εἶν' ἀνθοστόλιστη ἐκκλησιὰ, κ' ἐδῶ μᾶς παραστέκει
Ἐκεῖνος ποῦ τὴν ἔχτισε, γιὰ νὰ τὸν προσκυνοῦμε. »

Ἦτανε νύχτα. Τὰ βουνά, ἡ λαγκαδιαῖς, τὰ δέντρα,
Ἡ βρύσαις, τ' ἀγριολούλουδα, ὁ οὐρανὸς, τ' ἀγέρι,
Στέκουν βουθὰ κ' ἀκούσουνε, τὴν προσευχὴ τοῦ Διάκου.

» Ὅταν ἡ μαύρ' ἡ μάνα μου, ἐμπρὸς σὲ μιὰν εἰκόνα,
Πλάστη μου, μ' ἐγονάτιζε μὲ σταυρωτὰ τὰ χέρια,
Καὶ μῶλεγε νὰ δεθῶ γιὰ κειοὺς ποῦ τὸ χειμῶνα
Σὰ λύκοι ἐτρέχαν στὰ βουνά, μὲ χιόνια, μ' ἀγριοκαίρια
Γιὰ νὰ μὴ ζοῦνε στὸ ζυγὸ, ἐνοιωθα τὴ φωνή μου
Νὰ ξεψυχάη στὰ χεῖλη μου, ἐσπάραζε ἡ καρδιά μου,

Μοῦ ἐτρέμανε τὰ γόνατα, σὰν νᾶθελε ἡ ψυχὴ μου
Νὰ φύγῃ μὲ τὴ δέηση ἀπὸ τὰ σωθικά μου. »

» Ὑστερα μῶλεγε κρυφὰ νὰ σοῦ ζητῶ τὴ χάρη
Νὰ μ' ἀξιώσῃς μιὰ φορὰ ἓνα σπαθί νὰ ζώσω
Καὶ νὰ μὴν ἔρθῃ ὁ θάνατος νὰ μ' εὔρῃ, νὰ μὲ πάρῃ
Πρὶν πολεμήσω ἐλεύθερος, γιὰ σὲ πρὶν τὸ ματώσω.
Πατέρα παντοδύναμε! Ἄκουσες τὴν εὐχὴ μου
Μοῦ φύτεψες μὲς τὴν καρδιά, ἀγάπη, πίστη, ἐλπίδα,
Ἐδῶκες μιὰν ἀχτιδὰ σου, ἀθέρα στὸ σπαθί μου
Καὶ μοῦπες, τώρα πέθανε γιὰ μὲ, γιὰ τὴν πατρίδα. »

» Ἐτοιμος εἶμαι, Πλάστη μου! Λίγαις στιγμαῖς ἀκόμα
Καὶ σβυόνται τ' ἄστρα σου γιὰ μέ. Γιὰ μὲ θὰ σκοτειδιάσῃ
Τῶμορφο γλυκοχάραμμα. Θὰ μοῦ κλειστῇ τὸ στόμα
Ποῦ ἐκελαδοῦσε στὰ βουνά, στὴ ῥεμματιά, στὴ βρύση,
Θὰ μαραθοῦν τὰ πεῦκά μου. Ἄραχνιασμέν' ἡ λύρα
Ποῦ μοῦταν ἀδερφοποιτὴ κι' ὀποῦ μὲ ἐμὲ στὴ φτέρη
Ἄγκαλιασμένη ἐπλάγιαζε, τώρα θὰ μείνῃ στεῖρα
Καὶ ἔς τᾶψυχο κουφάρι της θὰ νὰ βογγάῃ τ' ἀγέρι. »

» Ὅλα τ' ἀφίνω μὲ χαρὰ, χωρὶς ν' ἀναστενάξω.
Καὶ τῶχῳ περηφάνεια μου, ποῦ ἐδιάλεξες ἐμένα
Αὐτὴν τὴν ἔρμη τὴν πορεία μὲ τὸ κορμὶ νὰ φράξω.
Εὐχαριστῶ σε, Πλάστη μου ! Δὲ θὰ χαθοῦν σπαρμένα
Καὶ δὲ θὰ μείνουν ἄκαρπα τ' ἄχαρα κόκκαλά μου.
Εὐλόγησέ τ'ηνε τὴ γῆ, ὅποῦ θὰ μ' ἀγκαλιάσῃ
Καὶ στοίχειωσε κάθε κλονὶ ἀπὸ τὰ χῶματά μου
Νὰ γένῃ ἀδιάβατο βουνὸ τὸ μνημα τοῦ Θανάση. »

» Θέ μου ! Ἐημέρωσέ τ'ηνε τὴν αὐρινὴ τὴ μέρα !
Θὰ μᾶς θυμᾶτ' ἡ Ἄρβανιτιὰ καὶ θὰ τὴν τρώγ' ἡ ζῆλια.
Θὰ χλημητᾶνε τ' ἄλογα, θὰ καῖνε τὸν ἀγέρα
Μὲ τ' ἄγρια τὰ χινῶτά τους Γκέγκικα καρυοφύλλια,
Θὰ γένουν πάλαι τὰ Θερμιὰ, λαίμαργη καταβόθρα . . .
Χιλιάδαις ἤρθαν θερισταὶ καὶ χάρος ὄργοτόμος,
Μουγκρίζουν, φοβερίζουνε πῶς δὲ θὰ μείνῃ λῶθρα
'Σ αὐτὴν τὴ δύστυχη τὴ γῆ, φωτιὰ, δρεπάνι, τρόμος » . . .

» Κ' ἐμεῖς θὰ πᾶμε μὲ χαρὰ 'ς αὐτὸν τὸν καταβρᾶχτη.
'Επάνωθέ μας θᾶσαι Σὺ, καὶ τὰ πατήματά μας
Θὰ νᾶχουμε γιὰ στήριγμα τὴ φοβερὴ τὴ στάχτη

Πῶμεινε σπῖθ' ἀκοίμητη βαθειὰ στὰ σωθικά μας.
Δυναμώσέ μας, Πλάστη μου ! Για ν' ἀκουστῆ στή Δύση
Πῶς δὲν ἀπρονεκρώθηκε καὶ πῶς θ' ἀνθοβολήση
Τώρα μὲ τὰ Μαγιάπριλα ἢ δουλωμένη χώρα.
Εὐλογημέν' ἡ ὥρα ! »

Ἐσχυψ' ὁ Διάκος ὡς τῆ γῆ, ἔσφιξε μὲ τὰ χεῖλη
Κ' ἐφίλησε γλυκὰ γλυκὰ τὸ πατρικό του χῶμα.
Ἐβράζε μέσα του ἡ καρδιά, καὶ στὰ ματόκλαδά του
Καθάριο, φωτοστόλιστο, ξεφύτρωσ' ἓνα δάκρυ . . .
Χαρὰ σ' τὸ χόρτο πῶλαχε νὰ πιῆ σὲ τέτοια βρύση !

Πλαγιάζει ὁ λειονταρόψυχος ! Τὰ νειῶτα, τῆ θωριά του
Τ' ἀστέρια βλέπουν μὲ χαρὰ καὶ κάπου κάπου ἀφίνουν
Κρυφὰ τὸ θόλο τ' οὐρανοῦ γιὰ νὰ διαβοῦν σιμά του.
Μοσχοβαλάει τριγύρω του καὶ τὸν σφιχταγκαλιάζει
Ἐστὸν κόρφο της ἡ ἀνοιξη, σὰν νάτανε παιδί της.
Χαρούμενα τὰ λούλουδα φιλοῦν τὸ μέτωπό του.

Χάνει μὲ μιᾶς τὴν ἀσχημιὰ καὶ τὴν ταπεινοσύνη
Ὁ ἔρμος ὁ ἀζώηρος, ἡ ποταπὴ ἢ λαψάνα,
Γλυκαίνει τὸ χαμαίδρυο, ἔς τοῦ χαμαιλειοῦ τὴ ρίζα
Ἀποκοιμιάται ὁ θάνατος καὶ τὸ περιπλοκάδι
Ποῦ πάντα κρύβεται δειλὸ καὶ τ' ἄπλερο κορμὶ του
Ἄλλου στηλόνει τὸ φτωχὸ, δυναμωμένο τώρα
Τρελλὸ, περηφανεύεται καὶ θέλει νὰ κλαρώση
Ἐστ' ἀνδρειωμένο μέτωπο γιὰ ν' ἀκουστῆ πῶς ἦταν
Στὴ φοβερὴ παραμονὴ μιὰ τρίχ' ἀπ' τὰ μαλλιά του.

Πλαγιάζει ὁ λειονταρόφυχος! Τοῦ ὕπνου του ἡ ὄραις
Ὅσο κι' ἂν φύγουν γρήγορα, μεσότοιχο θὰ γένουν
Ν' ἀποστομώσουν τὸ θολὸ, τ' ἀγριωμένο κύμα
Τοῦ χρόνου ποῦ μᾶς ἐπνιξε. Μ' ἐκείνην τὴ ρανίδα
Πῶσταξ' ἀπὸ τὰ μάτια του, θὰ ξεπλυθῆ ἡ μαυράδα
Ποῦ εὐλαίρογε τῆς μοίρας μας τὸ νεκρικὸ δεφτέρι.
Ὁ Διάχος στὸ κρεββάτι του, ζωσμένος τὴ φλοκάτη
Σὰν ἀητὸς μὲς τὴ φωλειὰ, ὀλάκερο ἓνα γένος
Ἐκλωθ' ἐκείνην τὴ βραδειά. Ὅταν προβάλλ' ἡ μέρα
Θὰ ἀβγουν τ' ἀητόπουλα μὲ τροχισμένα νύχια
Μὲ θεριεμμένα τὰ φτερά ν' ἀρχίσουν τὸ κυνήγι...

Πλάστη μεγαλοδύναμε ! Ἄξιωσέ μας ὅλους
Πρὶν μᾶς σκεπάσῃ ἡ μαύρη γῆ, εἶ τὰ δουλωμένα πλάγια
Νὰ κοιμηθοῦμε μιὰ νυχτιὰ τὸν ὕπνο τοῦ Θανάση !

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ.

»Κι' ἂν' ὄῃς χιλιάδαις τὸν ἐχθρὸν, ἄλογο καὶ πεζοῦρα» σ. 55

Ἄλογο. Ἐνικῶς, ἔχει ὡς καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἡ ἵππος περιληπτικὴν σημασίαν, ἵππικόν. Ἐκφέρεται δὲ καὶ πληθυντικῶς ἄλογοι, ἀλλὰ τότε προστίθεται τὸ πολλὰ, ὀλίγα, ἢ προσδιορίζεται ὁ ἀριθμὸς, ἐν ᾧ διὰ τοῦ πρώτου χαρακτηρίζεται τὸ εἶδος τῶν μαχητῶν.

»Νὰ πηλαλάει τᾶλογο τοῦ Ὁμέρπασα Βριόνη, » σ. 55.

Πηλαλάει. Ὅταν ὁ ἵππος οἰστρηλατῆται χρεμετίζων καὶ ἐρθούμενος.

»Ἐδωκές μιὰν ἀχτιδὰ σου ἀθέρα στὸ σπαθί μου » σ. 57.

Ἀθέρας. Κυρίως ὁ ἀθῆρ τοῦ στάχου, καθόλου δὲ τὸ ἀκρότατον, τὸ λεπτότατον, τὸ ἐκλεκτότατον. Ἐπὶ κοπτερῶν ὕπλων τὸ ἀκρότατον τῆς ἀκμῆς τοῦ ξίφους. Τὰ ἀνώτατα στρώματα τῆς θαλάσσης ὄθεν καὶ Ἀθερίνα εἶδος μικροτάτου ἰχθύος δικιτωμένου ἐν τῷ ἀφοῦ τοῦ πελάγου.

» Ἀραχνιασμέν' ἡ λύρα. » σ. 57.

Λύρα. Ἡ πιστὴ ἀκόλουθος τοῦ κλέφτου ξαψφδοῦ, ἀπετέλει μέρος τῆς πολεμικῆς αὐτοῦ συσκευῆς, ἦτο δὲ τὸ ὄργανον δι' οὗ ἐτονίζοντο τὰ ἥρωϊκὰ ἡμῶν ἄσματα.

» Αὐτὴν τὴν ἔρμη τὴν πορειά. » σ. 58.

Πορεία. Στενὴ δίοδος, τὸ μέρος περιπεφραγμένου τινος τόπου ὅπερ μένει ἀνοικτὸν, καὶ ὅχι τὰ παρὰ τῇ μονῇ τῆς Δαμάστας *Ποριά* ὧν ποιεῖται μνεῖαν ὁ Κύριος Τρικούπης ἐν σελίδι 263 τῆς ἱστορίας του, οὕτως ἐπονομασθέντα διότι ἴσως ὑπάρχει ἐκεῖ καὶ πλεονάζει -ὁ εἶδος τοῦ λίθου ὅπερ καλεῖται *Πωρί*. *Πωρί* καλεῖται ἐπίσης πᾶσα λιθοειδὴς ὑπόστασις προσαπτομένη τοῖς ἔνδον ἀγγείου, ὀχετοῦ τινος ἢ ὕδραγωγείου.

» Γ' ἄχαρα κόκκαλά μου. » σ. 58.

Ἄχαρα. Σημαίνει ἐνταῦθα οἰκτιρισμὸν, ταλανισμὸν ὡς καὶ τὸ φτωχὸς καὶ τὸ δύστηνος καὶ τὰ παραπλήσια. ὡς ἐκφαλιστικὸν δὲ συνεκφέρεται συνήθως μετ' ἄλλης ἐπεξηγητικῆς λέξεως ὡς π. χ. ἄχαρος καὶ κακόμοιρος. »

Μὲ τ' ἄγρια τὰ χνώτα τους Γκέγκικα καρυοφύλλια. σ. 58

Ὁ Κύριος Κωνσταντῖνος Σάθας, ἐν τινι ἀξιολόγῳ πονηματίῳ

ἐπιγραφομένῳ « Ἡ κατὰ τὸν 12'. αἰῶνα ἐπανάστασις τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς » διατείνεται ἐν Σελ. 14 ὅτι τὸ γνωστὸν *Καρυοφύλλι* ὠνομάσθη οὕτω ἀπὸ τοῦ ἐν Βενετίᾳ δπλοποιοῦ *Carlo figlio* (Καρόλου υἱοῦ)· Περίεργος μὰ τὴν ἀλήθειαν ἢ ἀνακάλυψις ἀλλ' οὐδόλω· εὐάρεστος. Τολμῶ μάλιστα νὰ εἶπω πρὸς τὸν φίλον, ὅτι ἀπαγορεύεται οἰφδῆποτε ἢ διὰ τιοούτων ἐρευνῶν καταστροφή τῶν θελκτικῶν μύθων, δι' ὧν ἐτράφημεν, ἐκτὸς ὅταν πρόκηται νὰ βασιλεύσῃ ἐπωφελῆς τις ἀλήθεια. Ποῦ τώρα τὰ ποιητικώτατα καὶ βαρύβρομα *καρυοφύλλια* καὶ ποῦ τὰ πεζώτατα καὶ ἄφωνα καὶ παράχρδα *Καρλοφύλλια*! Ἐκ μιᾶς τὸ διαβόητον αἰθαλόεν ὄπλον τῶν πατέρων μετεσχηματίσθη εἰς εὐτελῆ σιδηροῦν σωλῆνα χαλκευθέντα ἐν Βενετίᾳ. Αὔριον ἴσως ὁ Κύριος Σάθας διανοεῖται νὰ μᾶς εἴπῃ πόθεν παράγεται καὶ τὸ *μυλλιῶνι* καὶ τὸ *ἄρμουτι*, καὶ σπεύδω ν' ἀναχαιτίσω εἰ δυνατὸν τὴν ἀκάθεκτον περὶ τὰ τοιαῦτα ὀρμὴν του. Τὸ κατ' ἐμὲ βεβαίως δὲν θέλω στρέψῃ συμπαθὲς βλέμμα πρὸς τὸ νέον βάπτισμα τοῦ ἄρματωλικοῦ πυροβόλου, οὐδὲ στέργω νὰ παραδεχθῶ τὴν ἀγενῆ καταγωγὴν. Ἄπ' ἐναντίας ἐπιμένω πιστεύων ὅτι τὰ περιφανῆ ὄπλα ὠνομάσθησαν οὕτω, διότι ἔφερον κεχαραγμένον ἐν κυκλοειδεῖ ζώνῃ, τὸ ὁμώνυμον εὖσομον φυτὸν, ὅπερ καλοῦμεν *Καρυοφύλλι*.

Ὅταν παρὰ τινος τυμβωρύχου φιλολόγου ἀνεκαλύφθη καὶ προέκυψεν ὅτι τὰ ποιήματα τοῦ Ὅσσιαν δὲν ἦσαν εἰμῆ πλαστογραφία· τοῦ Μακφερσῶνος, διεσκεδάσθησαν δὲ ἐκ μιᾶς ὥσει καπνὸς τὰ ἰδανικὰ αὐτῶν θέλγητρα, ἀπερίγραπτος λύπη κατέλαβε πολ-

λοὺς ἐξ ἐκείνων, οἵτινες εἶχον συνηθίσει νὰ πιστεύωσιν εἰς τὴν ὑπαρξίν τοῦ Βάρδου πολεμιστοῦ. Ἄν δὲ ἡ μνήμη δὲν μὲ λανθάνῃ, ὁ μέγας Chateaubriand εἰθεώρησε τὴν ἀνακάλυψιν ἀληθὲς δυστύχημα. Προτρέπω κ' ἐγὼ τὸν φίλον Κύριον Σάθαν νὰ μὴ ἐπιζητῇ τὰ τοιαῦτα, διότι αὐτὸς πρῶτος βλάπτεται ἐκ τοῦ μαρασμοῦ τῶν ἀνθέων τῆς δημοτικῆς ποιήσεως.

» Καὶ χάρος ὀργαστόμος. » σ. 58.

Ὁργαστόμος ὁ διευθύνων τοὺς θεριστὰς καὶ ἐν γένει ἐν ταῖς ἀγροτικαῖς ἐργασίαις, ὁ προπορευόμενος σκαπανεὺς, ὁ χαράτιων τὴν γραμμὴν ἣτις τίθεται ὡς ὄριον εἰς τὰς γινομένας ἀνασκαφάς. Ὁργος ἢ ὀργός ὁ ἀνορυπτόμενος αὐλαξ, αὐτὴ ἡ γραμμὴ.

» Πῶς δὲ θὰ μείνη λώθρα. » σ. 58.

Λώθραι, τὰ ἀποκοπτόμενα ὀξεία μέρη τῶν ἡλῶν δι' ὧν προσηλοῦνται τὰ πέταλα τῆ ὀπλῆ τῶν ἵππων. Ὄθεν λωθροκόβεται ἐπὶ ζώου συγκρούοντος ἔνεκεν ἐλαττωματικοῦ τινος βηματισμοῦ, καὶ τιτρώσκοντος ταὺς ἀστραγάλους (κοινῶς τὰ πουλάκια) ἐὰν εἰς ὀλιγωρίας, τὰ αἰδηρᾶ ταῦτα κέντρα μὴ ἀποκοπῶσι. Μεταφορικῶς, λώθρα, πᾶν ὅ,τι ἐλάχιστον, εὐκαταφρόνητον, οὐδέμιᾶς ἀξίας. Ὄθεν *Νὰ μὴ μείνη λώθρα* κατάρρα ἐμφαίνουσα ἐξόντωσιν, καταστροφὴν καὶ ὄλεθρον μέχρι καὶ αὐτῶν τῶν εὐτελεστέρων περιτριμμάτων τοῦ οἴκου.

» Ὑ αὐτόν τόν καταβράχτη. » σ. 58.

Καταβράχτης, ὡς καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις σημαίνει μέγαν ἕγκον ὑδάτων κρημιζομένων ἀπὸ ἀποτόμου βράχου. Ἄλλὰ *καταβράχτης* καὶ ἡ καταπακτὴ θύρα. Ὅταν δὲ ἐπὶ τινων εὐρέων παραθύρων συνήθως ἐν χρήσει παρὰ τοῖς ἐργαστηρίοις τῶν καπλήων καὶ καλουμένων *προβολῶν* ἐφαρμόζεται ὁ *καταβράχτης* τότε καλεῖται *καταπρόβολος*.

» Θὰ νᾶχουμε γιὰ στήριγμα. » σ. 58.

Τὸ στηρίζω καὶ ὑποστηρίζω εὐχρηστα παρὰ τῷ λαῷ ὡς ἐν τῇ κοινοτάτῃ φράσει « τὸ θέλω καὶ τὸ ὑποστηρίζω » ἀλλὰ τὸ *στήριγμα* σπανίως ἀκούεται καὶ μόνον ἐκ στόματος τῶν γραμματισμένων· νομίζω ἐπομένως συγγνωστὴν τὴν χρῆσιν ἐν τῇ παρούσῃ περιπτώσει, καθόσον ὁ Διάκος ὑπηρετήσας ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ πολλάκις ἀναμφιβόλως ἐξεφώνησε τὴν λέξιν. Παρὰ τῷ Ἑλληνικῷ λαῷ συνήθως ἡ ἰδέα τῆς ἐνισχύσεως, τῆς ὑποστηρίξεως, δηλοῦται διὰ τοιούτων φράσεων αἵτινες δὲν ἀναφέρονται εἰς τὴν ἐδραϊὰν καὶ ἀσφαλῆ τῶν ποδῶν στάσιν. Οὕτω, λόγου χάριν, ἔχει *καλὰ πλευρὰ, τὸν ἐπλεύρωσε*. Ἐπικρατέστερα δὲ ὅσα ἐμφαίνουσι περιφροῦρησιν τῆς κεφαλῆς, ἐννοεῖται μεταφορικῶς, ὡς ὁ Ἰσκιος « *Καλὸ δένδρον τὸν ἰσκιάζει* », τουτέστι ἔχει τις ἰσχυρὸν προστάτην. « *Νὰ ζήσω στὸν ἰσκιο σου* » καὶ τὰ τοιαῦτα. Ἄλλὰ καὶ τὸ *κέραμος* (κεραμίδι) χρησιμεύει πολλάκις εἰς ὠραίας

μεταφοράς. Οὕτω περὶ βασιλείως ἤκουσα, » *Ὁ Βασιλείῃς εἶναι στή σκέπη (τοῦ οἴκου) κεραμίδι* » Καὶ κεραμόνω προφυλάττω, σκέπω τινὰ ἢ τί. Κλάδος δένδρου ἐπισκιάζων τὴν ἑδὸν, « *κεραμόνει τὸ δρόμο.* » Καὶ, « *ὅπου κεραμόνει τ' ἂ ὄσκιο,* » σημαίνει τὴν γραμμὴν ὅπου φθάνει ἡ σκιά τῶν ἑρέων ὅταν ὁ ἥλιος κλίνη πρὸς τὴν δύσιν.

Ὁ ἔρμος ὁ ἀζώηρος. σ. 60.

Ἀζώηρος ὁ ἀνάγυρος ἢ ἀγαγύρις τῶν ἀρχαίων. *Anagyris foetida.* Θάμνος δυσώδης ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν ὀσπριειδῶν. Κατέχει θέσιν εὐτελεστάτην ἐν τῇ κοινωσίᾳ τῶν φυτῶν. Ἡ ἀποφορὰ αὐτοῦ διαδίδεται καὶ διὰ τῆς ἐλκφροτέρας ἐπαφῆς. Ὄθεν τὸ τῶν ἀρχαίων, « *Μὴ κινεῖν τὸν ἀνάγυρον* » καὶ τὸ δημῶδες, « *Μὴ ξυπνᾷς τὸν ἀζώηρο ἢ μὴν ἀνακατόρης τὸν ἀζώηρο.* Λέγεται καὶ *ἀζώηρι.* ἤκουσα δὲ προφερόμενον καὶ *ὄζωρον* καὶ τότε δὲν εἶναι ἀπίθανον βίβλ. αὐτοῦ νὰ ἦναι τὸ *Ὄζω.* Ἐν χρήσει παρὰ τῷ λαῷ πρὸς θεραπείαν τοῦ κατὰ τὴν ἐαρινὴν ὥραν μαστίζοντος τὰ ποίμνια τῶν προβάτων καὶ τὰς ἀγέλας τῶν βοῶν θανατηφόρου τυμπανίτου, προσερχομένου ἐκ τῆς βοσκῆς χάρτων τινων ἀναπτυσσόντων ἀέρια πολλὰ κατὰ τὴν πέψιν. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει οἱ ποιμένες, ἡμῶν λαμβάνουσι τὰ φύλλα τοῦ ἀναγύρου καὶ δι' αὐτῶν ἐντρίβουσι τὸν οἰσοφάγον, τὸν οὐρανίσκον, τὴν γλωσσάν τοῦ πάσχοντος ζώου μέχρις οὗ ἐπέρχονται ἐκκενώ-

σεις καὶ ἐμετὸς, δι' ὧν συνήθως οἰωνίζεται ἡ προσεχῆς παῦσις τοῦ κακοῦ. Τὴν θαυμασίαν ἐνέργειαν τοῦ φαρμάκου τούτου εἶδον αὐτὸς ἐγὼ ἐπὶ βαρυτίμου ἀγελάδος, ἀγγλικοῦ γένους, αἰφνιδίως προσβληθείσης ὑπὸ τῆς νόσου ἀφοῦ ἐπὶ στιγμὰς τινὰς εἶχε φάγει μετὰ λαιμαργίας τρίφυλλον κάθυγρον ἐκ τῆς πρωϊνῆς δρόσου.

Κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους μεγάλαι ἐγένοντο ἐν Εὐρώπῃ προσπάθειαι πρὸς εὔρεσιν δραστηρίου ἀντιφαρμάκου κατὰ νόσηματος ἐπιπέροντος πολλάκις φθορὰν μεγάλην εἰς τὰ πλούσια κατ' ἐξοχὴν τῆς Ἑλβετίας ποίμνια. Ἡ παρακέντησις εἰς τὴν προσέδραμον πολλάκις οἱ ποιμένες ἤτο μέσον λίαν ἐπικίνδυνον καὶ μετὰ πολλὰ καὶ παντοῖα πειράματα θεωρεῖται σήμερον ὡς κατάλληλος ἢ ὑγρὰ ἀμμωνιακὴ (*ammoniac liquid*), ἀλλ' ἐγὼ εὔρον αὐτὴν ἀνωφελῆ. Εὐχῆς ἔργον ἐπομένως θὰ ἦτο ἂν ὁ περιφρονημένος Ἀζώηρος ἀπεδεικνύετο εἰδικὸν φάρμακον, καθ' ὅσον ἀπροσδοκῆτως ἤθελεν ἀναβίβασθῆ εἰς ὑψηλοτάτην περιωπὴν ἐν χώραις ὅπου ἡ κτηνοκομία φέρει πλοῦτον μέγαν.

» Ἡ ποτάπη ἢ λαψάνα. » σ. 60.

Λαψάνα ὡς καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. *Lapsana stellata*. Ποτάπη δὲ διὰ τὸ ταπεινὸν καὶ χαμαῖζηλον αὐτῆς.

» Γλυκαίνει τὸ χαμαῖδρυο. » σ. 60.

Χαμαῖδρυο ὡς καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. *Teucrium Chamae-*

dryg. Πικρότατον ἐν χρήσει δὲ πρὸς ἴασιν στομαχικῶν νοσημάτων.

» Στοῦ χαμαιλειοῦ τῆ ρίζα » . . . σ. 60.

Χαμαιλειὸς ὁ χαμαιλέων τῶν ἀρχαίων. *Carlina Acaulis*, ἀνήκει εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν κυναροκεφάλων. Ἡ ρίζα, φυματώδης, ἐπιμήκης, πλήρης ὀποῦ λευκοῦ, ὅστις ἐκτιθέμενος εἰς τὸν ἀέρα πηγνύεται καὶ γίνεται μελανόχρους. Εἶναι δηλητήριον δριμύ καὶ θανατηφόρον. Ἡ γεῦσις τῆς ρίζας ὑπόγλυκος, ἔχει ἀποφορὰν βαρεῖαν ὡς τὴν τοῦ κωνίου. Ἐκ τοῦ καρποῦ ἢ τῆς κυνάρας αὐτοῦ ἐξάγεται ὁ ἰξός. Πρὸ τινων ἐτῶν ὀλόκληρος οἰκογένεια ἐκ τοῦ χωρίου Σύβρου, περιλαμβανομένου σήμερον εἰς τὸν δῆμον Εὐγηραίων, ἀπατηθεῖσα ἐκ τῆς εὐαρέστου γεύσεως τῆς ρίζης, ἀπώλετο ἐν τῇ πατριδί μου. Τὰ φύλλα αὐτοῦ ἀκανθώδη ποικιλόχροα, ὅθεν βεβαίως καὶ τὸ ὄνομα.

Καὶ τὸ περιπλοκάδι

Ποῦ πάντα κρύβεται δειλὸ, καὶ τ' ἀπλερο κορμί του
Ἄλλοῦ στηλόνει τὸ φτωχό . . . σ. 60.

Περιπλοκάδι. Χαριέσταταν φυτὸν διὰ τῶν λεπτοτάτων αὐτοῦ νεύρων περιπλεκόμενον εἰς τὰ στελέχη τῶν παρ' αὐτῷ φουμένων θάμνων. Εὐρίσκεται πάντοτε κεκρυμμένον ἐν ταῖς αἱμασιαῖς. Ἄπλερο δὲ ἔνεκεν τῆς εὐλυγιστίας καὶ τῆς ἀδυναμίας αὐ-

του, τουτέστι μὴ πλήρες. Ἀντίθετον τοῦ ἀπλεροῦ εἶναι τὸ μεστός, σταλωμένος. Ἀπλερα λέγονται ἐπίσης καὶ ζῶα ἢ πτηνὰ γεννώμενα πρὸ καιροῦ καὶ τότε εἶναι συνώνυμον τοῦ Ἀπασπάλωτα τουτέστι ἔχοντα σῶμα ἄμορφον.

ΑΘΑΝΑΣΗΣ ΔΙΑΚΟΣ.

ΛΣΜΑ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΟΙ ΤΡΕΙΣ.

ΔΙΑΚΟΣ, ΠΑΝΟΥΡΙΑΣ, ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΗΣ.

— Διάκε, χαρὰ ἔς τὸν ὕπνο σου !

— Καλῶς τὸ Δυοβουνιώτη,

Καλή σου μέρα, Πανουριᾶ . . Μὴ μὲ προπῆρ' ἡ ὥρα ;

Ἐξέχασα, ἐγελάστηκα, γλυκὰ κρυφομιλῶντας

Ἀδέρφια, μὲ τὴ μάνα μου ποῦρθε νὰ μ' εὔρη ἀπόψε.

—Θανάση, ἂν δὲ σοῦ ζήλεψα τὰ νειῶτα, τὴν ἀνδριά σου,

Ἐ' ἄρματα τ' ἀξετίμωτα, τὸ μάτι, τὸ τραγοῦδι,

Ζηλεύω αὐτὴν τὴ ξαστεριά πῶχει τὸ μέτωπό σου !

Ἔστησε ἔς τὸ κατώφλι μας τὸ νεκροκρέββατό του

Ὁ Χάρος καὶ μᾶς καρτερεῖ. Ξήπλεγαις, τρομασμέναις
Μανάδαις ἀναρίθμηταις μὲ κουφωμένα στήθια
Φεύγουν ἔς τὰ πλάγια νὰ κρυφτοῦν μὲ τὰ βυζασταροῦδια.
Τὰ ὄρνια ἐμυριστήκανε τὸ σκοτωμὸ ποῦ θάρθη
Καὶ γρούζουν ἀνυπόμονα τροχίζοντας τὰ νύχια,
Καὶ σὺ, κοιμᾶσαι σὰν ἀρνί!... Θανάση, σὲ ζηλεύω!..

— Δὲν ἔχω πέτρινη ψυχὴ. Τοῦ κόσμου τὴ λαχτάρα
Μέσα στὴ φλέβα τῆς καρδιάς σὰ σίδηρο λυωμένο
Τὴ νιότη π' ἀναδέυεται καὶ μὲ σαρακοτρώγει.
Συχώρεσέ με, Πανουριᾶ. Πρῶτη φορὰν ἀπόψε
'Αφ' ὅτου ζῶνω τ' ἄρματα μ' ἐξάφινισε τ' Ἀστέρι.
Μὴ μῶχετε βαρύγνωμο. Ποιὸς ξέρει μὴν ἢ μοῖρα,
'Αδέρφια, μ' ἀποκοίμισε γιὰ νὰ μὲ συνειθίσῃ
'Σ τοῦ τάφου τὸ τρισκότειδο. Ἐγὼ κι' ὁ γέρο Χάρος
'Εψὲς λογαριαστήκαμε, καὶ ἔς τὸ κατάστιχό του
Ἐνα μικρὸ καταϊθατὸ μένει ἄγραφο γιὰ μένα.
Γνοιασθῆτ' ἐσεῖς τοὺς ζωντανούς. Ἐγὼ θὰ πολεμήσω
Γιὰ τὰ παλῆά μας κόκκαλα. Ἐπὶ τὴ φλόγα τοῦ πολέμου,
Σὰ μέσα ἔς ἕνα θυμιατὸ, θὰ ρίξω τὸ κορμί μου
Νὰ γένω νεχρολίθινο ἔς τὸ φοβερὸ τρισάγιο.

— Μὴν τὰ ξεσυνερίζεσαι τοῦ Πανουριᾶ τὰ λόγια.

Θυμήσου, Διάκε, μοναχὰ πῶς ἄδειασεν ἡ φλέβα
Τοῦ δύστυχου τοῦ γένους μας, καὶ μιὰ βανίδα τώρα,
Ἄν στάξῃ ἀπὸ τὸ αἷμά μας ἔς τὴ γῆ χωρὶς ἐλπίδα,
Ἄντι νᾶναι μνημόσυνο, μπορεῖ νᾶναι κατάρρα.
Ξέρω τί κρύβεις ἔς τὴν καρδιά, γνωρίζω τί θὰ κάμῃς . . . .

— Ποιὸς μ' ἐμαρτύρησε ἔς ἐσᾶς ;

— Κάνενας, μὴ θυμόνης.

Εἶδα κ' ἐγὼ τὴ μάνα σου ἀπόψε ἔς τῶναιρό μου
Καὶ μοῦπε νᾶρθω νὰ σ' εὐρῶ καὶ νὰ σοῦ ἔπῳ, Θανάση,
Ποῦ ἂν χαλαστοῦμε σήμερα, θὰ νὰ δειλιάσῃ ὁ κόσμος
Καὶ θὰ χουμήσῃ ἡ Ἀρβανιτιὰ πυκνὴ σὰν τὴν ἀκρίδα,
Καὶ τᾶλογο τοῦ Ὁμέρπασα ποιὸς θὰ τ' ἀποστομώσῃ ;

— Ὁ γιὸς τοῦ Ἀνδρούτζου ἔς τὴ Γραβιά ! . . .

Τί θέλεις, Δυοβουνιώτη ;

Νὰ πάῃ τὸ Γοργοπόταμο, θολὸ κ' ἐντροπιασμένο
Νὰ ἔπῃ στὴν ἄγρια θάλασσα, πῶς δὲν εὐρέθηκ' ἕνας
Τὰ ξακουσμένα του νερά, μὲ δύο βανίδαὶς αἷμα

Ἐν αὐτὸ τὸ πρῶτο βάφτιμα, ν' ἀγίαση νὰ μυρώση ;
Κ' ἡ θάλασσα μουγκρίζοντας νὰ τρέξη 'ς τ' ἀχρογιάλια,
Σὰ φοβερός διαλαλητής, κι' Ἀνατολὴ καὶ Δύση
Νὰ μάθουν πῶς γηορτάζομε τὴ νεκρανάστασή μας ; . . .
Νᾶναι ὁ Βριόνης στὰ Θερμιά καὶ νὰ μὴν εὔρη ἐμπρός του
Δέκα κουφάρια ξαπλωτὰ γιὰ νὰ σκοντάφη ἐπάνω !
Νὰ μὴ βαφῆ τὸ πέταλο στοῦ ἀλόγου του τὸ νύχι ! . . .
Ἄδέρφια, τάποφάσισα καὶ μοναχὸς ἂν μείνω,
Θ' ἀπλώσω ὄργυιὰ τὰ χέρια μου, τὰ πόδια θὰ ριζώσω,
Κι' ἂν δὲ μὲ ξεχωνιάσουνε κι' ἂν δὲ μὲ κατακόψουν,
Δὲ θὰ μὲ διώξουν ἀπεκεῖ, δὲ θὰ μοῦ ἰδοῦν τὴ φτέρνα.
Καὶ σὺ τί λέγεις, Πανουριᾶ ;

— Μ' ἐθάμπωσε ἡ ἀχτίδα,
Πᾶστράφτει ἀπὸ τὰ μάτια σου. Τριγύρω 'ς τὰ μαλλιά σου
Παίξει τὸ γλυκοχάραμμα. Μοῦ φαίνεσαι μεγάλος,
Ψηλὸς ὡσὰν τὸν Ὀλυμπο καὶ στέκω καὶ προσμένω
Ἐμπρός σου ἀκίνητος, βουβὸς, Διάκε, νὰ ἰδῶ τὸν ἥλιο,
Πῶραν τὴν ὥρα θὰ προβῆ ἀπ' τ' ἀντικέφαλό σου.

— Τί λόγος, γέρο Πανουριᾶ, τί φοβερὴ βλαστήμια

Ξαγλιστρῆς' ἀπ' τὰ χεῖλή σου! Αὐτὸ τὸ φῶς ποῦ βλέπεις
"Ἄς μὴ τὸ σκοτειδιάσωμε . . . Ἐσὺ στὴ Χαλκομμάτα
Σύρε νὰ ρίξεις Θέμελο. Στείλε τὸν Παπαντρία
Μὰ πάη στοῦ Μουσταφάμπεη μὲ τὸν Κομνᾶ τὸν Τράχα.
Καὶ πρὶν ἀρχήσῃ ὁ πόλεμος, θυμήσου, ὁ Ἡσαίας
Νὰ βγῆ ψηλὰ 'ς τὸ ξέφαντο κ' ἐκεῖθε νὰ κηρύξῃ
Τὸ φοβερὸν τὸν ὄρκο μας, γιὰ νὰ γνωρίσῃ ὁ κόσμος
"Ὅτι τὸ ράσο τοῦ παπᾶ κ' ἡ μίτρα τοῦ Δεσπότη
Θὰ γένουν Χάρου φλάμπουρο καὶ σκιάχτρο καὶ σκοτάδι
Καὶ κατασάρκι μελανὸ στὴν Ἅγια Τράπεζά μας,
"Ὅσο 'ς αὐτὰ τὰ χῶματα δαφνοστεφανωμένη
Ἡ δουλωμένη ἐκκλησιὰ τὸ μέτωπο δὲ δεῖξῃ.

— Δὲν εἶμαι, Διάκε, Πανουριάς, νᾶμαι γυναίκα χέρα
Καὶ νὰ μὲ πνίξῃ τὸ ψωμὶ ποῦ ἐφάγαμε 'ς τὰ πλάγια
Ἄν λησμονήσω σήμερα τὸ βάφτισμα, τὸν ὄρκο.

— Ἐσὺ τὸ Γοργοπόταμο θὰ πιάσῃς, Δουβουνιώτη,
Καὶ πολεμῶντας τὸν ἐχθρὸ λησμόνησε πῶς ἔχεις
Κλεισμένο μὲς τὰ Γιάννινα τὸ Γεῶργο, τὸ παιδί σου.
Βλέπε τὸ ρέμμα τοῦ νεροῦ, κάμε το γ' ἀρμυρίσῃ

Μὲ δάκρυ τῆς Ἀρβανιτιᾶς. Στεϊλέ το ματωμένο
Σ τὰ μακρυνὰ τ' ἀδέρφια μας τὸν τρύγο σου νὰ φέρη
Ἵσάν πρωτόλουβον καρπὸ, μαζὺ μὲ τῶνομά σου.
Ὁ Βακογιάννης στὰ ριζὰ, καὶ πλευύρα ἔς τὸ γεφύρι
Τῆς Ἀλαμάνας, Πανουριᾶ, θὰ στήσω τὸν Καλύβα.
Εἰς τὴ Δαμάστα μένω ἐγὼ, σᾶς τὸ ζητῶ γιὰ χάρη,
Κι' ὅταν ἀρχίσουε . . . Σιωπή! . . . μοῦ κάστηκε πῶς εἶδα
Σὰν ἓναν ἴσκιον νὰ διαβῆ. . . . Ἐσ' εἶσαι, μῶρε Μῆτρε;

— Ἐγῶμαι, καπετάνε μου.

— Πατεῖς βουθὰ τὴ νύχτα

Καὶ δὲ σ' ἐγνώρισα μὲ μιᾶς. Μὲ δίκχο νυχτοποῦλι
Σὲ κράζουσι οἱ συντρόφοι μας. Τί φέρνεις παλληκάρη;

— Ἐκίνησε ὁ Ὁμέρπασας ἀπὸ τὸ Λιανοκλάδι.

— Πέτα, ροβόλα, Πανουριᾶ... Στάρματα, Δυοβουνιώτη ...

Χριστὸς ἀνέστη ἀδέρφια μου! Καλῶς ν' ἀνταμωθοῦμε
Ἐπόψε πάλε νικηταί. Κι' ἂν δὲ μὲ μεταϊδῆτε,
Δὲν θέλω νὰ μὲ κλάψετε. Θέλω σὰν πολεμάτε

Τὴν πρώτη σας τὴν τουφεκιά, τὸ πρῶτό σας τὸ βόλι
Γιὰ μένα νὰ τὸ ρίχνετε, γιὰ τὴν ψυχὴ τοῦ Διάκου.

Ἐφιληθήκανε καὶ οἱ τρεῖς. Τὰ χεῖλη τοῦ Θανάση
Ἐλουλουδίζανε χαρὰ, σπιθοβολοῦν τὰ μάτια.
Στὸ κρυὸ τὰ γέρι τοῦ βουνοῦ καπνίζει ὁ ἀνασασμός του,
Λὲς ὅτι ἀπὸ τὸ στόμα του ὄρμοῦν καὶ ξεθυμαίνουν
Σὰν ἀπὸ βράχου σχισματιὰ ἢ ἀκοίμηταις ἢ φλόγαις,
Ὅπου κρυφόβραζαν βαθειὰ ἔς τοῦ γένους μας τὰ σπλάχνα.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ.

Παρουριᾶς καὶ Πανουργιᾶς Ξηροτύρης τὸ ἐπώνυμον. Ἄδει-
ται ὅτι ὁ ἀνάδοχος αὐτοῦ, κελεύσαντος τοῦ ἱερέως ἵνα προσκα-
λέσῃ τὸ νήπιον, ἐν ᾧ ἐτελεῖτο τὸ βάπτισμα, ἀπάντησεν, Πανώ-
ρηα, ὡς ἐὰν τὸ βαπτιζόμενον ἦτο θηλυ. Ἀλλὰ νοήσας παραχρη-
σάμενος τὸ λάθος μετέτρεψε τὸ ὄνομα αὐθαχρέτως εἰς τὸ Πανουργιᾶς.
Ἐγεννήθη περὶ τὰ 1759 εἰς Ντρέμισαν τῆς Παρνασσίδος καὶ ἐζη-
σε μέχρι τινος βίον ποιμαντικόν. Ἰστέρον συνεστράτευσεν μετὰ
τοῦ Ἀνδρούτζου καὶ τοῦ Καλλιακούδα. Ἐν ἔτει δὲ 1817 πορευ-
θεὶς εἰς Ἰωάννινα, προσεκίνησεν τῷ Ἀλῆ, καὶ περὶ τὰ 1820 διω-
ρίσθη ἀρματωλὸς Παρνασσίδος. Ἦτο πελώριος, τὸ σῶμα, ἀπλοῖ-
κὸς καὶ ὑπὲρ τὸ δέον εὐτράπελος. (Ὅρα Φιλήμονος. Ἱστορ. δοκ.
Τόμος 3. Σελ. 68).

Λυοβουριώτης Ἰωάννης, ἐκ Λύο Βουρῶν τῆς Φθιώτιδος. Ἰ-
πληρέτησεν ὑπὸ τὸν Καλλιακούδαν, ὑπῆρξε συνοπαδὸς τοῦ Ἀλε-
ξίου Καλογήρου καὶ εὔρεν αὐτὸν ἠ ἐπανάστασις ἀρματωλὸν Σα-
λώνων. (Ὅρα Φιλήμονος Ἱστορ. Δοκ. 3. Σελίς 88).

Μ' ἐξάφηνισε τ' Ἀστέρι. σ. 74.

Ἀστέρι. Ὄταν ἐκφέρεται ἐνικῶς εἶναι ταυτόσημον τοῦ Λύγιτι

ρινοῦ Ἐωσφόρου. Ἡ Ἀνατολὴ αὐτοῦ ἦτο παρὰ τοῖς ὄρεσιβίαις μαχηταῖς ἡ συνήθης ὥρα τῆς ἐκ τοῦ ὕπνου ἀνεγέρσεως.

Ὁ γυῖός τοῦ Ἀνδρούτζου στή Γραβιά. σελ. 75.

Ἡ εἰς τὸ Χάνι τῆς Γραβιάς πολύκροτος μάχη τοῦ Ὀδυσσεύως ἔλαβε χώραν εἰς ἐποχὴν μεταγενεστέραν, κατὰ τὴν 8 Μαΐου. Προφητικῶς ἐπομένως ἀναγγέλλει ὁ Διάκος τὸ κατόρθωμα ἐκεῖνο, ἔσσανεῖ προαισθανόμενος ὅτι ἀδύνατον ἦτο ὁ υἱὸς τοῦ Ἀνδρούτζου νὰ μὴ νικήσῃ καταλαμβάνων τὴν Γραβιάν, τὰς δευτέρας ταύτας τῆς Ἑλλάδος Θερμοπύλας.

» Κι' ἂν δὲ μὲ ξεχωνιάσουνε. » σ. 76.

Ξεχωνιάζω, ξεχώνιασμα. Ἡ βαθεῖα ἀνασκαφὴ ἀκαλλιιεργήτου ἐδάφους.

» Θυμήσου ὁ Ἡσαίας. » σ. 77.

Ἡσαίας. Υἱὸς τοῦ ἱερέως Παπαστάθῃ ἐκ Δεσφίνης τῆς Παρνασσίδος. Ἐγεννήθη περὶ τὰ 1779, ἐσπούδασεν ἐν τῇ σχολῇ τῶν Σαλόνων, διευθυνομένη ὑπὸ τοῦ ἱερομονάχου Γερασίμου Λύτζικα. Δεκαοκταετῆς εἰσήλθεν εἰς τὴν ἐν Δεσφίνῃ μονὴν τοῦ Προδρόμου καὶ περὶ τὰ 1818, ἐχειροτονήθη ἐπίσκοπος Σαλόνων. Ἦτο δὲ λόγιος, ἔγραψεν ἐκκλησιαστικούς λόγους σωζομένους ἀνεκδότους

καὶ χρονολογίαν τινὰ τῆς Φούμελης ἀπολεσθεῖσαν. Ἰπῆρξεν ὁ
ἄξιμνηστος εἰς τῶν θερμότερων ἀγωνιστῶν κατὰ τὸν βραχύτα-
τον αὐτοῦ πολεμικὸν βίον καὶ ἐφονεύθη μετὰ τοῦ Παπαγιάννη
ἐν Χαλκομαμάτῃ προτιμήσας τὸν θάνατον τῆς φυγῆς.

Εὐτυχῶς διεσώθη καὶ ἐδημοσιεύθη ἐν τῇ ἀξιολόγῳ συλλογῇ
τοῦ Κυρίου Γ. Π. Ἀγγελοπούλου (τὰ κατὰ τὸν ἄοίδιμον πρω-
ταθλητὴν τοῦ ἱεροῦ τῶν Ἑλλήνων ἀγῶνος Πατριάρχην Κωνσταν-
τινουπόλεως Γρηγόριον τὸν ἐ' Ἀθήναις 1865) ἐπιστολὴ τοῦ ἀρ-
χηγοῦ τῆς ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας πρὸς τὸν Ἡσαΐαν,
ἦν εὐχαρίστως ἀντιγράφω πρὸς ἐπικύσμησιν τῶν σημειώσεών μου.
Ἐκ ταύτης προκύπτει ἐναργῶς ἡ ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ἀναγεννήσεως
διαπρύσιος μέριμνα τοῦ μεγάλου Πατριάρχου· ἐξαφανίζονται δὲ
αἱ στυγεραὶ συκοφανταί, αἵτινες ἐξυφάνθησαν κατὰ τῆς διαγωγῆς
τοῦ Γρηγορίου, πρὸς αἰώνιαν τιμὴν τοῦ ἀνωτέρου ἡμῶν κλήρου
καὶ πρὸς καταισχύνην καὶ ὄνειδος τῶν κατηγόρων.

ΤΩ ΕΠΙΣΚΟΠῳ ΣΑΛΟΝΩΝ.

Θεοφιλέστατε ἐπίσκοπε καὶ ἀδελφὲ Ἡσαΐα

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ κτλ.

Ἀμφοτέρως τὰς τιμίας ἐπιστολάς διὰ τοῦ ἀγαθοῦ πατριώτου
καπετάνου Φούντα Γαλαξειδιώτου ἀσφαλῶς ἐδεξάμην καὶ τῶν
ἐν αὐταῖς τιμίων σου λόγων ἔγνων.

Ἐχευμθίας, ἀδελφὲ, μεγίστη χρεῖα καὶ προφύλαξις περὶ πᾶν

διάθημα, οἱ γὰρ χρόνοι πονηροὶ εἰσι καὶ ἐν τοῖς φιλοπατριώταις ἔστι καὶ μοχθηρῶν ζύμη, ἀφ' ἧς, ὡς ψωραλέου προβάτου, φυλάττεσθε. Κακὸν γὰρ πολλοὶ μηχανῶνται διὰ τὸ τῆς φιλοπλουτίας ἔγκλημα.

Διὸ τὴν ἀγαθὴν ἐξελέξω μερίδα κοινολογῶν μοι, ἐμπιστευμένοις πατριώταις, τὰ ἔχευθιάς θεόμενα. Οἱ Γαλαξειδιῶται οὐκ οὐνεχῶς ἐπιστέλλεις μοι, πέφροντισμένως ἐνεργοῦσι, καὶ ἀφ' ὧν ἔγνω ἀδύνατον ἀντι παντὸς τιμίου οὐδ' ἐλάχιστον λόγον ἔρκος δδόντων φυγεῖν· οὐ μόνον τὰ σά, ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν ἐν Μωρέτᾳ ἀδελφῶν γράμματα κομίζουσί μοι.

Ἡ τοῦ Πάπα ἀνδρείου πράξις πατριωτικὴ μὲν τοῖς γινώσκουσι τὰ μύχια, κατακρίνουσι δὲ οἱ μὴ εἰδότες τὸν ἄνδρα. Κρύφα ὑπερασπίζου αὐτὸν, ἐν φανερῷ δ' ἄγνοιαν ὑποκρίνου, ἔστι δ' ὅτε κ' ἐπίκρινε τοῖς θεοσεβέσιν ἀδελφοῖς καὶ ἀλλοφύλοις ἰδίᾳ Πράυνον τὸν Βεζύρην λόγοις καὶ ὑποσχέσεσιν, ἀλλὰ μὴ παραδοθῆτω εἰς λέοντος στόμα.

Ἄσπασαι σὺν ταῖς ἐμαῖς εὐχαῖς τοὺς ἀνδρείους ἀδελφοὺς, προτρέπων εἰς κρυψίνοιαν διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων. Ἀνδρωθήτωσαν ὡς περ λέοντες καὶ ἡ εὐλογία τοῦ Κυρίου κρατυνεῖ αὐτοὺς, ἐγγὺς δὲ ἐστὶ τὸ τοῦ Σωτῆρος πάσχα.

Αἰ εὐχαὶ τῆς ἐμῆς μετριότητος ἐπὶ τῆς κεφαλῆς σου, ἀδελφέ μου Ἡσαΐα. Γεώργει ἀκαμάτως καὶ ὀλβια γεώσγεια δώσει σοι ὁ Πανόψιστος. Κωνσταντινουπόλει. 28 Δεκεμβρίου 1820.

Ἡμεῖς οὖν ἐπιπέμειν ἐπιτρέψομεν τὴν ἐπισημασθεὴν ἐπιτολήν σου. Ἡμεῖς οὖν ἐπιπέμειν ἐπιτρέψομεν τὴν ἐπισημασθεὴν ἐπιτολήν σου. + ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ.

» Καὶ σκιάχτρο καὶ σκοτάδι. » σ. 77.

Σκιάχτρο. Κυρίως τὰ φόβητρα διὰ ὧν ἐκφοβίζουσιν οἱ γεωργοὶ τὰ πτηνὰ ὅταν ἐπιπίπτωσι φθοροποιὰ καὶ πειναλέα.

» Καὶ κατασάρκι μελανό. » σ. 77.

Κατασάρκι. Τὸ κατὰ τὴν ἐγκαινίαισιν τῆς ἁγίας Τραπεζῆς πρῶτον ἐπιτιθέμενον αὐτῇ ὕφασμα.

» Καὶ νὰ μὲ πνίξη τὸ ψωμί. » σ. 77.

Κατὰρα συνηθεστάτη ξικτομένη συνήθως κατὰ προδότου, ἢ ἀγνώμονος. « *Θὰ σηκωθῆ τὸ ψωμί τοῦ σάδωκα καὶ θὰ σὲ πνίξη,* » Ἀπευθύνεται πρὸς τοὺς λησμονοῦντας ταχέως τὰς χάριτας καὶ τὰς περιθάλψεις.

» Ὅσάν πρωτόλουβον καρπός. » σ. 78.

Πρωτόλουβος καρπός. Ὁ πρῶτος ὠριμάζων. Λέγεται καὶ *πρωτολάτης.*

Μὲ δίκηνο νυχτοπούλι. » σ. 78.

Τὰ νυκτερινὰ πτηνὰ καὶ τοὶ μεγάλας ἔχοντα πτέρυγας διέρχονται ἐν τῇ σκοτίᾳ ἀφορητί. Ἄντι *νυχτοπούλι* ἔγραψα ἀπ' ἀρχῆς *γιδουβύλι* καθόσον τοῦτο περιφέρεται κυρίως περὶ τὸ λυ-

καυγές και διά πολλῶν ἐλιγμῶν και μετὰ πολλῆς ταχύτητος διώκει τὰ ἔντομα χωρὶς ὅ ἀκούεται οὐδὲως τὸ πτερύγισμά του. Ἀλλὰ ἀντικατέστησα γενικωτέραν ἔκφρασιν πρὸς τὸ εὐπρεπέστερον. Πιστεύεται ὑπὸ τοῦ λαοῦ ὅτι τὸ γιδοβύζι προβαίνει λάθρα μέχρι τῶν μαστῶν τῆς αἰγὸς και ὑποκλέπτει τὸ γάλα θηλάζον. Ἐκ τῆς ἰδέας ταύτης προῆλθε και τὸ ὄνομα ἀναντιβῆτης. Τὸ αὐτὸ τοῦτο νυκτερόβιον πτηνὸν κοινῶς ὀνομάζεται και Ἴταλιστὶ *tella-vacche*, ὅπερ μεθερμηνευόμενον ἐν τῇ δημοτικῇ γλώσσῃ ἤθελεν ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ γελαδοβύζι. Φαίνεται ἐπομένως ὅτι ἡ αὐτὴ πρόληψις ὑπάρχει και παρὰ τῷ συγγενεῖ Ἰταλικῷ λαῷ πλὴν ὅτι ἀντὶ τῆς αἰγὸς τίθεται ἡ ἀγέλας. Ἀποβαίνουσιν εἰς ἐμὲ λίαν εὐάρεστοι αἱ συναντήσεις αὗται και παρέχουσιν ἀντικείμενον εἰς ἐθνολογικὰς ἐρεῦνας. Ἐπειδὴ δὲ τὸ γιδοβύζι πλανᾶται συνήθως περίξ τῶν μερῶν ὅπου ἀγελάζονται τὰ ποίμνια, ἴσως πρὸς ἀφθονωτέραν ἄγραν ζωαρίων γεννωμένων ἐν ταῖς μάνδραις, βεβαίως προῆλθεν ὁ περὶ αὐτοῦ θρυλλούμενος μῦθος ἐκ τῆς περιστάσεως ταύτης.

ΑΘΑΝΑΣΗΣ ΔΙΑΚΟΣ.

ΑΣΜΑ ΤΡΙΤΟΝ

ΕΙΚΟΣΤΗ ΤΡΙΤΗ ΑΠΡΙΛΙΟΥ

Μνήμη τοῦ Ἁγίου καὶ Ἐνδόξου Μεγαλομάρτυρος

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΤΟΥ ΤΡΟΠΗΛΙΟΦΟΡΟΥ.

Λαλοῦν ἡ πέρδικες γλυκὰ κι' ὁ ἥλιος 'ς τὴ χαρὰ του
Ἄπλῶνει μιὰν ἀχτίδα του καὶ ψηλαφίζει ὁ κλέφτης
Τὰ παρδαλὰ τὰ στήθια τους κι' αὐταὶ ἀναγαλλιάζουν.
Κατάκορφα 'ς τὸν οὐρανὸ πετιέται κι' ὁ πετρίτης
Τῆητοῦ πρωτοπαλλήκαρο, νὰ βάψη τὰ φτερούγια
Μὲς 'ς τὸν ἀθέρα τῆς αὐγῆς πρὶν ἔβγη 'ς τὴν παγάνα.
Πλένουν τὰ φύλλα στὴ ὄροσιὰ χαρούμενα τᾶρείκη,
Καὶ 'ς τὸ ἑλαφρὸ τὸ φύσημα τοῦ ἀγέρα ποῦ διαβαίνει
Συναπαντοῦσε φιλικὰ μὲ τὸν ἀνασασμὸ του

Τὸ θροῦμπι, τὴν ἀληφασκιά, τὸ σφελαχτὸ, ἡ μυρτοῦλα.
Δακρῶζουσε τ' ἀπάρθена τὰ χιόνια ἔς τὸ λιοπύρι,
Ἄκούοντ' ἡ νεροσυρμαῖς ἀπὸ ἐγκρεμὸ σὲ βράχο
Νὰ παραδέρνουε γοργὰ καὶ λὲς μὲ τὴ γαργάρα
Πανάκραζαν τὴν κλεφτουριά καὶ τὴν ἀποζητοῦσαν.
Ἐχυματίζαν τὰ σπαρτὰ, χαρὰ τοῦ ζευγολάτη,
Καὶ κάπου κάπου ἀνάμεσα ξεπρόβαιν' ἓνα στάχυ
Καὶ ἔγερν' ἐδῶ, κ' ἔγερν' ἐκεῖ, τὸ τρυφερὸ κεφάλι
Ἦσαν νὰ παραμόνευε νὰ ἰδῆ κι' αὐτὸ τὸ Διάχο.

Κι' ὥστόσο ἀνθρώπινη φωνὴ μέσα ἔς αὐτὸν τὸν κόσμον
Ποῦ φαίνεται ὀλοζώντανος, καμμιά δὲν ἀγροικιέται.
Οὔτε φλογέρα ποιστικοῦ, οὔτε χαρᾶς τραγοῦδι
Οὔτ' ἀγωγιάτη σάλαγος. Ἐφαίνεται ὅλη ἡ φύσις
Λουλοῦδι χῶρις μυρωδιά, κόρη γλυκειά, πανώρηα
Ὅπου ἐγεννήθηκε βουβὴ κι' ὅπου τὴν παραστέκει
Ἡ μαυρισμέν' ἡ μάνα της νὰ ἰδῆ μὴν ξεχαράξῃ
Μαζὺ μ' ἓνα χαμόγελο ἔς τὰ χεῖλη κ' ἡ λαλιά της.

Ἄστράφτουνε, λαμποβολοῦν τριγύρω ἔς τὴ Δαμάστα

Ἄλλοι στρωμένοι κατὰ γῆς, ἄλλοι τὸ διπλοπόδι,
Περήφανοι, σιωπηλοὶ, τρακόσιοι ἀντρειωμένοι.
Ἐπάνωθ' εὖ τους κάτασπρο τὸ φλάμπουρο τοῦ Διάκου
Ἄνέμιζε τρομαχτικὸ, καί 'ς τὸ ξεδίπλωμά του
Λεβέντης ἀστραπόμορφος ἐπρόβαινε ὁ Ἄη Γηώργης
Μὲ τ' ἄγριο του τ' ἄλογο κρατῶντας καρφωμένο
Τ' ἄσπλαγχο τὸ κοντάρι τοῦ 'ς τὸ διάπλατο λαρύγγι
Τοῦ φοβεροῦ τοῦ δράκοντα ποῦ δέρνεται στὸ χῶμα.
Ποιὸς ἐσυντύχαινε κρυφὰ μὲ τοῦ σπαθιοῦ τὴν κόψη
Κ' ἐπάνω τῆς ἐξέσερνε γοργὰ τὸ δάχτυλό του,
Ποιὸς ἐπελέκαε τεχνικὰ τὴ στουρναρόπετρά του
Στὸ λύκο τοῦ καρυοφυλλιοῦ, ποιὸς τρίβει τὰ παφήλια
Συγνεφιασμέν' ἀπὸ νοτιὰ καὶ ποιὸς γιὰ νὰ ξεδώση
Εθόλωνε μὲ τὸν ἀχνὸ τοῦ μαχαιριοῦ τὴ λάμπη.

Κάνενας δὲν ἀνάσαινε. Σ' ἓνα κοντρί μονάχος
Κυττάζει ὁ Διάκος σιωπηλὸς κατὰ τὸ Λιανοκλάδι.
Ἐξυπνος κ' ὄνειρεύεται. Ἄπὸ τὸ ρίζοβοῦνι
Ἄναιβηκε κ' ἡ καταχνιά, φιλὸς ἀφρὸς τοῦ ἀγέρα,
Καὶ μιὰ στιγμή τὸν ἔκρυψε 'ς τὴ δροσερὴ ἀγκαλιά της,
Λὲς ὅτι ἐκείνην τὴν αὐγὴ λησμονημέν' ἀχνάρια

Ἐσμίξαν ἔς ἓνα σύγνεφο κ' ἦρθαν ἀπὸ τὸν Ἄδην
Νὰ μυριστοῦν τὸ σκοτωμὸ, νὰ ἰδοῦνε τὸ Θανάση.

Μὲς ἔς τὰ τριφύλλια τὰ παχειὰ σιδέριχη φοράδα,
Μαρμάρᾳ, φίδι φτερωτὸ, δροσίζεται καὶ βόσκει
Στρωμένη, ἐτοιμοπόλεμη. Τὴν εἶχε πάρει ὁ Διάκος
Χροιάρικη ἔς τὰ Γιάννινα κ' ἀπὸ τ' ἀστέρι ποῦχε
Καταμεσῆς ἔς τὸ μέτωπο τὴν ἔκραζεν Ἀστέρω.

Ἐβραῦς ὁ πόλεμος μακρὰ καὶ κούφια τὴ βοή του
Τὴν ἔφερν' ὁ ἀντίλαλος σὰ μούγκρισμα πελάγου.
Ὅλοι προσμένουνε βουβοί... Κάνενας πεζοδρόμος
Ἐσ τὸ ξάγναντο δὲ φαίνεται... ὁ Μῆτρος, ποῦν' ὁ Μῆτρος;

— Γέρο Διαμάντη, δὲ μιλεῖς, δὲ μᾶς καλημερίζεις ;
Ὅλος ὁ κόσμος χαίρεται γιὰ τὴν ἀνάστασή-μας
Καὶ στολισμένος μᾶς θωρεῖ. Σὲ λίγο τὸ σπαθί σου,
Ποῦ ἐσκούριασε ἔς τὴ θήκη του θὰ πιῇ νὰ ξεδιψάσῃ,
Καὶ σὺ τὸ ξυπνητῆρι μας, σὺ τοῦ βουνοῦ τ' ὄρνιθι
Ἐκλείδωσες τὰ χεῖλη σου ; ... Τί σ' ἔπιασε, Διαμάντη ;

— Σαράντα χρόνια πολεμῶ. Ἀπ' τὴν κορφή 'ς τὰ νύχια
Μ' ἔγδαρε, μὲ ξεφλούδισε τὸ βόλι, τὸ λεπίδι...
Μ' ἔφαγε ἡ γύμνια κ' ἡ ἑρμιά... Ἔβαφε τὰ παλιούρια
Ἡ ξεσχισμένη φτέρνα μου... Μ' ἔδειρε τὸ χαλάζι...
Ἔστρωσα τὸ κρεβάτι μου μὲς 'ς τὴ μονιὰ τοῦ λύκου...
Κυνηγημένος σὰ θεριὸ τὴ νύχτα 'ς τὰ λαγκάδια
Ἔβγαίνα κ' ἔβασκ' ἀρπαχτὰ τὰ κούφια βελανίδια
Ποῦ ἐσέποντο 'ς τὰ χῶματα, κ' ἐζοῦσα μ' ἀποφάγια
Ἦ ἀφίαν τ' ἀγριογούρουνα... Κί' ὅταν τὸν ἀλωνάρη
Μοῦχαν πιασμένα τὰ νερά καὶ μ' ἔφριγεν ἡ δίψα,
Ακοῦστέ το, μωρὲς παιδιὰ, ἐζύμονα 'ς τὰ δόντια
Κ' ἐχόρταινα βυζαίνοντας μιὰ φλοῦδ' ἀπὸ μολύβι,
Καὶ δὲ θυμοῦμαι νᾶνοιωσα ποτέ μου τὴ λαχτᾶρα
Ὅπου μὲ σφάζει σήμερα, καὶ σὰ μονομερίδα
Ἀπῶν' ἀρμό 'ς τὸν ἄλλονε, κρυφὰ κρυφὰ χωνεύει
Καὶ μοῦ ρουφάει τὴ δύναμη καὶ μὲ νεκρόνει, Λάμπρε.

— Γέροντα, τ' εἶναι πῶπαθες!.. Ἀνάθεμα τὴν ὥρα
Ποῦ ὁ Γούμενος τ' Ἄη Γιαννιοῦ ἀπὸ τὴν Ἀρτοτίνα
Τὸ λαμπριάτικο τ' ἀρνί, θυμήθηκε νὰ στείλῃ.

Και τρίς ανάθεμά τηνε τήν ώρα ποῦ οἱ συντρόφοι
Σοῦ ἐδείξανε τήν πλάτη του!.. Πές μας τί γράφ' ἡ μοῖρα;

Ἐστρώθηκαν 'ς τή χλωρωσά τριγύρω 'ς τὸ Διαμάντη
Ἄμπρος κ' οἱ συντρόφοι του. Ἄπλωσε ὁ γέρο κλέφτης
Κ' ἐπῆρε ἀπὸ τῆ ζωστρα του τὸ φοβερὸ τὸ χτένι,
Τὸ πέρασε δυὸ τρεῖς φοραὶς, ἀπῶνα χέρι σ' ἄλλο,
Μὲ φόβο τὸ ψηλάφισε, τὸ κύτταξε 'ς τὸν ἥλιο,
Κ' ὕστερα σὰν νὰ εὑρέθηκε μὲ μιᾶς σὲ ξένον κόσμον
Σὰν νὰ λησμόνησε μὲ μιᾶς σκοινιάματα καὶ πάθη,
Ἐνα πρὸς ἓνα ἐδιάβαζε τὰ μυστικὰ σημάδια
Καὶ τὰ παιδιὰ ἀκουρμένοντα. Τοὺς ἔδειξε μιὰ φλέβα
Μὲς 'ς τῆ διχάλα, κόκκινη . . Δεξιὰ, ζερβιά, μαυρούλαις
Σὰν κυπαρίσια νεκρικὰ, κ' ἐδῶ κ' ἐκεῖ λειψάδαῖς
Καὶ σκοτεινὰ κοιλώματα. Τοὺς ἔδειξε μιὰ σκληθρα
Κ' εἶπε πῶς ἦτανε κεντρί . . Κι' ὅταν ὁ γέρο μάντης
Ἐξάνοιξε 'ς τὴν ἀγκωνή, μελαχρινή λουρίδα,
Ποῦ πρόβαινε σὰ σερπετὸ, τοῦ θόλωσαν τὰ μάτια,
Ποῦ πιάστηκε ἡ ἀναπνοὰ, τοῦ ἀχνίσανε τὰ χεῖλη,
Βαρεῖα, βαρεῖα ἀναστέναξε κ' ἐκόπηκε ἡ φωνή του . . .

— Διαμάντη, τί σ' ἐξάφνισε ; ...

— Ὅχιά με τὸν ὀσφρό της.

Ἀρχίζει πάλ' ὁ γέροντας τὸ πρῶτο διάβασμά του,
Καὶ μέσ' ἀπῶνα σύγγεφο τοὺς ἔκραξε νὰ ἰδοῦνε
Ὅπου ξεφύτρωνε πουλὶ ποῦχε διπλὸ κεφάλι...
Πλατεῖα φτερούγια ὀλάνοιχτα. Ἐπὶ τῆ μιὰ τὴν ἀπαλάμη
Βαστοῦσε δίστομο σπαθὶ καὶ με τὴν ἄλλη σφίγγει
Στεφανωμένονε Σταυρό. Ὅλόγυρά του ἀχτίδαις
Καὶ ξημερώματα γλυκὰ, καὶ ξαστεριὰ καὶ λάμψη...

Τάπιστευτο τὸ θέαμα, γυρτοὶ, συμπυκνωμένοι,
Ἐκύτταζαν ἀχόρταγα ὁ Λάμπρος κ' οἱ συντρόφοι,
Κ' ἐν ᾧ με χίλιαις ξέλεξαις ἐπνίγανε τὸ μάντη
Ακούσανε ποῦ ἐφρύμαζε συχνὰ συχνὰ ἡ Ἀστέρω
Σὰν κάτι νᾶθελε νὰ ἴπῃ κ' ἐχτύπαι τὸ ποδάρι,
Κι' ὅλοι φωνάζουνε με μιᾶς — Ὁ Μῆτρος !.. Τὸ ξηφτέρι.

— Ἐστ' ἄρματ' ἀδέρφια, ἔς τ' ἄρματα! Κ' ἐπλάκωσ' ὁ Βριόνης.

—Και σὺ πῶς εἶσαι, Μῆτρε, ἀχνός;... Ἀπὸ τὴν τραχηλιά σου
ῥένε τὰ αἵματα στὴ γῆ... Ποῦ σ' ἔχουνε βαρέση;

— Μᾶγλειψε, Διάκε, ξώδεσμα τὸ βόλι ἓνα παγίδι
Κι' ὁ δρόμος τῆ λαβωματιά μου ξάναψε λιγάκι...
Θανάση, μᾶς ἐγάλασαν...

— Πᾶψε... Γέρο Διαμάντη,
Δός μου τὸ μῆλι σου νὰ ιδῶ.. Μὴν κρένης... ξεστηθώσου..
Καλὰ σοῦ τὴν ἐρύτεψαν... Ὁ χάρος ἀπὸ τρίχα...
Ξανθό.. Φρυμμένη πηγανιά... Ὁ,τ' εἶναι... Τώρα πές μου.

— Θανάση, μᾶς ἐγάλασαν... Δὲν εἶχε σκάση ὁ ἥλιος,
Ποῦ ἐχύθηκε ὁ Ὁμέρπασας... Χτυπάει τὸ Δουβουνιώτη
Καὶ τότε πέρνει ἔς τὸ φτερό.. Δὲν ἔπαιξε λεπίδι...

— Θᾶχε τὸ νοῦ του ἔς τὸ παιδί... Κῆτανε τετρακόσοι!...
Εἶδες ἐκεῖ τὸν Κόκκαλη;

— Ἐθόλωσε τὸ φῶς μου,
Μ' ἐπῆρε τὸ παράπονο κ' ἐδάκρυσά... δὲν εἶδα...

Ἀκούστηκ' ἓνα ρύασιμο ἀπὸ τῆ Χαλκομάτα,
Καὶ ρίχονται τοῦ Πανουριᾶ... Πρώτη φωτιά κ' ἐσμίξαν.
Ἐζήληψα κ' ἐχούμησα... Τὸ ράσο τοῦ Δεσπότη
Ἄντ' ἀρα, μαύρη θάλασσα... Ἐκεῖ κι' ὁ Παππαγιάννης...
Ἵλόγυρά τους σκοτωμός... ἀθεμωιὰ κουφάρια...
Βόσκει τοῦ Γούρα τὸ σπαθὶ... ἀστροπελέκι, χάρος...
Οἱ λαβωμένοι σφάζονται 'ς τὸ χῶμα μὲ τὸ δόντι...
Μᾶς ἐπιξέ ἡ Ἄρβανιτιά... Ἰάλογο τοῦ Βριόνη
Ἄνεμοστρόβιλος, ὀργή... Τὰ δύο του τὰ ρουθούνια
Ξερνοῦν ἀντ' ἀρα καὶ καπνὸ... πλακόνουν κι' ἄλλοι... κι' ἄλλοι...
Λὲς κι' ἀναβρᾶνε ἀπὸ τῆ γῆ... Δριμόχολο, τρομᾶρα...
Μὲ κράζει ὁ γέρο Πανουριᾶς—« Τρέχα νὰ πῆς τοῦ Διάκου,
Ποῦ ἂν ἦμαι ἀκόμα ζωντανὸς δὲ φταίω 'γὼ... τὸ βόλι...
Κ' ἐμούγκριζε σὰ δράκοντας... Τὸν ἄρπαξε ὁ Μανίκας...
Ἐκεῖνος ἀνδρειεύεται... τοῦ πέφτει κι' ὁ Καπλάνης...
Οἱ δύο τους τὸν ἐλύγισαν... Φεύγουνε πολεμῶντας...
Ἰπιζῶ... μ' ἐκυνήγησαν... ματώνομαι... μὲ χάνουν.

— Τὸν εἶδες τὸν Παπαντρειά;

— Μὲ τὸν Κομνὰ τὸν Τράκα

Κρατοῦν τοῦ Μουσταφάμπεη.

— Καὶ τὸν Κιοσέ Μεχμέτη ;

— Τὸν εἶχα ἰδῆ ποῦ ἐμούδιασε. Τοῦ μύρισ' ὁ Καλύβας
'Σ τῆς Ἀλαμάνας τὰ νερά. Τοῦ Βακογιάννη ὁ ἴσκιος
Εἶναι βαρὺς, θανατερός κι' ὅποιος περάσῃ ἐκεῖθε
Σκοτάδι κι' ἀποκάρωμα. Θὰ τῶμαθε καὶ μένει
Νάρθη μὲ τὸν Ὁμέρπασα.

— Καλῶς νάνταμωθοῦμε . . .

Δὲν εἶν' ἀλήθεια, ἀδέρφια μου ; Ἐφές 'ς τὴν προσευχήμας
Τὸ τάξαμε 'ς τὸν Πλάστη μας . . . 'Σ τὴ θέση του καθένας . . .
Νερό νὰ μὴ διψάσετε . . . Κάνεις σας δὲ θὰ ρίξῃ
Πρὶν δώσω ἐγὼ τὴν προσταγή. Θέλω μιὰ τέτοια μέρα
Νὰ μετρηθοῦν τὰ βόλια μου μὲ τόσοι σκοτωμένους.
Μὴ σημαδεύετε ψηλά . . . Κι' ἂν πέσω, θυμηθῆτε,
Τ' ἄρματα, τὸ κεφάλι μου . . . Ἄς τάχῃ ὁ γιοῦς τ' Ἀνδρούτζου
Νὰ μὴ τὰ πάρῃ ἢ Ἀρβανιτιά . . . 'Σ τὸν κόρφο κρεμασμένο
Ὅποιος μοῦ φάξῃ τὸ κορμὶ, θαύρῃ τὸ φυλαχτό μου . . .
Μοῦ τῶχει ρίξῃ στὸ λαιμὸ ἢ μάνα μου τὴ νύχτα

Ποῦ ἐβγῆκα κλέφτης ᾽ς τὰ βουνά... Πάραυτα νὰ τὸ πᾶτε
᾽Σ τὸ μοναστήρι τ' Ἄη Γιαννιοῦ... Θέλω τὸ δαχτυλίδι
Θέλω νὰ μείνη μαρτυριὰ εἰς τὸ χέρι τὸ δεξι μου,
Νὰ μὲ γνωρίσῃ ὁ Ὁμέρπασας. Ἐκεῖ θαύρῃ γραμμένη
Τὴν πίστη μας ᾽ς ἓνα Σταυρὸ, τῶνειρο, τὴν ἐλπίδα
᾽Σ ἓνα δικέφαλο πουλί... Τοῦπε ὁ Θεὸς θὰ γένη...
Σήμερ' ἀρχίζει ὁ κάματος. Ἦρθαν τὰ πρωτοβρόχια,
Θάμεθα ᾽μεῖς ἢ προσιμιά. Ἄφαντος ζευγολάτης
Ποῦ δὲ δειλιάζει ᾽ς τὴ σπορά, κρατεῖ τὸ χερουλάτη.
Τάλέτρι τρίζει ᾽ς τῶργωμα... Ἦταν ἡ γῆ χερσάδα
Καὶ τὸ γενεὶ θάμπῃ βαθείά... Τὸ γήμορο δικό μας...
Ψυχῇ, παιδιὰ μου, ᾽ς τ' ἄρματα!.. Τοῦπε ὁ Θεὸς θὰ γένη!
Νὰ μὴ σᾶς λείψῃ τὸ νερό... Γέρο Διαμάντη, Μῆτρε,
Σταθῆτε σεῖς ἐδῶ μ' ἐμέ... ᾽Σ τὴ θέση του καθένας.

Ἐσχόρπισαν ὀλόγυρα. Ποιὸς πιάνει ἓνα θυμάρι
Καὶ ποιὸς κρατεῖ μιὰ λοιδοριά, τ' ἀφωρεσμένο δέντρο.
Τὰ καρυοφύλλια δείχνουνε μὲς ᾽ς τὰ κλαριά τὸ στόμα
Σὰν ἄγρυπναις δεντρογαλιαῖς. Ἐδῶθ' ἐκεῖθ' ἀστράφτου

Ἄγρια μάτια φλογοερά, ἀνάμεσα ἔς τὰ φύλλα,
Λὲς κ' ἦταν θράκια σκεπαστά. Πρώτη πνοή θ' ἀνάψουν.

Ἐνοιωθε κι' ἀναγάλλιαζε τὴ δύναμή του ὁ Διάκος.

Μένει μὲ μιᾶς ἀκίνητος. Ἐσταύρωσε τὰ χέρια
Καὶ κατὰ τὴν Ἀγάθωνα τὸ πρόσωπό του στρέφει
Ἐν τὸ μέτωπό του τὸ πλατὺ ποῦ τὸ φωτίζ' ὁ ἥλιος
Ἐπέρασ' ἓνα σύγνεφο. Τὸ μάτι του κατὰρα...
Ἀπὸ τὰ βάθη τῆς ψυχῆς ἀνέβηκε ἡ πικράδα
Ἐν τὰ δροσερὰ τὰ χεῖλη του καὶ τοῦ τὰ φαρμακεύει
Σὰν νᾶχε πιῆ τὴν ἀλοή...

— Ἄχ! Μῆτις Κομπογιάννη,

Ἐν τὸν ἄδη ποῦ θὰ καταιβῶ, ἀν μ' εὔρη ὁ γέροντάς σου
Καὶ μὲ ῥωτήση, τί θὰ πῶ;... Πῶς μ' ἐν' ἀρματωλίκι...

Εἶπε καὶ στέναξε βαρειά. Ἐδιάβηκε ἡ μαυρούλα
Κ' ἔρχεται πάλαι ἡ ξαστεριά. Θολός, συγνεφιασμένος
Δὲ μένει τέτοιος οὐρανός, ὦρα πολλή δὲ μένει.

— Καπνοῦρα, Μῆτρε, καταχνιά... δὲ μᾶς χασομερᾶνε.

Ἵθε περάσουν, ἐρημιά, μένει τὸ χῶμα στεῖρο.

— Ἐρχετ' ἐμπρός ἡ Λιαπουριά μὲ τὸν Ὁμὲρ Βριόνη..

Διαμάντη, κύτταξε καὶ σὺ, σὰν καὶ νὰ σταματῆσαν.

— Χωρίστηκε ὁ Κιοσὲ πασᾶς... Χτυπάει τὴν Ἀλαμάνα...

Ἄστραψ' ἡ πρώτη τουφεκιά... Χαρά 'ς τὸ καρυοφύλλι!...

Νὰ μὴν πεθάνω ἐδῶ μὲ σᾶς, ἐν δὲν ἦν' τοῦ Καλύβα.

Τοῦχα γνωρίση 'ς τ' Ἀγραφα... Παῦσαι καυμένη, Δίπλα,

Νὰ ἰδῆς ποῦ δὲν ἐβράχνιασεν ὁ λάρυγγας τοῦ ἀκόμα!..

Ἐψησ', ἐμαύρισε καρδιάς... Θὰ ἐδάγκασε κουφάρι...

Τὸ βόλι δὲν ἐδιάβηκε... Γονάτισ' ἕνας... πέφτει...

Καλὴ ἀρχή... ματώθηκαν... ἀνάφτει τὸ γεφύρι...

Πῶς πολεμοῦνε τὰ σκωλιά!... Διάκε;...καπνός... δὲ βλέπω.

— Καλήτερα γιὰ σένα. Τοὺς βλέπω ἐγὼ, Διαμάντη!

Ἵ τοῦ Βακογιάννη τὰ πλευρά, 'ς τὰ στήθια τοῦ Καλύβα

Χτυπάει τὸ κῦμα καὶ σκορπᾷ. Τοὺς ἔξωσε ἡ πλημμύρα

Καὶ δὲ σπαράζουν ἀπεκεῖ. Τρέχα νὰ πῆς τοῦ Λάμπρου

Νὰ πάη μ' ἐξῆντα διαλεχτούς... Φτερά... κ' ἡ ὥρα σφίγγει.

Μῆτρέ μου ! Τὸ μιλλιόνι μου... Μᾶς εἶδανε... Ὁ δερβίσης
Στάθηκ' ἐμπρὸς καὶ βυάζεται... Κρατεῖ καὶ δυὸ κεφάλια !..

— Ἐδῶθε τοῦ Δεσπότη μας, ζερβιά τοῦ Παπαγιάννη.

— Δὲ μοῦπες πῶς τοὺς ἔκοψαν !... Νᾶχουμε τὴν εὐχή τους..

Κύτταξε, Μῆτρε, τὸ σκυλί, γιὰ νὰ μᾶς φοβερίσῃ,

Τώρα τὰ πέταξε 'ς τὴ γῆ καὶ τὰ ποδοκυλάει...

Τὰ πῆρε παραμάσχαλα... Ἐπρόβαλ' ἓνας ἄλλος...

'Αναίθηκε 'ς τὸ ψήλωμα... Διαλαλητής... Τί θέλει ;...

— Θανάση Διάχε ;... Εἶς' αὐτοῦ ;... (α)

— Ἐδῶμαι... Ποιὸς μὲ κράζει ;

— Ὁ ἀφέντης ὁ Ὁμέρπασας...

(α) Διὰ τῶν στιγμῶν τούτων δηλοῦται ἡ παράτασις τοῦ τελευταίου φθόγου γινομένη συνήθως ὑπὸ τῶν μακρόθεν μεγάλη τῆ φωνῆ διαλεγομένων.

— Στή γῆ δὲν ἔχω ἀφέντη.

Κι' ὄθε περάση ὁ ἴσκιος μου, ὀρίζω ἐγώ . . . Τὸ ξέρει.

— Δόσεμας διάβα, κι' ὄ,τι πῆς, τιμαῖς...καὶ βιό...καὶ χάραις.

— Πόλεμο θέλω... πόλεμο... Ποιὸς εἶσαι σὺ ποῦ κρένεις;

— Πιστεύω, ὄ,τι πιστεύετε...

— Ἄφωρεσμένος νᾶσαι

Πῶχεις ψυχὴ ἔς τὴ γλῶσσά μας, ἔς αὐτὸν τὸν Ἅγιον Τάφο

Νὰ βλαστημήσης προδοσαῖς . . . Ἄφωρεσμένος νᾶσαι . . .

Κι' ὁ ἀντίλαλος ἑφτὰ φοραῖς ἀπὸ σπηλαιῖς σὲ βράχους

Ἄπὸ βουνὰ σὲ λαγκαδιαῖς φαρμάκεψε τᾶγέρι

Μ' ἐκεῖνον τὸν ἀφορεσμό. Τὰ χεῖλη τοῦ Ἡσαῖα

Ἄραχνιασμένα καὶ βουβὰ ἔς τὸν ὕπνο τους σπαράζουν

Καὶ μουρμουρίζουνε βραχνά: — » Ἄφωρεσμένος νᾶναι»...

Ἐφτυσεν αἶμα καταγῆς τοῦ Παπαγιάννη ἠ γλῶσσα

Κι' ἀνταποκρίθηκε κι' αὐτῆ: — » Ἀμήν... ἀφωρεσμένος.» —

Ἐχάθηκε ὁ διαλαλητής . . . ἀνατριχύλα . . . τρόμος.

Μηρμύγκιαζε ἡ Ἀρβανιτιά. Τάλογο τοῦ Βριόνη
Τοὺς διαχωρίζει ἐδῶ κ' ἐκεῖ καὶ τοὺς δαγκάει τὴν πλάτη.
Σαλάγα τοὺς Ὁμέρπασα! Σπρῶχνε, βορειά, τὸ κῦμα
Νὰ φάη τὴν πέτρα τοῦ γιαλοῦ. Θὰ ξαφνιστῆς μιὰ μέρα
Νὰ ἰδῆς τὴ νεκροθάλασσα τὸ βράχο ν' ἀγαπήση.
Θὰ γκαλιαστοῦν τὰ δυὸ θεριά καὶ τότε ἀδερφωμένα
Θὰ χλημητίσουν φοβερά, κί ὁ ἄνεμος θὰ πέση.
Σαλάγα τοὺς Ὁμέρπασα! Μάτονε τὴ βουκέντρα
Νὰ τρέχουν τὰ καματερά. Θὰ νάρθη ἐκεῖν' ἡ ὥρα
Ποῦ ἀγριεμένα θὰ τὰ ἰδῆς. Θὰ ν' ἀντιστηλωθοῦνε
Θὰ νὰ τινάξουν τὸ ζυγὸ, θὰ φύγουν μὲ τ' ἀλέτρι
Καὶ θάρθουνε μουγκρίζοντας ἔς τὸ πρῶτο βουκολειό τους.
Σαλάγα τοὺς!.. Σαλάγα τοὺς!.. Τάλογο πάντ' ἀστράφτει
Μέσα ἔς τὴ μαύρη συγνεφιά . . . Ἐμπρὸς τὰ δυὸ κεφάλια.

Ἀκούστηκε σὰ μιὰ βροντή... Ἐς τὰ σωθικά τοῦ Διάκου
Κρυφὰ λὲς κ' εἶχαν σωριαστῆ, φαρμακεμμένοι πόνοι,
Χίλων χρονῶν ἐκδίχσασκ, στείραις εὐχαῖς, ὀρφάνια,

Τοῦ βρόχου τὸ λαχτάρισμα, τυραγνισμένη φτώχεια,
Κατάραις, ψυχομάχημα, βάσανα, μοιρολόγια,
Κ ἐξέσπασε μὲ μιὰ φωνὴ τὸ βογκητὸ τοῦ γένους:—
» Ἀδέρφια μου! . . Φωτιά . . . Φωτιά » . . .

Τὸ βόλι τοῦ Θανάση

Δὲ θέλει σάρκα ἀνθρωπινή. Γυρεύει ν' ἀπαντήσῃ
Τάλογο πάνδρειεύεται. Θέλει νὰ πιῇ τὴ φλόγα
Πῶθραζε μὲς τὴ φλέβα του καὶ 'ς τ' ἄγριο πέρασμά του
Τοῦ χάραξε τὸ λάρυγγα, τοῦ θέρισε τὸ σφάχτη
Τοῦ ρούφηξε τὴ λεβεντιὰ, τοῦ σβεῖ τὴν περηφάνεια
Καὶ μεθυσμένο ἀπὸ χαρὰ φουρσομανάει καὶ φεύγει.
Τὸ ἄτι ἀναστηλώθηκε, στερνὴ παλληκαριά του,
Τὰ λάγανά του αἱμάτωσαν, λυγᾶνε ἢ κλείδωσαις του
Καὶ ῥοβολᾷ νεκρὸ 'ς τὴ γῆ. Ψυχομαχάει κι' ἀκόμα
Κρατεῖ τ' αὐτιά του τεντωτά . . .

— Ὁμέρπασα Βριόνη

Σοῦ στέλνει χαιρετίσματα τοῦ Διάκου τὸ μιλλιόνι.

— Μητρε, τὰ μετωρίσματα, παλληκαριά δὲν εἶναι,
Ὅπου εἶν' ὁ χάρος Βασιλείας... Διαμάντη!.. Τὸν δερβίση.

— Θανάση, ὡς τώρα τρεῖς φοραῖς τὸν ἔβαλα 'ς τὸ μάτι
Καὶ δὲ μοῦ δείχνει μέτωπο. Θὰ νὰ τὸν τρώγη τὸ αἷμα.

— Νᾶτος... Ἐξεσκεπάστηκε... Φωτιά... Διαμάντη... ρίξε...

Βογκάει τ' ἀρμούτι τὸ παληό... Ἐρρέκαξε ὁ Δερβίσης
Ἄπλώθηκε τὰπίστομα κι' ἀκόμα μὲ τὰ νύχια
Κρατεῖ σφιχτ' ἀπὸ τὰ μαλλιά τὰ δυό του τὰ κεφάλια.

— Μητρε, μὴν ἐπαράδραμα ;

— Μὲς 'ς τὴ ραφή, Διαμάντη,
Τοῦ ξήλωσες τὰ καύκαλα. — Τᾶνοιξες τρίτο μάτι
Γιὰ νὰ διαβαῖνη θαρρέτᾶ, νὰ περβατῆ 'ς τὸν Ἄδη.

— Μητρε, μ' ἀρέσει νὰ μ' ἀκοῦς... κ' ἐγὼ τὸ θάνατό του.

Λυσομανάει ἡ ἀρβανιτιὰ τριγύρω 'ς τὸ κουφάρι.
Βάφουν 'ς τὸ αἷμα τὰ σπαθιά... Παραδαρμὸς, φοβέραις,
Βουβάλια ποῦ ἀγριέψανε... Ἐρώγονται συνατοὶ τους...
Στέχουν καὶ ξεδιαλέγονται... ἀθέρας... ἕνας κ' ἕνας...
Τὰ χρόνια τους πρωτομαγιαῖς. . . . Ὅτι καὶ ξεφυτρῶναν
Τῆς νεϊότης τὰ τριαντάφυλλα. Λουλούδια, βλασταράκια,
Τὰ κύλησε ἡ νεροποντὴ καὶ 'ς τὸν καταποτήρα
Τὰ παρασέρνει ὁ πόταμος. Παιδιὰ, τὰ πῆρε ἡ τύφλα
Καὶ χύνονται μὲς 'ς τὴ φωτιά... Τοῦ Διάκου τὰ λιθάρια
Μὲ τὰ λεπίδια πελεκοῦν νὰ τὰ ξεθεμελιώσουν.
Ἄρπάζουνε γιὰ ν' ἀναιθοῦν τὴν πέτρα μὲ τὰ νύχια
Κι' ὅτι φανοῦν τὰ δάχτυλα, τὸ σίδηρο θερίζει.
Τρεῖς ὥραις ἀνδρειεύονται . . . Πλακόνει κι' ὁ Βριόνης
Σὰ μαύρη βαρυχειμωνιά... Χαλάζι τὸ μολύβι...
Σκάφτουν τὸ χῶμα τ'ἔλογα... Σίφουνας, συντελεία...
Χνῶτο μὲ χνῶτο πολεμοῦν... Ἄδερφωμένο βρέχει
Τὸ αἷμα τ'ἀρβανίτικο τὴ γῆ μὲ τὸ δικό μας...
Ἔχουν τὴν ἴδια τὴ βαφὴ... Ἄν σμίγουν πεθαμένα
Πῶς δὲ θὰ σμίξουν ζωντανά; ..

— Διαμάντη, τί με θέλεις ;

Πῶς ἄφησες τὸ σκοτωμὸ καὶ πῶς με τὴν Ἀστέρω
Μοῦ πέρνεις τὰ πατήματα ; ...

— Θανάση ; .. Μὲ γνωρίζεις ..

Δὲν παρακάλεσα ποτέ ... Κ' ἐμπρός σου ... γονατίζω.

— Πές μου, τί θέλεις ; ... γρήγορα ..

— Αὐτὸ τὸ ἔρμο χῶμα

Ἄν ἦν ἡ ἀλήθεια πάγαπᾷς, Θανάση ... γλύτωσέ το ...

— Σοῦ φαίνεται νὰ δειλιάσα ;

— Φύγε, Θανάση, φύγε.

— Μὴ φαρμακεύης, γέροντα, τὸ ψυχομάχημά μου.

— Δὲ βλέπεις πόσοι ἐμείνκαμε ; ... Ἐ τὸ Χάνι ὁ Βασκογιάννης
Μὲ τὸν Καλύβα ἐκλείστηκαν ...

— Κ' ἐγώ ... χειρότερός τους ;

— Όχι, Θανάση, μένω εγώ, πάφαγα τὸ ψωμί μου
Καὶ δὲ μ' ἀποζητάει κανείς... Μένει μ' ἐμέ κι' ὁ Μῆτρος,
Ἐκεῖνος εἶναι νειώτερος... Θὰ πάρῃ τῶνομά σου
Καὶ δὲ θὰ σ' ἐντροπιάσωμε...

— Πῶς εἶπες ; ... Ἰώνομά μου ; ...
Δὲ θὰ κοτήσῃ ὁ θάνατος, Διαμάντη, γὰ τὸ πάρῃ
Καὶ σεῖς θὰ μοῦ τὸ κλέψετε ;

— Θανάση, σχώρεσέ μας.

— Ἐσεῖς μ' ἐμέ, κ' ἐγὼ μὲ σὰς ... Συχωρεμένοι νᾶσθε...

Κ' ἐκεῖ ποῦ ὁ ἀνεμοστρόβιλος μουγκρίζει τοῦ πολέμου
Πηδοῦν οἱ λειονταρόψυχοι καὶ κολυμποῦν μιὰν ὥρα
Μὲς' εἰς τὴ φωτιά, μὲς' εἰς τὴ σφαγή... Παράδερνε ἢ Ἀστέρω...

— Ὅσοι εἶστε ἀκόμα ζωντανοὶ, ἔλατε ὀλόγουρά μου...

Φωνάζει ὁ Διάκος, κ' ἔρχονται... Δὲ μένουν παρὰ δέκα.
Ὁ ἥλιος στέκει γιὰ νὰ ἰδῆ. Κάθε στιγμή ποῦ φεύγει
Τοὺς ἔσφιγγε στενὰ στενὰ 'ς τὴν ἀγκαλιά του ὁ Χάρος.

Μέσα σὲ τέτοιο πέλαγο, βαθὺ μελανιασμένο,
'Εν' ἀκρογιάλι μακρυνό, τὸ μάτι τοῦ Θανάση
Ξανοίγει ποῦ τοὺς ἔκραζε. — «Παιδιά, εἰς τὸ Μοναστήρι...»
Καὶ δρασκελίζουν πεταχτὰ τὴ σιδερένια φράχτη
Πῶλόγουρά τους ἔπηξε.. Σεισμός τὸ πέρασμά τους.
Τὰ ὄρνη ἀναφτερούγιασαν... Τοὺς κυνηγοῦν... προφτάνουν
Καὶ πλημμυρίζουν τὴν αὐλή... Ἡ ἐκκλησιὰ 'ς τὴ μέση
Παραιτημένη, ὀλόκλειστη... Ἰδρόνει ὁ τοῖχος αἶμα...
Τρίζουνε τὰ κονίσματα... Τὰ βόλια ποῦ ἀνεμίζουν
Ἐδέρνανε τὰ σήμαντρα καὶ τὰ βουβά γλωσσίδα
Ξυπνοῦν, λαλοῦνε νεκρικά... Λὲς κ' εἶχε νὰ περάση
Κάνένα λείψανο ἀπεκεῖ...

— Θανάση!... Παραδόσου...

Ἐπέσανε οἱ συντρόφοι σου... Δὲ σώμεινε κανέννας.

— Θὰ παραδώσω τὴν ψυχὴ, τ' ἄρματα δὲν τὰ δίνω.

Ἄν δὲν τὸ ξέρης, μάθε το... Ποιὸς εἶσαι; .. τῆ φωνή σου...

— Θανάση, εἴμ' ὁ διαλαλητής ...

— Προδότη, ἀφωρεσμένε! ...

Μὴ μοῦ πατῆς τὰ μνήματα... Ἀκόμα ζῆς ἐμπρός μου; ...

Καὶ τῆ στερνή του πιστολιά, τῆ ρίχνει ἀστροπελέκι
Καὶ τοῦ βουθαίνει τὴν καρδιά... Πέφτουνε τὰ κοράκια
Νὰ τότε φᾶνε ζωντανόν ... Στηλόνει 'ς τᾶγιο Βῆμα
Τὴν πλάτη ὁ Διάκος... καρτερεῖ... Δὲν τῶμεινε 'ς τὸ χέρι
Παρὰ μιὰ σπιθαμὴ σπαθί . . . Τὸν ἔχουν 'ς τὸ σημάδι . . .
Τὸ πρόσωπό του ἀνάσταση... Ἐμπρός του ἀγκαλιασμένα
Δύο λειψάνα ξαπλωταριᾶ... Ὁ Μῆτρος κ' ὁ Διαμάντης...
Δὲν τὸν ἀφίνουν οὔτ' ἐκεῖ . . . Κάνενας δὲ σιμόνει...
Γ' ἀνδρειωμένα κόκκαλα συντρίβουν τὰ μολύβια,
Καὶ ὁ πύργος μένει πάντα ὀρθός... Τὸ μάτι τῆ ἄλλος κόσμος...
Τὸν τουφεκίζουνε μὲ μιᾶς . . . Τὰ δειάζουνε τῆ φλέβα
Καὶ χίλιοι τὸν ἀρπάζουνε... Δεμένο τὸ λειοντάρι
Τῶχουν 'ς τῆ γῆ καὶ τὸ πατοῦν... Τοῦ στρίφουνε τὰ χέρια

Πιστάγκωνα με την τριχιά . . . Προβαίνουνε 'ς τόν ὦμο
'Η σχίζαις ἀπ' τήν κλείδωση... Αἷμα βρονιά... μεδοῦλι...
Κ' ἐνώ τόν ἐμαρτύρευαν κρυφά, κρυφά τὸ στόμα
'Απλόνει ὁ Διάκος καὶ φιλεῖ τὸ Μῆτρο, τὸ Διαμάντη.

Χιλιάδαις τόνε σέρνουνε. 'Εμπρός τους λαβωμένη
'Εμούγκριζε ἡ φοράδα του . . . Τὴν ἀνακράζει ὁ Διάκος
Κί αὐτὴ μ' ἓνα χλημήτισμα τὸν χαιρετάει καὶ πέφτει.

Εστάθησαν νὰ τόνε ἰδοῦν... Τούς φαίνεται σὰν ψέμμα.
'Σ τὴν 'Αλαμὰνα ὁ πόλεμος δὲν ἔπαψεν ἀκόμα,
Τὸ Χάνι τὸ τοιμόρμπο σ' ἓναν Κιοσὲ Μεχμέτη
Δὲ θέλει νὰ παραδοθῆ. 'Απ' τὴ χαρὰ του ὁ Διάκος
Νοιώθει βαθειὰ 'ς τὰ σωθικὰ τὴν πρώτη δύναμή του
Ποῦ ἀναγεννήθηκε με μιᾶς . . .

— Καλύβα! . . . Βαχογιάννη! . . .

Δέκα χιλιάδες με κρατοῦν . . . Σχωρατέ με . . . πεθαίνω.

Καὶ δὲν ἐπρόφτασε νὰ 'πῆ τὸν ὕστερό του λόγο

Ποῦχανε βγῆ τὰ δυὸ θεριά καὶ τᾶχε ἀρπάξει ἡ φλόγα.

Κρύβεται ὁ ἥλιος ἔς τὰ βουνά. Τὰ πλάγια σκοτειδιάζουν
Καὶ μένουν ἔρμα τὰ θερμιά... Νεκρύλα... βουβαμάρα.
Δὲ σειέται φύλλο ἔς τὰ κλαριά... Κάνένα νυχτοπούλι
Μοιρολογάει τὸ σκοτωμὸ καὶ κάπου κάπου οἱ λύκοι
Ποῦ ἀνάμεσό τους γρούζουνε ποιὸς νὰ πρωτοχορτάση
Μὲ τὰ πηχτὰ τὰ αἵματα... Ἐδῶ κ' ἐκεῖ κουφάρια
Καὶ βροχχαλιάσματα βαθειά...

ἽΣ τὰ γέρι κρεμασμένα

Ἵσαν καντήλια τ' οὐρανοῦ, ἀποβραδῆς δύο φῶτα
Ἐφάνηκαν ἔς τὴ σκοτεινιά... Κάνεις δὲν τᾶχε ἀνάψη...
Κ' ἓνας ποῦ ἐπέρασε ἀπεκεῖ, καλόγερος, διαβάτης,
Κ' εἶδε τὸ θᾶμμα κ' ἔδραμε, ἔς τὴ λάμψη δύο κεφάλια
Ἡῶρε ποῦ πλάγιαζαν γλυκά... Τῶνα τοῦ Παπαγιάννη
Καὶ τᾶλλο τοῦ Δεσπότη του. — Γονατιστὸς ἐμπρός τους
Ἵμειν' ὁ γέρος κ' ἔκλαψε... Τοὺς ἔρριξε τρισάγιο,
Τὰ φίλησε ἔς τὸ μέτωπο καὶ μὲ τὸ δοκανίκι
Ἵσκαψε λάκκο κ' ἔθαψε τ' ἀχώριστα τ' ἀδέρφια.
Βλογάει τὸ χῶμα τρεῖς φοραῖς... Ἵκαμε τὸ σταυρό του
Καὶ χάνεται στὴν ἐρημιά... Ἵσβύστηκαν τὰ φῶτα.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ.

» Λαλοῦν ἡ πέρδικαις γλυκὰ κί' ὁ ἥλιος ᾿ς τή χαρά του.» σ. 89

Τὸ χαριέστατον τοῦτο πτηνὸν καθήμενον κατὰ τὰς πρώτας ἔωθινὰς ὥρας ἐπὶ τῶν ἀποτομωτέρων βράχων τέρπεται στρέφον πρὸς τὸν ἥλιον ὡς ἂν ἐπιδεικνύμενον τὸ ποικιλόχρουν καὶ ἀβρὸν στῆθος. Ὅτι δὲ ἡ πέρδιξ εἶναι ἐκ τῶν συμπαθεστέρων ὀρνέων μαρτυρεῖ καὶ τὸ *περδικοστήθω* ἐπίθετον λεγόμενον ἐπὶ παρθένου καλὸν ἐχούσης καὶ οἶον ἐπανεστηκότα τὸν κόλπον.

» Κατάκορφα ᾿ς τὸν οὐρανὸ πετιέται κί' ὁ πετρίτης.» σ. 89

Πετρίτης, εἶδος ἰέρακος ἐκ τῶν ἀγριωτέρων. Ἐκλέγει συνήθως τὰς ὑψηλοτέρας πέτρας κ' ἐκεῖθεν ἀρειμανίως κατασκοπεύει καὶ ἐπιτίθεται, ὅθεν καὶ ἡ παραγωγή τοῦ ὀνόματος. Ἐν χρήσει πρὸς ἔπαινον νεανίου ἔχοντος πολεμικὸν τὸ ἦθος.

» Πρὶν ἔβγη ᾿ς τὴν παγᾶνα » σ. 89

Παγᾶναι Συνήθως αἱ ἐκδρομαὶ αἰτινες γίνονται εἰς τὰ δάση πρὸς κυνηγεσίαν. Ἄλλὰ κυρίως ἐμφαίνει τοὺς ἐλιγμούς καὶ τὰς περιστροφὰς τοῦ κυνηγοῦ πλανωμένου ἔνθεν κἀκεῖθεν πρὸς ἀνακάλυψιν τῆς ποθητῆς ἄγρου, ὅθεν καὶ τὸ ῥῆμα *παγαρίζω*.

» Χαρούμενα τ' ἀρείκη » σ. 90.

Ἐρείκη ἢ ρείκη Erica vulgaris. Πάντοτε πληθυντικῶς.

Τὸ θροῦμπι, τὴν ἀλιφασκιά, τὸ σφελαχτό, ἢ μυρτοῦλα. σ. 90

Θροῦμπι — Θύμβρα. Thymbra capitata.

Ἀλιφασκιά. — Ἐλελίφασκος. Salvia Pomifera.

Σφελαχτός. — Spartium scorpius. Θάμνος ἀκανθώδης, ἐκ τῶν πρώτων φυτῶν ἅτινα ἀνγγέλλουσι τὸ ἔαρ διὰ τῶν ὠραίων κιτρίνων ἀνθέων των.

Δακρύζουτε τ' ἀπάρθена τὰ χιόνια ἔς τὸ λιπύρι. σ. 90

Ἀπάρθена — ἀειπάρθена. Λιοτύρι, ἢ ἡλιακὴ θερμότης.

Ποιὸς ἐσυντύχαινε κρυφὰ μὲ τοῦ σπαθιοῦ τὴν κόψη. σ. 91

Ὅστις ἔτυχε νὰ συναντηθῆ μετὰ πολεμικῆς τινοῦ ἐταιρίας εἶδε βεβαίως πῶς δαπανῶνται αἱ ὦραι τῆς ἀναπάσεως. Εὐελπιστῶ ὅτι πιστῶς ἀπεικόνισα τὰ ἔθιμα τῶν ὀρεσιβίων μαχητῶν τῆς Ἑλλάδος γενόμενος οὐχὶ ἐφευρετῆς, ἀλλ' ἀπλοῦς ἀντιγραφεύς.

Συντυχαίνω — συντυγχάινω, συνομιλῶ.

Παφήλια — αἱ ἐκ μετάλλου πολυτίμου ἢ εὐτελοῦς ζῶναι τῶν πυροβόλων. Ἡ στρατιωτικὴ τιμὴ ἐπέβαλλεν ἐπὶ ποινῇ κατασχό-

νης, τὴν ἄκρην καθαριότητα τῶν ὄπλων. Ἀλλὰ πρὸς ἰσοστάθμισιν τῆς τοιαύτης ἀπαιτήσεως οὐδεμία ἀξίωσις ὑπῆρχεν ὡς πρὸς τὴν λευκότητα τῆς *φουστανέλλας* διὸ ἔβλεπέ τις ἀπαστρέπτοντα τὰ ὄπλα ἐπὶ τοῦ ζοφεροῦ χιτῶνος ὡς ἀστέρας ἐπὶ μέλανος οὐρανοῦ.

Μὲς ᾿ς τὰ τριφύλλια τὰ παχειὰ σιδέριχη φοράδα,

Μαρμάρα, φίδι φτερωτό . . . σ. 92.

Τριφύλλι. Τὸ γνωστὸν τρίφυλλον κληθὲν οὕτως ἀπὸ τῶν τριῶν φύλλων, ἐξ ὧν ἀπαρτίζεται ἕκαστος αὐτοῦ κλαδίσκος. Ἄν δέ ποτε εὗρεθῆ ἔχον, ὡς ἐξ ἰδιοτροπίας τῆς φύσεως, τέσσαρα φύλλα, θεωρεῖται ἐπιτήδειον εἰς μαγείας.

Σιδέριχη. Ἡ χροιά αὕτη τῆς τριχὸς συνιστᾷ πολὺ παρὰ τῷ λαῷ τὸν ἵππον, καὶ θεωρεῖται ὡς σημεῖον ἀλάνθαστον γενναϊότητος, προσαπτομένων εἰς τὸ ζῶον πάντων τῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ σιδήρου, ὅθεν καὶ τὸ ἐπίθετον. Καὶ τοῦτο μὲν συντελεῖ εἰς ὑπερτίμησιν ἥτις ὁμως ἔτι μᾶλλον ἐπαυξάνεται ὅταν ὁ ἵππος φέρῃ προσέτι ἐπὶ τοῦ μετώπου καὶ λευκὸν ἀστέρα.

Μαρμάρα. *Στεῖρα ἵππος,* Ἄγνοῶ πόθεν προέρχεται ἡ λέξις αὕτη. Ἐκτὸς ἂν ἔχη κοινόν τι πρὸς τὸ μάρμαρον ὅπερ παραλαμβάνεται εἰς πολλὰς μεταφορὰς πρὸς χαρακτηρισμὸν νεκρῶν, ἀ-

ναισθήτων, ἢ ψυχρῶν πραγμάτων. Οὕτω λ. χ. « *Ἐμεινε μάρμαρο* » = *ἔμεινε ἀκίνητος*. Καὶ ὁ περὶ τινος ἐν συμπλοκῇ πληγέντος ἐρωτώμενος ἐὰν ἔπεσεν, ἀποκρίνεται, *Μάρμαρο* = *Νεκρὸς* (*raide mort*). Ἐπειδὴ δὲ ἡ γονιμότης τῶν ζώων ἀποδίδεται εἰς ζωτικὴν τινα θερμότητα ἀναπτυσσομένην ἐν τῇ μήτρᾳ κατὰ τινὰς ὥρας τοῦ ἔτους, καὶ ταύτην χαρακτηρίζει ὁ λαὸς διὰ τοῦ *φωτιά*, δὲν εἶναι ἀπίθανον νὰ ἐλήφθη κατ' ἀρχῆς ἡ λέξις *μαρμάρα* εἰς δῆλωσην τῆς ψυχρότητος τοῦ αἵματος εἰκαζομένης ἐκ τῆς ἀδρανείας τῶν γεννητικῶν ὀργάνων.

» Καὶ σὺ τὸ ξυπνητήρι μας, σὺ τοῦ βουνοῦ τ' ὀρνίθι » σ. 99

Οἱ ἀλέκτορες καὶ ἐν γένει πάντα τὰ πτηνὰ τὰ προαναγγέλλοντα τὴν ἀρχὴν τῆς ἡμέρας ἦσαν τὰ *ξυπνητήρια* τῶν ἐπὶ τῶν ὀρέων δίκαιτωνμένων.

» *Ὀρνίθι* καὶ πληθυντικῶς ὀρνίθια τὰ κατοικίδια πτηνὰ. Ἄλλ' ὅταν θέλη τις νὰ δηλώσῃ τὰς καθ' ὠρισμένας νυκτερινὰς ὥρας φωνὰς τοῦ ἀλέκτορος, τότε συνηθέτερον ἐνικῶς λ. χ. » *Ἐλίλησε τῶρνίθι.* »

» *Ἐβαψε* τὰ παλιούρια. σ. 93.

Παλιουρος τὸ γνωστὸν ἀκανθῶδες φυτόν.

Μὲς τῆ μονιὰ τοῦ λύκου. σ. 93.

Μονιὰ ἐπὶ τετραπόδων ζώων. Φωλεὰ ἐπὶ πτηνῶν. Ὅθεν μονιὰς ὁ λαγῶς, ὁ λύκος, ὁ ἀγροϊόχοιρος ἢ ἄλλο τι τῶν θηρίων ἐκ γήρατος, ἢ χαρακτῆρος ἀγρίου μὴ στέργοντος τὴν μετὰ τῶν δμοφύλων συμβίωσιν.

» **Τὰ κούφια βελανίδια.** » σ. 93.

Αἱ καταπίπτουσαι ἀπὸ τῆς δρυὸς βάλανοι, αἱ διακρινόμεναι διὰ τῆς λέξεως χαμάδα, εἶναι ἡ κυριωτέρα τροφή τῶν ἀγριοχοίρων.

» **Κ' ἐχόρταινα βυζαίνοντας μιὰ φλοῦδ' ἀπὸ μολύβι.** » σ. 93

*Πιστεύεται κοινῶς ὅτι τεμάχιον μολύβδου στρεφομένου διὰ τῆς γλώσσης ἐντὸς τοῦ στόματος, πραύνει τὴν δίψαν. Πρὸς τοῦτο θεωρεῖται κατάλληλος καὶ μικρὸς τις θαλάσσιος λίθος, ὅστις καὶ *δίψα* ὀνομάζεται.*

» **Καὶ σὰν μονομερίδα** » σ. 93.

Μονομερίδα. Ὅφρις μικρὸς, θανατηφόρος. Ἐκ δὲ τῆς ἀμβλύτητος τῆς οὐρᾶς προήλθεν ἡ ἰδέα ὅτι δικέφαλον εἶναι τὸ ἔρπετόν τοῦτο. Ἐμποιεῖ τρόμον ἢ ζοφερὰ αὐτοῦ χροιά, καὶ καθίσταται λίαν ἐπικίνδυνον ὡς ἐκ τῆς μικρότητος αὐτοῦ. Πρὸς τὸν ἐπιμέ-

ως ἀρνούμενον τὴν ἐκτέλεσιν ἐπανειλημμένης προσταγῆς καὶ ἐντόνως ἐκφωνοῦντα, ὄχι, ἐκτοξίζεται τό, » Ὀχιά καὶ μορομερίδα. » Τὸ μὲν πρῶτον ὡς παρήχησιν τοῦ ὄχι καὶ ὡς ἐμφαίνον ἄλλον ὄφιν ἐπίσης θανατηφόρον, τὸ δὲ δεύτερον πρὸς ἐπίτασιν τῆς κατάρας.

Ἐκτὸς τῶν δύο τούτων, ἐπικίνδunami θεωροῦνται παρ' ἡμῶν ὁ ἄστρίτης καὶ τὸ ἀκοράκι περὶ οὗ καὶ τὸ δημῶδες

Ἄρ σὲ φάη τὰκοράκι

Τὸ τζαπί καὶ τὸ γτιαράκι.

Ἡ δειδρογαλιά, ὁ σαπίτης, ὁ τυφλίτης, τὸ σαϊτάρι θεωροῦνται ἀκίνδυνα. Ὡς φάρμακον εἰς οὐδετέρωσιν τοῦ ἰοῦ τῶν ὄφρων παρέχεται λευκὴ τις κόνις κατασκευαζομένη ἐκ τινος φυτοῦ ὄπερ καὶ *φιδοχόρτζι* καλεῖται. Τινὲς πιστεύουσιν ὅτι τὴν αὐτὴν θαυμασίαν ιδιότητα ἔχει καὶ ἡ δρακοντία (ἄρον, δρακόντιον, τῶν ἀρχαίων, *Arum Italicum*) φυτὸν περικλειῶν ἐντὸς πρασινωπῆς θήκης καυλὸν ἐρυθροειδῆ κοινῶς λεγόμενον *γκάρδην*. Ὁ καυλὸς οὗτος ἀποτεφρούμενος εἶναι τὸ ἀντιφάρμακον. Ἄρκει νὰ πῆ τις τὴν κόνιν δις ἐντὸς ἐβδομάδος, ἀλλὰ μόνον κατὰ τὴν τετράδην καὶ τὴν παρασκευὴν, μόλις ἐγειρόμενος τοῦ ὕπνου καὶ πρὸ πάσης ἐδωδῆς καὶ πόσεως. Ἡ θεραπεία αὕτη καλεῖται *πότισμα* καὶ *ποτισμένος* ὁ διὰ τοῦ τρόπου τούτου καταστάς ἄτρωτος. Ὁ σίελος ἀποκτᾶ τότε καταπληκτικὴν ιδιότητα ὥστε διὰ τῆς ἀπλῆς ἐπιθέσεως αὐτοῦ ὄχι μόνον ὁ ὄφις καταλαμβάνεται ὑπὸ νάρκης,

ἀλλὰ θεραπεύονται τὰ τραύματα καὶ ἐκλείπουσι τὰ φαινόμενα
τῆς δηλητηριάσεως.

Ἐπὶ ἀρμόνῳ ἔς τὸν ἄλλον. σ. 93.

Ἐρμὸς ἢ ἄρθρωσις. Ὅθεν καὶ ἡ συνήθης ἀπειλή. » Ἐὰ σὲ κό-
ψω ἀπὸ ἀρμόνῳ ἔς ἀρμόνῳ. »

Ἐνάθεμα τὴν ὥρα,

Ποῦ ὁ Γούμενος τ' ἀπ' Γιαννιοῦ ἀπὸ τὴν Ἄρτοτινα σ. 93

Καθ' ὅσον ἐν τῇ μονῇ ταύτῃ εἶχε χειροτονηθῆ ὁ Διάκος.

Καὶ τρεῖς ἀνάθεμά τηγε τὴν ὥρα ποῦ οἱ συντρόφοι
Σοῦ ἐδείξανε τὴν πλάτη του. . σ. 94.

Ὅτε ἀπεφάσισα μετ' ἀκριβείας νὰ μάθω τὰ περὶ τῆς οἰωνοσκο-
πείας ταύτης θρυλλούμενα, ἐπορεύθην πρὸς τινὰ ὑπερεκατοντού-
την βλαχοποιμέναν, καὶ εὐρών αὐτὸν ἐν ὥρᾳ χειμῶνος θερμαινό-
μενον ὑπὸ τὸν ἥλιον καὶ ἐπιτηροῦντα μακρόθεν τὸ ποίμνιον,

— Καλῶς τὰ κάνεις, γέροντα.

— Καλῶς το τὸ παιδί μου.

— Τὰ χρόνια σὲ βαρένουνε . . . Πῶς ἀπερνᾷς ; . . Πῶς εἶσαι ;

— Μοῦ φαίνεται πῶς ἤρθα χθές. Ἐμπῆκ' ἀπὸ μιὰ θύρα

Κί' ἀπὸ μιὰν ἄλλη θὰ νὰ βγῶ. — Πῶς εἶμαι ; θές νὰ μάθῃς ;

Ἡ βρύσσις ἐκινήσανε,
Οἱ μύλοι ἐσταματήσανε,
Καὶ τὰ βουνὰ ἐχιονίσανε
Καὶ τὰ δυὸ γινῆκαν τρία.

Προσκληθεὶς δὲ ὑπ' ἐμοῦ ἵνα ἐξηγήσῃ τὸ αἶνιγμα, ἀπάντησεν ὅτι ἐκ τοῦ γήρατος οἱ ὀφθαλμοὶ ἔρρουν δάκρυα, οἱ ἐδόντες εἶχον πέσει, ἡ κόμη ἐπολιώθη καὶ ὅτι ἀντὶ δύο εἶχε προσλάβει καὶ τρίτον πόδα τὴν βακτηρίαν. Μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν ταύτην ἀφοῦ ἐπὶ μακρὰν ὥραν διὰ μυρίων ἐλιγμῶν ἀφήρπασα ἐκ τοῦ στόματός του ἀρχαῖά τινα διηγήματα, ἦλθον εἰς τὸ ποθούμενον θέμα. Ἦκουσα παρ' αὐτοῦ ἀληθῶς τεράστια· ὁμολογῶ δὲ ὅτι ἡ πεποίησις μεθ' ἧς ἐξεφράζετο ὁ οἰωνοσκόπος, κατελάμβανε βαθμηδὸν καὶ ἐμὲ, ὥστε μοὶ μετέδωκε τὴν πίστιν καὶ τὰς δοξασίας του.

Ἀλλὰ μὴ ἀρκούμενος ὁ γέρον εἰς γενικὰς παρατηρήσεις καὶ εἰς τὸ κύρος τῆς μακροχρονίου αὐτοῦ πείρας, ἔβαλε τὴν χεῖρα εἰς τὴν ζώνην καὶ ἐξήγαγε δύο ἢ τρία πεπαλαιωμένα ὀστά, ἐφ' ὧν μοὶ ἐδίδαξε τὴν ἀνάγνωσιν τῶν σημείων ἐν πρωτοτύπῳ. Ἐκ τῆς διδασκαλίας ἐκείνης ἐπορίσθην τὰ ἐν τῷ ἀποσπάσματι τούτῳ τοῦ στιγουργήματός μου καταχωρισθέντα.

Ὁ ἄμνός τοῦ Πάσχα καὶ ὁ κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ ἀγίου Γεωργίου θυόμενος περιέχει σχεδὸν πάντοτε ἀλανθάστους προφητείας. Κατὰ δὲ τὸ ἀρματωλικὸν ἔθιμον ὁσάκις παρετίθετο κριὸς ἢ ἄμνός (λειάνωμα) καὶ κατεκερματίζετο, ἡ ὠμοπλάτη ἀνῆκε δικαιομα-

τικῶς εἰς τὸν ἀρχηγόν, ὅστις καὶ δὲν παρέλειπεν ἀκριβῶς νὰ ἐξετάσῃ τὰ ἐν αὐτῇ σημεῖα.

Ἐκτὸς τῆς ὠμοπλάτης καὶ τὸ ἥπαρ καὶ ὁ σπλὴν καὶ τὰ ἔγκατα ἐν γένει χρησιμεύουσι πολλάκις εἰς προφητικὰς διαγνώσεις. Ἀλλὰ περὶ τούτων οὐδεμίαν ἠτύχησα νὰ συλλέξω ἀκριβῆ πληροφορίαν. Εἶναι ἀκατονόητον πόσον φείδονται τῶν ἐξηγήσεων οἱ δημοτικοὶ μάντις καὶ πόσον ἀποποιούμενοι πολλάκις ἀδράς ἀμύθητος ἀρνούνται ν' ἀποκλύπτωσι τὰ μυστήρια τῆς προπατορικῆς ἐπιστήμης.

» Τοὺς ἔδειξε μιὰ φλέβα. » σ. 94.

Σημεῖον αἵματοχυσίας, καθὼς αἱ σκιαί, αἵτινες παρατηροῦνται ἐπὶ τοῦ ὄστος, (ὅπερ ἰδίως καλεῖται *χτέρι*) προμηνύουσι πένθος. *Αἱ λειψάδαις* καὶ τὰ *κοιλώματα* εἰκονίζουσι μνήματα ἀνεωγμένα.

Ἡ λέξις *λειψάδα* ἐκ τοῦ *λείπω* σημαίνει κενὸν σχηματισθὲν ἐκ τῆς ἀφαιρέσεως τεμαχίου τινὸς ἀπὸ στερεοῦ σώματος. Τὸ δὲ *κοίλωμα* φυσικὸν βαθύλωμα. Ἡ αὐτὴ τῆς ἐλλείψεως ἔννοια ἄλλως τροπολογηθεῖσα φαίνεται καὶ ἐν τοῖς *λειψός*, *λειψή*. Ἐντεῦθεν καὶ *τηγανίταις λειψαῖς* καὶ *ἀραιβαταῖς*, αἱ μὲν ἄζυμοι, αἱ δὲ ἐνζυμοι.

Ἐξάνοιξε ἔς τὴν ἀγκωνὴ μελαχρινὴ λουρίδα

Ποῦ πρόβαινε σὰ σερπετό. σ. 94.

Λουρίδα, *λωρίον*. Σημαίνει ἐνταῦθα γοχμυὴν μέλαιναν δίχην ἔρποντος ὄφρος καμπτομένην.

Σερπετό και έρπετό. Έπροτίμησα τὸ πρῶτον πρὸς διατήρησιν τῆς περιέργου ταύτης διαλεκτικῆς διαφορᾶς.

Τοῦ πιάστηκε ἡ ἀναπνοά. σι 94.

Μὴ πιστεύσῃ τις ὅτι κατὰ λάθος ἔγραψα ἀναπνοά ἀντὶ ἀναπνοῆ, ἠθέλησα ἐκ προθέσεως νὰ τηρήσω τὸν περισωθέντα τοῦτον αἰολοδωρικὸν πλατειασμόν.

» Ὅχιὰ μὲ τὸν ὀσφρό της. σ' 95.

Ὅσφρος τὸ κέντρον τοῦ σφηκὸς καὶ τῆς μελίσης λεγόμενον καὶ ἐπὶ τῆς γλώσσης τοῦ ὄφως. Σύμβολον ἔριδος καὶ ἐμφυλίων σπαραγμῶν.

Ἄκούσανε ποῦ ἐφρύμαζε. σ. 95.

Ἐφρύμαζε. Τὸ ἄγριον φύσημα τοῦ ἵππου σημάκνον ἐκπληξιν ἢ τρόμον.

» Ἐῶδερμα, Διάκε, μᾶγλειψε τὸ βόλι ἓνα παγίδι. σ. 96.

Τοῦ γλείφω γίνεται χρῆσις εἰς δῆλωσιν ἐπιπολαίου τραύματος διὰ σφαίρας.

Παγίδι καὶ παγίδια, κί πλευραί.

» Κι' ὁ δρόμος τῆ λαβωματιᾶ μεῦ ξάναψε λιγάκι » σ. 96.

Τὸ ξανάφτω ἐπὶ ἐρεθισμοῦ καὶ φλογώσεως τῶν τραυμάτων.

» Δὸς μου τὸ μῆλι σου νὰ ἰδῶ. » σ. 96.

Τὸ μῆλι. Ἡ μήλη τῶν ἀρχαίων ἦτο τὸ μόνον ἴσως χειρουργικὸν ἐργαλεῖον τῶν ἀρματωλῶν δι' οὗ κατεμετρεῖτο τὸ βάθος τῶν πληγῶν.

Ξανθὸ . . φρυμμένη πηγανιά. » σ. 96.

Ἐκ τῶν προχείρων μέσων πρὸς κατάπαυσιν τῆς αἱμορραγίας συνηθέστατον ἦτο ὁ ἀποτεφρωμένος πήγανος, ὁ φλοιὸς ἀγρίας συκῆς, ὁ μοτὸς καὶ ἄλλα.

» Δὲν ἔπαιξε λεπίδι » σ. 96.

Φράσις πολεμικὴ σημαίνουσα συμπλοκὴν ἐκ τοῦ συστάδην. Καθὼς καὶ τό : Τότε πέφτει στὸ φτερό, σημαίνει νίκην προερχομένην ἐκ τῆς φυγῆς τῶν ἐναντίων ἄνευ τινος ἀντιστάσεως.

» Δριμόχολο, τρομάρα. » σ. 97.

Δριμόχολο, αἰφνίδιος, δριμυτικώτατος βορειο-ἀνατολικὸς ἄνεμος, ἐπικίνδυνος ἐν θαλάσῃ καὶ καταστρέφων τοὺς καρποὺς τῆς γῆς.

» Ῥιπίζω . . με κυνήγησαν » σ. 97.

Τὸ ριπίζω κυρίως διασκορπίζω, ἀλλὰ καὶ ἐν χρήσει πρὸς δήλωσιν ὀρμητικῆς φυγῆς.

Ῥὸν εἶχα ἰδεῖ ποῦ ἐμούδιασε » σ. 98.

Ἐμούδιασε ἐνταῦθα σημαίνει μεταφορικῶς νάρκην ἠθικὴν.

Ἄν πέσω θυμηθῆτε, — Ἰάρματα, τὸ κεφάλι μου. σ. 98.

Θέλω λάβει ἀφορμὴν ἐν τοῖς ἐπομένοις νὰ εἶπω τινα σχετιζόμενα πρὸς τὰς ἰδέας τῶν ἀρματωλῶν ὅταν ἐπρόκειτο περὶ προφυλάξεως τῆς κεφαλῆς αὐτῶν ἀπὸ τῶν ἐχθρικών ὕβρεων. Γνωσταὶ δὲ ὑπάρχουσιν αἱ περιφρονήσεις εἰς ἃς ὑπέκειτο τὸ εὐγενὲς τοῦτο μέλος τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, ἡ καθέδρα τῆς διανοίας, ὁσάκις περιέπιπτεν εἰς τῶν ἐχθρῶν τὰς χεῖρας.

» Σήμερ' ἀρχίζει ὁ κάματος, κ.τ.λ. 99.

Τὸ ἡμέτερον ἄροτρον διατηρηθὲν σώων ὡς τὸ παρέδωκε τοῖς προγόνοις ἡμῶν ὁ καλὸς Τριπτόλεμος σύγκειται ἐκ τῶν ἐπομένων μερῶν.

Ἄλετρι, ζυγός, κέρος ἢ σύβαλμα, γενὶ ἢ ἰνὶ, ἀλετροπόδα, φτερὰ, σπάθη, σταβάρη, χερουλάτης, ζεύλαις, ἀσκάλι, κλειδί,

βουκέντρα, σπαθότροπα και άλλος αί δύο όπαί αίτινες ύπάρ-
χουσιν επί τής αλετροπόδας.

Προοιμαίς αί κατά τήν χειμερινήν ώραν γινόμενα: *σποραί.*

Όψιμαίς αί κατά τήν έαρινήν.

Κάματος. Η τών άροτήρων βοών και ή του ζευγηλάτου έργα-
σία. Καί τό εκ τής έργασίας ταύτης προϊόν.

Χερσάδα. Η γή ήτις από πολλών έτών μένει χέρσος, άκαλ-
λιέργητος.

Και ποιός κρατεί μιá λαιδοριά τ'άφωρεσμένο δένδρο. σ. 99

Λαιδοριά και *άλαιδοριά.* Δρυς άειθαλής, *Quercus illex.* Τό
είδος τουτο τής δρυός θεωρείται ύπό του λαού, κατηραμένον. Μυ-
θολογείται δέ ότι θαυμασίως πως και μυστηριωδώς διαδοθείσης
τής καταδίκης του Ιησού Χριστού, έντρομα συνήλθον εις νυκτερινόν
συνέδριον πάντα τά φυτά και συσκέψεως γενομένης, παρεδέχθησαν
όμοθυμαδόν ν' άρνηθώσι τό ξύλον αύτών προς κατασκευήν του
σταυρου, έφ' ου επέπρωτο να προσηλωθη ο υίδς του Θεου. Άλλ'
ώς εν μέσφ των Αποστόλων είχεν εύρεθη ο Ιούδας, ούτω και με-
ταξύ των δένδρων παρεστή ή *Λαιδοριά* ήτις μόνη εδήλωσεν ότι
ουδόπως διανοείτο να ύποκύψη εις τήν γενομένην απόφασιν. Η
βδελυρά αύτη διαγωγή έστιγματίσθη δια φοβερου αναθέματος
ύπό των βουλευομένων και ούτω παρεδόθη εις τας άράς των αιώ-
νων ως ένοχον φρικαλέας προδοσίας τó άποτρόπαιον φυτόν.

Ἐπελθούσης τῆς ὥρας καθ' ἣν Ἰουδαῖοι τεχνίται διετάχθησαν νὰ κατασκευάσωσι τὸ ὄργανον τοῦ μαρτυρίου, παρατηρήθη μετ' ἐκπλήξεως ὅτι οὐδὲν ἐκ τῶν γνωστῶν ξύλων ἔστεργε νὰ τηρήσῃ τὴν συνήθη ἀπάθειαν, ἀλλ' ὡς ἂν ἐν τῷ ὄργανισμῷ αὐτοῦ ἐφώλευε μυστηριώδές τι πνεῦμα, διεβρέηγνύετο πανταχόθεν, καὶ ἀπεσκίρτα συστρεφόμενον καὶ διακρούον τὴν μανιώδη καταφορὰν καὶ παραλῶν τῶν ἐργατῶν τὰ τεχνάσματα. Ἀφ' οὗ ἐκ περιτροπῆς ἐβασανίσθησαν ἅπαντα, μόνη ἡ *Λοιδορία* προσπνέχθη φιλικῶς καὶ οὕτω μετὰ πολλοὺς ἀγῶνας κατηρτίσθη τὸ πολύμοχθον ἔργον.

Τοῦ δένδρου τούτου ὁ φλοιός, οἱ κλάδοι, τὰ φύλλα καὶ ἐν γένει πᾶσα ἡ κατασκευὴ διεγείρει ἀνεξήγητον ἀποστροφὴν εἴτε διότι φαίνεται ὡς εἰδεχθὲς ἔκτρωμα ἐν τῇ οἰκογενείᾳ εἰς ἣν ἀνήκει, εἴτε διότι εἰς τοῦ λαοῦ τὰ βλέμματα παρίσταται φέρον ἀνεξίτηλον τὸ προαιώνιον στίγμα.

Οἱ δὲ ἐπὶ τῶν ὁρέων ξυλευόμενοι παραγκωνίζουσιν αὐτὸ ἐν συστήματι, φοβούμενοι μὴ τὸν πέλεκυν μολύνωσι, κυρίως δὲ μὴ τὴν ἀγνότητα τῆς φλογὸς μιάνωσιν, εἰσάγοντες αὐτὸ εἰς τὴν οἰκογενειακὴν ἐστίαν. Ὅτι δὲ ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς ἀποδίδει θρησκευτικὸν σεβασμὸν εἰς τὸ πῦρ, μαρτύριον ἔστω ἡ καταριθμησις αὐτοῦ μεταξὺ τῶν κυριωτέρων δυνάμεων τῆς φύσεως καὶ ἡ διατύπωσις ἰδιαιτέρας ὀρκωμοσίας ἀπαγγελιομένης συνήθως ἐν κρισίμοις περιστάσεσι καὶ συνοδευομένης διὰ σχήματος ὑπερ ἐκτελεῖ τις ψύων ταχέως διὰ τοῦ δείκτου καὶ τοῦ λιχανοῦ τὴν φλόγα

ἐκ τῶν κάτωθεν πρὸς τὰ ἄνω. Ὁ τύπος τοῦ ὄρκου διαφέρει πολ-
λάκις κατὰ τὴν φράσιν, εἶναι δὲ πάντοτε ὁ αὐτὸς ὡς πρὸς τὴν ἔν-
νοιαν. » *Μὰ τὸ φῶς ποῦ μᾶς φωτίζει.* » — » *Μὰ τὴ φωτιά ποῦ
μᾶς παραστέκει.* »

Τὴν φλόγα τοῦ πυρὸς θεωρεῖ ἐπίσης ὁ λαὸς ὡς ἐξαγνίζουσαν
καὶ ἀπομακρύνουσαν τὰ πονηρὰ πνεύματα ἅτινα δολίως πολιορ-
κοῦσι τὸν ἄνθρωπον. Οὕτω λ. χ. ἐντὸς τοῦ θαλάμου ὅπου κεῖται
ἡ λεχὼ, ἀρτίως ἀπαλλαχθεῖσα τῶν ὀδίνων τοῦ τοκετοῦ, οὐδεὶς
ἐκ τῶν ἐξωθεν τοῦ οἴκου εἰσέρχεται νύκτωρ πρὶν ἢ διασκελίση
ἡ ψαύση διὰ τῶν δακτύλων τὴν φλόγα.

Καὶ αὐτὴ τῆς βασκανίας ἡ διάγνωσις τελεῖται διὰ πεπυρωμέ-
νων ἀνθράκων, βαλλομένων εἰς ψυχρὸν ὕδωρ. Τότε ὁ μαντευόμε-
νος προφέρει συγχρόνως τὸ ὄνομα τοῦ πάσχοντος καὶ ἂν ἀληθῶς
ὑπάρχη βασκανία, εἰς τῶν ἀνθράκων κρημνίζεται μετὰ πολλοῦ
τοῦ φόβου εἰς τὸν πυθμένα. Ἐννοεῖται οἰκοθεν ὅτι ἡ πράξις αὐτῆ
συνοδεύεται ὑπὸ μυστικῶν ἐξορκισμῶν. Τούτου πραχθέντος νίπτε-
ταὶ ὁ πάσχων διὰ τοῦ ὕδατος τοῦ χρησιμεύσαντος εἰς τὴν ἐκ-
πλήρωσιν τοῦ μυστηρίου, πίνει καὶ θεραπεύεται αὐθωρεῖ.

Ἄλλ' ἐπανερχόμενος ἐπὶ τὸ προκείμενον, λέγω, ὅτι τοιαύτης
οὔσης τῆς περὶ *λοιδορίας* δημῶδους παραδόσεως, ἔκρινα εὐλογον
νὰ εἰσαγάγω αὐτὴν εἰς τὴν διαδραματιζομένην σκηνὴν, ὡς διὰ
τῆς παρουσίας αὐτῆς προοιωνίζουσιν τὴν ἐπικειμένην καταστρο-
φὴν.

Ἄστραψ' ἡ πρώτη τουφεκιά . . . Χαρά 'ς τὸ καρυοφύλλι.

Νὰ μὴν πεθάνω ἐδῶ μὲ σὰς κ.τ.λ. σ. 101

Διασήμεων τινων ὄπλων ἢ φωνῆ ὑπῆρχε γνωστὴ, καὶ δὲν ἦτο σπίνιον ἐν μέσῳ ἀπέριων πυροβολισμῶν, γεγυμνασμένον ὥτιον νὰ διακρίνη ἐκ τῆς ἐκπυροσκοροτήσεως, ἂν ἐκεῖ ἐμάχετο γνωστός τις φίλος ἢ ἐχθρός. Τοῦτο συνέβη καὶ ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ, καθ' ἣν ὁ Διαμάντης ἀναγνωρίζει ἐκ τοῦ ἤχου τὸ ὄπλον τοῦ διαβοήτου Δίπλα, τοῦ γνωστοῦ τούτου συνεταίρου τοῦ Κατζαντώνη.

Ὅτι δὲ τὸ καρυοφύλλι (πῶς νὰ μὴ καταρασθῶ τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ φίλου μου Κυρίου Σάθα !) ἐφημιζετο ὡς ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ἠχητικὸν καὶ βροντοφώνον δηλοῖ σαφῶς τὸ κλέφτικον ἀξίωμα,

Ἄρμουτι ἔβγα 'ς τὸν πόλεμο, νταλιάνι 'ς τὸ σημάδι

Καὶ καρυοφύλλι 'ς τὴ φωνή, σὰν ἄξις πολληκάρι.

» Βάσανα, μοιρολόγια. » σ. 105

Κρίνω εὐλογον νὰ σημειώσω ὅτι κυρίως μοιρολόγι σπυραίνει Ὁρῆνος μετὰ νεκρικοῦ ἄσματος. Ἀπλαὶ δὲ οἰμωγαὶ καὶ ὀλολυγμοί, δι' ὧν ἀγγέλλεται τραγικόν τι συμβάν, λέγονται ἀπόφωνα.

» Τὰ λάγανά του αἰμάτωσαν » σ. 105

Ἄγαγα. Τὰ ἔσωθεν τῶν ἐδόντων οὖλα τῶν ἵππων. Ταῦτα ὀσάκις ἐξορχοῦνται ἐμποδίζουσι τὸ ζῶον νὰ βοσκήτῃ. Τὸ δὲ νό-

σημα τοῦτο σημαίνεται διὰ τῆς φράσεως. » *Ἔχει τὰ λάγανα.*»

» *Καὶ δὲ μοῦ δείχνει μέτωπο* » σ. 106

Ὅταν δὲν παρουσιάζεται τις κατὰ πρόσωπον. Οἱ περίφημοι δὲ σκοπευταὶ δὲν ἔστεργον νὰ ἐμβάλωσι τὴν σφαῖραν ἄλλοσε εἰμὴ εἰς τὸ μέσον τοῦ μετώπου (καλούμενον *σταυρός—ἀστέρι*) ἢ τῆς καρδίας. Διὸ καὶ παρακατιῶν φοβούμενος ὁ Διαμάντης μετὰ τὸν πυροβολισμόν μὴ παρέδραμεν, ἐρωτᾷ περὶ τούτου τὸν Μῆτρον.

» *Θὰ νὰ τὸν τρώγῃ τὸ αἷμα.* σ. 106

Φράσις ἐμφαίνουσα κακὸν τι προαίσθημα καὶ ἐπικείμενον δυστύχημα.

» *Ἐρρέκαξε ὁ δερβίσης.* » σ. 106

Τὸ *ρεκάζω*, σημαίνει ἐκπέμπω φωνὴν ἀπότομον προκαλούμενην ὑπὸ σφοδροτάτου καὶ αἰφνιδίου ἄλγους. Εἶναι στεναγμὸς τοῦ προσβαλλομένου ὑπὸ ἀπροσδοκίτου θανάτου. Συνηθέστερον ἐπὶ ζώων, κυρίως, αἰγῶν ἢ τράγων, ὅταν σφαδάζωσιν ὑπὸ τῆν μάχαιραν. «*Τῶδωσε ὄτο ποῦ ἐρρέκαξε*» — *Θὰ σὲ κάμω γὰ ρεκάξης* » = Ἐμαστιγώσεν αὐτὸν μέχρι θανάτου. Θέλω σὲ ἐξόντωση, καταστρέψῃ.

Μὲς ἔς τὴν ῥαφήν, Διαμάντη,
Τοῦ ξήλωσες τὰ καύκαλα. κ.τ.λ. σ. 106

Ῥαφή, ἡ ῥαφή ἣτις συνδέει τὰ δύο ἡμικράνια. Καύκαλα καὶ
κούτελο τὸ ἔμπροσθεν μέρος τοῦ κρανίου.

» Τὰ χρόνια τους πρωτομαγιάς. » σ. 107

Στρατολογήσας ἐν βίᾳ ὁ Ὅμηρ Βριόνης εἶχε παραλάβει πολ-
λοὺς νεκρικοὺς ἀλθανοὺς καὶ περὶ τούτων γίνεται λόγος ἐνταῦθα.

» Ἐκεῖνος εἶναι νειώτερος .. θὰ πάρῃ τῶνομά σου » σ. 109

Ὁ Δίπλος ἰδὼν ποτε τὸν Κατζαντώνην προκινδυνεύοντα, τοὺς
δὲ πολεμικοὺς ἀθροῦς ἐπιπεσόντας ἐπ' αὐτὸν ἅμα ἐξαγγείλαντα
τὸ ἴδιον ὄνομα, καὶ ἐλπίζοντας νὰ τὸν ζωγρήσωσιν ἢ ἀποκτεί-
νωσιν εἰσορμήσας ἐκραύγασε. » Μὴ τὸν πιστεύετε, ἐγὼ εἶ-
μαι ὁ Κατζαντώνης. Ἄν σὰς βαστά, βαρεῖτε μου. » Τότε δὴ
στρέψαντες οἱ ἐχθροὶ κατ' αὐτοῦ τὰ ὄπλα ἐθανάτωσαν τὸν ἐκου-
σίως ἐκυτὸν προσεγγόντα θῦμα ὑπὲρ τῆς φιλίας.

» Παιδιά, ἔς τὸ μοναστήρι. » σ. 110

Ἐννοεῖται ἡ μονὴ τῆς Δαμάστας ὅπου ὁ Διάκος πολεμῶν ἀ-
πεσέρθη καὶ ἔμεινε μέχρι τελευταίας στιγμῆς. Ἡ θέσις αὕτη κατὰ
τὸν Κύριον Τρικούπην καλεῖται Ποριά.

Δὲν τῶμεινε ἔς τὸ χέρι,

Παρά μιὰ σπιθαμὴ σπαθί. κ.τ.λ. σ. 111

Ἰπάρχει ἀναντίβητον ὅτι τότε μόνον συνελήφθη ὁ Διάκος ἀφ' οὗ καὶ τὸ πυροβόλον διεβράγη καὶ τὸ ξίφος αὐτοῦ ἐθραύσθη. Ἐπίσης διαβεβαιῶσι πάντες ὅτι εἶχε τραυματισθῆ κακίως κατὰ τὸν ὄμον.

Καὶ δὲν ἐπρόφτασε νὰ ἴπῃ τὸν ὕστερό του λόγο σ. 112

Ποῦχανε βγεῖ τὰ δυὸ θεριά καὶ τᾶχε ἀρπάξῃ ἢ φλόγα.

Ὁ Καλὺβας καὶ ὁ Βακιογιάννης ἀντέσχον σχεδὸν μόνοι κατὰ πολυαριθμῶν ἐχθρῶν ὠχυρωμένοι ἐντὸς τοῦ μικροῦ ξενοδοχείου τῆς Ἀλαμάνας. Ἀλλ' ὅτε εἶδον τὸν ἀρχηγὸν αἰχμάλωτον, τότε ξιφῆρεις πεσόντες κατὰ τῶν πολεμίων ἐθανατώθησαν. Βλέπων αὐτοὺς μακρόθεν ὁ Διάκος καὶ ἐκτιμῶν τὴν ἀπαρδειγμάτιστον γενναϊότητα ἀνέκραξε

Δέκα χιλιάδαις μὲ κρατοῦν

τουτέστι μὲ κωλύουσι νὰ δράμω πρὸς βοήθειαν.

Καὶ μένουν ἔρμα τὰ Θερμιά. 113

Μετὰ τὴν νίκην ὁ Τουρκολιβανικὸς στρατὸς ἐπανῆλθεν εἰς Ζη-
τοῦνι φέρων ἐν θριάμβῳ τὰς κεφαλὰς τῶν φονευθέντων καὶ
δέσμιον τὸν Διάκον. Τὰ ἐν ταῖς ἐπομένοις ἄσμασιν ἱστορούμενα

θεωροῦνται ἐπομένως ὡς συμβάντα ἐν Λαμείᾳ. Ἐφ' ἅπαξ δὲ θφείλω νὰ διαδηλώσω ὅτι, ἐὰν πρὸς ταῖς ἱστορικαῖς σημειώσεσιν ἀναγκαῖον ἔκριναι νὰ προσθέσω καὶ διαλεκτικά τινα, οὐχὶ σχολαστικῆς ἐπιδείξεως χάριν ἦλθον εἰς τοιαύτας διατριβάς, ἀλλ' ἵνα ἐρμηνεύων λέξεις καὶ φράσεις οὐχὶ συνήθεις παρὰ πᾶσι τοῖς Ἕλλησι, παράσχω ἀφορμὴν εἰς ἐρεῖνας δυστυχῶς μέχρι τοῦδε παραμεληθείσας, ἐπὶ βλάβῃ τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν γλώσσης, ἣτις ἀδιασπᾶστως συνδέεται μετὰ τῆς ἱστορίας τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων.

ΑΘΑΝΑΣΗΣ ΔΙΑΚΟΣ.

ΛΣΜΑ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

ΑΠΟΚΑΛΥΨΙΣ.

Κοιμάται ακόμα ή Ἄρβανιτιά, χορτάτη, ἀποσταμένη,
Μές ἔς τὴν πυκνὴ τὴ χλωρωσά. Τόσαις χιλιάδαις κόσμος,
Κι' οὐτ' ἓνα ὄνειρο γλυκὸ, οὐτ' ἓνα καρδιοχτύπι!
Ἐ τοῦ ὕπνου τῆς τὴ συγνεφιά δὲν ἔλαμπαν ἐλπίδαις,
Δὲ φέγγει πόθος μακρυνός. Ἐ τὰ μάτια τῆς μαυρύλα
Καὶ ἔς τὴν καρδιά τῆς ἐρημιά. Τὰνθρώπινα κοπάδια
Ἄπ' τὸ βαρὺν τὸν κάματο, βουβά, ἀποκαρωμένα,
Μές ἔς τὰ λουλούδια τὰπριλιοῦ μαυρολογοῦν, πλαγιαζοῦν,
Σὰν νάτανε συντρίμματα, χορταριασμέναις πέτραις
Ἄποῦ εἶχε πάρη ὁ χαλασμός ἀπὸ κἀνέναν πύργου
Καὶ τᾶχε σπείρη ἐδῶ κ' ἐκεῖ μὲ τοῦ σεισμοῦ τὸ χέρι.

Ἄκόμα ή Πούλια εἶναι ψηλά καὶ τῆς αὐγῆς ἀκόμα
Τῶρνήθι δὲν ἐλάλησε. Προτοῦ νὰ βασιλέψη

Τὸ δρέπανο τοῦ φεγγαριοῦ ἔς ἐνὸς βουνοῦ τῆ ράχη
Ἐστάθηκε γιὰ μιὰ στιγμὴ καὶ πικραμένο ρίχνει
Τὴν ὕστερή του τὴ ματιὰ ἔς τὸ ἔρμο τὸ Ζητοῦνι.
Ἐμαύρισαν ἡ λαγκαδιαῖς. Ἐς τὸ μελανό του κύμα
Τὰ γέρι πνίγει τὰ σπαρτὰ, τὰ δέντρα, τὰ λιβάδια,
Γένονται θάλασσα ἡ στερηαῖς, λές ὅτι αὐτὸ τὸ βράδυ
Ἦρθε μὲ δυὸ μεσάνυχτα κι' ἀργεῖ νὰ ξημερώσῃ.

Μὲς ἔς τὸ σκοτάδι τὸ βαθὺ χιλιόχρονο ρουπάκι
Φοβέριζε τὸν οὐρανὸ μὲ τὰ γριομανητό του.
Στοιχειὸ τῆς γῆς περήφανο, βουλήθηκε νὰ φτάσῃ
Τὰ σύγνεφα μὲ τὰ κλαριά, τὸν ἄδη μὲ τὴ ρίζα,
Καὶ δὲν ἀνανοήθηκε ποῦ ὁ χαλαστής ὁ χρόνος
Τοῦχε φωλιάσῃ ἔς τὴν καρδιά καὶ τῶσκαφτε λαγοῦμι
Δουλεύοντας σιγὰ σιγὰ μὲ τὰ σκυλόδοντά του.

Εἰς τὸ βαρὺν τὸν ἴσκιό του, περίχαρο λουλοῦδι
Ποτὲ δὲν ἐξεφύτρωσε. Οὔτε τὸ χαμομήλι
Οὔτε ἡ χολάτη ἡ κυκλαμιά. Ὁλόγυρά του σπλόνοι
Καὶ δρακοντιαῖς φαρμακεραῖς. Ἐς τὸ χῶμα κάπου κάπου
Σπαρμένα ραχοκόκκαλα, ποῦ τᾶχε ξεσαρκώσῃ

Ὁ τραπεζίτης τοῦ σκυλιοῦ, τοῦ κόρακα τὸ νύχι,
Ἐσέποντο χωρὶς ταφή. Κι' ἀνίσως πλανεμένος
Κάνεις ἐδιάβαινε ἀπ' ἐκεῖ κ' ἐνοιωθε τὰ σαράκια
Νὰ προνιίζουν ἄγρυπνα τὰ κούφια κατακλείδια,
Κι' ὄλονυχτὺς νὰ τρίζουνε, ἔκανε τὸ σταυρὸ του
Κι' οὔτε ποῦ γύριζε νὰ ἰδῆ τὸ φοβερὸ τὸ δέντρο.

Ἐν τῇ μαύρῃ τὴν κουφάλα του ἐμόνιαζε ἓνας γύφτος,
Γέροντας, κακοτράχαλος, βουβός, φωτοκαμένος,
Ἀνάθρεμμά τῆς εὐλογιάς, τῆς λώβας στερνοπαίδι.
Τὸν ἔβασκε βαθὺ χτικιό, τοῦ θέριζε τὰ σπλάγχνα
Ἐχθρα κρυφῆ, παντοτεινῆ, γιὰ τ'ἀνθη, γιὰ τ'αστέρια
Γιὰ τοῦ παιδιοῦ τὴν εὐμορφιά, κ' ἔτρωγε μὲ τὸ μάτι
Ὅ,τι τὸ χέρι τὸ σκληρὸ δὲν ἔφτανε νὰ φθείρῃ.
Ἐκλῳθε τῇ σαπύλα του στρωμένος ἔς τὰ ξεσκλίδια
Ποῦ τῶφερνε πᾶσα φορὰ τὸ κλεψιμιό, ἢ κρεμάλα.
Ἀχώριστοί του σύντροφοι, σφυριά, τριχιαῖς, ἀμμῶνι,
Στουρνάρια γιὰ τὸ γδάρσιμο, παληόκαρφα, ψαλίδαις,
Μιὰ νυχτερίδα, ἓνας σκορπιός, μιὰ κίσσα, μιὰ χελώνα.
Κάνενας δὲν ἐγνώριζε ἔς τὴν Λιθαδεῖα πῶς ἦρθε.
Τὸν εἶχε ρίξῃ σύγγεφο ; . . . Τὸν εἶχανε ξεράσῃ

Τὰ χώματα τοῦ ρουπακιοῦ ; . . . Κάνενας δὲν τὸ ξέρει.
Ὅταν τῆ νύχτα ἔς τὸν τροχὸ τὰ σύνεργα ἐπερνοῦσε
Κι' ἀνάδευε τὰ χέρια του κ' ἔτρεμε τὸ κεφάλι,
Παρασαρκίδα ἀφύσικη μὲς ἔς τὴν κοιλιὰ τοῦ δέντρου,
Ἐφάνταζεν ἀπὸ μακρὰ ὅτι ἦτον θεριεμένο
Χταπόδι ἔς τὴ θalάμη του ποῦ πρόσμενε κυνήγι
Κι' ἀνήσυχο παράδερνε μὲ τοὺς ἀποκλαμούς του.

Ἐς αὐτὸν τὸ λάκκο ἀπὸ βραδὺς θαμμένος εἶν' ὁ Διάκος,
Τὰστροπελέκι τοῦ βουνοῦ σβυέται ἔς αὐτὸ τὸ μνημα.
Χαρούμενο ἔς τ' ἀρπάγια του τὸν ἔχει τὸ σφαλάγγι
Καὶ τοῦ βυζαίνει τὴν ψυχὴ. Ξεραῖς παλαμονίδαις
Τοῦ στρόνει μέσα ἔς τὴ σπηλειὰ καὶ τότε ρίχνει ἐπάνω.
Μὲ δαγκανάρια, μὲ σχοινὶ τὰ χέρια ξεκλειδώνει
Καὶ τὰ φορτόνει σίδερα, τοῦ δένει τὰ ποδάρια,
Χαλκᾶ τοῦ σφίγγει ἔς τὸ λαιμό. Τὰ στήθιά του πλακόνει
Μ' ἔν' ἀγκωνάρι κοφτερό. Τὰ σερπετὰ μαυλίζει
Καὶ τὰ τινάζει ἐπάνω του . . . Ἵστερα, διπλοπόδι,
Τὰ παραμόνευε ὁ φονιάς μὴν ἀποκοιμηθοῦνε
Κι' ἀφήσουν ἀτελείωτο τὸ νυχτοκάματό τους.

Ακοίμητο, ἀγρυπνοῦσ' ἐκεῖ καὶ τοῦ Θεοῦ τὸ μάτι.

Χιλιάδαις ἦρθανε μὲ μιᾶς τριγύρω 'ς τὸ Θανάση
Ψυχαῖς μεγαλοδύναμαις ἀπὸ τὸν ἄλλον κόσμον
Μὲ τὰ παλῆά τους βάσανα, μὲ τὴν παλληκαριά τους,
Καὶ τοῦ φιλοῦν τὸ μέτωπο καὶ τὸν περιδροσίζουν.
'Σ τὴ σκοτεινὴ του φυλακῆ, γαλιανοφορεμέναις,
'Απλόνουν τὰ φτεροῦγια τους κ' ἐπάνωθ' ἀνοίγουν
Βαθὺν ἀπέραντο οὐρανὸ καὶ τοῦ τὸν ἀστερόνουν
Μ' ἀθάναταις ἐνθύμησαις, μοσχοβολιαῖς τοῦ τάφου.

Καταίβηχε ὁ Φιλόθεος μὲ θυμιατὸ 'ς τὸ χέρι
Καὶ λιθανίζει κ' εὐλογᾷ. Μαζὺ του κι' ὁ Δημήτρης
Κρατῶντας 'ς τὸ δισάκκι του κρυμμένα τοῦ Δεσπότη
Τάγαπημένα λείψανα, σὰν νὰ ζητοῦσε ναῦρη
Λιγάκι χῶμα, ψυχικὸ, ἐλεύθερη μιὰν ἀκρὴ
Γιὰ νὰ τὰ θάψῃ ὁ δύστυχος. Τοὺς συντροφεύει ὁ Κούρμας.
Πλατὺς ψηλὸς σὰν ἔλατος κι' ὁ Πάνος Μειντάνης
Μὲ τὸ μικρὸ Χορμόπουλο καὶ μὲ τὸ Σπαθογιάννη.
Εἶδε τοῦ Βάλτου τὸ θεριὸ, τὸ Χρήστο τὸ Μιλλιόνη,
Μὲ τὴ στερνὴ του τὴν πληγῆ. Τὸ Γιάννη Μπουκουβάλα

Γυμνό βαστώντας τὸ σπαθί σὰν νᾶφτανε τρεχάτος
Ψηλ' ἀπὸ τὸ Κεράσοβο. Σιμά του ὁ Μητρομάρας.
Ἐφάνηκε ὕστερα ὁ Σταθαῆς, θολός, ἀνταριασμένος,
Θαλασσοπούλι πῶσταζεν ἀφρούς ἀπ' τὴν Κασσάνδρα.
ἽΟ Ζῆδρος ὁ ἀνήμερος. ἽΟ Θύμιος ὁ Βλαχάβας,
Ποῦχε παράπονο κρυφὸ γιὰτ' ἦτον πεθαμένος
Καὶ δὲν μπορούσε μιὰ φορὰ νὰ μαρτυρήσῃ ἀκόμα
Γιὰ τῶνειρό του τὸ γλυκό. ἽΟ Βλαχαρμάτας Βέργος.
ἽΟ Λιάς ἀπὸ τὴ Βίδαβη. ἽΕπέρασε ὁ Λαμπέτης
Καὶ δείχνει τ' Ἀστραπόγιαννου τὴν κἀρα ματωμένη
ἽΣτὴν ἀγκαλιά του τὴν πιστή. ἽΕκεῖ κι' ὁ Ἀμπελογιάννης
Μὲ τρεῖς θηλειαῖς πεῦ ἐσφίγγανε τὸν ἄγριο τὸ λαιμό του.
ἽΟ Κωστταντάρης πῶφερνε Ἵς τὸν ὦμο τὸ παιδί του
Σφαμμένο μὲ τὰ χέρια του, μονάκριβή του κλήρα,
Γιατί, κακούργιο, ἐντρόπιαζε, τάρματα, τὴ γενειὰ τοῦ.
ἽΟ Λάζος, ὁ Βρυχόλακας, ὁ γέρο Κώστα Πάλλας,
ἽΟ Καλιακούδας ὁ Λουκᾶς, ὁ Χρόνης, ὁ Γυφτάκης,
ἽΤ' Ἀνδρούτζου τᾶσπρο φάντασμα, τρανὸ σὰν τὸ Βελοῦχι
Μὲ τὸν ψυχοπατέρα του τὸ Βλάχο τὸ Θανάση,
Λειοντάρια ποῦ δὲν ἄφιναν τὸν ἄδη Ἵς ἡσυχία.
ἽΟ Λιάκος ἀπ' τὸν Ὀλυμπο. ἽΕκεῖ κι' ὁ Κοντογιάννης

Ποῦ γύρευε συχώρεση νὰ πάρη γιὰ τὸ Μῆτιζο.
Ὁ Κατζαντώνης πῶδειχνε μὲ κρυφοπερηφάνια
Ἐν τὰ κόκκαλά του τὸ σφυρί...Ὁ Δίπλας ἔς τὸ πλευρὸ του.
Ὁ Ἀλέξης ὁ Καλόγερος, οἱ Κατζικογιανναῖοι,
Ἀχώριστοι ἔς τὸ σκοτωμὸ, ἔς τὸ μνημ' ἀδερφωμένοι.
Τῆς Λάμιας ὁ σταυραητὸς πλακόνει ὁ Χρῆστος Γρίβας.
Σὲ φιλογισμένο σύγγεφο διαβαίνει θρονιασμένος
Ἐμπρὸς ἔς τὸ Διάκο ὁ Σαμουήλ, τῆς Κιάφας ὁ προφήτης.
Κρατεῖ ἔς τὴ ζώνη τὰ κλειδιά ποῦ πῆρε ἀπὸ τὸ Κοῦγγι
Ὅταν τὸν ἔφαγε ἡ φωτιά. Ἀχτίδαις τὰ μαλλιά του
Τὰ γένεια σπύθαις καὶ καπνός. Οἱ πέντε του συντρόφοι
Ἐν τὸν ὄμους τοὺς τὸνέ βαστοῦν. Ἀνέμιζαν τριγύρω
Ἐν τὸ φοβερὸ καλόγερο παιδιὰ βυζασταρούδια,
Ἀγράμπελαις ποῦ ἐφύτρωσαν ἔς τὸ βράχο τοῦ Ζαλόγγου,
Κάθενα τοῦχε ἡ μάνα του ἔς τὴν τραχηλιά της ῥόδο.
Κι' ἀνάμεσόν τους φαίνεται ὁ γέρο πολεμάρχος
Σὰν περατάρης γερανὸς ποῦ σέρνει ἔς τὰ φτερούγια
Τὰ χηλιδόνια τοῦ Μαρτιοῦ δαρμέν' ἀπ' τὴν ἀντάρα.

Μ' ἀνέλπιστη παρηγοριὰ ὁ πεθαμένος κόσμος
Τὸ πονεμένο τὸ κορμὶ βραντίζει τοῦ Θανάση,

Κ' ἐπίστεψεν ἀπὸ μακρὰ ὅτ' εἶδε τὸ λημέρι
Ποῦ τὴν ψυχὴ του ἐπρόσμενε. Ἐρρίζωσε ἡ καρδιά του
Βαθύτερα ἔς τὰ σωθικά, τοῦ φώλιασε ἔς τὰ μάτια
Γλυκσιὰ τῆς μάνας του ἡ εὐχὴ. Σκοτεΐδισε τὸ φῶς του
Κι' ἀποκαρώθηκε ὁ φτωχός. Τὰ σερπετὰ δειλιάζουν
Ἐπ' ἀγῶγί τους καὶ φεύγουνε. Νεκρόνεται κι' ὁ γύφτος,
Ἡ φύσις ὅλη εἰσίγησε, λές κ' ἤθελε ν' ἀφήση
Ἐλεύθερα νὰ καταιβοῦν τὰ δνεύρατα τοῦ Διάκου.

Κ' ἰδοὺ τοῦ κάστηκε μὲ μιᾶς ὅτ' εἶδε τὴν κουφάλα
Τοῦ δέντρου ν' ἀναδεύεται. Τοῦ ρουπακιοῦ τὰ φύλλα
Νὰ πέσουν ὅλα καταγῆς, νὰ μεταμορφωθοῦνε
Νὰ γένουν σάρκαις ζωνταναῖς, καὶ τᾶψυχο τὸ ξύλο
Νὰ λάβῃ ἀνθρώπινη μορφὴ. Ἡ φλοῦδα μοναχὴ της
Χωρίζει, ξεδιπλόγεται, καὶ τότε μὲ τὸ χέρι,
Τὸ σιωπηλὸ τὸ φάντασμα ποῦ στέκει ἐπάνωθ' ἐξου,
Τῆ σήκωσε, τὴν ἔρριξε ἔς τὴν πλάτη του σὰ ράσο,
Κ' ἔμειν' ἐμπρός του ἀκίνητο . . . Τριγύρω ἔς τὸ λαιμό του
Χαράκι κόκκινο βαθύ, σὰν νᾶθελε περάση
Ἐκεῖθε ἡ κόψη τοῦ σπαθιοῦ . . .

— Χριστὸς ἀνέστη, Διάχε! . . .

— Παπᾶ, τί θέλεις ἀπὸ μέ;... ποῦθ' ἔρχεσαι;... ποιὸς εἶσαι;...

— Ποιὸς εἶμαι, Διάχε;... καὶ ῥωτᾶς;... κύτταξε... ὁ Ἡσαίας.

Ἔλα μαζί μου γρήγορα μὴ μᾶς προλάβῃ ἡ μέρα.

— Δεσπότη μου, μ' ἐδέσανε . . . Ἐὰ σιδέρά μου κόψε.

— Θανάση, μὴν εἶσ' ἄπιστος . . . Δὲ σὲ κρατεῖ κανένας.

Ἀνέβηκαν μεισουρανὺς. Πετοῦν . . . Πετοῦν ἀκόμα . . .

Ἀφίνουν πίσω τους βουνὰ καὶ πέλαγα κι' ἀστέρια.

Τρυγόνια διαβατάρικα ποῦ πήγαιναν ἔς τὴ Δύση

Τοὺς ἀπαντοῦν ἔς τὰ σύγνεφα καὶ τοὺς καλημερίζουν.

Ὁ Διάκος τὰ χαιρέτησε, ταῦλόγησε ὁ Δεσπότης

Καὶ τὰ ῥωτᾶ ποῦ θὰ σταθοῦν νὰ ξεκαλοκαιρέψουν,

Κ' ἐκεῖν' ἀπηλογήθησαν: — » Ἐς τὰ Σάλονα, ἔς τὴν Κιόνα,

Ἐς τὴ Λιάκουρα τὴ δροσερὴ, ἔς τῆς Γούρας τ' ἀκροβούνια —

— » Ἀλλάξετε τὸ δρόμο σας, πουλιά μου εὐλογημένα,

» Συρέτε άλλοῦ νὰ ζήσετε καὶ νὰ ζευγαρωθῆτε.
» Ἐκεῖ ἐθολώσαν τὰ νερά, εἶναι φωτιά τὰ γέρι,
» Καὶ δὲ θαύρητε γιὰ φωλεῖά οὔτε κλωνὶ χορτάρι.» —

Ἦ δυὸ ψυχᾶς πάντα πετοῦν . . . Πετοῦν ὀλίγο ἀκόμα
Καὶ φτάνουν ἔς ἓνα ψῆλωμά . . .

— Θανάση, στάσου τώρα

Κι' ὀλόγυρά σου κύτταξε.

— Δεσπότη! . . . Ποιὰ εἶν' ἐκείνη

Ἡ χώρα ποῦ μαυρολογᾷ, χτισμένη ἔς ἑπτὰ βράχαις; . . .
Μοῦ φαίνεται ἄγρια θάλασσα, καὶ τὸ βρογχάλισμά της
Ταχοῦω ποῦ φτᾶνει ὡς ἐδῶ; . . .

— Προσκύνησε τὸ Θρόνο

Τοῦ πρώτου μας τοῦ Βασιλεῖᾶ, τὸ μνήμα τοῦ στεργοῦ μας...
Πῶς τρέμεις, Διάκε; Γιατί κλαῖς; .. Θανάση!... εἶναι δική μας.

— Ἐλεημοσύνη... Ἐγὼ σπαθῶ. Πρὶν φέξῃ τήνε πέρνω...

— Διάκε, δὲν ἦρθ' ἡ ὥρα μας. Θὰ βαφτιστοῦμε πρῶτα
'Σ τὸ αἶμα, 'ς τὰ παθήματα καὶ κοφτερὰ στουρνάρια
'Σ τὸ μετερίζι τοῦ βουνοῦ τὸ γόνα μας θὰ τρίψουν.
Θὰ πιοῦμε τὸν ἰδρωτὰ μας. Θὰ μείνη μαύρη χήρα
'Ἡ γῆ μας ἡ ταλαίπωρη καὶ τὰ κοιλόρφανά της.
Θὰ μάθουν νὰ χορταίνουνε λαθύρια, βρακανίδαις,
Καὶ τοῦ νεροῦ τὰ κάρδαμα, παρὰ νὰ τὰ σαρκόνη
Τοῦ ξένου τὸ ἄτιμο ψωμί, πῶχει προζύμι πάντα
Φαρμάκια, καταφρόνεσαις, περίγελα καὶ δάκρυ.
Τότε θάρθῃ περήφανο τὸ γένος νὰ χτυπήσῃ
Τῆ θύρα τῆς Ἁγίας Σοφίας μὲ τοῦ σπαθιοῦ τὴ φούχτα,
Τὰ σιδερένια μάνταλα, 'ς τὴν προσταγὴ θὰ πέσουν,
Κ' ἐκεῖ ποῦ τῶρ' ἀνάσκελα, μ' ὀλόρθα δαγκανάρια
Μὲ τὸ λαρύγγι διάπλατο, θρασομανάει καὶ χάσχει
Τὸ μισοφέγγαρο χρυσό, σὰν νᾶθελε μὲ πείσμα
'Αφ' οὗ μᾶς ἔφαγε τὴ γῆ, νὰ πιῆ τὸν οὐρανὸ μας,
'Ο Σταυρωμένος θὰ σταθῇ... Μὴν κλαῖς... εἶναι δική μας.

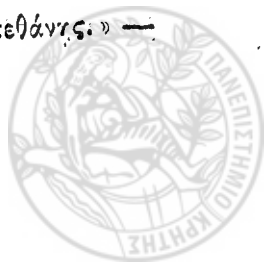
—Κ' ἐμεῖς, πατέρα μου, οἱ φτωχοὶ, θάμεθα πεθαμμένοι;..

—Θὰ νὰ χτιστῇ μὲ κόκκαλα τὸ μακρυνὸ γεφύρι.

Μὴν ἦσαι, Διάκε, ἀγόρταγος. Κύτταξ' ἐκεῖ ποῖος ἄλλος
Μὲ τὸ κορμὶ τὰ θέμελα θὰ νὰ στοιχειώσῃ τώρα.
Θανάση μου! Γονάτισε... κρεμοῦν τὸν Πατριάρχη.

Ἐγονάτισανε βουβοί. Κ' εὐθὺς 'ς τὴν ἔρμη χώρα
Ἐβρεξε φῶς ἀπὸ ψηλά καὶ τήνε πλημμυρίζει.
Καὶ κόσμον εἶδανε πολὺν, σιμὰ 'ς τὸ περιγιάλι
Νὰ μερμηγκιάζῃ ἀνήσυχος καὶ μέσ' ἀπῶνα ξύλο,
Ὅπου εἶχε ἀράξῃ βιαστικά, τὸ Γέρο νὰ προβάλλῃ
Μὲ τ' ἀπανωκαλύμμαυκο, μὲ τὸ ραβδί 'ς τὸ χέρι.
Τὰ βάσανά του, ἢ ἀγρυπνιαῖς, τὰ χρόνια του, ἢ νηστείαις,
Τὸ φοβερὸ τὸ μυστικὸ, ποῦ ἐκράτει κλειδωμένο
Βαθειὰ 'ς τὰ φυλλοκάρδια του, τὸν εἶχανε συντρίψῃ
Κ' εἶναι τὸ πάτημά του ἀργό. Φονειάδες λυσσασμένοι
Τὸν ἔσπρωχναν νὰ περπατῇ καὶ τὰ γεράματά του
Περιγελοῦσανε σκληρά: — » Τὴ λαγουδιά σου χτύπα...
» Ἐμπρός... κ' οἱ λύκοι, ποιιστικὲ, θὰ φᾶν τὰ πρόβατά σου. » —
Τὸν ἔσυραν 'σὲ μιὰ ἀδειά... Πέφτει 'ς τὴ γῆ... Σταυρόνει
Τὰ χέρια νὰ τὸν κόψουνε... » Ἐμπρός... ἔμπρός... Δεσπότη
Δὲν ἔχεις οὐδέρο γιὰ σπαθί... Ἀκαίριος θὰ πεθάνῃς. » —

Μουγκρίζει ὁ ἀνεμοστρόβιλος. Σφιχτὰ τὸν ἀγκαλιάζουν
Καὶ τότε διώχνουν παρεμπρός: «Μόχτα.. Δεσπότη... μόχτα
» Καὶ 'ς τὸ πατριαρχεῖο σου θαύρης νὰ ξαποστάσης.» —
Κι' ἀνεμοδέρνει τάλαφρό, τὸ μαραμμένο φύλλο.
'Αφ' οὗ τὸν ἔφεραν ἐκεῖ κι' ἀφ' οὗ τὸν παραδώκαν
'Εβουβαθήκανε μὲ μιᾶς. Ἐνας 'ς τὸν ἄλλο ἐπάνω
Λαχομανοῦν, ἀφρίζουνε... 'Σ τὴ μεσινὴ τὴ θύρα
Σὲ λίγο τρίζει τὸ σχοινί... 'Αλλαλαγμὸς, κατάραις...
Σπαράζει τᾶγιο λειψανο... Τὰ χόρταγα τὰ ὄρνεια
'Ολόγυρά του σφίγγονται... Τοῦ ξέσχιζαν τὰ βάσα...
Ξεγύμνωσαν τὰ στήθια του κ' ἐφάνηκε 'ς τὸν ἥλιο
'Απόκρυφη λαβωματιά... Πλευρόνουν τὴν κρεμάλα
Γρηαῖς ἀρκουδογύφτισαις καὶ μὲ τὰ δοκανίκια
Τοῦ δέρνουνε τὸ πρόσωπο... Πλακῶσαν κ' οἱ Ἑβραῖοι
Καὶ ξεκρεμάσαν τὸ νεκρό... Ἀρπάζουν τὴν τριχιά του,
Δαιμονισμένοι τρέχουνε... Ὅπισωθε ἀλυχτοῦσαν
Χιλιάδαις σκύλοι νηστηχοί... Ἐφτάσαν 'ς τὰχρογιάλι..
'Σ τοῦ Πατριάρχη τὸ λαιμὸ, δένουν σφιχτὰ μιὰ πέτρα
Καὶ μ' ἓνα ρυάσιμο βραχνὸ ποῦ τᾶκουσαν οἱ τάφοι
Καὶ τὰ παιδιὰ μὲς 'ς τὴν κοιλιὰ, 'ς τὰ χέρια τότε πέρνουν
Καὶ τὸν πετοῦν 'ς τὴν θάλασσα... Νυχτόνει... ὁ πεθαμμένος

Προβαίνει 'ς τὴν ἀστροφεγγιά . . . Σιωπηλὰ τὰ γέρι
Φυσσᾷ μὲς 'ς τὰ σπρα του μαλλιά.. Τὸ λείψανο ἀρμενίζει...
Τὰ κολουθοῦν τὰ κύματα . . . Ἡ νεκροσυνοδεία
Σ ἓνα καρᾶβι σταματᾷ . . . Τοῦ μάρτυρα τὰ πόδια
Χτυποῦν τὴ πρῶμμη μιὰ φορὰ... χτυποῦν πάλαι τὴν πλώρη..
Ἐτρύξανε ἡ ξυλοδεσαῖς . . . Ξυπνοῦν . . . τὸν ἀνεβάζουν ...
Ἐμπρός του γονατίζουνε . . . Ὁ πρωτοσύγκελλός του
Τόγε γνωρίζει ... τοῦ φιλεῖ τὸ μέτωπο, τὰ χέρια ...
Σηκόνουε τὸ σίδερο ... Μὲ τὰ πανιὰ ἀπλωμένα
Σχίζει τὴν ἄβυσσο ὁ νεκρός 'ς τὸ ξυλοκρέββατό του ...

— Θανάση μου, ἐνικήσαμε !... τὸ ψυχομάχημά του
Μεταλαβὴ κι' ἀντίδωρο . . .

— Πατέρα, δὲ θὰ νάρθη

Γιὰ μᾶς, ποῦ προσιμίζομε, Δευτέρα Παρουσία
'Σ αὐτὴν τὴν ἀκροπελαγιά ; . . . Αὐτὸ τὸ ἔρμο χῶμα
Δὲ θὰ τὸ ἰδοῦν ἐλεύθερο μιὰ μέρα οἱ πεθαμμένοι ;

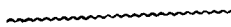
— Πίστευε, Διάκε, 'ς τοῦ Θεοῦ τὴν παντοδυναμία.

— Δεσπότη μου!... πνευματικέ!... Ἴσ τοῦ δέντρου τὴν κουφάλα
Πρὶν ξημερώσῃ νὰ μὲ πᾶς... Καὶ μὴ μὲ παραιτήσῃς... .

— Θὰ σοῦναι πάντα ἔς τὸ πλευρὸ μ' ἐμὲ κι' ὁ Πατριάρχης.

Ἄπλόνου πάλαι τὰ φτερά. Συχνὰ, συχνὰ ὁ Θανάσις
Πετώντας ἔστρεφε νὰ ἰδῆ, ἔς τὴ νεκρωμένη χώρα
Τὸ θόλο τῆς Ἁγίας Σοφίας, ὅπου φεγγοβολοῦσε
Ἴσ τὸ πρῶτο γλυκοχάραμμα, ὅσο ποῦ λίγο, λίγο
Τὸν ἔχασε ἀπ' τὰ μάτια του. . . . Ἐλάλησε τῶρνίθι
Καὶ τῶνειρό του ἐσβύστηκε . . . Ξυπνᾷ καὶ βλέπει ἀκόμα
Τὸ γύφτο ποῦ ρογχάλιαζε κ' ἐπάνωθὲ του μαῦρα
Τοῦ φοβεροῦ τοῦ ρουπακιοῦ, τὰ φύλλα, τὰ κλωνάρια.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ.

« Κοιμάται ἀκόμα ἡ Ἀρβανιτιά » σ. 137

Μετὰ τὴν ἐν Θερμοπύλαις μάχην ἐπανῆλθεν ὁ Τουρκαλβανικὸς στρατὸς εἰς Λαμίαν (Ζητοῦνι) ὀλίγον ἀπέχουσαν ἐκεῖθεν· παρίστανται δὲ οἱ ἐχθροὶ διεσπαρμένοι καὶ ὑπνώττοντες κατὰ τοὺς ἐκτὸς τῆς πόλεως ἀγρούς.

« Χιλιόχρονο ρουπάκι » σ. 138

Ῥουπάκι εἶδος δρυός. *Quercus robur*. Ἐκ τῶν ὠραιότερων καὶ βρωμκλαιότερων τῆς μεγάλης ταύτης οἰκογενείας διακλαδώσεων. Ἡ κυρίως δρυς καλεῖται *δένδρον*, ἴσως ὡς τὸ κατ' ἐξοχὴν φυτὸν καθὼς καὶ ἄλογον ὁ ἵππος. Ἡ δὲ μακροβιότης τοῦ ρουπακιοῦ κατήντησε προσιμωδῆς.

« Φοβέριζε τὸν οὐρανὸ μὲ τὰ γριομανητό του » σ. 138

Ἀγριομανῶ ὡς τὸ *ὕλημανῶ* τῶν ἀρχαίων εἰς δῆλωσιν ὑπερβελλοῦσης βλαστήσεως ὅθεν καὶ τὸ « ὅταν αἱ σποραὶ ἀγριομανοῦν, θρέφουν τοῦ ἑαυτοῦ των. » Σημειῶ δὲ τὴν φράσιν διὰ τὴν παράδοξον σύνταξιν τοῦ θρέφω μετὰ γενικῆς καὶ τὴν οὐχ ἦττον

παράδοξον ἔννοιαν ὅτι τὰ ὑλημανοῦντα φυτὰ δὲν φέρουσι καρπὸν ὡς ἀναλισκομένης πάσης τῆς ζωτικῆς αὐτῶν οὐσίας εἰς διατροφὴν τῶν φύλλων. Τοῦτο συμβαίνει συνήθως ὅταν ὁ σπόρος ξίπτεται εἰς τόπους ἀρτίως καλλιεργηθέντας, ἀλλὰ ἐκ πολλοῦ μείναντας χέρσους. Ἰπάρχουσι δὲ καὶ ἄλλα ὁμοίως συντεθειμένα ῥήματα, ἐν οἷς τὸ δεῦτερον τῆς συνθέσεως μέρος ἐπιτείνει τὴν σημασίαν τοῦ πρώτου.

« Οὔτε ἡ χολάτη ἢ κυκλαμιά. σ. 138

Κυκλαμιά, κυκλαμιτιά, περικλαμιά. Κυκλάμινος τῶν ἀρχαίων. *Cyclamen ouropaeum.* Χαριέστατον ἄθος ἀναφυόμενον κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ φθινοπώρου. Τὰ φύλλα αὐτῆς ἔχουσι χροῖα πράσινον βαθύ, μαρμαροειδές, ὅθεν καὶ τὸ ἐπίθετον *χολάτη*.

Ἡ ῥίζα φυματώδης, μελανῆ ἐξωθεν, ἐρυθροειδῆς ἔσωθεν. Οἱ ἀλιεῖς, ὅταν δὲν δύνανται ἄλλως νὰ ἐλύσωσιν ἐξω τοῦ κατοικητηρίου τοῦ τὸν πολύποδα προσκαρμύζουσιν αὐτὴν εἰς μακρὸν κάλαμον, καὶ εἰσάγουσιν εἰς τὴν κοίτην τοῦ ζώου. Πρὸς τοιαύτην δοκιμασίαν οὐδ' ὁ ἰσχυρογυμωμένεστος πολύπους ἀντέχει, ἀλλ' ἐξέρχεται βιαίως καὶ τότε τιτρώσκειται διὰ τοῦ ἀλιευτικοῦ ὄπλου ὅπερ καλεῖται *διγρόφι*. Τὸ μηχανήμα τοῦτο ἐν τῇ φρασιολογίᾳ τῶν ἀλιέων λέγεται «*βάλλω φωτιά*» ἴσως διὰ τὴν βιαίαν ἐξέφρμησην τοῦ πολύποδος ὡς περ φεύγοντος τὸ πῦρ.

Οἱ χοῖροι λαιμάργω; καταβιβρώσκουσι τὴν ρίζαν ὅθεν πολλάκι; ἡ κυκλαμιά καλεῖται γουρουνόχορτι.

« Ὀλόγυρά του σπλόνοι. » σ. 138

Σπλόνος, ὁ φλόμος, τῶν ἀρχαίων. *Verbascum Thapsus*. Καὶ διὰ τῆς ρίζης τοῦ φυτοῦ τούτου δηλητηριάζοντες οἱ ἄλιαι; τὰ θαλάσσια ὕδατα συλλαμβάνουσι τοὺς προστυγχάνοντας ἰχθύας. Τὸ ἄνθος αὐτοῦ κιτρινωπὸν, οὐδεμίαν ἔχει γνωστὴν παρὰ τῷ λαῷ χρῆσιν. Ἰπάρχει καὶ ξῆμα σπλορίζω εἰς δῆλωσιν τῆς διὰ τοῦ φυτοῦ τούτου γινομένης δηλητηριάσεως. Σπλορίζει δὲ καὶ σπλομανάει ἢ σπλορομανάει τὸ μᾶτι ταῦτόν τῳ ἄλλεται ὁ ἐφθαλμός.

Γράφων περὶ τῶν φυτῶν τούτων ὀφείλω νὰ ἐκδηλώσω τὴν λύπην ἣν αἰσθάνομαι βλέπων ὅπως παρημελημένη τὴν ἔρευναν, δι' ἣς ἤθελον συναχθῆ πολλά ὀνόματα ἱκανὰ νὰ διαφωτίσωσι τὴν ἀρχαίαν βοττανολογίαν καὶ νὰ προσθέσωσιν εἰς τὴν θεραπευτικὴν πλοῦτον οὐχὶ εὐκαταφρόνητον. Ἐκτὸς τῶν ἐν κοινοτάτῃ χρῆσει, ἀνάξια προσοχῆς δὲν εἶναι καὶ τὰ ἐπόμενα. *Ἀγριαννίτης*, *ἀγριόκλιμα*, *ἀγκλέουρας*, *ἀδερκισμός*, *ἀζώηρος*, *βλίτον*, *βοϊδόγλωσσος*, *γουρργοιάννης*, *γριπάρι*, *ζόγγος*, *ζόχος*, *κορκόνδυλος*, *κρίταρον*, *κούλιανδρος*, *καπνίδι*, *λοβοδιά*, *λύκος*, *λάπατον*, *μελιός*, *νεροκράτης*, *ὄβρυά*, *πεντενεῦρι*, *περδικάκι*, *πρικίγγουρο*, *σκολύμπρι*, *στεκοῦλι*, *σταρίδα*, *σιμέρινα*, *σαρκοθρέφτης*, *τριβύ-*

λι, φραξός, φελίκι, φορδακοκῆλι, φλισκοῦρι, χύμελι, ἕλακας, σκορπίδι, σπάρτο, καταποδάκι, ἀλογουρά, ἀλωπουρά, παπύρι, λεύκα, πρισιμάκι, λαγωγρίδα, ἀχάλι, αῦκος, σκορδαψός, χορτάρι τῆς Παραγιᾶς, καὶ μυρία ἄλλα ἢ ὄλωσ' ἄγνωστα πρὸς ἐμὲ ἢ κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην μὴ περιστάμενα εἰς τὴν μνήμην μου.

Ἰπάρχουσιν εὐτυχῶς ἐν Ἑλλάδι δύο ἀξιόλογοι βοτανικοὶ ὁ Κύριος Θεόδωρος Ὀρφανίδης ὅστις πρὸς τοὺς ἄλλοις διὰ τῆς ποιητικῆς του εὐφυΐας ἠδύνατο εὐστόχως νὰ διαδώσῃ γράφων μέγα μέρος τοῦ δημόδου τῶν φυτῶν ὀνοματολογίου, καὶ ὁ ἐκ Λευκάδος Πέτρος Βριόνης ὅστις καὶ μεγάλας κατέβαλε προσπάθειάς εἰς καθαρισμὸν τοῦ Ἑλληνικοῦ βοτανολογίου καὶ πολλὰ τῆς Ἑλλάδος διέτρεξεν ὄρη, ἀδρῶς μισθοδοτούμενος ὑπὸ τοῦ ἐπιστήμονος Βρετανοῦ Κυρίου William Herbert, Deen of Manchester, ἀδελφοῦ τοῦ Κόμητος τῆς Κορνουάλης (α)

Ἀλλ' ἐνῶ πάντες ἀγωνιῶσι πρὸς εὑρεσιν τοῦ ἀρχαίου ὀνόματος ἢ τοῦ ἀντιστοιχοῦντος λατινικοῦ, ἂν ἀσχοληθῶσιν ἀπ' ἐναν-

---

(α) Ὁ Κύριος Herbert ἐδημοσίευσεν ἤδη κατὰ τὸ ἔτος 1845 ἐν Λονδίνῳ τὴν περιήγησιν τοῦ Βριόνου ἐπὶ τῶν ὀρέων τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος ἐπιγράφας τὸ ἔργον αὐτοῦ· «Μονογραφίαν τῶν ἱριδοειδῶν.» Δευτέραν ἄλλην περιοδείαν τοῦ Βριόνου ἐν Πελοποννήσῳ δὲν ἐπρόφθασεν ὁ σοφὸς Βρετανὸς νὰ δημοσιεύσῃ καταληφθεὶς ὑπὸ αἰφνιδίου θανάτου. Ἐν ταύτῃ περιεγράφετο φυτόν τι ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν Κ ο λ χ ι κ ῶ ν ἕπερ ὁ Herbert διεννοεῖτο ν' ἀποκαλέσῃ Β ρ ι ὄ ν ε ι ο ν διατεινόμενος ὅτι πρώτην φορὰν ἀνεκαλύπτετο.

τίας ἰχνηλατοῦντες τὴν δημώδη κυριολεξίαν, ἰδίως δὲ τὴν χρῆσιν ἐκάστου φυτοῦ παρὰ τῷ λαῷ. Φρονῶ καὶ ἀδιστακτικῶς διαβεβαίω, ὁρμώμενος ἐκ τῆς μικρᾶς μου πείρας, ὅτι πολλὰ μυστήρια θέλουσιν ἀνακαλυφθῆ διὰ ταύτης τῆς ἐρεύνης καὶ θέλει προκύψῃ ὅτι σὺν τοῖς ἄλλοις ὁ Ἕλληνικὸς λαὸς διατελεῖ εἰσέτι ὁ πιστὸς φύλαξ τῆς θεραπευτικῆς ἐπιστήμης τῶν ἀρχαίων προγόνων του.

Ἀποτεινόμενος δὲ πρὸς τὸν φίλον Βριόννην λέγω, ὅτι ἂν ποτε στέρξῃ τοιαύτην τινα ἀληθῶς ἐθνοφελῆ νὰ παράσχῃ ὑπηρεσίαν, θέλει ἀναμφιβόλως εὐεργετήτῃ τὴν δημοτικὴν ποίησιν καὶ ταῦτο χρόνως θέλει δώσῃ πλήρη καὶ δικαίαν ἱκανοποίησιν εἰς πάντα τὰ τρυφερὰ ἄνθη, ὅσα σκληρῶς συνέθλασαν καὶ κατεμάραναν οἱ πόδες τοῦ ἀρειμανίου Ὀμῆρ, ὁμαίμονος συγγενοῦς αὐτοῦ, καὶ καταγομένου ἐκ τῶν πάλαι δεσποσάντων τῆς Μουζακίας Παλαιολόγων.

« Κ' ἐνοιῶθε τὰ σαράκια. » σ. 139

Σαράκι. Τὸ γνωστὸν ἔντομον τὸ νύκτα καὶ ἡμέραν ἐργαζόμενον καὶ διὰ τῆς ἐπιμονῆς αὐτοῦ τρίβον ἀρχαῖα ξύλα ἢ ὄστρα. Πάντες βεβαίως γινώσκουσι τὸν μονότονον καὶ ἐξῆρθμον τρυγητὸν τοῦ ζωῦριου τούτου καὶ τὴν δυσάρεστον ἐντύπωσιν ἣν προξενεῖ ἰδίως ἐν ὥρᾳ νυκτός. *Σαράκι*, μεταφορικῶς κρυφία θλίψις φθειρούσα ἠθικῶς τὸν ἄνθρωπον. « Τῶχῳ σαράκι ἴστη καρδιά. »

Στή μαύρην τή κουφάλα του ἐμόνιαζε ἕνας γυφτος. σ. 139

Κουφάλα. Τὸ ἐκ παλαιότητος ἐν τῷ στελέχει δένδρου τινος κοίλωμα. Ἐμόνιασε ἐκ τοῦ μοριάζω, λεγομένου ἐπὶ θηρίων οἰκούντων ἐν φλωεῶσι. Ἐπὶ ἀνθρώπων δὲ ἀποσυρομένων ἐκ τοῦ κόσμου ὄχι μοριάζω ἀλλὰ μοιάζω.

Γέροντας, κακοτράχαλος. σ. 139

Κακοτράχαλος δὲν σημαίνει τὸν κακὸν ἢ σκληρὸν ἔχοντα τὸν τράχηλον, ἀλλὰ τὴν κατασκευὴν ὅλου τοῦ σώματος ἀθλίαν καὶ βραχιτικήν.

Παρασαρκίδ' ἀφύσικη. σ. 140

Παρασαρκίδαίς ἢ *παρασαρκώματα* λέγονται καὶ αἱ τερατώδεις καὶ παρὰ φύσιν ἐξογκώσεις τοῦ φλοιοῦ παλαιῶν δένδρων.

«Χταπόδι 'ς τὴ θαλάμη του ποῦ ἐπρόσμενε κυνήγι

Κι' ἀνήσυχο παράδερνε μὲ τοὺς ἀποκλαμούς του.» σ. 140

Χταπόδι, ὁ πολύπους.

Θαλάμη καὶ *ἀθαλάμη*. Εἶναι περίεργον ὅτι ἐνῶ ἡ δημοτικὴ γλῶσσα δὲν διετήρησε τὸ *θάλαμος*, ἐπὶ τῆς συνηθεστέρως χρησεως διέσωσε τὸ *θαλάμη*, περιστείλασα ὅμως τὴν σημασίαν ἰδίως ἐπὶ τῆς κώτης τοῦ πολύποδος.

Τοιαύτη τοῦ σημαινομένου περιστολή παρατηρεῖται καὶ ἐπ' ἄλλων λέξεων. Οὕτε λ. γ. ὁ ἀλιεύς οὔτε τὸ ἀλιεύω διετήρησαν τὴν γενικὴν αὐτῶν σωμασίαν. Ἀλλὰ τὸ ἀλιᾶς καὶ ἀλιέω ἢ ἀλιέω περιωρίσθησαν εἰς δῆλωσιν μόνον τῶν ἀσχολουμένων εἰς τὴν ἄγρην τοῦ πολύποδος, τῶν θαλασσίων ἐστράκων (ἅτινα ἐν παρόδῳ ὁ ποιητὴς λαὸς ἀποκαλεῖ ἀγρὰ) τῶν σπόγγων καὶ τῶν τοιούτων. Τούτων δὲ τῶν ἀλιέων τὸν ὄπλισμὸν ἀπαρτίζουσι μόνον ὁ *πινρολόγος*, ἡ *ξύστρα*, τὸ *διγόφι* καὶ τινὰ ἄλλα δευτερεύοντα καὶ ἐπουσιώδη. Τὰ δὲ πλοιάρια αὐτῶν, οἷαςδὴποτε κατασκευῆς καὶ ἂν ἦναι καλοῦνται *ἀλιάτικα*.

Οἱ βραχίονες ἢ πόδες τοῦ πολύποδος λέγονται, *ἀποκλαμοί*.

Πόσον ὀθασυρὸν λέξεων καὶ φράσεων ἠδύνατό τις νὰ συλλέξῃ ἐρευνῶν καὶ τοῦτο τὸ τμήμα τοῦ δημῶδους γλωσσολογικοῦ ἀρχαιοφυλακείου, καὶ πόσον ἤθελε φανῆ ἀξιῶ ὀχυμασμοῦ ἢ ἀκατανήτος διαφύλαξις τῆς πατρικῆς περιουσίας!

Ἐντὸς τοῦ εὐτελοῦς καὶ πενιχροῦ *μονοξόλου* τοῦ Ἑλληνοῦ ἀλιέω; ἤθελεν εὔρεθῆ ὁ *πεξόβολος*, ὁ *γρίπος* καὶ τὸ *πεξογρίπι*, ἡ *γᾶθα*, τὰ *καλαμωτὰ*, τὸ *καμάκι*, ἡ *πρνὰ* (*πυρὰ*), ὁ *ὀλικός* ἢ *βολικός*, ἡ *πόχα*, ὁ *δόλος*, ἡ *τοτιὰ*, τὰ *φελούρια*, ἡ *συρτή*. Καθὼς ἤθελεν εὔρεθῆ ἄθικτος καὶ ἀβλαβής ἐν τοῖς κόλποις τοῦ ἀλιευτικοῦ κοφίνου, ὁ *χᾶνος*, ἡ *πέρκα*, ἡ *χελοῦδα*, ἡ *δράκαινα*, ἡ *σμέρνια*, ὁ *ὀλφός*, ὁ *σαργός*, τὸ *μελανοῦρι*, ὁ *πινροτήρας*, ἡ *μαρίδα*, ὁ *ὄρκυνας*, ὁ *κέφαλος*, ὁ *ἀχιγιός* ἢ *ἀχιγός*, τὸ *μῦδι*, ὁ *πιοσφορίτης*, ὁ *κοχλιός*, ἡ *ρίχτιὰ*, τὸ *μηλοκόπι*, ὁ *σπᾶρος*, τὸ *λαυ-*

ράκι, ή ρίγα, τὸ σα.λάχι, (οὐ τινοῦ τὸ κέντρον ἐπιζήτητον εἰς παρκέντησιν τοῦ φλέγμονος ἐξ οὗ προσβάλλονται τὰ κτήνη), ή μουδιάστρα, ὁ σκῦλος, ή μαιρίδα, ή φώκα, ή αιθερίνα, ὁ δάχτυλος, ή σουλήνα, τὸ σταυρίδι, ὁ κοιλός, ὁ λεθροῦρος, ὁ μούρμουρας, ὁ ἀποτρόπαιος πόρφυρας καὶ πλῆθος ἄλλων λίαν περιέργων εἰτε ἕνεκεν τῶν διαλεκτικῶν παραμορφώσεων ἃς ὑπέστησαν εἴτε ἕνεκεν τῆς ἐντελοῦς αὐτῶν διατηρήσεως.

Ἐν γένει παρετήρησα ὅτι αἱ τάξεις, αἵτινες δὲν διεφθάρησαν ἐκ τῆς πρὸς τοὺς ξένους ἐπιμιξίας, ἀλλ' ἕνεκεν τοῦ βίου, ὃν διήγον, ἕμειναν κεχωρισμένοι, διέσωσαν τὸν ἀρχαῖον πλοῦτον. Τοιαῦται λογίζονται κυρίως αἱ τάξεις τῶν ποιμένων, τῶν ἀλιέων, τῶν γεωργῶν, τῶν πολεμιστῶν. Πρέπει λοιπὸν ἐκεῖθε νὰ προσδράμη τις καὶ νὰ σταχυολογήσῃ πρὶν ἢ ἡ πλημμύρα τοῦ νέου πολιτισμοῦ εἰσβάλλῃ μέχρι τῶν κρυφῶνων ἐκείνων καὶ παρασύρῃ καὶ πνίξῃ πᾶν ὅ,τι ἀνελπίστως καὶ θαυμασίως διεσώθη.

«Ξεραῖς παλαμονίδαις. . .» σ. 140

Παλαμονίδα εἶδος σκληρᾶς ἀκάνθης. Ὄνωνις τῶν ἀρχαίων.
Ononis spinosa.

Χαρούμενο 'ς τ' ἀρπάγια του τὸν ἔχει τὸ σφαλάγγι. σ. 140

Σφαλάγγι. Τὸ φαλάγγιον τῶν ἀρχαίων.

Τὰ σερπετὰ μαυλίζει. σ. 140

Τὸ *μαν.μιζω* δὲν λαμβάνεται ἐνταῦθα ἐπὶ τῆς φάυλης σημασίας ἣν εἶχε πρὸς τοῖς ἀρχαίοις. Κυρίως σημαίνει, κράζω δι' ἰδικαιτέρου τινος φθόγγου τὰ κχοιικίδια πτηνὰ ἢ κτήνη. Τοιουτοτρόπως *μαν.μιζει* τις ἢ *μαν.μι* τὰς ὄρνιθας, τὸν αἴλουρον, τὸν κύννα. Μαυλίζει τις καὶ τὸν *γογόν* τῶν μελισσῶν, ὅπως τὸν ἐφελκύσῃ ἐντὸς τοῦ κοσκίνου τοῦ παρασκευασθέντος πρότερον διὰ τοῦ μελισσοχόρτου. Ἐκκοστον *μαύ.μισμα* τελεῖται δι' ἰδικαιτέρας φωνῆς. Μεταξὺ τῶν πολλῶν λίαν περιέργων ἐθεώρησα τὸ εἰς πρόσκλησιν τῶν ὄρνιθων ἀπειράκις ἐπαναλαμβανόμενον μονοσύλλαβον, *γὺψ . . . γὺψ . . . γὺψ*, ὡσανεὶ ἐπρόκειτο διὰ τῆς ἐκφωνήσεως τοῦ ὀνόματος ἐπιφόβου ὄρνέου νὰ βιάσῃ τις τὴν ἐπάνοδοσ αὐτῶν. Περιεργότερον δὲ τὸ τῶν ποιμένων, ὅταν προπορευόμενοι τοῦ ποιμνίου ἀδικλείπτως καὶ βραδέως ἀναβοῶσιν *ὄθρ, ὄθρ, ὄθρ*. Μὰ τὴν ἀλήθειαν, ὅταν τοὺς ἀκούῃ τις, πιστεύει ὅτι ψιττακίζουσι τὸ ἀρχαῖον *ὄθρ*, ὅθεν πασιφανῶς καὶ τὸ τῶν Λατίνων *ovis*.

Χιλιάδαις ἤρθανε μὲ μιᾶς τριγύρω 'ς τὸ Θανάση
Ψυχαῖς μεγαλοδύναμαις ἀπὸ τὸν ἄλλον κόσμῳ. σ. 141

Αἱ ἀναγκαῖαι ἱστορικαὶ σημειώσεις πρὸς κατάληψιν τῶν ἐπομένων στίχων ἐκτίθενται καθ' ἣν τάξιν διαμνημονεύονται ἐν τῷ κειμένῳ τὰ ὀνόματα τῶν τεθνεώτων ἡρώων καὶ οὐχὶ καθ' ἣν ἀπαιτεῖ ἢ ὅλως ἀσήμαντος καὶ οὐχὶ βεβαίως ἐξηκριβωμένη διαφορά τῆς χρονολογίας.

ΦΙΛΟΘΕΟΣ ΧΑΡΙΤΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΑΔΕΛΦΟΣ ΑΥΤΟΥ ΚΑΙ ΚΟΥΡΜΑΣ.

Εἰς τοὺς μεγάλους καὶ δεινοὺς περισπασμούς, οἵτινες διατάραξαν τὴν Ἑλληνικὴν φυλὴν κατὰ τὴν μακρὰν καὶ ζοφώδη νύκτα τῆς δουλείας, εὐλόγως καταλογίζεται καὶ ὁ ἐπὶ τριάκοντα ὄλα ἔτη διαρκείας πρὸς ἀνάκτησιν τῆς ἐθνικῆς αὐτονομίας, ἀπὸ τοῦ 1684 μέχρι τοῦ ἔτους 1715.

Δὲν προτίθεται βεβηχίως νὰ διεξέλθω πάντα τὰ αἵματηρὰ ἐπεισόδια, δι' ὧν ἐβάρησαν αἱ σελίδες τῆς ἱστορίας ἐκείνης. Ὁ κύριος Κωνσταντῖνος Σάιχς ἐν συντόμῳ περιγράφας τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1717 ἀξιῶν καὶ διανοοῦμενος νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸ θέμα τοῦτο, δὲν ἤθελεν ἀνεχθῆ ἄλλοτριαν ἐπέμβασιν. Ἀλλὰ χάριν διασαφήσεως τῶν ἐν τῷ ποιήματι μνημονευομένων, ἐπιτραπήτω μοι νὰ ἀρυσθῶ ἐκ τοῦ πονήματός του, τὰς εἰδήσεις δι' ὧν μᾶλλον εὐκατάληπτος ἀποβαίνει ἡ ὑπασιὰ τοῦ Διάκου.

Τότε ὡς καὶ ὕστερον ὁ ἀνώτατος τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς ἐκκλησίας κληρικός, πρῶτος ἀνεπέτασε τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας. Ὅθεν ἐνῶ τῇ ἀρωγῇ τῶν ἡμετέρων ἐξήλαυνεν ὁ Μικροκηνὸς τοὺς ὀθωμανοὺς τῆς Πελοποννήσου, οἱ ἐπίσκοποι Φιλίθους ὁ Σαλόνων, Ἱερόθεος ὁ Θηβῶν, Μακάριος ὁ Λαρίσσης, Ἰάκωβος ὁ Ἀθηνῶν καὶ Ἀμβρόσιος ὁ Εὐβοίας, ὑπεκίνουν καὶ ὑπεστήριζον ἐν τῇ ἀνατολικῇ Ἑλλάδι τὴν ἐπανάστασιν. Καταβὰς ἐκ τῶν ὀρέων τῆς Δωριδος καὶ ὁ ἀρματωλὸς Κούρμας ἐπέπεσε κατὰ τοῦ Λοι-

δορικίου και κατέστρεψε τούς ἐκεῖσε ἐπιδημοῦντας Τούρκους. Ὁ δὲ Φιλόθεος ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἐπανάστατῶν τροπαιοῦχος ἐξέβαλε τούς ἐν τῇ Παρνασσίδι.

Μετ' οὐ πολὺ συνασπισθέντες οἱ ἔχθροὶ ἐπανῆλθον μετὰ πολυαριθμοῦ στρατοῦ, καὶ οἱ μὲν Βενετοὶ προδῶσαντες τὴν ἐπανάστασιν ἐγκατέλιπον τούς ἡμετέρους, οἱ δὲ ἀρχηγοὶ αὐτῆς ἀπηξίωσαν νὰ καταθέσωσιν τὰ ὄπλα καὶ οἱ πλείστοι ἀπέθανον μαχόμενοι ὑπὲρ τῆς φίλης πατρίδος.

Τοιουτοτρόπως ἐν τινὶ συμπλοκῇ ἔπεσεν ὁ Κούρμας, θανατηφόρος, δὲ πληγείς καὶ ὁ Φιλόθεος πρέδωκε τῷ Θεῷ τὴν ἀκαταδάμαστον καὶ γενναίαν ψυχὴν. Ἡ ὥς ἐκ θανάτου διασωθεῖσα διαθήκη τοῦ αὐταδέλφου αὐτοῦ Δημητρίου Χαριτοπούλου, περίουσις ἀνεκτίμητος καὶ πολιτικὸν εὐαγγέλιον περιέχον ἐν τῇ ἀπλοϊκωτέρᾳ αὐτοῦ διατυπώσει τὸ σύμβολον τῆς ἐθνικῆς πίστεως, μαρτυρεῖ περὶ πάντων τούτων. Ἀσμένως δὲ καὶ τοὶ δημοσιευθεῖσαν καταχωρίζω ἐνθάδε, ἀίδιον μὲν τοῦ διαθέτου μνημόσυνον κελὸν δὲ παράδειγμα πρὸς ἡμᾶς ἀπαραιτήτων ἔχοντας ἀνάγκην τριαύτης διδασκαλίας, κόσμον δὲ τοῦ βιβλιαρίου μου τούτου.

Συγχρόνως ἐπὶ τῶν ὁρέων τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος ἠγείροντο κεραινοβόλοι οἱ ἀρματωλοὶ Ἀγγέλης Σουμήλας ἐπονομαζόμενος Βλάχος, Χρῆστος Βαλαωρίτης ὁ ἡμέτερος γενάρχης μετὰ τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ υἱοῦ Μόσχου, ὁ Πᾶνος Μειντάνης, τὸ Μικρὸ Χορμόπουλο καὶ ὁ Σπαθόγιαννος.

Ὅταν ἐπανερχεταί τις διὰ τῆς δικαιοῦς εἰς τοὺς χρόνους ἐκεῖ-

νους ἐξίσταται καὶ θαυμάζει πῶς καὶ διὰ τίνων μέσων οἱ γενναῖοι ἡμῶν προπάτορες, ἐδυνήθησαν ἅντιταχθῶσι μόνοι πρὸς τηλικαύτην τῶν ἐχθρῶν δύναμιν. Ἐκ τοῦ δουκικοῦ διατάγματος δι' οὗ ὁ Σουμήλας, προσφυγὼν εἰς Λευκάδα μετὰ τοῦ Χρήστου καὶ Μόσχου τῶν Βαλαωριτῶν, εἰς ἀμοιβὴν τῶν θυσιῶν καὶ τῶν ἀγώνων τοῦ ἀπήλασε τὸν χρυσὸν τοῦ Ἁγίου Μάρκου σταυρῶν, προκίπτει ὅτι ὁ ἀθλητὴς οὗτος, ἰδίαις δαπάναις καθ' ὅλην τοῦ πολέμου τὴν διάρκειαν, διετήρησε σῶμα ἐκ χιλίων καὶ ἐπέκεινα μαχητῶν διατρέχων ἐφ' ὅλην εἰκοσαετιᾶν Στερεᾶν καὶ Πελοπόννησον καὶ καταπλήττων ἀπανταχοῦ τοὺς πολεμίους. Εἰς ἀδελφὸς αὐτοῦ καὶ εἰς πρωτεξάδελφος ἐθανατώθησαν ἐν ταῖς ἐκδρομαῖς ἐκείναις, ἠκρωτηριάσθη δὲ καὶ ὁ Μόσχος Βαλαωριτῆς, κατὰ τὴν ἐν Καβοράκλι μάχην, τὸν ἀριστερὸν βραχίονα, ἐφ' οὗ καὶ τεθειμένον ὕστερον προσήγαγε πρὸς τὸν τότε διοικητὴν ὑπόμνημα τῶν ὑπηρεσιῶν αὐτοῦ.

Οὔτε τοῦ Σουμήλα οὔτε τῶν Βαλαωριτῶν τὰ ὀνόματα, ἀνεκαθεν ἀδιασπᾶστως συνδεδεμένα διὰ τε τῶν δεσμῶν τῆς συγγενείας καὶ τοῦ ὑπὲρ πατρίδος χυθέντος αἵματος, ἠθέλησα νὰ μνημονεύσω ἀπτόμενος τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἵνα μὴ τις μοὶ προστρέψῃ μῶμον ὡς δῆθεν ἐκ προθέσεως περιαιτολογοῦντι. Οὐχ ἤττον δμολογῶ ὅτι πολλάκις μοὶ ἐπῆλθε τοιοῦτος φιλοτιμίας πειρασμός.

Ὁ Σουμήλας ἀπολαβὼν παρὰ τῆς Βενετικῆς Δημοκρατίας πολλὰ κτήματα κατώκησεν ἐν Λευκάδι ἔνθα καὶ κατέλυσε τὸν βίον διατηρήσας μέχρι τέλους πολλὴν ἐν τῇ νήσῳ βαρύτητα, προ-

ελθοῦσαν μάλιστα ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε οἱ ὀπωρῆποτε καὶ ὑπ' αὐτῆς τῆς ἀρχῆς διωκόμενοι ἐσώζοντο εἰσελθόντες ἅπαξ εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ. Ἐντεῦθεν καὶ τὸ διμῶδες « ἐπιάστηκε ἀπὸ τὸ γα.λκᾶ τοῦ Καπετὰν Ἀγγέλη.» Ἐν Σίβιστᾳ κοιμοπόλει τοῦ ἐν Αἰτωλίᾳ δήμου Μακρυνίας διεσώθησαν οἱ πέντε πρῶτοι στίχοι δημοτικοῦ ᾄσματος ἀναγομένου βεβαίως εἰς τὴν ἠρωϊκὴν ἐκείνην ἐποχὴν, ἐν ᾧ μνημονεύονται τὰ ὀνόματα τοῦ Ἀγγέλη Σουμήλα καὶ Χρήστου Βαλαωρίτου.

ΑΓΓΕΛΗΣ ΣΟΥΝΗΛΑΣ ΒΛΑΧΟΣ ΚΑΙ ΧΡΗΣΤΟΣ ΒΑΛΑΩΡΑΣ.

*Σὰν τὴ μεγάλη καταχνιά 'ς τὴ Σίβιστα 'ς τὴ γάχη.
'Ο Βλαχαγγέλης πο.λεμᾶ κι' ὁ Χρήστος Βαλαώρας
Δὲν εἶναι μιά, δὲν εἶναι δυὸ, δὲν εἶναι τρεῖς ἢ δέκα
Μόν' εἶν' χιλιάδες δεκατρεῖς, χιλιάδες δεκαπέντε.
Τζαφέριμπης ἐχοῦγιαξε κι' ὁ Ἀγγέλης πηλοριέται. . .*

Οἱ Βαλαωρίται, ἀφ' οὗ ἐπὶ τινὰ χρόνον ἐτήρησαν διὰ τῶν ὀπλῶν τὸ ἀρματωλικὸν τοῦ Βάλτου, λαβόντες ἐπίσης γαίαις εἰς ἀμοιβὴν τῆς καταστραφείσης περιουσίας, προσέφυγον καὶ οὗτοι εἰς Λευκάδα, ὅπου καὶ διέμειναν, ὁ δὲ οἰκογενειακὸς αὐτῶν τάφος ὑπάρχει ἐν τῷ ναῷ τοῦ Σωτῆρος.

Ὁ Μόσχος Βαλαωρίτης μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς ἐπαναστάσεως εἶχε περιέλθει εἰς ἐσχάτην πενίαν· σώζεται δὲ παρ' ἡμῶν ἐπιστολὴ αὐτοῦ ἰδιόγραφος πρὸς τοὺς ἐν τῇ Στερεῇ φίλους (κι-

τήσαντας ὡς φαίνεται χρηματικὴν τινα παρ' αὐτοῦ βοήθειαν,) ἐν ἧ διαθεβασιῶσι ὅτι οὐδὲν ἕτερον ὑπελείπετο πλέον αὐτῷ εἰμὴ τὰ ὄπλα.

Τὸ ξίφος τοῦ Σουμήλα περίδοξον καὶ πολύτιμον, κατακτηθὲν ἐν πολέμῳ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ἀγγέλη ἰδίαις χερσὶ φονεύσαντος πασῶν τινα, διειρηθήη ἐν τῇ οἰκογενεῖα μέχρις οὗ ἀλβανός τις διάσημος (ὁ Βελλῆ Γκέκας νομίζω ἢ ὁ Βεκήρ Ζουγαδοῦρος) ἠγόρασεν αὐτὴ καὶ ἀπέστειλε δῶρον πρὸς τὸν Ἀλῆ πασῶν. Ἐνομιζέτο δὲ ὅτι τὸ ξίφος τοῦτο εἶχε πρὸς τοὺς ἄλλοις τὴν δύναμιν νὰ διαλύη τὰς ἐπίδেসεις καὶ νὰ οὐδετερώη τὴν ἐνέργειαν τῶν πονηρῶν πνευμάτων.

Ὁ Πάνος Μαϊντάνης, τὸ Μικρὸ Χορμόπουλο καὶ ὁ Σπαθόγιαννος ἔπασαν ἐν πολέμῳ.

Πρὸς ἐπιθεβαίωσιν δὲ ὅσων προηγουμένως ἐξρέθησαν περὶ Μόσχου Βαλαωρίτου καὶ πρὸς διάψευσιν τῶν λοιδοριῶν, αἱ μετὰ ἰδιαζούσης χαριτολογίας καὶ ἀληθῶς ἀξιοθαυμάστου ἱστορικῆς ἀκριβείας ἐξετόξευεν ἄλλοτε κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ἰδίως δὲ κατὰ τινῶν ἐκ τῶν σημαντικωτέρων τῆς Ἐπτανήσου οἰκογενειῶν ὁ Βρετανὸς Whyte Jervis, ἐν αἷς περιλαμβάνει καὶ τὴν ἡμετέραν, ἀποδίδων αὐταῖς ξενικὴν καταγωγὴν, παραθέτομεν ἐνθάδε τὰ δύο δοκίμικα διατάγματα δι' ὧν ἀνεγνωρίσθησαν αἱ πολεμικαὶ αὐτοῦ ὑπηρεσίαι, πρὸς δὲ καὶ τινα ἀποσπάσματα ἐκ τοῦ πρὸς τὴν Βενετικὴν Γερουσίαν ὑπομνήματος αὐτοῦ καὶ τῆς ἐλθέσεως τοῦ τότε διοικητοῦ συνιστῶντος Θεσμῶς τὴν παραδοχὴν τῶν αἰ-

τήσεων τοῦ πενομένου ἀρματωλοῦ καὶ ἐπικαλουμένου ὑπὲρ αὐ-
τοῦ τὴν μεγαλοδωρίαν τῆς Κυβερνήσεως (α)

Ἐπισυνάπτομεν πρὸς τούτοις καὶ ἕτερον δίπλωμα, δι' οὗ ὁ
Ἄνδρέας Πισάνης Βενετὸς ναύαρχος μαρτυρεῖ περὶ τῆς ἀνδρείας,
ἣν ὁ Γεώργιος Βαλαωρίτης, υἱὸς τοῦ Μόσχου, ἔδειξεν ὡς ἐθελον-
τῆς κατὰ τὴν αἵματηρὰν πρὸς τοὺς ὀθωμανοὺς ναυμαχίαν ἐν τῷ
Κερκυραϊκῷ πορθμῷ, τῇ 8 Ἰουλίου 1716. Αὐτὸς οὗτος διεκρίθη
καὶ κατὰ τὴν ἐκπόρθησιν τῆς Βονίτζης, ὡς προκύπτει ἐκ τοῦ
ὑπομνήματος, δι' οὗ ὁ Πισάνης ἐξαιτεῖται παρὰ τῆς Δημοκρατίας
δωρεὰν κτημάτων εἰς ἀμοιβὴν τῶν ὑπηρεσιῶν αὐτοῦ.

(α) The Ionian Islands during the present century by captain
Whyte Jervis M. P. 1863. London. Σελίς 115.

» Travellers tell us that, as late as the sixteenth century Athens
was but a castle with a small village ; and that Sparta divided by
two tribes of the Slavi, the Ezeriti and the Milingi, had not only
lost her ancient name but it was impossible to recognize the site on
which she had stood of old. »

» As to the Ionian Islands for hundreds of years they have had
no connection with Greece. The Volterra 's and Solomos 's of Zante,
the Loverdos 's, Metaxa 's, Tibaldo's and Focca's of Cephalonia,
the Zambelli and Valaorititi of Santa Maura, the Bulgari,
Dandolo's of Corfu are all of Italian origin.

Alivisius Mocenico, dei gratia, Dux Venetiae, Nobmi et
sapmi Viri Johanni Pizzamano, Provedre . Nostro straor-
dinario.

Sopra l'istanza che troverete unita con l'informazione
di essa del prov. dell'isola, dei capmi Mosco di Cristo dalle
terre di Luro ed Apostoli Anifandi, dal territorio di Com-
boti sotto l'Arta, che si sono nella guerra accorsa segna-
lati contro Turchi, siamo persuasi d'esprimervi, che con-
fermandosegli le case a loro spese fabricate nelle quali
sono al presente le famiglie d'essi collocate nel Borgo di
cotesta Piazza e nella terra di Lefcada abbiassi poi con le
solite annuali corrisponsioni in cassa Publica ad asse-
gnarli tanti de' terreni inculti già di ragione de' Turchi
che possano coltivati rendergli quaranta in cinquanta
Reali per cadaunno all'anno cosi trovandosi proprio e con-
veniente verso la loro fede e distinte benemerenze.

Alivisius Mocenigo, Dei gratia, Dux Venetiae Nobmi,
et Sapmi Viri Johanni Pizzamano.

Concorsi con le antecedenti Ducali de dì 24 Settēbre
ad assegnare in retribuzione de' servizi resi alla Signoria
Nostra dal Capitano Cristo Mosco ed altro suo compagno,
terreni inculti in quella quantità che poi coltivati possano
rendere per cadauno quaranta in cinquanta Reali all'anno.

Hora esprimendosi il Capitano Mosco sudetto riuscirgli impossibile per trovarsi privo di un braccio perduto in battaglia C a v o r a c l i per la sua povertà farli coltivare vi diciamo che per questo straordinario e compatibile caso habbate ad assegnarli di questi coltivati per la rendita annuale predetta di quaranta in cinquanta Reali non che però si levino ad altri che ne fossero legalmente al possesso, così trovando proprio e conveniente.

*Ἐκ τοῦ ὑπομνήματος ὅπερ πρὸς τὴν Βενετικὴν Γερουσίαν
ὑπέβαλεν ὁ Μόσχος Βαλαωρίτης.*

(παραλείπονται)

Ἀναλαβόντες μετὰ τῆς ἡμετέρας πολυαριθμοῦ στρατιωτικῆς ἀκολουθίας τὴν περιφρούρησιν τῶν χριστιανῶν κατοίκων τῆς τε Λευκάδος καὶ Πρεβέζης καὶ δι' ἐπιστήμων διπλωμάτων τῶν ὑμετέρων ἀντιπροσώπων ἀναγνωρισθέντες Ἀρματολομπασιδες τοῦτέστι πρόμαχοι τῆς ζωῆς καὶ τῆς περιουσίας τῶν ὑπηκόων ὑμῶν, ἀνεδείχθημεν ἄξιοι τῆς ὑμετέρας ἐμπιστοσύνης καὶ παρέσχομεν ἀναντιρρήτα τεκμήρια πίστεως, ἐκτελοῦντες τὰς ἀνωτέρας διαταγὰς, ἰδίως δὲ ὅτε ἀνετέθη ἡμῖν ἡ εἰσπραξίς τῶν δημοσίων προσόδων καὶ ὅτε συνεχῶς συμπλεκόμενοι πρὸς τοὺς Ὀθωμανοὺς, συνελαμβάνομεν καὶ παρεδίδομεν στρατιώτας λειποτάκτας δραπετεύοντας ἐκ τῶν φρουρίων καὶ συνασπιζομένους μετὰ τῶν ἐχθρῶν.

Ἐκαστος ἡμῶν εἶδεν ἀποσφαζομένους ὑπὸ τῶν βαρβάρων ἀδελφούς καὶ συγγενεῖς. Ἄλλ' ἐγὼ ὁ ὄπλαρχηγός Μόσχος μετὰ πολυχρονίου αἱματηρᾶς θυσίας ἀπώλεσα μαχόμενος καὶ τὸν ἀριστερὸν βραχίονα ἀφ' οὗ ὅμως πολεμῶν ἠτύχησα πρῶτον ν' ἀρπάσω ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ ἐχθροῦ τοῦς ἐν δουλείᾳ συρομένους χριστιανούς· αἰχμαλώτους· καὶ νὰ τρέψω εἰς φυγὴν καὶ νὰ ἐξοντώσω τὴν στρατιάν τῶν ἀλλοφύλων, ὡς ἐναργῶς προκύπτει ἐκ τῶν παρ' ἡμῖν ἐνδεικτικῶν, δι' ὧν οἱ ὑμέτεροι στρατηγοὶ περὶ πάντων τούτων μαρτυροῦσι.

Ἐκ τῆς ἐκθέσεως, δι' ἧς ὁ προβ.λεπτής Κορρέρ συνιστᾷ τὴν παραδοχὴν τῶν αἰτήσεων τοῦ ὄπλαρχηγοῦ Μόσχου Βαλαωρίτου (παραλείπονται)

Οἱ προμνησθέντες ὄπλαρχηγοὶ, ἀφοῦ ἀπέλιπον τὴν ἔθωμανικὴν χώραν, ἔλαβον μετὰ τῆς πολυαριθμοῦ ἀκολουθίας τῶν ἀρματωλῶν τῶν ὑπηρεσίαν ὑπὸ τὴν Βενετικὴν σημαίαν, καὶ μεγάλη προῆλθεν ὠφέλεια ἐκ τῆς ὑποστηρίξεως ταύτης κατὰ τὴν μακρὰν διάρκειαν τοῦ πολέμου. Πρὸς πολλοὺς δὲ ἐξ αὐτῶν διεπιστεύθημεν τὴν ἀσφάλειαν τῶν ἐν τῷ Ξηρομέρῳ ἡμετέρων ἐπαρχιῶν, ἃς καὶ ἔσωσαν διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος καὶ τῆς θυσίας τῶν ἀδελφῶν, ἀπὸ τῶν ἀδιαλείπτων ἐχθρικῶν ἐπιδρομῶν.

Οὔτε ἤθελόν ποτε ἐξασφαλισθῆ, ἄνευ τῆς ἀρωγῆς τῶν ὄπλων τῶν, αἱ πολυαριθμοὶ οἰκογένειαί αἵτινες προσέφυγον εἰς τὰ προάστεια τῆς Λευκάδος καὶ τῆς Πρεβέζης. Ὅτε δὲ δι' αἰφνιδίων νη-

κτερινῶν ἐπιθέσεων ἐπετύγχανον ἐνίοτε οἱ ἐχθροὶ ν' ἀρπάσωσι
χριστιανοὺς αἰχμαλώτους καὶ κτήνη ἐν τοῖς ἀγροῖς βόσκοντα, οἱ
ἐπληρχηγοὶ οὗτοι, ἅμ. τῇ ἐκπυρσοκροτήσει τοῦ πρώτου τηλε-
βόλου τῶν φρουρίων, ἐν ἀκαρεὶ συνησπίζοντο καὶ μετὰ ταχύτη-
τος ἀπαραδειγματίστου, προλαμβάνοντες τοὺς ἐθωμακοὺς, ἐνέ-
δρευον ἐν σκοτειναῖς κρύπταις καὶ ἐπιπίπτοντες κατέσφαζαν
αὐτοὺς ἀνηλεῶς, διέσωζαν τὰ λάφυρα καὶ ἀπέδιδον πρὸς τοὺς
ἀθλοῦς αἰχμαλώτους τὴν προτέραν ἐλευθερίαν. (facevano d'essi
sanguinosa stragge, ricuperavano le depredate spoglie, et
armanti, ridonando a' miserabili schiavi la pristina libertà.)

NOI ANDREA PISANI

DELLA SERENISSIMA REPUBBLICA DI VENEZIA

Capitan General.

Imbarcatosi Giorgachi Valagoriti sopra la publica nave,
Terror, in qualità di volontario ha nell'occasione del com-
battimento seguito li 8 Luglio passato nel canal di Corfù,
dato prove del suo coraggio e fede come viene compro-
vato dalle attestazioni dell'Illustrissimo Proveditor Correr,
gradendo noi le dimostrazioni benemerite del medesimo

Io accompagniamo con le presenti a ciò li facino scorta al
conseguimento delle pubbliche grazie.

Galera Capua Generale

Li 25 Novembre 1716 S. N.

PORTO CLIMENÒ

ΔΙΑΘΗΚΗ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΧΑΡΙΤΟΠΟΥΛΟΥ.

Ἐρτὰ Ἰανουαρίου 1708 εἰς χωρίο Ζακύνθου Καταστάρι.

Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύ-
ματος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων, ἀμήν.

Ἐδῶ κάνω κατάγραμμο τῆς δυστυχισμένης φιλίας μας ποῦ
καταγώμαστε σκλητάδα καὶ σκλητάδα ἀπὸ τὴ Ρούμελη καὶ ἤρθα-
με σὲ τοῦτο τὸ νησί τῆς Ζακύνθου ἀπὸ κατατρεμμὸ καὶ ἔχι ἀπὸ
ἄλλο.

Ὁ πατέρας μας, ποῦ ν' ἀγιάσουν τὰ κόκκαλά του, ἐλέγονταν
Γιάννης καὶ ἦτον ἀπὸ τὴν χώραν Ἀγιοθυμιὰ, καὶ ἡ μάνα μας, ποῦ
ὁ Θεὸς νὰ τὴ χωράη, Σαλονίτισα, καὶ ἐλέγονταν Βιολέτα. Γεννη-
θήκαμε τέσσαρα ἀδέρφια. Ὁ μεγαλύτερος ἐλέγονταν Φίλιππος
καὶ κλογερεύοντας ἐπῆρε ὄνομα Φιλόθεος καὶ εἶναι ὁ Δεσπότης,
ὁ δούλος τοῦ Θεοῦ, ποῦ νὰ ἔχω τὴν ἀγίαν του εὐχὴ ἐγὼ καὶ πᾶς
ἄλλος χριστιανός, ἀγκαλὰ καὶ ἀπεθαμένος. Ὑστερα ἔρχομαι στὴν

ἀράδα ἐγὼ, καὶ ἡ ἀδερφή μου ἡ Μάρω καὶ τὸ ἀδέρφι μου ὁ Γῆ-
ώργης. Καὶ ὁ πατέρας μου πέθανε χρόνῳνε ὀγδοήντα μὲ θάνατο
χριστιανικὸν, σὰν καλὸς χριστιανὸς ὁποῦ ἦτανε, κάνοντας ψυχι-
κὰ, καὶ ποτὲ στὸ ζῦγι μὴν ἀγελώντας, καὶ ἀξιώθηκε νὰ τὸν
ἐβγάλη ὁ Φιλόθεος ὁ Δεσπότης ποῦ τοῦ ἔδωκε καὶ τὴν ἀγίαν του
εὐχή. Καὶ ἡ μάνα μας πέθανε ἀπὸ τὴ λοιμικὴ ποῦ μᾶς ἠφέρανε
οἱ Βενετζιάνοι καὶ πολλὸς κόσμος ἐχάθηκε, χρόνῳνε ἐξῆντα τρία.

Ὁ Φιλόθεος εἶχε γραμματαλλαγὴ μὲ τοὺς Βενετζιάνους, νὰ τὸ
βαρέσουνε λευθερόνοντας τὸ σκλαβωμένο γένος μας καὶ ἀγροικό-
ταν μὲ τοὺς Καπεταναίους καὶ δεσποτάδες τῆς Ρόουμλης. Κατὰ
καρὸ ποῦ κατέθηκε ἡ ἀρμάδα στὰ νησιὰ, οὕλη ἡ Ρόουμλη ἐδοῦ-
λεψε σπαθί, καὶ ἐκλάδεψαν πᾶσα ψυχὴ ἀλλόπιστων ἀγαρηνῶν.
Τότε ἦτονε καπετάνιο; Σάλονα καὶ Λοιδορική ὁ Καπετὰν Κούρ-
μας καὶ μὲ πεντακόσιους ἀρματωλοὺς ἐπῆρε Σάλονα, Λοιδορική
καὶ Ἐπαχτο, καὶ περίττο ἀπὸ δυὸ χιλιάδες Τουρκῶν ἔσφαξαν.

Ἰστερα σὲ λίγο μᾶς ἦρθε ἡ λοιμικὴ καὶ πολλὸς κόσμος ἐχάθη.
Τότε καὶ ἡ μάνα μας ἡ μακαρίτισσα, ὁ Θεὸς νὰ τὴν σχωράη, πέ-
θανε, καὶ ἡ ἀδερφή μου Μάρω χρονῶν εἴκοσι ὀκτώ.

Σᾶμπως ἦρθαν οἱ Τοῦρκοι, οἱ Βενετζιάνοι ἐμπῆκαν στὰ κάτερ-
γα καὶ ἀφῆσαν ἐμᾶς τοὺς δύστυχους. Καὶ ὁ Καπετὰν Κούρμας
μὲ τετρακόσους ἐβγῆκε καὶ τοὺς ἐτζάκισε σὲ τέσσεραις πάνταις.
Ἦρθε καὶ ὁ Φιλόθεος ποῦ ὁ Καπετὰν γενεράλε; τὸν εἶχε μαζὶ
του, γιατί εἶχε ὑπόληψι καὶ στίμα καὶ ἀκούονταν ἀπ' ὅλους
τοὺς Ρόουμλιώταις καὶ ἐκάμαν μὲ τὸν Καπετὰν Κούρμα βουλή

νά πάρουνε και τὸ Ζητοῦνι. Μὰ δὲ μπόρεσαν, γιατί ἐκλείστηκαν ὀχτώ πασάδες, και ἔκαψαν και τὴ Φήβα, ἔχτυπῆσαν και τὸ ὄρδι τοῦ Τοῦρκου κοντὰ στὸ Πατραντζίκι, και τὸ Ταλάντι ἐπῆραν και ὁ Κούρμας λαβώθηκε. Ἦρθε ὁ Λιμπεράκης νὰ πάρῃ τὸ Σά-λονα, μὰ ὁ Κούρμας τὸν πῆγε τοῦ κυνηγιοῦ στὸ Καρπενῆσι και σὲ τρίχα νὰ τόνε πιάσῃ και ὀλοζώντανο. Ὁ δεσπότης ὁ Φιλίθεος ἐβαρέθη στὸ λαιμὸ, στὸν πόλεμο, και σὲ δέκα μέραις ἐπρίστηκε και πέθανε και ὁ Κούρμας ἐσκοτώθη.

Ἦρθαν οἱ Τοῦρκοι και ἐδιώξαν τοὺς Βενετζιάνους και ἐγὼ μὲ ἄλλους πολλοὺς ἀγκαλὰ και μᾶς ἐτάξαν οἱ Τοῦρκοι μὲ ὄρκο νὰ μὴ μᾶς πειράξουν, ἔφυγα μὲ τὸ ἀδέρφι μου τὸ Γιώργη και μὲ κάτεργο τοῦ καπετὰν Στάθη Βλαστοῦ ἦρθα σὲ τοῦτο τὸ νησί τῆς Ζακύνθου.

Σὰν ἀληθινὸς χριστιανὸς χρῆζοντες νὰ ἤμαί ἔτοιμος σὲ πᾶσα ὥρα και στιγμή νὰ παρουσιαστῶ εἰς τὸ τρομερὸ και φρικτὸ τοῦ Θεοῦ κριτήριον, ἐρεγολάρησα τὰ πράγματά μου. Καὶ πρῶτο χωράω πᾶσα ἄνθρωπο ποῦ μὲ ἔβλαψε και ζητάω ἀπ' οὐλα τ' ἀδέρφια μου τοὺς χριστιανοὺς συγχώρει σὲ ὅ,τι τοὺς ἐπείρανα και τοὺς ἐζημίωσα. Ἀφίνω τὸ τίποτές μου εἰς τὸ ἀδέρφι μου τὸ Γιώργη και θέλω νὰ μὲ θάψῃ, χωρὶς καμμία ἐξόδευσι και κοσμοπομπή. Νὰ μοῦ ἀφίση μονάχα τὸ βρακὶ και τὸ μαῦρο ποκάμισο και τίποτας ἄλλο, και νὰ μὲ βίξῃ σ' ἕνα ταφί. Καὶ ἂν δώσῃ ὁ πανάγαθος και πανοικτήμονας Θεὸς και καπιτάρει νὰ ἐλυθερωθῇ τὸ δυστυχισμένο γένος μας ἀπὸ τὸν τρομερὸ και ἀντίχρι-

στο και ἀνελεήμονα ἀγαπητὸν, νὰ ξεθάψη τὰ κόκκαλά μου, και τὰ κόκκαλα τοῦ μακαρίτου ἀδερφοῦ μου Φιλότηου ποῦ τὰ ἔχω κρυμμένα σὲ μιὰ σακκοῦλα στὴν σπηλιὰν ποῦ ἐγνωρίζεις και νὰ τὰ θάψη μετ' ἐμὲ κοντὰ στὰ κόκκαλα τῶν γονηῶν μας εἰς τὴν ἐκκλησιὰ τῆς πατρίδος μας· μὰ, τὸ ξαναλέγω, σὰν ἐλευθερωθῆ και ὄχι τώρα ποῦ εἴμαστε σκλάβοι. Καὶ ἂν κάμη ἔτι νᾶχη τὴν εὐχὴ τοῦ Φιλότηου και ἐμένα, ἀλλέως τὴ κατάρα μας· γιατί ἔτι με ὠρῆκε στὸ Εὐαγγέλιο ὁ μακαρῖτης Φιλότης ὡσὰν ἐξείυχου.

Ἀφίνω ἀκόμα διὰ τα και τότε βάνω σὲ ἕνα φοιτὸ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, τοῦ Χριστοῦ, τῆς Παρθένου, εἰς τὰ κόκκαλα τῶν γονηῶν μας και τοῦ ἀδερφοῦ μας Φιλότηου, και ἐξορκίζω τὸν ἀδερφό μας Γηώργη, τὸ σταυρό τοῦ μαλαματένιο νὰ μὴν τότε πειράξη· νὰ τὸν ἀπιθώση σὲ μιὰ ἐκκλησιὰ νὰ λειτουργιέται και νὰ κάμη κολάγι και τότε στείλῃ στὴν πατρίδα μας τοῦ Παπαθανάση νὰ τὸν ἀπιθώση στὴν ἐκκλησιὰ μας, γιατί ἀνθρώποι εἴμαστε και πέφτομε σὲ λάθο· αὐτὸς ὁ σταυρὸς εἶναι τοῦ μακαρίτου ἀδερφοῦ μας Φιλότηου και νᾶχης τὴν εὐχὴ του, Γηώργη μου, νὰ τὸν φυλάξης.

Ἀφίνω και στὸν ἀδερφό μου Μητρο νὰ δώσῃ 50 τζεκινία στὴν κάσα γιὰ ἐλευθέρωμα σκλαβῶν, και 10 στὸ ὄσπιτάλε και χωρὶς ἄλλο νὰ τὸ κάμη. Ἄλλο τίποτι δὲν ἔχω νὰ εἰπῶ και αὐτὴ εἶναι ἡ τελεία και ὑστέρηνή μου θέλῃσι.

ΔΗΜ. ΧΑΡΙΤΟΠΟΥΛΟΣ.

Ἐπληρώθη ἀρα γε ἡ ππραγγελία τοῦ ἀειμνήστου φιλοπάτριδος ἢ τὰ ὄστα αὐτοῦ κείνται εἰσέτι κεχωρισμένα τῶν τοῦ Φιλοθέου καὶ τῶν γονέων αὐτοῦ; . . .

ΧΡΗΣΤΟΣ ΜΗΛΙΟΝΗΣ.

Ἦμασε περὶ τὰ μῆσα τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος. Συνηγωνίσθη μετὰ τῶν ἀδελφῶν Μήτρου καὶ Λάμπρου Τζεκούρα. Ἐμβολῶν εἰς Ἡπειρον εἰσήλθε ξιφῆρης εἰς Ἄρταν καὶ ἤχημαλώτισε τὸν κατήν καὶ δύο ἀγάδας. Τὸ ἀνδραγάθημα τοῦτο προῦκάλεσε Σουλτανικὸν φερμάνιον, δι' οὗ διετάττετο ἡ σύντονος αὐτοῦ καταδίωξις. Τότε δ' ἐν Ἀκαρνανίᾳ δερβέναγας, Μουχτάρ Κλεισοῦρας, μετὰ τοῦ προσετώτου Πάνου Μαυρομμάτου, ἐξεστράτευσαν μὲν κατ' αὐτοῦ, ἀλλὰ καταληφθέντες ὑπὸ φόβου ἐνήργουν μετὰ πολλῆς ἀδρανείας καὶ ἀπέφευγον πᾶσαν συνάντησιν. Διαφθίσραντες ὕστερον Σουλεϊμάνην τινα φίλον στενώτατον τῷ Μηλιόνῃ, ἐνετείλαντο αὐτῷ τὴν δολοφονίαν. Πορευθεὶς οὗτος πρὸς τὸν ἀρματωλὸν ἔτυχεν ἀδελφικῆς δεξιώσεως ὥστε σκληρῶς ἐλεγχόμενος ὑπὸ τοῦ συνειδότης ἐδήλωσε τὸν σκοπὸν τῆς ἀποστολῆς του, ἐλπίζων ὅτι οἰκειοθελῶς ἔμελλε νὰ παραδοθῇ ὁ γενναῖος ἐκεῖνος. Ἀλλ' ὁ Μηλιόνης ἀφ' οὗ ἀπήντησε,

Ὅσο εἶναι ὁ Χρῆστος ζωντανὸς Τοῦρκο δὲν προσκυναίει

ἔδραξε τὸ πυροβόλον καὶ ἐξελθὼν ἐμονομάχησε πρὸς τὸν Σουλεϊ-
μάνην.

Μὲ τὸ τουφέκι ἐτρέξανε ἕνας νὰ φάη τὸν ἄλλο
Φωτικὴν ἔδωκαν ὅς τῆ φωτιά πέφτουν κ' οἱ δυὸ ὅς τὸν τύπο.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΠΟΥΚΟΥΒΑΛΑΣ.

Υἱὸς τοῦ Δήμου, ὠρμάτο ἐκ Σακαρετζίου τοῦ Βάλτου, διέπρε-
ψε δὲ μαχόμενος διὰ βίου πρὸς τοὺς ὀθωμανοὺς. Ἄλλ' ἐν ἔτει
1767 ἐπὶ κεφαλῆς 300 ἀρματωλῶν κατετρόπωσε τὸν Μοῦρτο
Χουσον πάππον τοῦ Ἀλήπασα, σταλέντα παρὰ τοῦ Κοῦρτ πασᾶ
πρὸς καταδίωξιν αὐτοῦ, ἐν τῇ ἐν Κερασόβη μάχῃ. Συνέδραμον
αὐτὸν τότε καὶ ὁ Σταθάς καὶ ὁ Καρακίτζος καὶ ὁ Κοντογιάννης
καὶ ὁ Στουρνάρης, ἀλλὰ τὴν ἀνωτέραν διεύθυνσιν εἶχεν ὁ Μπου-
κουβάλας καὶ πρὸς αὐτὸν ὀφείλεται ἢ ἐν τοῖς δημοτικοῖς ἡμῶν
ἔσμοσι διασαλπίζομένη ἐκείνη νίκη. Ὑστερον κατέβαλε τὴν ἐφρὸν
τῶν ἐχθρῶν πάλιν εἰς Χοτένια καὶ τέλος μετέσχε τῆς περὶ τὸ
1769 ἄλλης ἐθνικῆς ἐπαναστάσεως.

Μετ' αὐτοῦ συνηγωνίσθη πολλάκις καὶ ὁ ἐξ Εὐρυτανίας Μη-
τρομάρας, πρωτοπαλλήκαρον τοῦ διαβοήτου Τζόλκα, ὅστις δια-
πρέψας κατὰ γῆν ἀνεδείχθη τρομερὸς καὶ κατὰ θάλασσαν πει-
ρατῆς καὶ πολλὴν ἐπήνεγκε βλάβην εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου
τὰς μὴ μετασχοῦσας τῆς ἐπαναστάσεως. Συνεκρότησεν ὕστερον
πολλὰς κατὰ ξηρὰν μάχας ὑπὸ Μοσχόβητικὴν σημαίαν ἐνίκησεν

ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν Μεγάροις τοὺς Τούρκους καὶ πληγωθεῖς περὶ τὴν Ἐλευσίνα ἀπεβίωσεν ἐν Σαλαμῖνι.

Ἐπεξερχόμενος πολλάκις τὴν ἀξιόλογον συλλογὴν τοῦ Κυρίου Πασσοῦ μετὰ λύπης παρατήρησα ὅτι ἐκτός προφανεστάτων ἀναχρονισμῶν, ἐκτός πολλῶν ἡμαρτημένων στίχων, οὐδεμία ὑπάρχει ἐν ἐκάστῳ ἄσματι, οὔτε προτεταγμένη οὔτε ἐπιτεταγμένη ἱστορικὴ διασαφήσις. Ἐντεῦθεν σκότος· μέγα ἐπικρατεῖ καὶ ἀκατανόητος ἀποβαίνει ἡ διήγησις ἰδίως πρὸς τοὺς ξένους. Αἰσθάνομαι ὅτι τὸ ἔργον τοῦτο ἀπόκειται εἰς ἡμᾶς καὶ ὅτι πρέπει ὅπως δῆποτε νὰ εὐγνωμονῶμεν πρὸς τὸν Κύριον Πασσοῦ καὶ νὰ ἀποδίδωμεν αὐτῷ χάριτας ἐπὶ τῷ γιγαντιαίῳ ἔργῳ ὅπερ ἐπεχείρησεν. Ἄλλ' ὁμολογῶ ὅτι ἡ ἔλλειψις ἀποβαίνει ἐπαισθητὴ καὶ εὐχρῆς ἄξιον εἰάν ἐθεραπεύετο ὅσον τάχιον.

ΣΤΑΘΑΣ.

Σταθᾶς Γεροδῆμος ἐκ Βάλτου ἠκμάθε περὶ τὰ μῆσα τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Τριμπούκη περὶ τὸ 1745 κατέκτησε τὸν Βάλτον καὶ τ' Ἄγραφα. Πρωτοπαλλήκαρος αὐτοῦ ὑπῆρξαν ὁ Μπουκουβάλας, ὅστις ἔλαβε παρ' αὐτοῦ τὸ ἀρματωλίκιον τῶν Ἀγράφων, ὁ Στουρνάρης πρὸς ὃν ἀπένευμε τὸ τοῦ Ἀσπροποτάμου, ὁ Ἀλέξης Καρακίτζος, ὅστις κατέσχε τὸ τοῦ Κερπενησίου, καὶ ὁ Κοντογιάννης λαχὼν τὸ τῆς Ἰπάτης. Ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἰωάννης διέπρεψε κατὰ τὴν ἐπανάστασιν

των 1769. Κατὰ τὸ ἔτος 1772 συνεκρότησε τὴν ἐν Κασσάνδρᾳ τῆς Μακεδονίας περιλάλητον νουμαχίαν, τὸ δὲ εἰς τὴν νίκην ἐκείνην ἀναφερόμενον ἄσμα ἡμαρτημένως ἀνάγεται ὑπὸ τοῦ Κυρίου Πασσοῦ εἰς τὴν μεταξὺ τοῦ 1750 καὶ τοῦ 1760 διαγενομένην δεκαετίαν. Κατέφυγεν ὕστερον μετὰ τοῦ Ὀρλώφ εἰς Ῥωσσίαν ὅπου καὶ ἔλαβε βαθμὸν λοχαγοῦ ἐν τῷ στρατῷ. Οἱ ἐν τῷ Βάλτω ἀπόγονοι αὐτοῦ δὲν ἐδυνήθησαν νὰ διατηρήσωσι τὸ ἀρματοωλικίον, περιελθὼν μετὰ ταῦτα εἰς τὸν συγγενῆ αὐτοῦ Ἰσκον.

ΖΗΔΡΟΣ.

Ἡ οἰκογένεια τοῦ Ζήδρου ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων καὶ βωμαλειωτέρων τοῦ Πίνδου παραφυάδων, ἤκμασεν ὡς ἀπόλυτος κυρίαρχος ἐν Ἐλασσῶνι περὶ τὰ διακόσια ἔτη. Ἄλλ' ὁ Πίνος Ζήδρος περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ δεκάτου ἑγδδου αἰῶνος, δι' ἀκαταπάυστων πολέμων ἐξέτεινε τὴν γραμμὴν καὶ τὰ ὄρια τοῦ προγονικοῦ ἀρματοωλικίου, ἀνεκνήρυχθη δὲ διὰ Σουλτανικοῦ φερμανίου ἐξαρχος Θεσσαλίας καὶ Μακεδονίας. Ὁ τίτλος οὗτος ἀναφερόμενος ἐν τῷ δημοτικῷ ἄσματι τῷ παρὰ τῷ Κυρίῳ Πασσοῦ δημοσιευθέντι ὑπ' ἀριθμὸν XVI ἐγράφη ἡμαρτημένως καὶ χρήζει διορθώσεως.

Ἦσουν καὶ πρῶτος ἑπαρχος 'ς ὅλα τὰ μοναστήρια
ἀντ'!

Ἦσουν καὶ πρῶτος ἐξαρχος...

Οἱ ἔξαρχοι οὗτοι, ὡς προεῖπον, ἐκυβέρνησαν διὰ τοπαρχῶν, ἐδίκαζον πολιτικάς καὶ θρησκευτικάς διαφοράς, ἐπώπτερον τὰ μοναστήρια, εἶχον ἴδιαν σημαίαν καὶ σωματοφυλακίην.

ΘΥΜΙΟΣ ΒΛΑΧΑΒΑΣ.

Υἱὸς τοῦ Ἀθανασίου, ἀρματωλοῦ τῶν Χασίων. Πρὸς συμπλήρωσιν δὲ ὄσων περὶ αὐτοῦ ἔγραψα ἐν τοῖς Μνημοσύνοις, προσεθήτω ὅτι τὴν ὑπ' αὐτοῦ κινηθεῖσαν ἐπανάστασιν ἐν ἔτει 1808 προέδωκαν οἱ ἐκ Μετζόβου ὀπλαρχηγοὶ Δεληγιάννης καὶ Βλαχοθόδωρος. Ὁ Εὐθύμιος μετὰ τὴν ἀποτυχίαν ἐπειράθη νὰ στρατολογήσῃ ἐν Ἐπτανήσῳ καὶ ἐν Ἠπείρῳ νέας δυνάμεις, ἀλλὰ συλληφθεὶς παρεδόθη τῷ Ἀλῆ καὶ ἐστέφθη διὰ τοῦ μαρτυρίου. Ὁ υἱὸς αὐτοῦ Φλῶρος κληρονομήσας τὸ πατρικὸν αἶσθημα, προσεπάθησε νὰ ἀναστατώσῃ τὴν Θεσσαλίαν κατὰ τὸ 1814, ἀλλὰ προδοθεὶς καὶ οὗτος παρὰ τῶν ἐν Χασίῳ; καπηλαγευόντων Ψιρρίων συνελήφθη, παρεδόθη τῷ Ἀλῆ καὶ ἐτελεύτησεν, ὡς ὁ ἀφίδιμος αὐτοῦ πατὴρ, ἐν βασάνοις.

ΒΛΑΧΑΡΜΑΤΑΣ ΒΕΡΓΟΣ.

Ἀρματωλὸς ἐκ Μυρολιθαρίου, εἷς ἐκ τῶν γενναίων οἵτινες ὑψωσαν τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως κατὰ τὸ 1750—1760 ἐν Παργασίδι καὶ ἐν Δωρίδι. Βερέως πληγωθεὶς ἐν τῇ παρὰ τῷ

χωρίῳ Δεσφίνα γενομένη συμπλοκῇ κατέφυγεν εἰς τὸ ἐν Δαυλίᾳ μετόχιον τοῦ μοναστηρίου Ἱερουσαλήμ, κείμενον παρὰ τοῖς Δελφοῖς. Διωκόμενος δὲ προσέφυγεν εἰς τι παρακείμενον σπήλαιον ἀλλὰ προδοθεὶς ὑπέστη σκληρότατον θάνατον. Τὸ πτώμα αὐτοῦ ἐσύρθη ἐπὶ τῆς πετρῶδους ὁδοῦ, ἣτις ἄγει ἐκ Δελφῶν πρὸς τὸ Κρισσαῖον πεδῖον καὶ κατακερματισθὲν ἀνεστηλώθη ἐπὶ πασσάλων κατὰ τὸ δικαστάριον τῶν πρὸς Χρυσὸν καὶ Σάλωνα ὁδῶν.

ΗΛΙΑΣ ΒΙΔΑΒΙΩΤΗΣ.

Κατὰ τὰ 1770 νέα ἀπόπειρα ἐκ μέρους τῶν ἀρματωλῶν ἐγένετο πρὸς ἀνάκτησιν τῆς ἐθνικῆς αὐτονομίας. Προεξήρχον δὲ ὁ Βλκχοθανάσης ἐκ Βουνιχώρας, ὁ Ἀλέξης Καλόγερος ἐκ Χρυσοῦ, ὁ Κώστας Σουσιμάνης ἐκ Γαλαξειδίου, ὁ Μῆτρος Δενδούσης ἐξ Ἁγίας Εὐθυμίας, ὁ Νίκος Μαραβέλης ἐκ Σιγδίου καὶ ὁ Ἡλίας Βιδαβιώτης. Ἄπαντες οἱ γενναῖοι οὗτοι εἴτε ἐν πολέμῳ, εἴτε ἐν βασάνοις κατέλυσαν τὸν πολυτάραχον βίον, παράδειγμα γενόμενοι μοναδικῆς καρτερίας καὶ τόλμης ἀπαραμίλλου. Τὰ κατὰ τὴν ἐπαναστατικὴν ταύτην ἀπόπειραν αἵματηρὰ συμβάντα ἀκριβῶς ἐξιστοροῦνται ὑπὸ τοῦ κυρίου Σάθα ἐν τῷ ἀνεκδότῳ αὐτοῦ *Χρο- νικῷ τοῦ Γαλαξειδίου*.

ΛΑΜΠΕΤΗΣ — ΑΣΤΡΑΠΟΓΙΑΝΝΟΣ.

Ἐκ τῶν ὠραιότερων ἐπεισοδίων δι' ὧν κενθηφοροῦσαι κοσμιβύν-

ται αἱ αἰμοσταγεῖς σελίδες τῆς ἱστορίας τοῦ μεσαιωνικοῦ ἀρματωλισμοῦ, ἀφόβως δύναται νὰ ὑποστηρίξη τις ὅτι τὰ περὶ Ἀστραπόγιαννου καὶ Ἀζμπέτη δίδουσιν ἀκριβῆ ἰδέαν τῶν αἰσθημάτων, ὑφ' ἧν ἐνεπνέοντο αἱ ψυχαὶ τῶν ἀκατάδαμάστων ἐκείνων πολεμιστῶν.

Κατήγετο ὁ Ἀστραπόγιαννος ἐκ τοῦ χωρίου Ἀγίας Εὐθυμίας καὶ ἤκμασε περὶ τὰ μίσα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Ἰππικὴν κατὰ πρῶτον ὡς ἀπλοῦς κλέφτης ὑπὸ τὴν σημαίαν τῶν ἀδελφῶν Λάμπρου καὶ Μήτηρου Τζεκούρα καὶ τοῦ Βλαχαρμάτα Βέργου. Μετὰ τὸν σκληρὸν θάνατον τούτων συνεκρότησεν ὁ Ἀστραπόγιαννος ἴδιον σῶμα καὶ ἐπιβληθεὶς διὰ τῶν ὄπλων ἀνεγνωρίσθη ἐπισήμως ἀρματωλὸς τῆς Δωρίδος καὶ χρόνον τινα ἡσέχασε. Ἀλλὰ τοῦ Δερβέναχα τῶν Σαλόνων Μίρτζα, βιάσαντος γυναῖκα τινα ὑπαγομένην εἰς τὸ ἀρματωλικὸν αὐτοῦ, μὴ ἀνεχόμενος τὴν ὕβριν, ἦλθεν εἰς ῥῆξιν καὶ μάχην πεισματώδη· συνήφθη ἔξω τοῦ Γαλαξειδίου, ἐν ᾗ κατεστράφησαν οἱ ἔθωμανοί. Ὅσοι δὲ ἐκ τῶν πολεμίων ἄρμησαν πρὸς τὴν θάλασσαν ζητοῦντες διέξοδον καὶ σωτηρίαν, ἔπεσον καὶ οὗτοι ὑπὸ τὴν μάχαιραν τοῦ φοβεροῦ ἀρματωλοῦ μὴ φεισθέντος μηδενός.

Οἱ ἐπόμενοι στίχοι, οἱ μόνον διασωθέντες ἐκ τινος δημοτικοῦ ἔραματος, μαρτυροῦσι περὶ τούτων. Λυπηρὸν δὲ εἶναι ὅτι δὲν διεφυλάχθη ἀκεραία ἡ διήγησις.

Ὁ Μίρτζα; ἐξεκίνησε κατὰ τὸ Γαλαξειδί.

Πιάνει καὶ γράφει μιὰ γραφὴν, πικρὴν φαρμακευμένην;

« Σὲ σὲ μῶρ' Ἀστρατόγιαννε, νά θῆς νά φιληθοῦμε

» Καὶ μὴ γυρεύεις πόλεμο καὶ μὴ ζητεῖς τουφέκι,

» Συμπάθησέ με . . . .

Πρωτοπαλλήκαρον αὐτοῦ ὑπῆρξεν ὁ Λαμπέτης ἐκ Βουνιγώ-
ρας. Ἐν τινι δὲ συμπλοκῇ θανατηρόρως πληγωθεὶς ὁ Ἀστραπό-
γιαννος, ἐστράφη πρὸς τὸν πιστὸν τοῦτον συναγωνιστὴν καὶ ἐξη-
τήσατο παρ' αὐτοῦ νά ἀποκόψῃ τὴν κεφαλὴν καὶ ἀπαλλάξῃ αὐ-
τὴν ἀπὸ τῶν ὕβρεων τῶν πολεμίων. Ὑπακούσας ὁ φίλος ἐξετέλεσε
τὴν σκληρὰν διαταγὴν καὶ λαβὼν τὴν προσφιλεῖν τοῦ ἀρχηγοῦ του
κεφαλὴν, κατέθεσεν αὐτὴν ἐντὸς δισακκίου καὶ ἐσώθη φεύγων.
Διωκόμενος ἀκαταπαύστως ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν καὶ μὴ στέργων νά
παραιτήτῃ τὴν πολύτιμον παρακαταθήκην, ἔτρεχεν ἐπὶ πολλὰς
ἡμέρας, ἐν μέσῳ κρημνῶν καὶ βράχων, ζητῶν ἀπόκεντρον καὶ
ἄγνωστον τινα κρύπτῃν, ὅπως ἀσφαλῶς ἐνταφιάσῃ τὸ πεφιλη-
μένον λείψανον. Κατὰ τὴν νεκρώσιμον ταύτην περιοδεῖαν, ὁσάκις
ὁ Λαμπέτης, ἀσθμαίνων, κεκμηκῶς, ἀνεπαύετο παρὰ ταῖς πηγαῖς
ἢ ὑπὸ τὴν σκιὰν τῶν δένδρων, ἐτοποθέτει ἀπέναντι αὐτοῦ τὴν
τάλαιναν κεφαλὴν, καὶ ἀφοῦ τὴν περιέβρεχε διὰ τῶν δακρύων
του, ἐδιχοτόμει τὸν ἐπιούσιον αὐτοῦ ἄρτον, καὶ ἀπένεμεν εἰς
τὸν νεκρὸν τὸ σιτηρέσιον, ἐδρόσιζε τὰ ἄφωνα χεῖλη διὰ καθα-
ροῦ ὕδατος, τὴν κατέθετε πάλιν ἐντὸς τοῦ σάκκου καὶ ἐβάδιζεν.
Ἡ ἀκατανόητος αὕτη καὶ ὑπερανθρώπινος καρτερία παρετάθη
μέχρις οὗ αἱ σάρκες ἤρξαντο καταρρέουσαι ὑπὸ σήψεως καὶ ἀπο-
γυμνοῦσαι τὸ κρανίον. Τότε ὁ Λαμπέτης ἀλλὰ τότε μόνον, ἀπε-

φάσισε νά χωρισθῆ ἀπὸ τοῦ νεκροῦ καὶ φθάσας εἰς Παλάτια ἄνωθεν τοῦ χωρίου Πέντε Ὁρίων, ἀνέσκαψε τὴν γῆν παρὰ τοὺς πόδας ἀποτόμου πέτρας καὶ ἐνεταφίασε τὴν κάραν. Ἐκεῖ καθ' ἑκάστην πορευόμενος ἠσπάζετο τὸ χῶμα καὶ διελέγετο πρὸς τὸν φίλον.

Ἀλλὰ φονευθέντος τοῦ Ἀστραπογιάννου, διωρίσθη ἀρματωλὸς καὶ πληγωθεὶς καιρίως ἐπὶ τοῦ ὄρους Τρικόρφου, ἤδη ἐπιθάνατος ὢν, διήλθεν ἔρπων ἀπὸ θάμνου εἰς θάμνον, μακρὰν καὶ δύσβατον ὁδὸν, μέχρι οὗ φθάσας ἐπὶ τοῦ προσφιλοῦς μνήματος καὶ ἐπιθέσας τὸν τελευταῖον ἀσπασμὸν ἐξέπνευσεν ὁ λεοντοκάρδιος.

Εἶναι ἀδύνατον νομίζω τὸ αἶσθημα τῆς φιλίας νά λάβῃ ποτὲ εὐρυτέραν ἀνάπτυξιν καὶ ποιητικωτέραν ἐκδήλωσιν!

Μνημονεύονται δὲ καὶ ἄλλαι περιστάσεις, δι' ὧν ἀποδεικνύεται τίνων θυσιῶν καὶ παθημάτων ἐλογίζετο ἀξία ἡ κεφαλὴ τῶν ἐν πολέμῳ πιπτόντων συμμαχητῶν καὶ συναδέλφων.

Ὁ ἐκ Δωρίδος ἀρματωλὸς Λουκάς Καλλιακούδας ἐφονεύθη, ὡς γνωστὸν, ἐν τῇ μάχῃ τῆς Καβρολίμνης. Ὁ πιστὸς αὐτοῦ συναγωνιστὴς καὶ φίλος Σάκος, ὁ ἐξ Ἀκαρνανίας, κατὰ παραγγελίαν τοῦ θνήσκοντος ἀρχηγοῦ ἀπέκοψε τὴν κεφαλὴν καὶ μόνος ἀπομείνας ἐν μέσῳ τῶν πολεμίων, περιστύλιξεν αὐτὴν ἐντὸς τῆς φουστανέλλας καὶ ὑπεχώρει μαχόμενος διὰ τῆς δεξιᾶς χειρὸς πρὸς τοὺς ἐπιτιθεμένους μαχητὰς τοῦ Μήτζου Μπόνου. Ἀλλ' ἡ κεφαλὴ ὀλισθαίνουσα ἐκ τοῦ βάρους καὶ τοῦ σχήματος κατέπιπτε πολλάκις καὶ τότε ἐξήπτετο ἔρις περὶ ἀλώσεως αὐτῆς ἐν-

θεν μὲν ἀντιποιοιμένων πάντων τῶν ἀλβανῶν, ἔνθεν δὲ μόνου τοῦ Σάκου. Τριουτοτρόπως διέσωσεν αὐτὴν πολλάκις, ἀλλ' ἐπὶ τέλους πληγωθεὶς ἐν τῇ ἀτελευτήτῳ πάλη καὶ μὴ δυνάμενος πλέον ν' ἀνακτήσῃ τὸ πολύαθλον γέρας, ἐκτραπὲν ὑπὸ τῶν ἐχθρικῶν λακτισμάτων πέραν τοῦ κύκλου ὅν διεγράφε τὸ ξίφος, ἐπέπεσε μανιωδῶς κατὰ τῶν πολεμίων καὶ ἐφονεύθη καθ' ἣν στιγμήν ἔψαυε διὰ τῶν δακτύλων τὴν κόμην τοῦ Καλλιακούδα.

Ὁ ἐξ Ἀγράφων ἀρματωλὸς Κώστας Χρῆστος συναντηθεὶς μετὰ τῶν θρωμανῶν ἔξω τοῦ Καρπενησίου, ἐνόησε μετὰ τὴν νίκην ὅτι οἱ φυγάδες ἐχθροὶ εἶχον ἀποκόψη καὶ λάβει τὴν κεφαλὴν ἐνὸς τῶν συνεταίρων, ἣν μετακομίσαντες εἰς Καρπενήσιον κατέπηξαν ἐπὶ δοκοῦ καὶ ἔστησαν ἐν τῇ ἀγορᾷ πρὸς ἐπίδειξιν ἐνταυτῷ καὶ τρόμον. Ὁ Κώστας Χρῆστος μὴ ἀνεχόμενος τὴν ὕβριν, εἰσῆλασε νύκτωρ εἰς Καρπενήσιον, ἐφόνησε τὰς τουρκικὰς περιπόλους μεθ' ὧν συνητήθη, ἀνέκτησε τὴν κεφαλὴν καὶ βαλὼν πῦρ εἰς τὸ Σεράγιον ἀπῆλθε σῶος.

Ὁ ἀρματωλὸς Γηῶργος Σιγδίτζας στενωῶς ἐπολιόρχησε τὰ Σάλογα ἐκζητῶν τὴν ἀπόδοσιν τῆς κεφαλῆς φονευθέντος συντρόφου.

Ὁ Χρόνης Λευκαδίτης, κλέφτης περίφημος ἐκ Λοιδορικίου, συλληφθεὶς διὰ προδοσίας ἐκαρτομήθη ἐν Δαδίῳ, τὴν δὲ κεφαλὴν αὐτοῦ ἔστησαν οἱ Τοῦρκοι κατὰ τὸ διασταύρωμα τῆς ὁδοῦ τῆς Ἀταλάντης. Μετὰ παρέλευσιν δέκα ἐτῶν παρουσιασθέντες οἱ συγγενεὶς πρὸς τὸν Ἀνδροῦτζον ἐξητήσαντο ἐκδίκησιν ὑπὲρ τῆς

ἀτιμασθείσης κεφαλῆς τοῦ Χρόνη. Ὁ Ἄνδρουτζος ὑπεσχέθη καὶ πολιορκήσας τὴν Ἀταλάντην ἀπήτησε τὴν παράδοσιν τῶν φονέων. Ἐπειδὴ δὲ, ὁ μὲν εἷς ἐξ αὐτῶν εἶχεν ἀποθάνει, συνέλαβε τὸν υἱὸν καὶ ἀποκόψας τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ τὴν ἔστησεν ἐκεῖ ὅπου ἄλλοτε εἶχεν ἐκτεθῆ ἡ τοῦ Χρόνη. Μετὰ τοῦτο πορευθεὶς εἰς Λεβαδειάν, ὅπου διέμενον ὁ ἕτερος τῶν φονέων, ἀπήτησε καὶ αὐτοῦ τὴν παράδοσιν. Ἄλλ' οὕτως προσιδοποιηθεὶς ἐδραπέτευσεν, οἱ δὲ Λεβαδεῖς ὑπεσχέθησαν νὰ μὴ ἐπιτρέψωσιν οὐδέποτε πλέον πρὸς αὐτὸν τὴν ἐπάνοδον.

ΤΑ ΚΑΤΑ ΑΜΠΕΛΟΓΙΑΝΝΗΝ.

Κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦ 1865, ἐνῶ ἡ ληστεία ἐλυμαίνετο τὰς ἐπαρχίας τοῦ Βάλτου καὶ τῆς Ἀκαρνανίας, ἐγὼ καὶ ἄλλοι τινες φίλοι τεθέντες ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐδηγίαν τοῦ ταγματάρχου Ἡλίου Δημητρακαράκου ἐζήλομεν χάριν κυνηγεσίας εἰς Χελογιθάρων. Ἀφ' οὗ δὲ διετρεζάμεν τὰ ὠραιότατα δάση τὰ περικυκλοῦντα τὴν λίμνην, διενυκτερεύσαμεν ἐν τῇ συνοικίᾳ τῶν Βλαχοποιμένων ἀδελφῶν Φερρεντίνου.

Ὅσον καὶ ἂν ζήσω δὲν θέλω λησμονήσῃ τὰς τερπνοτάτας ἐντυπώσεις τῆς ἐκδρομῆς ἐκείνης!

Συνελθόντες ἐντὸς πενιχρᾶς, ἀλλὰ καθαρωτάτης καλύβης καὶ εὐχαρίστως ἐπαναλαμβάνοντες κύκλω σφριγῶντες πυρὸς τὰς περιπετειάς τῆς ἡμέρας, ἀφοῦ κατὰ τὸ πατρῷον ἔθιμον κατεβροχολή-

σκιμεν ἀμνὸν ἀνεκτίμητον προσενεχθέντα ἀκέραιον, ἐξηντλήσαμεν δὲ τὰς συνήθεις προπόσεις καὶ ἐπολιτικολογήσαμεν μέχρι κόρου, κεκμηκότες ἐκ τῆς ἐπιπόνου ὁδοιπορίας, χαῦνοι, ἐνῶ παρεσκευαζόμεθα νὰ παραδοθῶμεν εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ ὕπνου, ἦλθε καὶ παρεκάθησε μεθ' ἡμῶν ὁ Ἄθανασούλας Φερεντιῖνος, ἐκανακάμπτων ἐκ Βονιτζής. ἤρξατο καὶ οὗτος διηγούμενος περὶ ληστῶν, περὶ τῆς μαστιζούσης τὰ ποιμνία ἐπιζωοτίας, περὶ βουλής, περὶ συντάγματος, ἐκφέρων παρατόλμους δοξασίας οὐδὲν συναδούσας (λυπούμαι νὰ τὸ εἶπω) πρὸς τὰς ὁμολογίας τῶν ἐν τῇ πρωτεύουσῃ ἐλευθεροφρόνων δογματολόγων, μέχρις οὗ, ἐπελθούσης γενικῆς ναρκώσεως, παρελύθη ὀλοσχερῶς ἢ συνδιάλεξις καὶ τὴν ἐπικρατοῦσαν σιγὴν μόλις ἐκ διαλειμμάτων διέκοπτον ἀρνητικὰ ἢ καταφατικὰ τινὰ μονοσύλλαβα τυχαίως ξιπτόμενα ἐν τῷ μέσῳ πρὸς τιμὴν τοῦ εὐφραδοῦς καὶ φιλοξένου οἰκοδεσπότηου.

Οἱ λύκοι ὠρύνοντο μακρόθεν, ἐβληγῶντο τὰ ποιμνία, οἱ φρουροῦντες αὐτὰ κῦνες ὑλάκτουσιν ἀκαταπαύστως, καὶ ἡ μοναδικὴ καὶ ἀπερίγραπτος αὕτη ἄρμονία, ἐνῶ πολλοὺς ἐκ τῶν συνεταίρων ἀπεικοίμιζεν εὐχαρίστως, διήγειρεν ἐν ἐμοὶ ἀκάθεκτον ἐπιθυμίαν ν' ἀκούσω καὶ μάθω ἀρχαίαν τινὰ ἱστορίαν σχετιζομένην πρὸς τὴν φυσικὴν τάσιν τοῦ πνεύματός μου.

Ἐκδηλώσας τὸν πόθον τοῦτον, εἶδον μετ' ἀγαλλιάσεως τὸν φίλον Θανασούλαν πρόθυμον νὰ μὲ ἱκανοποιήσῃ καὶ ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ Κυρίου Ἡλίου Δημητρακκάρκου διοικητοῦ τοῦ ἐν Αεζυλῶν ἐδρεύοντος τάγματος, τοῦ ἀνταδέλφου μου Ξενοφώντος, τοῦ Νι-

κλάου Σικελιανού και τοῦ γαμβροῦ μου Δημητρίου Σούντια, ἤκουσα τὰ κατὰ Ἀμπελογιάννην και ἰδοὺ παραδίδω εἰς τὰς σημειώσεις ταύτας τὴν περὶ αὐτοῦ φημηγορίαν (legende) χαίρων ὅτι δύναμαι νὰ προσθέσω σελίδα μικρὰν εἰς τὴν ὀγκώδη βίβλον τῶν ἀρματωλικῶν παραδόσεων.

Ὁ Ἀμπελογιάννης ἢ Μπελογιάννης, μονογενὴς υἱὸς και κληρονόμος πατρὸς κτηνοκόμου, διήνυσε τὸν πρῶτον αὐτοῦ νεανικὸν βίον περιθάπων και ἐπιτηρῶν τὰ ποιμένα. Ἀλλ' ἐν μέσῳ τῶν ἐρήμων δικαιώμενος και ἀδιαπαύστως συναντώμενος μετὰ φιλοπολέμων συνεταίρων, τυχῶν δὲ τοῦ βαπτίσματος τῶν καταγιγῖδων και τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀναθρέψας νηπιόθεν ἐν μέσῳ τῶν ἀπειγράπτων καλλονῶν ἀειπαρθένου και σοβαρᾶ φύσεως, ἠσθάνθη ταχέως ἐκυτὸν προωρισμένον νὰ διατρέξῃ ἄλλο παρά τὸ ποιμαντικὸν στάδιον και βαθμιαίως ἀναπτυσσομένην ἐν τῇ καρδίᾳ του ἀκατάσχετον ὄρμην πρὸς τὸν πολεμικὸν βίον.

Ἐμφορούμενος ὑπὸ τοιαύτης ιδέας, εἶδε κατ' ὄναρ ὅτι εὐρέθη ὄρθιος ἐν μέσῳ τῆς κοίτης τοῦ Ἀχελώου και ὅτι ἔχων τὰ νῶτα ἐστραμμένα πρὸς τὰς ἐκβολὰς αὐτοῦ ἀντιπαρέτατε τὸ στήθος πρὸς τὴν ὄρμην τῶν ρευμάτων μηδὲλως πτοούμενος ἐκ τῆς μεγάλης τῶν ὑδάτων ἐξογκώσεως.

Ἐνῶ δὲ τὸ κύμα τοῦ ποταμοῦ ἀνυψούμενον συνεστρέφετο ἥδη περὶ τὸν τράχηλον και τὸν πῶγονα και τὰ χεῖλη περιέβρεχεν ἀπειλητικὸν και ἐπίφοβον, ἠνέωξεν αὐτομάτως τὸ στόμα και ἠσθάνθη ὅτι ἐντὸς τοῦ λάρυγγος αὐτοῦ, ὡς εἰς ἀχανᾶς βάρχιρον βυ-

οιζομένης τῆς πλημμύρας, ὁ κίνδυνος βαθμηδὸν ἤλαττοῦτο, οἱ δὲ πύδες αὐτοῦ ἐκραταιοῦντο καὶ αἱ δυνάμεις ἐπηύζανον. Τὸ ἀπροσδόκητον φαινόμενον διήρκεσεν ἐπὶ πολλὴν ὥραν, μεθ' ὃ κατενόησεν ὁ Ἀμπελογιάννης ὅτι εἶχεν ἀπορρόφηση πάντα τὰ νάματα τοῦ καταπληκτικοῦ Ἀχελώου μέχρι παντελοῦς ἀποξηράνσεως.

Ἐγερθεὶς τοῦ ὕπνου πρὸς οὐδένα ἔφρασε τὴν ὀπτασίαν, ἀλλ' αὕτη ἐπὶ τρεῖς κατὰ συνέχειαν νύκτας ἐπανῆλθε καὶ σπουδαίαν ἐνεποίησε τότε ἐντύπωσιν εἰς τὴν παράθερμον τοῦ νεανίου διάνοιαν. Οὐχ ἤττον ἐτήρησε πάλιν αὐστηρὰν ἐχεμυθίαν καὶ προσεπάθει μόνος ἄνευ τῆς ἀρωγῆς ὄνειροκρίτου τινος νὰ ἐξηγήσῃ τὸ καταπληκτικὸν ὄνειρον.

Ἐπῆλθεν ἐν τοσοῦτῳ ἡ ἡμέρα, καθ' ἣν οἱ ποιμένες ἐορτάζουσι τὴν μνήμην τοῦ ἁγίου Γεωργίου. Ὁ δὲ Ἀμπελογιάννης σφάξας τὸν ἀμνὸν αὐτοῦ ἀνέγνωσε καὶ ἐπὶ τῆς ὠμοπλάτης σημεῖα ἀναντίρρητα, ἐπιβεβαιῶντα καὶ σχολιάζοντα τὸ ὄραμα. Γενομένου δὲ κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην ξαγδαίου ὑετοῦ, ἔβριψε τὴν καταβραχίσαν κάπαρ ἐπὶ τινὰ θάμνον καὶ βρεμβάζων ἐφύλαττεν ἕως ὃ ἐμφανισθεῖ ἥλιος τὴν ἀποξηράνη. Αἴφνης ἐγείρεται τότε θέλλα καὶ ὀρμητικὸς στρόβιλος ἀνῆρπασεν ἐν τῇ δίνῃ αὐτοῦ τὴν μηλωτὴν, ἣτις μετεωρισθεῖσα μέχρι νεφελῶν κατέπεσε μετ' ὀλίγον ἐπὶ τοὺς ὠμούς τοῦ ποιμένου.

Ἐνταῦθα ἡ διήγησις πρὸς στιγμὴν διεκόπη, καὶ ὁ ἀπλοῦθης φημηγόρος ἀναλαβὼν σοβαρώτερον ἦθος, προσέθηκε μετ' ἀφελείας ὅτι ἐκ τῆς θαυμασίας ἐκείνης τῆς κάπας καταπτώσεως προῆλ-

θεν ὁ πολεμικὸς τῶν ἀρματωλῶν τίτλος καπετάνιος, ὡς ἂν ἤθελε σπουδάζων ἢ ἀνασκευάσῃ τὴν περὶ τῆς ξενοφωνίας ταύτης ἐπικρατοῦσαν δόξαν (carriano) προκειμένου λόγου περὶ τοῦ ἔθνο-παραδότου ἐκείνου συμβόλου τῆς στρατιωτικῆς ἰσχύος, περὶ τῆς πορφύρας δι' ἣς περιεβάλλετο ἀνέκαθεν ὁ βασιλεὺς τῶν ἀρβων, ὁ ἀκαταδάμαστος καὶ ἄσπονδος ἐχθρὸς τῆς ὀθωμανικῆς κατακτη-σεως, ὁ ἀήττητος μαχητὴς, ὁ κλέφτης.

Μετὰ τοσαῦτα καὶ τοιαῦτα σημεῖα πορευθεὶς ὁ Ἀμπελογιάννης πρὸς τὸν γηραιὸν πατέρα ἀνήγγειλεν αὐτῷ ἦν εἶχεν ἀμετά-τρητον ἀπόφασιν νὰ παραιτήσῃ τὸν ποιμαντικὸν βίον καὶ νὰ ἐπιδοθῆ εἰς τὸ πολεμικὸν στάδιον. Ματαίως ἐδάκρυσε γονυπετῆς ὁ γέρον, πειρώμενος ἵνα τὸν μεταπέσῃ. Ὁ Ἀμπελογιάννης ἠσπάσατο τὴν χεῖρα τοῦ γεννήτορος καὶ ἀπῆλθε.

Ἦτο τότε ἡ ὥρα καὶ ἦν οἱ ποιμένες ἀπολείποντες τὰς πεδιά-δας ἄγουσι τὰ ποίμνια εἰς τὰς ἀκρωρεῖας, καὶ ἔλθων εἰς τὴν γέφυ-ραν τῆς Τατάρνας ὄθεν συνήθως διέρχονται, εἶδε πολλοὺς ἐκ τῶν ὀμηλικῶν καὶ ἐκθέσας αὐτοῖς τὰ γενόμενα ἐστρατολόγησε καὶ ἐπέπεσεν ἀμέσως κατὰ τῶν πολεμίων.

Ἡ φήμη αὐτοῦ ἐμεγαλύνθη ἐν βραχυτάτῳ χρόνῳ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Ἀμπελογιάννου ἀντηχοῦν ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον, διέσπειρον ἀπελ-πισίαν καὶ τρόμον παρὰ τοῖς ὀθωμανοῖς, οἵτινες βλέποντες κατα-στρεφομένην τὴν κυριαρχίαν αὐτῶν συνεκέντρωσαν μεγάλας δυ-νάμεις καὶ ἐπετέθησαν φοβούμενοι μὴ ἐκ τοῦ παραδείγματος ἐκείνου προκύψῃ παντελής ὄλεθρος. Διήρκεσεν ὁ ἀγὼν ἐπὶ πολὺ

αίματηρός, φονικώτατος. Ἀλλὰ ἐξαντληθέντων τῶν μέσων τοῦ ἀρματωλοῦ καὶ τινων ἐκ τῶν συνεπαρχιωτῶν ἀντιφερθέντων κατ' αὐτοῦ, ἐνόησεν ὁ Ἀμπελογιάννης ὅτι ὤφειλε πρὸς στιγμὴν νὰ διακόψῃ τὰς ἐχθροπραξίας καὶ νὰ ἀναβάλλῃ εἰς ἄλλην καταλληλοτέραν ὥραν τὴν ἐπανάληψιν τοῦ πολέμου.

Ἀπέστειλε λοιπὸν τὸν Μοῦρτον καὶ τὸν Βλαχογρωγάκην, ἐκ τῶν ἀνδρειοτέρων καὶ πιστοτέρων αὐτοῦ συναγωνιστῶν, τὸν μὲν εἰς Ἀκαρνανίαν, τὸν δὲ εἰς Λευκάδα, αὐτὸς δὲ μόνος ἐπορεύθη εἰς τὰ Μετέωρα τῆς Θεσσαλίας, ἔνθα εὔρεν ἄσυλον παρά τινι τῶν ἐκεῖ Ἠγούμενων. Ἐξαγορεύσας δὲ τὸ ὄνομα καὶ τὰ πολλὰ παθήματα, ἀφίερωσε πάντα τὸν πλοῦτον εἰς τὴν μονὴν καὶ λαβὼν τοῦ μοναχοῦ τὸ σχῆμα, ἡσύχασεν ἐν τῇ ἱερᾷ ἐκείνῃ ἀκροπόλει.

Νοσήσαντος μετ' οὐ πολὺ χελεπὴν νόσον, κατέβρυσεν ἐκ μιᾶς ἢ ἐκ τῆς ἡλικίας καὶ τῶν δεινῶν ἀγώνων ἤδη πολιωθεῖσα κόμη καὶ μετ' αὐτῆς ὁ μύσταξ καὶ τὸ γένειον. Τὸ σύμπτωμα τοῦτο θεωρηθὲν θανάσιμον ἔπεισε τὸν Ἠγούμενον νὰ εἰσέλθῃ παρὰ τῶ ἀγωνιῶντι καὶ λάβῃ τὴν τελευταίαν αὐτοῦ ἐξομολόγησιν.

Ἀλλ' ὦ τοῦ θαύματος! Ἐνῶ ὁ Ἀμπελογιάννης πᾶρεσκευάζετο εἰς μετάληψιν τῶν ἀχράντων μυστηρίων, αἴφνης ἀνθηρὰ, μέλαινα, ἀνέβλάστησεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἡ κόμη, ἀνεφύησαν οἱ μύστακες καὶ τὸ γένειον, ἡ χροιά μετεβλήθη καὶ ἐν ἀκαρεῖ μετεμορφώθη ὁ ἐπιθάνατος εἰς ἀκμάτιον καὶ θάλλοντα νεανίαν ὑπὸ τὰ ὄμματά τοῦ πνευματικοῦ.

Τὸ ἀπροσδόκητον θαῦμα ὑπέλαβεν ὁ Ἠγούμενος κατόρθωμα

σπαικινόν, οίωνόν ἀποτρόπαιον, ὅθεν δραμῶν λάθρα εἰς Λαμίαν κατήγγειλε τὸν πρόσφυγα καὶ παρέδωκεν αὐτὸν δέσμιον εἰς τοὺς δημίους.

Καταδικασθέντα εἰς τὸν δι' ἀγχόνης θάνατον, ἤγαγον αὐτὸν οἱ ὄθωμανοὶ εἰς τὸν τόπον τῆς ἐκτελέσεως, ἀλλ' ἀπαξ καὶ δις ἀναρτήσαντες αὐτὸν εἶδον μετὰ τρόμου ἐργνόμενον τὸ σχοινίον καὶ τὸν Ἀμπελογιάννην μετέωρον ἐπὶ τινα ὄραν διαμένοντα ὡς περ ἐρειδόμενον ἐπὶ ἀφανοῦς τινος βάρους. Ἢ δὲ ἀρχὴ πρὸς ἣν ἠγγέλθη τὸ γενόμενον ἀναστείλασα τὴν ἐκτέλεσιν ἐπεμψεν ἑκτακτον ταχυδρόμον εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐκθέτουσα τὸ συμβῆν καὶ αἰτοῦσα ὀδηγίαν.

Ἐν τοσοῦτῳ διεθρυλλήθη τὸ θαῦμα καὶ τις ἐξ Ἀκαρνανίας Κῦρ Σταμούλης, μέγας καὶ πολὺς τῷ καιρῷ ἐκείνῳ, ἀδιάλλακτος τοῦ ἀρματωλοῦ ἐχθρὸς, ἐπορεύθη εἰς Λαμίαν καὶ χλευάσας τοὺς ὄθωμανοὺς ἐπὶ τῇ μικροψυχίᾳ αὐτῶν ἠτήσατο καὶ ἔλαβε τὴν ἀδιανίκα ἰδίαις χερσὶ δικπράξῃ τὴν ἀπαγχόνισιν. Παραδοθέντός τοῦ ἥρωος εἰς τὰς χεῖρας τοῦ δημοπίστου καὶ δημοφύλου ἐκείνου ἀλιτηρίου ἐτελέσθη ἡ κατάδικη, ἐνῶ δὲ κατεβιβάζετο ὁ νεκρὸς ἀπὸ τῆς ἀγχόνης, ἔφθανεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἡ χάρις.

Ὁ ἐπιτυχὴς δῆμιος ἐξεληθὼν τῆς Λαμίας ἐπορεύθη εἰς Λευκαδά καὶ μεγαλαυχῶν ἀνήγγειλε τὸ στυγερὸν κατόρθωμα πρὸς τὸν Βλαχογεωργάκην. Συνάμα δὲ ἠπέλησεν αὐτὸν καὶ τῷ προεῖπε τὴν αὐτὴν τύχην ἂν ποτε ἐπανήρχετο εἰς τὸ ἀρχαῖον στάδιον.

Ὁ Βαλχογεωργάκης ὑπεκρίθη μὲν μεταμέλειαν ἀλλὰ μαθὼν

τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ὁ φονεὺς τοῦ προσφιλοῦς ἀρχηγοῦ τοῦ ἔμελλε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὰ ἴδια, ἐξῆλθε μετὰ τῶν συνεταίρων καὶ κατέλαβε δίοδον τινα στενὴν παρὰ τῇ πηγῇ τῆς Πλαγιάς. Ἐκεῖ ἐπιπεσὼν ἐφόνευσε τοὺς συνοδευόντας τὸν Σταμούλην ὀθωμανοὺς, συλλαβὼν δὲ ζῶντα τὸν βδελυρὸν δῆμιον ἀπήγαγεν ἐπὶ τὴν κορυφὴν τοῦ λόφου καὶ τετρατίσας αὐτὸν, ἐκρέμασε σταυροειδῶς τὰ τεμάχια ἐπὶ τεσσάρων δένδρων καὶ ἔκτοτε ἡ θέσις ἐκείνη ἐπωνομάσθη *Σταυροί*.

Ὁ Μοῦρτος διωκόμενος ἀκαταπάστως καὶ θέλων νὰ μεταβῇ εἰς Βάλτον ἐνέπεσεν εἰς ἐνεδρεύουσάν τινα ἐχθρικὴν συμμορίαν καὶ μονομαχίῃς πρὸς τὸν φιλοπόλεμον αὐτῆς ἀρχηγὸν ἐφόνευσεν μὲν τὸν ἀντίπαλον ἀλλὰ τρωθεὶς θανατηφόρως ἐξωγρήθη ὑπὸ τῶν πολεμίων καὶ παρέδωκε τὸ πνεῦμα ἐν βρασάνοις.

Ὁ πρότακπος τοῦ Θανασοῦλα Φερεντίνου ἦτο αὐτᾶδελφος τοῦ Μοῦρτου. Ἄφου δὲ παρηκολούθησεν ἀπ' ἀρχῆς τὴν ἀνύψωσιν τοῦ Ἀμπελογιάννου, εἶδε δὲ μετὰ ταῦτα τὴν παντελῆ καταστροφὴν αὐτοῦ τε καὶ τῶν συνεταίρων, ἐν ᾧ αὐτῷ θανάτου, προσεκάλεσε τὰ τέκνα, ἐξέθηκεν αὐτοῖς τὰ γενόμενα καὶ ἐφ' ὄρω φοβερᾶς κατάρως παρήγγειλεν αὐτοῖς νὰ μὴ ἐπιδοθῶσι ποτὲ εἰς τὸν κλέπτικον βίον. Διὸ καὶ ἀπὸ τοῦ χρόνου ἐκείνου οἱ ἀπόγονοι αὐτοῦ ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τὴν ἱστορίαν ταύτην καὶ τοῦ προπάτορος τὴν ἀρὰν, διαδοχικῶς ἀσχολοῦνται εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν πολλῶν αὐτῶν ποιμνίων.

Ὅτε ἡ διήγησις ἐτελείωσεν ὁ παρακολούθων τὸν φίλον Δημη-

Τὸ τραγικὸν τοῦτο γεγονός, διεσώθη ἔν τινι δημοτικῷ ἄσματι ἐσχάτως δημοσιευθέντι, ἐξ οὗ καὶ παραθέτω μόνον τοὺς τελευταίους πέντε στίχους.

Κί ὁ Κωσταντάρης τάκουσε βαρυὰ τοῦ κακοφάνη.

» Μωρὲ παιδί τῆς ξακληριᾶς καὶ τοῦ διαβόλου ἀγγόνι

» Μοῦ ντρόπιασε, τὴν λεβεντιά καὶ τ' ἄσπρα μου τὰ γένεια,

« Κάλιο νὰ κλάψω μιὰ φορὰ, παρὰ νὰ κλαίγω πάντα. »

Τὸ γαταγάνι ἐτρέβηξε καὶ σὰν ἀρνὶ τὸ σφίζει.

ΛΑΖΟΣ.

Ἀνήκεν εἰς ἀρχαίαν ἀρματωλικὴν οἰκογένειαν ἐξ Αἰκατερίνης τοῦ Ὀλύμπου. Συλληφθεὶς διὰ προδοσίας ὑπὸ τοῦ Βελῆ πασᾶ κατὰ τὸ 1818 ὑπέστη μετὰ τῆς πολυπληθοῦς αὐτοῦ οἰκογενείας καὶ τῶν ἀδελφῶν Κώστας καὶ Τόλια τὸν δι' ἀνασκολοπισμοῦ θάνατον.

ΒΡΥΚΟΛΑΚΑΣ.

Προκάτοχος τοῦ Κωσταντάρη, ἐπωνομασθεὶς οὕτως ἐκ τῆς μέλανωπῆς τοῦ προσώπου χροιαῖς. Ὀρμητὸ ἐξ ἀγίας Εὐθυμίας καὶ ἀνήκεν εἰς τὴν γενεάν τῶν Κατζώνων, ὅθεν ἐβλάστησε μετὰ ταῦτα καὶ ὁ διαβόητος Λάμπρος Κατζώνης.

Αἱ ῥομαντικαὶ περιπέτειαί τοῦ δημοτικωτάτου τούτου ἀρματοῦ περιέχονται ἐν τῷ πρώτῳ μέρει τῆς βιογραφίας τοῦ Κω-

σταντάρα. Ἄρχει μόνον νὰ εἶπη τις ὅτι διὰ τῶν κατορθωμάτων αὐτοῦ ἐπιβληθεὶς εἰς τὰς τουρκικὰς ἀρχάς, ἀνεγνωρίσθη διὰ Σουλτανικοῦ φερμανίου αὐτόνομο, δεσπότης εὐρυτάτης ἐπαρχίας συμπεριλαμβανούσης καὶ τὸ Γαλαξείδιον ἐπὶ τῇ μόνῃ ὑποχρεώσῃ νὰ πέμπῃ κατ' ἔτος δῶρον εἰς τὴν Ἵψηλὴν Πύλῃν ἓνα ἰέρακκα (σαίνι).

ΚΩΣΤΑ ΠΑΛΛΑΣ.

Περὶ τοῦ ἀρματωλοῦ τούτου ἀκμάσαντος κατὰ τὸ 1730 διασώζεται μόνον τὸ ἐπόμενον ἀνέκδοτον δημοτικὸν ᾄσμα.

Κλαῖν' τὰ βουνὰ μὲ τὴ χιονιὰ, κ' οἱ κάμποι τὸ χεῖμῶνα,

Κλαίγει κί ὁ Πάλλας κλαίγεται, παρηγοριὰ δὲν ἔχει.

Δὲν ἔχει χέρι γιὰ σπαθί, μάτι γιὰ τὸ τουφέκι

Ἀρματωλοῦ παλληκαριὰ καὶ κλέφτικο καμάρι.

» Μὴν κλαῖτε μαῦρὰ μου παιδιὰ, καυμένα παλληκάρια!

» Ἐξῆντα χρόνια ἀρματωλὸς, σαράντα χρόνια κλέφτης

» Νὰ κυνηγᾶω τὴν Τουρκιὰ νὰ πελεκᾶω πασάδες.

» Μόν' τῶχῳ ντέρτι 'ς τὴν καρδιά, τῶχῳ βαρὺ μαράζι

» Πῶς σὰν τὸ μάθουν οἱ ἄπιστοι θὰμποῦν 'ς τὸ σύνορό μου,

» Θὰ μοῦ πατήσουν τὰ χωριὰ, τὸ πατρικὸ μου κόλι.

» Γιὰ κόφτε τὸ κεφάλι μου, βάλτε το 'ς τὴν κοτρὸνα

» Νὰ καταιβοῦνε τὰ πουλιὰ νὰ τὸ μοιρολογήσουν,

» Νὰ καταιβοῦν κ' οἱ σταυραητοὶ 'ς τὰ νύχια νὰ τὸ πάρουν.

» Νὰ πᾶνε νὰ τὸ στήσουνε ταμποῦρι 'ς τὴ φουσιὰ τους.

- » Καὶ ὅταν οἱ Τοῦρκοι κκταιθοῦν ἔς τὸ σύνορο τοῦ Πάλλα
» Νὰ πᾶνε νὰ τὸ βρίζουνε ἀνάμεσα ἔς τ' ἀσκέρια,
» Γιὰ νὰ τὸ ἴδουν οἱ ἄπιστοι καὶ πίσω νὰ γυρίσουν. »

ΛΟΥΚΑΣ ΚΑΛΑΙΑΚΟΥΔΑΣ.

Ἐκ Λοιδωρικίου, πρωτοπαλλήκαρον τοῦ Ἀνδρούτζου μεθ' οὗ
καὶ συνεξεστράτευσεν ἐν Πελοποννήσῳ. Διορισθεὶς ἀρματωλὸς, ἔ-
πεσε μαχόμενος κατὰ τὴν ἐν Καβρολίμνη τῆς Αἰτωλίας μάχην.

ΧΡΟΝΗΣ.

Ἄρματωλὸς τῆς Δωρίδος ὑπηρέτησεν ὑπὸ τὸν Κωσταντάραν.
Ὁ Ἀλῆ Τζεκούρας Δερβέναγας συλλαβὼν διὰ προδοσίας τὰ τέ-
κνα του κατέσφαξεν αὐτά. Ἐρονεύθη ἔξω τοῦ Γαλαξειδίου περὶ
τὰ 1794. Εἰς ἀνάμνησιν τῆς σφαγῆς τῶν τέκνων διεσώθη τὸ
ὑπ' ἀριθμὸν XLVIII ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ Κυρίου Πασσὸς ἀναγι-
νωσκόμενον ἄσμα.

Πολλὰ τουφέκια ἀντιβογοῦν, μιλλιόνια, καρυοφύλλια,

Ἄλῆ Τζεκούρας χαίρεται καὶ βίχνει ἔς τὸ σημάδι.

Διαθβαίνει ὁ Χρόνης γιὰ νὰ ἰδῇ πιγαίνοντας ἔς τὸ σπῆτι·

» Πολλὰ τὰ ἔτ' μπουλούμπαση» — «Καλῶς τονε τὸ Χρόνη.

» Πῶς τάχεις Χρόνη τὰ παιδιὰ, τί κάνουν τὰ παιδιὰ σου; »

— « Σὲ προσκυνοῦν μπουλούμπαση καὶ σοῦ φιλοῦν τὰ χέρια,

» Δώδεκα μέραις ἔλειπα, τί κάνουνε δὲν ξέρω.
—» Ἄν θέλῃς Χρόνη μου νὰ ἰδῆς ὠμορφα κεφαλάκια,
» Τηράξει μέσα ἔς τὸν τορβά νὰ ἰδῆς ἀγγελουδάκια.
Ὁ Χρόνης ἀνατρίχιασε τὸν ἔφραε μαῦρο φίδι.
Πάει τηράζει ἔς τὸν τορβά, τηράζει καὶ τί βλέπει;
Βλέπει τὸ πρῶτο του παιδί μικρὸ παλληκαράκι.
Ὁ νοῦς του σκοτεινιάστηκε, τὰ χεῖλια του παγώνουν·
Πέφτει στραβὸς μὲ τὸ σπαθὶ ἔς τὸ τούρκικο τὰσκέρι
Βαρεῖ δεξιὰ, βαρεῖ ζερβιὰ, βαρεῖ μπροστὰ καὶ πίσω,
Σφάζει ἀρθανίτας δώδεκα καὶ δυὸ μπουλουμπασίδες.
Ἄλῃ Τζεκούρας ἔπεσε καὶ τρεῖς ἐπανωθειότου.

ΓΥΦΤΑΚΗΣ.

Γυφτάκης καὶ Καλέμης ἀδελφοί, ἀνεψιοὶ ἐκ μητρὸς τοῦ
Μήτζου Κοντογιάννη. Ἐφρονεύθησαν περὶ τὸ 1802 ἔξω τῆς Ἰ-
πάτης πολεμοῦντες κατὰ τοῦ Ἰουσοῦφ Ἀράπη.

ΑΝΔΡΟΥΤΖΟΣ.

Ἄνδρέας Βερούσης ἐκ τοῦ χωρίου Λιθωνάταις τῆς Ἀταλάντης,
πατὴρ τοῦ διαβόητου Ὀδυσσεῶς. Φοβούμενος μὴ προσβάλλω τὴν
μνήμην τοῦ μεγαλοεργοῦ καὶ μεγαλεπήθου τούτου ἀβλήτου πε-
ρικλείων τὸ Ἡράκλειον ὄνομά του ἐντὸς τῶν στενωπῶν ἐρίων

περιληπτικῆς σημειώσεως, ἀποφεύγω ἐκ προθέσεως νὰ εἶπω τι περὶ τοῦ καταπληκτικοῦ βίου του.

Συλληφθεὶς διὰ προδοσίας τῶν Βενετῶν παρεδόθη τοῖς θρώμα-
νοῖς, οἵτινες καὶ ἔπνιξαν αὐτὸν ἐν ταῖς εἰρκταῖς τῆς Κωνσταντι-
νουπόλεως, ὡς μετὰ ταῦτα διὰ χειρῶν ἀνόμων ἐπνίγη καὶ ὁ υἱὸς
αὐτοῦ Ὀδυσσεὺς ἐν τῇ εἰρκτῇ τῆς Ἀθηναϊκῆς ἀκροπόλεως.

Δημοτικὸν ἄσμα πρωτοτύπου ὠραιότητος, ἐν ᾧ παρίστανται
τὰ ὄρη τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος διαπληκτιζόμενα πρὸς τὰς πεδιά-
δας καὶ ἐκζητοῦντα δι' ἀπειλῶν τὴν ἀπόδοσιν τοῦ Ἀνδρουτζου
προσκαιρῶς παραιτήσαντος αὐτὰ, δίδει ἐν συνόψει ἀκριβῆ ἰδέαν
τῆς μεγάλης τοῦ ὀπληρχηγοῦ τούτου βερόντητος.

Κλαῖνε τὰ μαῦρα τὰ βουνὰ παρηγοσιὰ δὲν ἔχουν.

Δὲν κλαῖνε γιὰ τὸ ψῆλωμα, δὲν κλαῖνε γιὰ τὰ χιόνια.

Ἡ Γκιόνα λέει τῆς Λιάκουρας, κ' ἡ Λιάκουρα τῆς Γκιόνας:

«Βουνὶ ποῦσαι ψηλότερο, καὶ πλεῖο ψηλ' ἀγναντεύεις,

» Ἀνδρουτζο, τί νὰ γίνηκε, ἡ λεβεντιὰ ποῦ νᾶναι;

» Τί νὰ σοῦ πῶ θουνάκι μου, τί νὰ σοῦ πῶ βουνὶ μου,

» Τὴ λεβεντιὰ τὴ χαίρονται οἱ ψωριασμέν' οἱ κάμποι,

» Σ' τοὺς κάμπους ψένουν τὰ σφαχτὰ καὶ βίχουν 'ς τὸ σημάδι

» Τοὺς κάμπους τοὺς στολιζοῦνε μὲ τούρικα κεφάλια. »

Κ' ἡ Λιάκουρα σὰν τᾶκουτε πολὺ τῆς κακοφάνη.

Τηράει δεξιὰ, τηράει ζερβιὰ, τηράει κατὰ τὴ Σκάλα,

« Βρὲ κάμπε ἀρῶστιάρικε, βρὲ κάμπε μαραζάρη,

» Μὲ τὴ δική μου λεβεντιὰ νὰ στολιστῆς γυρεύεις;

»Γιὰ βγάλε τὰ στολίδια μου, δός μου τὴ λεβεντιά μου,

»Μὴ λυώσ' ὅλα τὰ χιόνια μου καὶ θάλασσα σὲ κάμω.»

Τὸ ἄσμα τοῦτο, ἐξ οὗ ἀπορρέει κρουνηδὸν ὁ πλαστικός ὁπὸς τῆς δημοτικῆς ποιήσεως, ἐποιήθη περὶ τὰ 1789, ὅτε ὁ μὲν Ἄνδρουτζος μετὰ πεντακισίων πολεμιστῶν καταβάς ἀπὸ τῶν ὀρέων ἀναπεπταμένος ἔχων τὰς σημαίας, περιέτρεχε νικηφόρος τὴν Στερεάν καὶ τὴν Πελοπόννησον, τὸ δὲ Γαλλικὸν ἔθνος ἀνέτρεπεν ἐκ θεμελίων τὸ σαθρὸν οἰκοδόμημα τοῦ μεταϊωνικοῦ ἀπολυτισμοῦ καὶ διεκήρυτε τ' ἀθάνατα καὶ ἀπαράγραπτα δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου.

ΒΛΑΧΟΘΑΝΑΣΗΣ.

Ἐκ Βουνηώρας τῆς Περνασσίδος, ψυχοπατέρας τοῦ Ἄνδρουτζου, ἀγαπᾷν αὐτὸν ὡς ἴδιον τέκνον, πρῶτος τὸν καθωδήγησεν εἰς τὸ πολεμικὸν στάδιον. Διατηρηθεὶς ἀκαίως μέχρις ἐσχάτου γήρατος καὶ οὐδέποτε ἀπαυδήσας μαχόμενος, ἔπεσεν ὁ γενναῖος πλησίον τῆς Νκυπάκτου, ὅτε ξιφῆρης ὤρμησεν εἰς μέσον τῶν πολεμίων ἕνα συμπλακῆ πρὸς τὸν διοικητὴν αὐτῆς Μουχτάρ πασᾶν. Ἐν τῇ ὀρμητικῇ ταύτῃ ἐφόδῳ μόλις ἐπρόφθασε νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ ὁ Ἰωάννης Ξυλικιώτης, ὅστις καὶ ἐφρονέθη παρὰ τῶ πολιῶ ἀρματωλῶ. Μάχη πεισματώδης συνήφθη μετὰ ταῦτα πρὸς κατὰκτησιν τῆς κεφαλῆς τοῦ Βλαχοθανάση. Ἵπερισχύσαντες δὲ οἱ Ἄλβανοὶ ἤρπασαν αὐτὴν καὶ ἀφοῦ ἐν θριάμβῳ τὴν περιέφερον ἔνθεν κἀκεῖθεν, τὴν ἐπόλησαν ἐπὶ ἀδραῖ ἀμοιβῆ πρὸς τὸν βῆην

τῶν Σαλόνων, ὅστις καὶ διέταξε νὰ στηθῆ ἐπὶ τινος κοπρῶνος.

Ὁ Ἀνδροῦτζος θρηνῶν τὸν θάνατον τοῦ Βλαχθοθανάση εἶπε :

Πέντε παιδιὰ μου σκότωσαν καὶ τὸ Βλαχθοθανάση,

Πέντε πλευρὰ μου τζάκισαν καὶ τὴ δεξιὰ μου πλάτη.

ΛΙΑΚΟΣ ΚΟΥΤΑΒΑΣ.

Ἄρματωλὸς τοῦ Ὀλύμπου περὶ οὗ καὶ τὸ ὑπ' ἀριθμὸν LXXIX ἐν τῇ Πασσοβίῳ συλλογῇ δημοτικῶν ᾄσματα ἔπου διαλάμπουσιν οἱ τρεῖς ἐπόμενοι στίχοι.

Προσκίνα, Λιάκο, τὸν πασᾶ, προσκίνα τὸ Βηζύρη.

Ὅσο εἶν' ὁ Λιάκος, ζωντανὸς πασᾶ δὲν προσκυνάει·

Πασᾶ ἔχει ὁ Λιάκος τὸ σπαθί, βηζύρη τὸ τουφέκι.

ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗΣ.

Ἰωάννης Κοντογιάννης ἐκ Χαλικιοπούλων τοῦ Βάλτου, ἀρματωλὸς Ἰπάτης. Παρσευρέθη καὶ διέπρεψε κατὰ τὴν ἐν Κερασσίδῳ μάχην. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Κούρτ πασᾶς βαρέως φέρων τὴν ἥτταν διέταξε τὸν Μοῦρτο Χοῦσον, ἵνα διὰ νέων δυνάμεων ἐπιπέσῃ κατὰ τοῦ Μπουκουβάλλα, εἰδοποιηθέντες οἱ ἀρματωλοὶ συνεξστράτευσαν πάντες, καὶ ταύτην τὴν φορὰν ἀναθέσαντες τὴν ἀρχηγίαν εἰς τὸν Κοντογιάννην ἐπορεύθησαν πρὸς συνάντησιν τῶν πολεμίων. Ὁ Κοντογιάννης ἀπ' ἀρχῆς ἀπέφυγε τὴν συμπλοκὴν

μέχρις οὗ, διὰ στρατηγημάτων ἐφελκύσας τοὺς Ἀλβανοὺς εἰς Χόνια, σύμφυτον καὶ ἀδιέξοδον χώρον ἐν Βάλτω, ἐπέπεσε κατ' αὐτῶν καὶ τοὺς κατέστρεψε. Παρίσταται ὁ ἀείμνηστος οὗτος ἐν τῷ στιχουργίῳ σκυθρωπάζων καὶ ἐξαιτούμενος συγγνώμην παρὰ τοῦ Διάκου ὑπὲρ τοῦ ἀπογόνου αὐτοῦ Μήτζου. (ἄρα προλεγόμενα).

ΚΑΤΖΑΝΤΩΝΗΣ.

Εὐχαρίστως ἐπανέρχομαι εἰς τὸ προσφιλὲς τοῦτο ὄνομα οὐ μόνον διότι ἀπ' ἀρχῆς τοῦ ποιητικοῦ μου σταδίου συνηνητήην μετ' αὐτοῦ, ὑπὸ τὴν σκιάν τοῦ ἐν Ἰωαννίνοις αἰμοχαροῦς πλατάνου, ἀλλὰ διότι στενωῶς διατελεῖ συνδεδεμένον μετὰ τῆς φίλης μου Λευκάδος.

Ἀναδιφῶν τὴν ἱστορίαν τῶν χρόνων ἐκεινῶν, καθ' οὓς, ἀφ' ἐνός μὲν Ἀλῆς, ὁ Τεπελενλῆς διενόθη νὰ καταστρέψῃ τὸ τελευταῖον τοῦ Ἑπειρωτικοῦ ἀρματωλισμοῦ καταφύγιον, ἀφ' ἑτέρου δὲ οἱ διασημότεροι τῶν ἡμετέρων πολεμιστῶν ἀπεφάσισαν ἀντὶ οἰας-δήποτε θυσίας νὰ τὸ διασώσωσι καὶ διεξερχόμενος τὰ ἔγγραφα τὰ ἐπιμαρτυροῦντα τὰς θυσίας ἃς ὑπέστη ὁ λαὸς τῆς πατρίδος μου, τοὺς κινδύνους οὓς διέτρεξε, τὰς κακουχίας, τὴν ἀκαταμάχητον κάρτερίαν, ἀγάλλομαι ἐνδομύχως βλέπων ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν τὸν μὲν Κατζαντώνην ἐπισκιάζοντα τὴν ἀκρόπολιν ταύτην τοῦ Ἑλληνισμοῦ διὰ τῆς κεραυνοβόλου σπάθης του, τὸν δὲ Ἰωάννην Καποδίστριαν δι' ἀκαταλογίστων προσπαθειῶν παρηγοροῦντα τοὺς

Ολιβομένους και ἀεννάως μεριμνῶντα ὑπὲρ τῆς ἀγωνιώσης Λευκάδος.

Μεθ' ὅσα ἐδοξοσίευσεν ὁ Κύριος Ἐπαμινώνδας Φραγγίστας υἱὸς ἐνὸς τῶν γενναιοτέρων τοῦ Κατζαντώνη συναγωνιστῶν, μεθ' ἧσα κ' ἐγὼ ἐστημείωσα ἐν τοῖς *Μνημοσύνοις*, περιττὴ ἀπέβαινε, πᾶσα περαιτέρω ἔρευνα ἂν δὲν ἠσθανόμην βαρεῖαν τοῦ συνειδότος τύψιν παρασιωπῶν τὰς σπουδαίας ὑπηρεσίας ἃς παρέσχε τότε τῇ πατρίδι ὁ φιλόπατρις ἡμῶν κληρὸς ἔχων ἐπὶ κεφαλῆς τὸν δημοτικώτατον αὐτοῦ ἱεράρχην, τὸν διὰ τοῦ ἰδίου παραδείγματος ἀδικλείπτως διεγείροντα εἰς τὰς ψυχὰς ἀπάντων τὴν ἐθνικὴν φιλοτιμίαν, τὸν ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τῆς μακρᾶς ἐκείνης πολιορκίας γενναίως προκινδυνεύσαντα, τὸν μὴ φεισθέντα οὔτε ἀγῶνων οὔτε μόχθων πρὸς ματαίωσιν τῶν ἐθνοκτόνων βουλῶν τοῦ τρομεροῦ Βεζύρου.

Ὁ Μητροπολίτης Λευκάδος Παρθένιος Κονιδάρης ἔσχε τότε τὴν τιμὴν νὰ ὑποδεχθῆ τὸν Ἄρτης Ἰγνάτιον, κητύχησε δὲ τὰς εὐλογίας αὐτοῦ νὰ ἐπιδαψιλεύσῃ καὶ ἐπὶ τῆς ἀρειμανίου κεφαλῆς τοῦ Κατζαντώνη, δραμόντος πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν διακινδυνευόντων ἀδελφῶν του. Ἀκμαία διατηρεῖται εἰσέτι ἐν τῇ μνήμῃ τῶν γερόντων ἢ ἱστορία τῶν ἡμερῶν ἐκείνων, διασώζεται δὲ ζωηροτάτη καὶ ἡ ἐθνικὴ καὶ ἀπκράμιλλος διαγωγή τοῦ Παρθενίου. Μετὰ τὴν ἀποσόβησιν τοῦ κινδύνου ὁ Κόμης Ἰωάννης Καποδίστριας, ὁ ἔκτακτος ἀπεσταλμένος τῆς Ἰονίου Κυβερνήσεως, θέλων νὰ ἐπισημοποιήσῃ τὰ διατρέξαντα ἀπκύθουε πρὸς τὸν ἱεράρχην εὐχαριστή-

ριον ἐπιστολήν, ἣν ἀσμένως δημοσιεύω, καθόσον ἐξ αὐτῆς προκύπτουσι γεγονότα τότε μὲν ἐταξίως ἐκτιμηθέντα, σήμερον δὲ εἰς οὐδὲν λογιζόμενα ἐπὶ μεγάλη βλάβῃ τῶν συμφερόντων τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἐπίσης δημοσιεύω ἐπίσημον δίπλωμα, δι' οὗ ὁ Κόμης Γεώργιος Μοτζενίγος ἐκφράζει πρὸς τὸν Λευκάδος μητροπολίτην τὴν εὐγνωμοσύνην τῆς Κυβερνήσεως, καὶ ἐπιστολήν τοῦ Παρθενίου πρὸς τὸν Ἰγνάτιον, ἐν ᾗ μετὰ χριστιανικῆς μετριοφροσύνης καὶ σεμνότητος ἀποδίδεται πᾶσα τῆς ἐπιτυχίας ἢ τιμῆς εἰς τὰς ἐνδελεχεῖς προσπάθειάς τοῦ διασῆμου ἐκείνου πρόσφυγος.

Ο ΕΚΤΑΚΤΟΣ ΑΠΕΣΤΑΛΜΕΝΟΣ

Πρὸς τὸν Πανιερώτατον Μητροπολίτην Λευκάδος.

Τῆ 25 Αὐγούστου 1807.

Ἐκπληρώσας τὴν ἐντολήν μου, μεταβαίνω εἰς Κέρκυραν. Ἄλλὰ κοινοποιῶν ὑμῖν, Πανιερώτατε, τὴν ἀγγελίαν ταύτην δὲν δύναμαι νὰ μὴ ἐκδηλώσω συγχρόνως τὴν αἰτιδιον εὐγνωμοσύνην μου πρὸς ὑμᾶς, ἐν δυσχερεστάταις περιστάσεσιν εὐάρεστηθέντα· ἵνα μοὶ παράσχητε συνδρομὴν διὰ τῆς μεγάλης ἐπιβροῆς, ἣν ἐξασκεῖτε ἐπὶ τῆς ψυχῆς τοῦ λαοῦ τούτου ἀνέκαθεν ἐκτιμήσαντος τὰς ἀρετάς, δι' ὧν περικοσμεῖσθε, καὶ δικαίως ἀνυψώσαντος ὑμᾶς εἰς τὴν ὑψηλὴν ἔδραν, ἣν κατέχετε.

Γλυκυτάτην θέλω φέροι μετ' ἐμοῦ τὴν ἀνάμνησιν τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν, πιστῶς ὑπηρετοῦντες τῇ πατρίδι, ἐτιμῆσατε τὰ πολεμικὰ ἔργα τὰ κατασκευαζόμενα ὑπὸ τὴν βολὴν τῶν ἐχθρικῶν τηλεβόλων, παριστάμενοι ἐντὸς τῶν τάξεων δι' ὧν περιεζώσθη ἡ πόλις. Οὕτε θέλω λησμονήσῃ τὰς ἡμέρας καθ' αἷς περιτρέχοντες τὰ ὄρη τῆς Νήσου ἐνεπνέετε εἰς τὰς καρδίαις τῶν ἀνδρείων αὐτῆς τέκνων τὸν ἱερόν ὑπὲρ Πατρίδος καὶ πίστεως ἔρωτα. Διὰ τῆς ἰσχύος τοῦ λόγου καὶ τοῦ ὑμετέρου παραδείγματος ὁ λαὸς οὗτος ὑπέστη ἀγογγύστως μύχθους καὶ ἀκαταπύστους ἀδροτάτας δαπάνης (*fatiche e incessanti dispendii gravosissimi*) αὐτοὶ δ' ἐκεῖνοι, οἵτινες αὐτοπροαιρέτως ἀνεδέχοντο τὸ βᾶρος τῶν πολεμικῶν ἔργων, προέταξαν ἐν ὄρα κινδύνου καὶ τὰ στήθη ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν δχυρωμάτων, καὶ ὁ βάρβαρος καὶ αὐθάδης ἐχθρὸς ὅστις μᾶς ἠπέλει ὠχρίασεν ἐνώπιόν των, (*ed all'uopo quei stessi che sostennero il peso dei travagli, si presentarono nelle esteriori trinciere a far impallidire il prepotente ed il barbaro nemico che ei minacciava*).

Τηλικαῦται ὑπηρεσίαι μεγάλως τιμῶσκι τὴν ὑμετέραν Πανιερότητα καὶ τὴν πατρίδα, ἥτις εὐτύχησε νὰ ἔχη ὑμᾶς, ἀναντιβῆ- τῶς συντέειναν πρὸς εὐόδωσιν καὶ αἰσίαν ἐκπεραίωσιν τῆς ἐντολῆς ἣν ἀνεδέχθη ὡς ἔκτακτος ἀπεσταλμένος τῆς ἐκλαμπροτάτης Γερουσίας ἐν ταύτῃ τῇ Νήσῳ.

Διὸ παρκαλῶ ὑμᾶς ἵνα ἀποδεχθῆτε τὰς ἐν τῷ ἐπιστήμῳ τούτῳ ἐγγράφῳ κατατεθείσας θερμοῦς εὐχαριστίας μου, μοὶ ἐπιτρέ-

ψητε δὲ συγχρόνως ἕνα μετὰ τῆς αὐτῆς εὐλακρινεῖς ὑποβάλλω τῇ ἐκλαμπροτάτῃ Γερουσίᾳ τὰς πατριωτικὰς ὑμῶν προσπαθείας καὶ μαρτυρήσω ὑπὲρ τῆς εὐγνωμοσύνης καὶ τῶν ἐγκωμίων ἅτινα ἐφείλονται πρὸς τὴν ὑμετέραν Πανιερότητα.

Εὐχομαι ἕνα ἡ χεὶρ τοῦ Ἑψίστου, ἡ προστατεύουσα αἰείποτε τὴν νῆσον ταύτην, εὐλογητὴ αὐτὴν καὶ πάλιν, ἀπομακρύνουσα πάντα κίνδυνον ἐκ τῶν μεθορίων προερχόμενον, προάξῃ δὲ τὴν εὐημερίαν αὐτῆς εἰς ἀμοιβὴν τῶν δυστυχημάτων ὅσα ὑπέμεινε (a cui ha diritto di aspirare dopo le sventure sofferte).

Ἡ εὐχὴ αὕτη ἦν ἐγὼ ἀπευθύνω πρὸς τὸν παντοδύναμον, ἐμπνεόμενος ὑπὸ τῆς ζωηροτέρας ἀγάπης πρὸς τὸν λαὸν τῆς Λευκάδος καὶ γνωρίζων, κακῇ τύχῃ, τὴν οἰκτρὰν κατάστασιν εἰς ἣν περιήλθεν ἡ Νῆσος, ἐξέρχεται ἐκ τῶν μυχῶν τῆς καρδίας μου.

Ἑμῖν δὲ ἀπόκειται, Πανιερώτατε, διὰ τῶν πρὸς τὸν Θεὸν δεήσεων, νὰ ἐμπνεύσητε τῷ λαῷ τούτῳ καρτερίαν, μετριοπάθειαν, σύνεσιν, παρχυμοθυῦντες καὶ ἐνθαρρύνοντες αὐτὸν διὰ τοῦ ὑμετέρου βλέμματος.

Δέξασθε τὴν διαβεβαίωσιν τῆς βαθυτάτης ὑπολήψεώς μου.

Κόμης **ΙΩΝΑΝΗΣ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ.**

ΕΥΧΑΡΙΣΤΗΡΙΟΝ ΔΙΠΛΩΜΑ.

Κόμητος Γεωργίου Μοτζίερίγου.

Ἐπειδὴ προκύπτει ἡμῖν ἐξ ἐπισήμων διαβεβαιώσεων, ἡ ἐνδελε-

χῆς συνδρομῆ τοῦ Πκνιερωτάτου Μητροπολίτου Λευκάδος Παρθενίου ὑπὲρ τῆς αἰσίας διεξαγωγῆς τῆς ἐπιχειρήσεως, ἣν ἀπὸ κοινου ἀνεδέχθησαν ὅτε Ῥωσσικὸς στρατὸς καὶ ἡ Ἰονικὴ Κυβέρνησις πρὸς σωτηρίαν καὶ ἀσφάλειαν τῆς Λευκάδος κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου, παρέχουμεν αὐτῷ τὴν παρούσαν εἰς ἔνδειξιν τῆς ὑμετέρας εὐγνωμοσύνης καὶ τῆς πλήρους εὐαρεσκείας τῆς Σεπτῆς Αὐτοκρατορικῆς ἡμῶν αὐλῆς.

Πεποιθᾶμεν ὅτι ἡ πατρὶς τοῦ ἀγαθωτάτου ποιμενάρχου ἐτιμῶσα τὰς ἀρετὰς καὶ τὰς ὑπηρεσίας δι' ὧν κατέκτησε τὴν συμπάθειαν τῶν Ῥωσσικῶν ὅπλων καὶ τῆς Ἰονίου Κυβερνήσεως, θέλει καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ἀποδίδει αὐτῷ ἀγάπην ἀμετάτρεπτον πρὸς ἀμοιβὴν τοῦ ἱεροῦ χαρακτῆρος, τῶν ἀρετῶν δι' ὧν περικοσμεῖται, καὶ τῶν ἐξόχων ὑπερειῶν ἃς προσήνεγκε. (α)

Κερκῆρα τῆ 15 Αὐγούστου 1807.

Κόμης ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΟΤΖΕΝΙΓΟΣ.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΑΡΘΕΝΙΟΥ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΙΓΝΑΤΙΟΝ.

Παιερώτατε καὶ θεοπρόβ. ἴητε Δέσποτα.

Εἶναι γνωστὸν καὶ ὁμολογούμενον ἀπὸ ὅλους σχεδὸν καὶ τοὺς

(α) Ἡ τε ἐπιστολὴ τοῦ Κόμητος Καποδιστρίου καὶ τὸ εὐχαριστήριον τοῦ Μοτζενίγου μετεφράσθησαν ἐκ τῶν εἰς χεῖρας τῆς οἰκογενείας Κονιδάρη σωζομένων Ἰταλικῶν πρωτοτύπων.

ἐγκρίτους τῆς πόλεως καὶ τοὺς κατοίκους ταύτης τῆς Νήσου, πόσος ἦτον ὁ κίνδυνος τοῦ τόπου τούτου καὶ ὁ μέγας φόβος, ὅπου δι' αὐτὸν περιεῖχε δικαίως τὰς ψυχὰς ὄλων τῶν ἐντοπίων, καὶ πόσον ἐξ ἐναντίας ἐνεψύχωσεν ὅλους ἡ παρουσία τῆς ὑμετέρας Πανιερότητος.

Οἱ ἐλλόγιμοι καὶ πατρικοὶ αὐτῆς λόγοι, τὰ γενναῖα καὶ ἥρωϊκὰ κατορθώματα τοῦ ἐκλάμπρου ὑποκειμένου της, ὅπου διὰ φυσικὴν αὐτῆς καλοκαγαθίαν καὶ ζῆλον ἐνθερμον πατριωτισμοῦ κατὰ συνέχειαν καὶ πόνοις καὶ ἰδρῶσιν εἰς ὅλους ἐδείκνυε, δὲν ἐδυνήθησαν παρὰ τὰ ἀποδιώξωσι κάθε κίνδυνον καὶ τὰ δώσωσι ψυχὴν καὶ εἰς τοὺς πλέον ἀψύχους.

Ὅθεν ὅλοι κοινῶς δι' ἐμοῦ τοῦ ἐλαχίστου αὐτῶν ποιμένος ἀπονεύουσιν εἰς τὴν ἱεράν καὶ εὐεργετικὴν αὐτῆς ψυχὴν τὰς διὰ λόγου ὀφειλομένας χάριτας, ὁμολογοῦντες ἀπανταχοῦ τὸ μέγεθος τῶν προτερημάτων τῆς.

Δέξαι λοιπὸν, πανιερώτατε Δέσποτα, εἰς ἀπόδειξιν τῆς εὐχαρίστου πρὸς αὐτὴν ἡμῶν διαθέσεως τὴν παροῦσαν ὁμολογίαν, ὅπου δι' ἐμοῦ γίνεται, δεομένου τοῦ παντοδυνάμου Θεοῦ ὑπὲρ τῆς υγείας καὶ παντὸς ἄλλου ἀγαθοῦ τῆς ὑμετέρας Πανιερότητος.

Ὁ Μητροπολίτης Λευκάδος καὶ ἀγίας Μαύρας.

ΠΑΡΘΕΝΙΟΣ.

ΑΛΕΞΗΣ ΚΑΛΟΓΕΡΟΣ.

Νέος ἔτι εἰσῆλθεν ὡς μοναχὸς ἐν τῇ μονῇ τοῦ προφήτου Ἡ-

λιού. Ἡ σπικρία αὐτοῦ καλλονή τὸν ὑπεχρέωσε ν' ἀποδυθῆ εἰς τὸ πλεμικὸν στάδιον, ὅπως διαφύγῃ τὰς αἰσχράς τῶν ἐθωμανῶν καταδιώξεις. Πρὸς ἀνόμνησιν δὲ τοῦ καλογηρικοῦ του βίου προσηγορέθη *Καλόγερος*, ἐνῶ τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ τὸ ἐπώνυμον ἦτο *Ρευμάνης*. Ἰππερέτησεν ὑπὸ τὸν Ἀνδρουτζῶν. Συλληφθεὶς δὲ διὰ προδοσίας ἐφονεύθη εἰς Σάλονα.

ΚΑΤΖΙΚΟΓΙΑΝΝΑΙΟΙ.

Τὴν δραματικωτάτην ἱστορίαν τῆς οἰκογενείας ταύτης εὐχαρίστως ἀναφέρω ἐν ταῖς σημειώσεσί μου, οὐ μόνον διότι ἀδίκως μέχρι τοῦδε παρεσιωπήθησαν αἱ σπουδαῖαι ὑπηρεσίαι, ἃς προσήνεγκε τῇ πατρίδι, ἀλλὰ καὶ διότι ἐκ τῶν πολλῶν ἐπιστολῶν, αἵτινες δικασίζονται ἐν τῷ χαρτοφυλακείῳ τῆς Δευκάδος, προκύπτει ἡ ἀκατανόητος ἐπιμονή, ἀφ' ἑνὸς μὲν τοῦ Ἄλῃ πασᾶ πρὸς ἐξόντωσιν αὐτῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ τῶν ἐγγωρίων ἀρχῶν τῆς πατρίδος μου, ὅπως τὴν διαφυλάξουσιν.

Κατὰ τὸ ἔτος 1802 καὶ 1803 οἱ ἀδελφοὶ Χρήστος καὶ Ἀπόστολος Κατζικογιάννη κατεῖχον τὸ καπετανάτον τῆς Ἀκαρνανίας. Ἀμφότεροι οὗτοι, ἐξαιρέτως δὲ ὁ Χρήστος, κηρυχθέντες κατὰ τοῦ σατράπου τῶν Ἰωαννίνων, ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐβασάνισαν αὐτὸν ἐπιπίπτοντες κατὰ τῶν ἀλβανῶν Δερβεναγάδων, οἵτινες ἀνηλεῶς τοὺς κατεδίωκον.

Νοήσας ὁ Ἄλῃς ὅτι ἀδύνακτον ἦτο γὰ τοὺς ἐξολοθρεῦσθαι διὰ

τοῦ πολέμου, ἀπεφάσισε νὰ προστρέξῃ εἰς τὴν στυγερωτέραν τῶν προδοσιῶν. Προσεκάλεσε τὸν Βεκὴρ Τσουγαδοῦρον, ἀδελφοποιτὸν τοῦ Χρήστου καὶ τοῦ Ἄποσθλου, καὶ ἐνετείλατο αὐτῷ τὴν δολοφονίαν, ἀφοῦ διεφήμεσεν ὅτι λησμονῶν τὰ παρελθόντα, ἔπεμπε τὸν διαβόητον τοῦτον ἀλθανὸν, ὅπως διαβιβάσῃ πρὸς τοὺς παλαιοὺς φίλους του τὴν διαβεβίωσιν τῆς πατρικῆς στοργῆς του.

Ὁ Βεκὴρ παραλαβὼν ἐκλεκτὴν συνοδείαν μετέβη εἰς Ἀκαρνανίαν καὶ μαθὼν ὅτι οἱ Κατζικογιάνναι διέμενον κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκεῖνας εἰς Πλαγιάν, ἔδραμεν αὐθωρεῖ, παραγγείλας πρὸς τοὺς παρακολουθοῦντας αὐτὸν νὰ πυροβολήσωσι κατ' ἐκείνων, οὓς ἤθελεν ἀσπασθῆ.

Ἀφοῦ οἱ δύο ἀδελφοὶ ἔμαθον τὴν ἄφιξιν τοῦ ἀρχαίου φίλου ἐξήλθον εἰς προὔπαντήσιν αὐτοῦ. Τὸν ὑπεδέχθησαν δὲ περιπαθῶς καὶ φιλοφρονῶς ὑπὸ τὴν σκιάν τῆς πλατάνου παρὰ τῆ πηγῇ τῆς Πλαγιαῖ· ἐκεῖ δ' Ἰσκαριώτης ἐναγκαλισθεὶς αὐτοὺς, ὑπέδειξε τὰ θύματα, καὶ οἱ ἀλθανοὶ πυροβολάσαντες ἐκ τῶν νώτων ἐφόνευσαν ἀμφοτέρους.

Μετ' οὐ πολὺ ἐβράσεν ἐπιστολὴ ἐκ Πρεβεζῆς, δι' ἧς ὁ Κασκάρης, στενὸς αὐτῶν συγγενῆς, ἔγραψε πρὸς τοὺς δολοφονηθέντας τὴν εἰς Ἀκαρνανίαν μετάβασιν τοῦ Τσουγαδοῦρου, καὶ αἰνιγματικῶς δῶς ἐσυμβούλευεν ἐν τῇ συναντήσει αὐτῶν μετὰ τοῦ ἀλθανοῦ δερβέναγα, νὰ προσέχουν ὥστε, «ὅπου εἶναι ὁ Χριστὸς νὰ μὴν ᾔηται καὶ ὁ Ἀπόστολος,» ὑποδεικνύων οὕτω πως τὴν τεκταινομένην προδοσίαν καὶ προειδοποιῶν περὶ αὐτῆς τὸν Χρῆστον καὶ τὸν

Ἀπόστολον. Ἄλλ' ὅτε ἡ ἀγγελία ἔφθασεν, ὁ φόνος εἶχεν ἐκτελεσθῆ καὶ ὁ Βεκήρ ἐπανήρχετο τροπαιοφόρος ἄγων μετ' αὐτοῦ καὶ τὰς πεινηφοροῦσας οἰκογενείας τῶν προδοθέντων φίλων του. Κατὰ τὴν ὀδοιπορίαν ταύτην ἡ σύζυγος τοῦ Ἀποστόλου, ἐπὶ ἐπιμόνω αὐτῆς αἰτήσῃ, ἔλαβε τὰς δύο κεφαλὰς ταριχευμένας ἤδη, καὶ ἐγκολπωθεῖσα αὐτὰς τὰς μετέφερε μέχρις Ἰωαννίνων.

Ὁ Ἄλῃς προσεποιήθη βαθυτάτην λύπην ἐπὶ τῇ αὐθαιρέτῳ, ὡς ἔλεγε, διαγωγῇ τοῦ Τσουγαδούρου, ἀλλὰ μὴ δυνάμενος νὰ ἐπανορθώσῃ τὸ κακὸν ἠθέλησε διὰ πολλῶν περιποιήσεων νὰ δείξῃ πρὸς τὰς οἰκογενείας τῶν φονευθέντων τὴν εὐνοίαν καὶ τὴν ἀγάπην του, καὶ διέταξεν ἵνα ἀρμόδιον κατάλυμα χορηγηθῆ αὐταῖς ἐν τοῖς ἰδίοις σεραγίοις.

Ὁ Χρῆστος ἀφῆκεν υἱοῦς τὸν Μήνιον φονευθέντα κατὰ τὸν ἱερὸν ἀγῶνα εἰς τὸν Ἀνηφορίτην πλησίον τῶν Θηβῶν, τὸν Σπύρον φονευθέντα ἐπίσης κατὰ τὰ 1821 εἰς Καγκέλια, τὸν Στάθην προαχθέντα συνταγματάρχην καὶ ἀποθανόντα κατὰ τὸ 1836 καὶ μίαν θυγατέρα τὴν Μπήλιω.

Ἐνῶ ἡ οἰκογένεια διέμενεν ἐν Ἰωαννίνοις ἤρασθη αὐτῆς ὁ Βεζῆρης καὶ ἐπειράθη νὰ τὴν εἰσαγάγῃ ἐντὸς τοῦ Χαρεμίου του, ἀλλ' ὁ ἀδελφὸς αὐτῆς Μήνιος μὴ ἀνεχόμενος τὴν ἀτιμίαν, ἰδίαις χερσὶ τὴν ἐφόνευσε.

Ὁ δὲ Ἀπόστολος ἀφῆκε τὸν Κωστούλαν φονευθέντα εἰς Βλαχίαν ὑπὸ τὴν σημαίαν τοῦ Ἰψηλάντου, τὸν Ἀποστόλῃν πεδόντα

ἐν τῇ ἀκροπόλει τῶν Ἀθηνῶν, καὶ τὸν Πρέβαν ἀποθανόντα εἰς Πάτρας ἐπὶ Κυβερνήτου.

Ὁ Συνταγματάρχης Εὐστάθιος Κατζικογιάννης ἀριθμεῖται μεταξὺ τῶν γενναίων ἐκείνων, οὔτινες ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ὀδυσσεύς ἐκλείσθησαν εἰς τὸ χάρι τῆς Γραβιάς, καὶ διὰ τῆς περιφανεστεράς ἀνδραγαθίας ἀντεστάθμισαν τὴν ἥτταν τῶν Θερμοπυλῶν.

ΓΡΙΒΑΣ ΧΡΗΣΤΟΣ.

Κατὰ τινὰ νεωτέραν ἀνακάλυψιν περὶ ἧς ἐν ἐκτάσει προημεύεται ὁ Κύριος Σάθης ἐν τῷ κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ἐκδομένῳ πονήματι αὐτοῦ, «*Ἀνδραγαθήματα Μπούας*,» ἡ ἀρειμανῆς τῶν Γριβῶν οἰκογένεια ἀριθμεῖται μεταξὺ τῶν πολλῶν παραφουδῶν, αἵτινες ἀνεβλάστησαν ἐκ τοῦ περιφανοῦς τῶν Μπουαίων γένους ὅθεν ἀνεφύησαν καὶ οἱ Σπάται, καὶ οἱ Σχοῦροι καὶ ἄλλοι κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους ἠγεμόνες τῆς Ἀλβανίας, τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Ἀκαρνανίας.

Ὁ Θεόδωρος Μπούας Γρίβας κατὰ τὴν πρώτην ἐν Πελοποννήσῳ ὀθωμανικὴν εἰσβολὴν ἐπολέμησεν ὡς ὄπλαρχηγὸς μετὰ τοῦ συγγενοῦ αὐτοῦ Κορκονδείλου Κλαδᾶ κατὰ Βενετῶν καὶ Τούρκων. Ὑστερον ἡ οἰκογένεια ἐγκατέστη ἐν Ἀλβανίᾳ καὶ μέλη τινα ἐξ αὐτῆς μετόκησαν ἐκεῖθεν εἰς τὴν Ἐπτάνησον καὶ τὴν Ἀκαρνανίαν.

Σίμος Γρίβας Μπούας ἀρματολὸς τῆς Ἀκαρνανίας περὶ τὰ τέ-

λη τοῦ ΙΖ'. αἰῶνος κατέφυγεν εἰς Λευκάδα καὶ τὸν μοναχικὸν ἀσπασάμενος βίον ἐτελεύτησεν ἐκεῖ κατὰ τὸ 1622 καὶ ἐτάφη ἐν τῇ μονῇ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου.

Ὁ συγγενὴς αὐτοῦ Θεόδωρος ἀνέκτησε διὰ τοῦ ζήφους τὸ ἀρματοῦλικιον τοῦ Σίμου καὶ ἀπέθανε κατὰ τὸ 1653 δολοφονηθεὶς κατὰ τὴν θέσιν ἣτις σήμερον εἰσέτι καλεῖται «*τοῦ Μποῦα ταυλάκι.*»

Δράξας τὴν εὐκαιρίαν ταύτην ὁ ἐκ Βάλτου Τζεκούρα, εἰσήλασεν εἰς Ἀκαρνανίαν καὶ ἤρπασε περὶ τὸ 1680 τὸ κληρονομικὸν τῶν Γριβαίων ἀξίωμα. Ὀλίγον ὕστερον ὁ Ἀπόστολος Γρίβας, ὅστις διέμενεν εἰς Τόσχεσι τοῦ Σουλίου, ἐπέπεσε μετὰ 100 ὀπαδῶν κατὰ τοῦ Τζεκούρα καὶ ἀνακτήσας τὸ ἀρματοῦλικιον κατώκησεν ἐν Περαιᾷ τῆς Ἀκαρνανίας παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Λάμιας. Τοῦτον διεδέχθη ὁ υἱὸς του Χρήστος, τὸν δὲ Χρήστον ὁ δμῶνυμος τῷ πάππῳ Ἀπόστολος καὶ τὸν Ἀπόστολον ὁ ἐν τῇ ὀπτασίᾳ τοῦ Διάκου ἐμφανιζόμενος Χρήστος ὅστις καὶ συ-ἤψε γάμον μετὰ νᾶνιδος ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Κατζικογιανναίων.

Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1769 ἀνέλαβεν οὗτος τὴν ἀρχηγίαν πάντων τῶν ἐν τῇ δυτικῇ Ἑλλάδι ἀρματοῦλων καὶ ἐξεστράτευσε κατὰ τοῦ Βραχωρίου, ἀλλ' ἀποτυχὼν ὑπεχώρησεν εἰς ἄγιον Ἡλίου τοῦ Ἀγγελοκάστρου ἔνθα καὶ ὑπέμεινε τοὺς ἐπελθόντας πολυαριθμούς ἐχθρούς πρὸς αὐτὸν καὶ συνεπλάκη. Ἐν τῷ διαβοήτῳ τούτῳ ἀγῶνι ἔπεσεν ὁ γενναῖος καὶ τὸ ἀπαίσιον ἐκείνο πεδῖον τῆς μάχης, βραπτισθὲν διὰ τοῦ αἵματός του, προστηγορεύθη ἔκτοτε «*τὰ κόκκαλα τοῦ Γρίβα.*»

Ἄλλ' ὅ,τι πλήττει τὴν φαντασίαν ἐμοῦ γινώσκοντος ἀκριβῶς πάσας τὰς αἰματηρὰς θυσίας ἃς οἱ Γρίβαι προσήνεγκον τῇ πατρίδι ἀπὸ διακοσίων καὶ ἐπέκεινα ἐτῶν, εἶναι ἡ περίεργος σύμπτωσις καθ' ἣν ἐκ μακρῶν διαλειμμάτων παρίσταται ὁ προφήτης Ἡλίας, ὡς περ ἐπιθεώμενος τοὺς διαπρεπεστέρους ἄθλους τῆς φιλοπολέμου τχύτης οἰκογενείας.

Ἐν ἀγίῳ Ἡλίᾳ τοῦ Ἀγγελοκάστρου ἔπασσε μαχόμενος ὁ Χρῆστος Γρίβας.

Ἐν ἀγίῳ Ἡλίᾳ τῆς Ἀκρονικής ἤρατο περιφανεστάτην νίκην ὁ περιώνυμος αὐτοῦ ἀπόγονος στρατάρχης Θεοδῶρος, ὅτε ἀνυκρούσας τὰ κύματα τῆς πρώτης Ἀλβανικῆς εἰσβολῆς, κατώρθωσε νὰ σώσῃ τὰ ἀπανθρώπως ἐκ Καλάμου ἐξελκασθέντα γυναικόπαιδα.

Ἐν ἀγίῳ Ἡλίᾳ τῆς Ἀργολίδος ὁ υἱὸς τοῦ Στρατάρχου Δημήτριος ἀντετάχθη πρὸς τὸν βασιλικὸν στρατὸν καὶ ἔσωσε προκινδυνεύων τὴν στρατιωτικὴν τιμὴν τῆς Ναυπλιακῆς ἐπαναστάσεως, ἀναδειχθεὶς ἄξιος ἀπόγονος τοῦ περιλαλήτου Χρήστου καὶ υἱὸς ἐφάμιλλος τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Θεοδῶρου.

Ἐπειδὴ δὲ τὰ περὶ τῆς οἰκογενείας τχύτης ἀπαιτοῦσι λίαν διεξοδικὴν ἀφήγησιν ὑπερβαίνουσιν τὰ στενὰ ἕρια βραχείας σημαίσεως, ἀνυγκάζομαι καὶ ἄκων νὰ περιτείλω τὸν λόγον εἰ μόνον τὰ πρὸς τὸν ἐν τῷ κειμένῳ μνημονευόμενον Χρῆστον ἀναφερόμενα.

ΣΑΜΟΥΗΛ.

Ὁ γνωστὸς πολέμαρχος, ὁ θεόπνευστος προφήτης, ὁ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς ἁγίας Παρασκευῆς πυρίκαυστος γενόμενος, ὁ διὰ τῆς θυσίας αὐτοῦ ἀπαθανάτισας τὸ Κοῦγι, ἔρχεται τελευταῖος ἐν τῇ ὀπτασίᾳ τοῦ Διάκου συνοδευόμενος ὑπὸ τῶν πέντε συνεταίρων αὐτοῦ, καὶ τῆς χορείας τῶν νηπίων, ἅτινα καθηγίασαν διὰ τοῦ ἀθώου αἵματός των τὸν βράχον τοῦ Ζαλόγγου, ὅτε αἱ μητέρες αὐτῶν πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ἐπικειμένης κατασχύνης πρῶτον μὲν ἐξεσφενδόνισαν αὐτὰ κατὰ τοῦ κορυμοῦ, ὕστερον δὲ τὰ παρηκολούθησαν πίπτουσαι μίᾳ μετὰ τὴν ἄλλην εἰς τὰ βᾶθη τοῦ ἀχανοῦς βεράθρου. (ὄρα *Μνημόσυρα*).

Λαθύρια, βρακανίδαις. σ. 147.

Λαθύρια ὄσπριον ἐκ τῶν εὐτελεστέρων. *Βρακανίδα*, ἀγριο-λάχανον περιφρονούμενον ὡς καὶ ἡ *βρεύβα*.

Κρεμοῦν τὸν Πατριάρχη. σ. 148.

Παρηκολούθησα πιστῶς τὰς ἀκριβεστέρως πληροφορίας περιγράφων τὸ μαρτύριον τοῦ ἀξιμνήστου ἐθνομάρτυρος Γρηγορίου.

ΑΘΑΝΑΣΗΣ ΔΙΑΚΟΣ.

ΛΣΜΑ ΠΕΜΠΤΟΝ

ΟΜΕΡ ΒΡΙΟΝΗΣ.

«Ὅπου ἀραπῆ — Συχναπαντῆ.»

Ὁ ὕπνος, ποῦναι τῆς ψυχῆς κρυφὸ περιβολάκι
Μὲ χίλια μύρια βότανα γιὰ νὰ γιαιτρεύῃ πόνους,
Εἶχε γλυκάνη τὴν καρδιὰ τοῦ Ὁμέρπασα Βριόνη
Καὶ τοῦχε σβύση τὴ χολή, τὴν ἄγρια τὴν ἀψάδα
Ἵ τ' ἀνδρειωμένα σωθικά. Κάμμιά φορὰ ἔς τὸ νοῦ του
Τὸ διάνεμα γοργὰ γοργὰ τοῦ ἀλόγου του ἐπερνοῦσε,
Τάκουε ποῦ χλημήτιζε . . . ἔς τὸ φουσομανητό του
Τάντιβοοῦσανε ταῦτιά, τοῦ ξάναφταν τὰ μάτια,
Κ' ὕστερα πάλ' ἐπλάκωνε μὲ τὴ χαρὰ τῆς νίκης
Κάθε πικρὸ συλλογισμό, κί' ἄφινε νὰ φωτίζουν
Τὸ μέτωπό του τὸ τραγὸν παράδοξαις ἐλπίδαις,

Ἄντραγαθήματα παλιὰ, χρυσοπλασμένα γνέφη,
Μ' ἓνα χαμόγελο πικρὸ γιὰ τὸν Κιοσὲ Μεχμέτη.

Τὰ περασμένα χρόνια του, τῶνα σιμ' ἀπὸ τάλλο,
Μισσοσβυσμένα, σκοτεινὰ, χωρὶς νὰ τὰ φωτίζη
Τῆς νειότης τὸ ξημέρωμα, τὴ μνήμη του χτυποῦνε
Μὲ τὸ νεκρὸ τους τὸν ἀφρό. — Θυμήθηκε τὴν ὥρα
Ποῦ θρονιασμένος βασιλειᾶς ἔς τοῦ ἀλόγου του τὴ βράχη,
Μ' ἓνα μὲ δυὸ πηδῆματα, βορειᾶς, ἀνεμοζάλη,
Πετάχτηκε ἔς τὴν Ἀραπιά. — Τὰ σωθικά του τότε
Δὲν τὰ φαρμάκευαν κρυφοὶ καὶ φλογισμένοι πόθοι,
Οὔτε τοῦ κόσμου ψεύτικαις ἀναλαμπαῖς καὶ δόξαις.
Τάρεσε νᾶχη μοναχὰ πρωτοπαλλήκαρά του
Μὲς ἔς τὴν πλατεία τὴν ἐρημιὰ, τὰ δυὸ του φτερνιστήρια,
Τὸ δαμασκί του τὸ σπαθί, κ' ἐκεῖ νὰ παρατρέχη
Μὲ τοῦ Σιμὸν τὸ φύσημα ποιὸς νὰ πρωτοπεράση.
Ἵστερα τὸν ἐμάγεψε τ' Ἀλήπασα τὰστέρι
Ἵς τὸ νοῦ του ἐσπιθοβόλησαν τιμαῖς καὶ μεγαλειᾶ,
Κ' ἐπῆρε τὸν ἀνήρορο ... Ἀναίβαινε τρεχάτος...
Ἐμπρὸς τοῦ ὀ βράχος τοῦ Σουλιῦ, θεόχτιστος, δὲν σχύφτει

Νὰ τὸν ἀφήσῃ νὰ διαβῇ. Γλιστρᾶ . . . γυρίζει πίσω,
Μὲ λίγο χιόνι 'ς τὰ μαλλιά, μὲ καταχνιά 'ς τὴν ὄψη.
Περνοῦν ἡ μέραις σὰ νερό . . . Ἀνέλπιστο λιοβόρι
Γὴ φλόγα τοῦ Τεπελενλῆ τὴ σβεῖ, τὴ συνεπέρνει.
Πόλεμος πάντα πόλεμος . . . Ὅσ' τάρματα μέρα νύχτα . . .
Τότε γιὰ τὸν Ἀλήπασα. Τώρα . . . γιὰ ποῖονε τώρα; . . .
Ἡ μοῖρα τὸν ἐγλύχαινε μὲ τὰγκαλιάσματά της
Καὶ φιλενάδα του πιστὴ ἐχτὲς 'ς τὴ Χαλκομμάτα
Τῶσπρωσε δάφναις νὰ διαβῇ . . . Ἄν ἔσφιγγε τὰ φρύδια
Ὅσ' τὸ θέλημά του ἢ Ἀρβανιτιά μὲ τρόμο ἐπροσκυνοῦσε.
Κρατεῖ 'ς τὰ χέρια του σφιχτὰ δεμμένο τὸ λειοντάρι.
Ποῦ τοῦχε φράξῃ τὰ Θερμιά . . . Γιατί, γιατί θὰ νᾶναι
Πάντοτε ἴσχιος κι' ὄχι φῶς; . . . Μ' αὐτοὺς ποῦ πολεμοῦσε
Γνωρίζει ὅτι τὸν ἔδεναν, παληαῖς ἀδερφοσύναις.
Πῶς μιὰ φορὰ κ' ἕναν καιρὸ, μιὰ μόν' ἦταν ἡ ρίζα
Καὶ χίλια τ' ἀντιρίμματα . . . Ὅσ' τὰ στήθια του ἀναβράζουν
Σὰ 'ς τὸ κυβέρτι ἢ μέλισσαις πρὶν ὁ γονὸς κινήσῃ,
Ἀμέτρητα φαντάσματα, καὶ πότε ὁ λογισμὸς του,
Ἀνήμερο ἀγριοπούλαρο, πετιέται, λειβαδεύει
Καὶ βόσκει μὲς 'ς τὰ δνείρατα, πότε τοῦ παραστένει
Τὴν ἄβυσσο, ποῦ ἐρούφηξε τὸ βράχο ποῦχε χτίσῃ

Μὲ στοιχειωμένα ῥιζιμιὰ ἔς τὰ Γιάννινα ὁ Βηζύρης,
Καὶ τότε' ἐνύχτονε ἢ χαρὰ μὲ μιᾶς ἔς τὸ μέτωπό του
Ἐπίκραιναν τὰ χεῖλη του, κι' ἀνατριχύλαις κρύαις
Τοῦ ῥάγιζαν τὰ κόκκαλα καὶ τῶκόθαν τὸ αἷμα.

Τεντόνει τὸ παράθυρο. Βλέπει πᾶσπρογαλιάζει
Τὸ χάραγμα ἔς τὸν οὐρανὸ, καὶ τᾶστρα λίγο λίγο
· Νὰ κρύβωνται, νὰ φεύγουνε, καθὼς κατακαθίζουν
Βαθειὰ ἔς τὰ φυλλοκάρδια του καὶ σβυόνται τῆς ψυχῆς του
Τὰ κούφια τᾶστραπόβροντα ... Ξανοίγει τὸ ρουπάκι...
· Χτυπᾷ τὰ χέρια τρεῖς φοραῖς: «'Οσμάν!.. 'Οσμάν!.. τὸ Διάχο!»

— Λεβέντη, ἡ περηφάνεια σου, τὸ φτερωτό σου μάτι
Σὲ λέν παιδί τῆς Ῥούμελης . . . Σ' εἶς' ὁ Θανάσης Διάκος ;

— Ὅλος... Μὲ ξέρει ἡ Ἀρβανιτιὰ, κ' ἡ πέτραις μὲ γνωρίζουν.

— Καὶ πῶς ἐπίστης ζωντανός ;

— Δέκα χιλιάδαις κ' ἕνας.

Ὁ Χάρος μ' ἀπαρνήθηκε καὶ τὸ στερνό μου βόλι,
Ὅπου τὸ φύλαγα γιὰ μὲ, σὰς τῶδωκα κ' ἐκεῖνο.

— Ἄν ἔπερτα 'ς τὰ χέρια σου τ' ἦθες μὲ κάμει, Διάκε ;

— Θὰ σοῦ φοροῦσα τάρματα νὰ ματωθοῦμε πάλι.

— Μὴν ἀγριεύεσαι μ' ἐμέ· Πρὶν σ' εὔρω 'ς τὴ Δαμάσκα,
Σ' ἀπάντησα 'ς τὰ Γιάννινα. Ὅσον ἴσκιον τοῦ Βηζύρη
Δὲν ἔλημέριασες καὶ σύ ;

— Ὁμέρπασα Βριόνη,

Πνίγει τὸ δέντρο κι' ὁ κισσὸς μὲ τάγκαλιάσματά του.

— Κι' όταν τὸ δέντρο ξεραθῆ καὶ γύρη τάντιστύλι
Θανάση Διάκε, κι' ὁ κισσὸς, τὸ ξέρεις, γονατίζει.

— Ὅχι, μὰ τὴν ἀνάσταση τοῦ γένους μου, δὲν πέφτει.
Τῆ γῆ ποῦ τὸν ἀνάθρεψε μὲ τὰ βλαστάρια ζώνει,
Κι' ὅπου ἀπαντήση ριζιμιὸ κι' ὅπου εὖρη χαραμάδα
Γενειάζει ἐκεῖ βαθειὰ, βαθειὰ, κ' ὑφαίνει τὸν πλοκό του
Ἐδιάβατη γεροβολιὰ, πυκνὴ κι' αἰώνια φράχτη,
Γιὰ κείνους ποῦ συνείθισαν . . . νὰ παρασυνορίζουν.

— Θανάση, θὰ λησμόνησες! . . . Ἐχτὲς 'ς τὴν Ἀλαμάνα
Ἐγὼ δὲν ἀνοιξα πορεία!

— Ὁμέρπασα, φυλάξου
Ἐ τὸ γύρισμά σου μὴν εὐρῆς ὀρθὰ τὰ κόκκαλά μου
Καὶ σ' ἐμποδίσουν νὰ διαβῆς.

— Νὰ μὴ γυρίζω πίσω
Τῶμαθα πάντ' ἀπὸ παιδὶ, καὶ τὰ μαθηταροῦδια
Τ' Ἀλήπασα δὲν σκιάζονται, Θανάση, βρυκολάκους.
Σὺ τὴ γνωρίζεις, πολεμῶ, γιατί τροφή, χαρὰ μου,

Εἶν' ὁ καπνὸς τοῦ τουφεκιοῦ. Μὲ σᾶς δὲν ἔχω πάθος.
Μὰρέσει μέσα 'ς τὴ φωτιά νὰ βλέπω τὸ σπαθὶ μου
Νὰ φέγγη, νὰ σπιθοβολῇ, νὰ μὴ θολόνη ἐμπρὸς σας.
Ζηλεύω τὴν παλληκαριά, δὲν τὴ φθονῶ σὰν ἄλλους ...
Κί' ὅταν ἐγὼ 'ς τὰ Γιάννινα, ἐσέ, τὸ υἱὸ τ' Ἀνδρούτζου,
Τοῦ Καραίσκου τὸ παιδί, τὸ Θώδωρο τὸ Γρίβα,
Μὲ τᾶλογά σας ἔβλεπα νὰ λάμπετε 'ς τὸν ἥλιο,
Ν' ἀνεμοστροβιλίζετε, σᾶς ἐχαιρόμουν, Διάκε,
Κ' ἔλεγα μέσα μου κρυφά, ἕνας Θεὸς τὸ ξέρει,
Νᾶμουν ἐγὼ τὸ σύγνεφο καὶ σεῖς τᾶστροπελέκια. . .
Καλὸς καιρὸς ὁποῦτανε! . . . Τώρα καὶ σᾶς κ' ἐμένα
Μᾶς ἄρπαξε τὸ σύφλογο καὶ ξεζευγαρωμένους
Μᾶς δέρν' ἡ ἀνεμοριπή . . . Θέλεις νὰ ζήσης, Διάκε ; . . .

— Ἐνας μωρίζει τὴ ζωὴ, ὅ,τ' εἶπε θὰ νὰ γένη.
Πῶς μὲ ρωτᾶς, Ὁμέρπασα ; . . . Τὸ χέρι τὸ δεξί μου
Τῶχασα χτὲς μὲς 'ς τὴ φωτιά. Μὲ τᾶλλο ὠρφανεμένο
Δὲ θὰ χορταίνω σκοτωμό.

— Μὲ φτάνει τὸ ζερβί σου.

Ἄν εἶχες δυὸ δὲ σ' ἤθελα . . . Ζύγωσε κι' ἀκουσέ με . . .
Ὅταν μέσα 'ς τὰ Γιάννινα, Θανάση, ὁ Οἰκονόμος
Μὲ χιόνια, μὲ τρισκότειδο, 'ς τὸ σπῆτι τοῦ Κροκίδα
Κλεφτὰ σὰς ἐσυμάζονε, κι' ἄγρυπνοι κάθε βράδυ
Ἐδιαλογιζέστε μαζὺ πῶς νὰ τὴν καταπιῆτε
Τοῦ Ἀλήπασα τὴ δύναμη, τὰ μάτια τοῦ Ταχῆρη
Πιστὰ σὰς παραμόνευαν κ' ἐφέγγαν 'ς τὸ πλευρό σας
Ἀκοίμητα σὰν τὰ κεριά, ποῦ ἀνάφτετε τὴν ὥρα
Ὅποῦ σὰς ὠρχιζε ὁ παπᾶς 'ς τὸ τέτραβάγγελό σας.
Μιὰ μέρα μ' ἔκραξε ὁ Ἀλῆς. . . Τὰ φρούδια του μαχαίρια,
Τὸ στόμα τάφος ἀνοιχτός. . . Μοῦ λέγει . . . « Ὅμὲρ Βριόνη
» Ἀπόψε τὰ κεφάλια τους. . . » Καὶ βγάνει ἓνα δεφτέρι
Ὅποῦ εἶχε μὲς 'ς τὸν κόρφο του. Μοῦ τῶδωκε καὶ φεύγει.
Τὰνοίγω κ' ἀνατρίχιασα . . . Δὲν ἔλειπε κἀνένας . . .
Ἀστράφανε τὰ μάτια μου, ἡ γλῶσσά μου φαρμάκι . . .
Ἐγὼ φονεῖας; . . . Καὶ μ' ἀπιστιά; . . . Ἐγὼ, Θανάσης Βάγιας! . . .
Διαβάζω ἀκόμα . . . τί νὰ ἰδῶ; . . . Μὲ τὸν Ἀλέξη Νοῦτζο,
Ὅποῦ τὸν εἶχε σὰν παιδί, βλέπω τὸ Γεώργη Κίτζο . . .
Ἐτρεῖξα 'ς τὴ Βασιλική. . . Πέφτει 'ς τὰ γόνατά του
Καὶ τὸ λειοντάρι ἠμέρεψε . . . Πές μου, Θανάση Διάκε,
Ξέρεις γιατί σὰς ἔσωσα; . . .

— Δέ θέλω νά τὸ μάθω.

— Θυμήθηκα τὸν πάππο μου, ποῦ 'ς τὰ γεράματά του
Μῶδινε πάντα μιὰν εὐχή, ποτὲ νὰ μὴν ξεχάσω . . .

“Ὅτ' εἶμαι . . . βασιλόπουλο . .

— Μᾶς τοῦπε καὶ ὁ Κύρ Μάνθος.

— Κι' ὅτι ἡ γενειά μου μιὰ φορά τῆς Μουζακιᾶς τὸ θρόνο...

— Χριστιανὴ κι' ὀρθόδοξη κληρονομιά τὸν εἶχε . . .

— Θανάση, δὲ σ' ἐρώτησα. Μὴ μ' ἀντικόβης, πᾶψε . . .

Ἐχάθηκε ὁ Ἀλήπασας καὶ μὲ τὸ χαλασμό του

Ὁ σπόρος, ποῦ ἐκοιμότουνε κρυφὰ μὲς 'ς τὴν καρδιά μου,

Ἀνάδωκε κ' ἐγέννησε τὰ γκαθερὸ λουλουδι,

Ποῦ μέρα νύχτα μὲ κεντᾶ... Εἶδες τὸ γυιὸ τ' Ἀνδρούτζου;

— Θὰ τὸν εὐρήσ 'ς τὸ δρόμο σου.

— Θανάση, θὰ γνωρίζης

“Οτ’ εἴμεθα σάν ἀδερφοί. Τὸ μυστικὸ ποῦ σοῦπα
Μᾶς δένει τῶρ’ ἀπὸ καιρό... Σπαθί, φωτιά, τουφέκι,
’Σ τοὺς ξένους ὅπου ἐπάτησαν τὰ χῶματά μας, Διάχε.
’Εμὲ μὲ φτάνει ἡ Ἀρβανιτιά, καὶ τᾶλλα, ἀπ’ ἄκρη ’ς ἄκρη
Νὰ τὰ κρατήσετε ὅλα σεῖς, χῶμα, κλαρί καὶ πέτρα.

— Κι’ ἀφοῦ σ’ ἐκάμανε πασᾶ, μὲ μιᾶς τὰ ὀνειράτά σου,
Βριόνη, τὰ λησμόνησες καὶ δοῦλος τοῦ Μεχμέτη
Σκοτόνεις τοὺς συντρόφους σου ...

— Διάχε, νερὸ κι ἀλάτι...

’Ἐσ’ εἶσαι ἀκόμα ζωντανός, καὶ τὸν Κιοσὲ Βεζήρη
Τὸν ἔχομε ’ς τὰ νύχια μας, μ’ ἓνα σου λόγο, σβυέται...
Δὲν ξέρω παρακάλεσαι, δὲ διακονεύω σχώρια...
Στοχάσου... ἢ ὦραις φεύγουνε... καὶ πὲς μου, ναὶ ἢ ὄχι;

— ’Εφές τὰ παλληκάρια σου, Ὁμέρπασα Βριόνη,
Τὸ δαχτυλίδι μάρπαξαν καὶ τὸ φορεῖς ’ς τὸ χέρι...
Πρὶν ἀπαντήσω... τὸ φίλεις;

— Καὶ τί σημάδια φέρνει;

— Ἐκεῖνα ποῦχαν μιὰ φορὰ, Βριόνη, οἱ γέροντές σου.
Ἐνα δικέφαλο ἀητό μὲ τὰ φτερ' ἀπλωμένα
Κ' ἐπανωθέ του τὸ Σταυρό . . .

— Θανάση . . . ναι ἢ ὄχι ;

— Ὅχι . . . δὲ δίνω σ' ἀπιστον οὔτε μιὰ φοῦχτα χῶμα
Ἄπο τῆ γῆ μου τῆ γλυκειά, οὔτ' ἀπὸ τὰ νερά μου
Δὲ δίνω μιὰ σταλαματιά.

— Τὸ κρίμα στὸ λαιμό σου . . .

Ἄσμαν ! . . . πῶς ἦρθες ; . . . τί θὰ πῆς ;

— Ὁμέρπασα, ὁ Βεζήρης.

Ἄκούστηκ' ἔξω ἀναβρασμός, φωναῖς ξάγριωμέναις
Κὶ ἀλόγωνε ποδοβολή . . Δειλιάζει, ἀνατριχιάζει
Ὁ λύκος τῆς Ἀρβανιτιάς . . . τρέμ' ἢ φωνή του . . . ἀχνίζει.

— Θανάση, τὸ κεφάλι μου . . .

— Μὴ σκιάζεσαι. Μαζί μου
Τὸ μυστικό σου θὰ ταφῆ . . . τῶχω βαθεῖα κρυμμένο.

— Καὶ σὺ τί θέλεις ἀπὸ μέ; . . . 'Σ τὸν κόσμο κάτι ὀρίζω.

— Δός μου, τὸ δαχτυλίδι μου.

— 'Σ τὰ χερίά σου, Θανάση,
'Αλυσωμένα, θὰ φανῆ καὶ θὰ μὲ μαρτυρήσῃ.

— 'Εδῶ . . . 'ς τὸ στόμα . . . γρήγορα . . . φέρε το . . . πῆθωσέ το.

Τοῦ τῶδωκε ὁ 'Ομέρπασας. 'Σ τὴ φλογερὴ χαρὰ του
Τάρπάζει ἐκεῖνος, τὸ φιλεῖ, δὲν τὸ χορταίνει ὁ Διάκος.
'Ακόμα τ'ἀνασπάζεται καὶ κοινωνιὰ στερνὴ του
Τὸ καταπίνει λαίμαργα, λὲς κ' ἤθελε νὰ δώσῃ
'Σ τὸ εἶδωλό του τὸ γλυκὸ τὰ σπλάγχνα του κιβοῦρι.

Ἠλακόνει ὠστόσο κι ὁ Κιοσῆς. Μαύρη, ὅσλη πλημμύρα

Τὸ πάτημά του ἀκολουθεῖ, σὰν νᾶταν ἓνα κῦμα
Πῶσερνε φύκη ᾽ς τὸ γιαλό. Τάσπράδι τοῦ ματιοῦ του
Ἔσταζεν αἷμα καὶ χολή . . .

— Ὁμέρπασα Βριόνη,

Μὰ τῶνας εἶναι τοῦ Θεοῦ ὁ φοβερός προφήτης,
Ἄν ἔλειπαν τὰ σίδερα ᾽ς αὐτὸ τᾶγριοπούλι,
Θὰ πίστευα πῶς εἶσαι σὺ, κατάδικος καὶ φταίστης . . .
Τόσο σὲ βλέπω ἀνόρεχτον ! .. Ἐχτὲς ᾽ς τὴ Χαλκομμάτα
Δὲ σοῦ πονοῦσεν ἡ καρδιά νὰ βλέπης τᾶλογό σου
Κουφάρια νὰ ποδοπατῆ, ᾽ς τὸ αἷμα νὰ βαλτόνη
Καὶ τώρα σὰν κ' ἐμούδιασες !

• — Βεζήρη, οἱ ἀρβανίταις,

Ἐχθροὺς δεμένους δὲ χτυποῦν.

— Καὶ μάλιστα ὅταν λάχη

Νᾶναι παλῆοί των σύντροφοι . . . Ἐμεῖς, ἀνατολίταις,
Σύγγεφα διαβατάρικα, ὅταν περνοῦμ' ἐδῶθε,
Ὁμέρ Βριόνη, μάθε το, χαλάζι φορτωμένοι
Κὶ ἀστροπελέκια φλογερά, δὲν ἔχομε ᾽ς τὸ νοῦ μας

Παρά πῶς νὰ πλατύνωμε τὴν ἐρημιᾶ, το μνημα.
Οὔτε τὸ σπόρο μὲς ᾽ς τὴ γῆ, οὔτε κλαρὶ ᾽ς τὸ λόγγο,
Οὔτε παιδὶ μὲς ᾽ς τὴν κοιλιὰ θ' ἀφήσωμε νὰ ζήση.
᾽Ὡς τὰ θεμέλια ὁ χαλασμός. Γιὰ πεντακόσια χρόνια
᾽Σ αὐτὰ τὰ στερολίθαρα, πῶσο καὶ ἂν ἔχουν χῶμα
Τὰ πόχτησανε τρώγοντας ἀπὸ τὰ κόκκαλά μας,
Μάτι ποτὲ δὲν ἔκλεισεν οὔτ' ἓνας Μουσουλμάνος
Χωρὶς νὰ ἰδῆ ᾽ς τὸν ὕπνο του νὰ λάμψη ἓνα τουφέκι
Ἦ νὰ σφυρίξῃ ἓνα σπαθί. Ἦρθε ᾽ς τὸ χτένι ὁ κόμπος.
Θὰ ξεχωνιάσω αὐτὴν τὴ γῆ. Θὰ ἰδῶ ᾽ς τὰ σωθικά της
Ποιὸς δαίμονας ἐφώλιασε. Κι ἀλλοίμονον ᾽ς ἐκεῖνον
Ποῦ μ' ἀντικόψῃ, Ὁμέρπασα, καὶ ποῦ τὸν εὔρω ἐμπρός μου...
Τί λὲς ἐσὺ, Χαλήλμπεη ; κὶ ὅσοι πιστοί, τί λέτε ;

— Βεζήρη, ἐχάθηκε ἡ Τουρκιά. Πενήντα παληοκλέφταις
Μᾶς ἐξεμάτισαν. Ἀμάν ! Θέρισε, σώριασέ τους
᾽Σ ἓνα ῥογὸ καὶ κάψε τους. Πελέκα αὐτοὺς τοὺς λύκους
Ἔεσπέρμεφέ τους ἀπ' ἐδῶ, κ' ἡ στάχτη τους, Βεζήρη,
Ἄς ῥιπιστῆ ᾽ς τὸν ἄνεμο νὰ μὴ ματαφυτρώσουν.

— Ὅχι, δὲ χάνετ' ἡ Τουρκιά. Νὰ κλαῖτε τὸ μερμήγκι

Πῶταν ἢ μοῖρα τ' ὀργιστῆ με ψεύτικα φτερούγια
Βγαίνει 'ς τὸν κόσμον καὶ πετᾶ, ἢ 'ς τὸ νερὸ θὰ πέση,
(Δὲν εἶν' ἀλήθεια, Ὁμέρπασα ;) καὶ θαυρεθῆ πνιμμένο,
Ἦ θὰ τάρπάξῃ τὸ πουλί . . . Ποῦναι τὸ παλληκάρι
Ποῦ χτὲς μ' ἀνδρειευότουνε ;

— Ἐδῶμαι, καὶ σ' ἀκούω.

— Ποιὸς εἶσ' ἐγὼ δὲν τὸ ῥωτῶ. Γιὰ μὲ τὰ ὀνόματά σας
Θὰ νὰ σβυστοῦν ὄλα μὲ μιᾶς κ' εἶναι καιρὸς χαμένος
Ἐμεῖς νὰ τὰ μαθαίνωμε. Θέλεις νὰ προσκυνήσης
Καὶ νὰ δεχτῆς τὴν πίστη μου ;

— Κιοσέπασα δὲ θέλω.

— Θὰ νὰ σὲ ψήσω ζωντανόν.

— Ἐμεῖς οἱ παληοκλέφταις

Ἐχομε σάρκα κάκοψη.

— Χαλήλμπεη ! .. δικός σου.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ.

» Μὲ χίλια μύρια βότανα. » σ. 219

Βότανα, χόρτα κατέχοντα ιαματικὰς ιδιότητας, ὅθεν καὶ τὸ δημῶδες.

Τὰ βότανα τῆς γῆς γιατρούουσι τὰ πάθη.

» Τὴν ἄγρια τὴν ἀψάδα. » σ. 219

Ἐψάδα, κυρίως ἐπὶ δρυμένων ὑγρῶν, μεταφορικῶς δὲ σημαίνει θερμὸν. Ἐψῆς θυμοειδής. Συνηθέστατον ἐπὶ ἵππων.

» Τὸ διάνημα γοργὰ γοργά. » σ. 219

Διάνημα, σικιὰ φεύγουσα ταχέως, ἀστραπηδόν.

» Ἀναλαμπαῖς καὶ δόξαις. » σ. 220

Αναλαμπή ἢ ἐκ μεγάλης πυρκαϊᾶς προκύπτουσα λάμψις, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ θερμότης τῆς φλογός.

» Ἀνέλπιστο λιοβόρι. » σ. 221

Λιοβόρι βορειανατολικὸς ἄνεμος πνιγρὸς καὶ καυστικὸς.

» Καὶ χίλια τ' ἀντιρίμματα. σ. 221

Ἀντιρίμματα οἱ περὶ τὴν ρίζαν δένδρου τινος φυόμενοι θλαστοί.

Σὰ στὸ κυβέρτι ἢ μέλισσαις πρὶν ὁ γονὸς κινήσῃ. σ. 221

Κυβέρτι τὸ κύβεθρον, ἢ κυψέλη.

Γονὸς ἡ νέα γενεὰ τῶν μελισσῶν ἢ κατὰ τὸ ἔαρ ἀπολείπουσα τὸν γενέθλιον οἶκον καὶ μεταναστεύουσα ἀλλαχόσε.

Ὅστις παρετήρησεν ἐκ τοῦ πλησίον τὰ πολύτιμα ταῦτα ἔντομα δὲν παρέλειψε βεβαίως νὰ σημειώσῃ τὸν ἀπερίγραφτον βόμβον, ὅστις ἐπικρατεῖ ἐντὸς τῆς κυψέλης ὀλίγην ὥραν πρὶν ἢ ἐξέλθῃ ὁ γονός. Ἦθελεν εἶπη τις, ὅτι αἱ μητέρες καὶ οἱ πατέρες θρηνοῦσι συνάμα καὶ χαίρουσιν ἐπὶ τῇ ἐξόδῳ τῶν τέκνων.

Ὁ γονὸς ἐξερχόμενος πρῶτην φορὰν εἰς τὸ φῶς τῆς ἡμέρας πλανᾶται πρὸς ὀλίγον ἔνθεν κἀκεῖθεν καὶ προσκολλᾶται μετὰ ταῦτα ἐπὶ τινος ἀποτόμου πέτρας, ἢ κάθηται ἐπὶ κλαδίσκου τινὸς δένδρου. Ἄν δὲ ἀμελήσῃ τις νὰ τὸν παραλάβῃ καὶ τοποθετήσῃ ἐντὸς κυψέλης, ἀπέρχεται προπορευομένης τῆς *Ἀνάσσης*. Τὴν ἀποχώρησιν ταύτην ὡς καὶ τὴν πρῶτην ἐξοδὸν τοῦ γοιοῦ ἐκ τῆς κυψέλης ἤκουσα νὰ χαρακτηρίζωσιν οἱ ἡμέτεροι χωρικοί.

διὰ τῶν λέξεων, »*Ἐκίτησε δ' λαός.* » Καί μὰ τὴν ἀλήθειαν δὲν ἐδυνήθη νὰ μὴ ἐνθυμηθῶ τὴν διαβόητον Ὀμηρικὴν παρομοίωσιν ἐνθα τὸ «ἔθνεα πολλὰ μελισσᾶων» ἀντιστοιχεῖ πληρέστατα πρὸς τὸ *λαός*.

» Καὶ τῶκοβαν τὸ αἷμα. » σ. 222

Φράσις ἐμφαίνουσα τὴν νευρικὴν κατάπτωσιν ἣτις προέρχεται ἔνεκα φόβου αἰφνιδίου. Πιστεύεται δὲ ὑπὸ τοῦ λαοῦ ὅτι ἐπὶ τούτων περιστάσεων τὸ αἷμα ἀποσυντίθεται. Τὸ αὐτὸ ῥήμα ἐν χρήσει ἐπὶ γάλακτος ἀποσυντεθειμένου. «*Ἔχοψε τὸ γάλα.* »

Βλέπει πάσπρογαλιάζει. σ. 222

Ἄσπρογαλιάζει καὶ ἀσπρογάλιασμα, τὸ ὑπόλευκον χρῶμα τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς θαλάσσης κατὰ τὸ λυκαυγὲς τῆς ἡμέρας.

» Τὸ φτερωτό σου μάτι. » σ. 223

Ὄφθαλμὸς περικυκλούμενος ὑπὸ μακρῶν καὶ πυκνῶν βλεφαρίδων ἢ ἐπισκιαζόμενος ὑπὸ δασέων ὀφρύων, ἐθεωρεῖτο ὡς τεκμήριον ἀνδρείας ψυχῆς καὶ συνδυαζόμενον μετ' ἄλλων τινῶν προσόντων, καθωδήγει εἰς εὐστοχὸν ἐκλογὴν τῶν *παλληκαρίων*.

Κὶ ὅπου ἀπαντήσῃ ριζιμιὸ κὶ ὅπου εὖρη χαραμάδα,
Γενειάζει ἐκεῖ βαθειὰ βαθειὰ κ' ὑφαίνει τὸν πλοκὸ τοῦ
Ἀδιάβατη γεροβολιὰ, πυκνὴ κ' αἰώνια φράχτη
Γιὰ κείνους ποῦ συνείθισαν γὰ παρασυνορίζουν. σ.224

*Ῥιζιμιὸ, πέτρα ἐρριζωμένη, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ » πέτρα
πλεούμενη. »*

Χαραμάδα τὰ σχίσματα ἐν γένει.

*Γενειάζει ἐπὶ φυτῶν, ὅταν βάλλωσι τὰς πρώτας οἴονει τρι-
χοειδεῖς ρίζας. Ἐπὶ κισσοῦ, ὅταν προσκολλάται διὰ τῶν ἐλαστι-
κωτάτων νεύρων, ἅτινα ἀναφύονται ἐκ τῶν ἀπείρων αὐτοῦ γο-
νάτων.*

*Πλοκὸς σύμπλεγμα ἐκ κλάδων πρὸς ἀνακοπήν τῶν ὑδάτων.
Ἡ ἐργασία αὕτη δηλοῦται διὰ τοῦ ὑφαίνω.*

*Γεροβολιὰ Κλεισμα, φραγμὸς κυκλοειδῆς διὰ κάλαμων κατα-
σκευαζόμενος δι' οὗ πολιορκοῦνται οἱ ἰχθύες ἔνθα ἐνδιαιτῶνται.
Μεταφορικῶς πᾶν περίκλεισμα ἀσφαλὲς, ἀνυπέρβλητον.*

Μᾶς ἄρπαξε τὸ σύφλογον. σ. 225

*Σύφλογο ἡ δίνη ἢ προερχομένη ἐκ τῆς συναντήσεως φλογῶν
πρῶτην κεχωρισμένων. Συνήθη; κατάρα. » Νὰ σὲ πάρῃ τὸ σύ-
φλογο. » Μ' ἐπῆρε τὸ σύφλογο »!*

Μᾶς δέρν' ἢ ἀνεμοριπή. σ. 225

Ἄνεμοριπή ὁρμὴ ἀνέμου παρασύροντος πᾶν τὸ προσυχόν, καὶ τοῦτο πρὸς δῆλωσιν καταστροφῆς. » *Μᾶς ἐπῆρε ἢ ἀνεμοριπή.*»

Ὅταν μέσα 'ς τὰ Γιάννινα, Θανάση, ὁ Οἰκονόμος
Μὲ χιόνια μὲ τρισκότειδο 'ς τὸ σπῆτι τοῦ Κροκίδα
Κλεφτὰ σᾶς ἐσυμάζονε. σ. 226

Ἀποφασισθεῖσιν ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου τῆς καταστροφῆς τοῦ Ἀλῆ πασᾶ οἱ ἔφοροι τῆς φιλικῆς ἐταιρίας ἀπέστειλαν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Ἰωάννινα τὸν Χριστόδουλον Οἰκονόμου ἵνα κατηχήσῃ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Μάνθον, τὸν ἐξ ἀποβρήτων τοῦ Βεζύρου, μεγάλην χαίροντα ἐν Ἡπειρῷ ἐπιβρόην καὶ ὑπόληψιν, τὸν Ἀλέξην Νοῦτζον, τὸν Ἴσκον, τὸν Στράτον, τοὺς Φαρμάκιδες καὶ ἄλλους τοιοῦτους. Ὁ δὲ Ἀσημάκης Κροκίδας πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον παρέσχε τὴν ἐν τῇ πρωτευούσῃ τοῦ Τεπελενλῆ οἰκίαν του ἥτις, καθὰ διαβεβαίωσιν καὶ ὁ Φιλήμων, ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ὠμοίαζε πρὸς ἄλλον μυστηριώδη καὶ τρομέρον στρατῶνα, ὅπου κατὰ πᾶσαν νύκτα συνήρχοντο καὶ συνεσκέπτοντο μετὰ τοῦ ἀπεσταλμένου τῶν φιλικῶν Χριστοδούλου Οἰκονόμου, γαμβροῦ τοῦ Κροκίδα, Ἰωαννῖται, Ζαγορίσιοι, Ἀκχρᾶνες, Σουλιῶται.

Μὲ τὸν Ἀλέξην Νοῦτσο

‘Οπου τὸν εἶχε σὰν παιδί, βλέπω τὸ Γεώργη Κίτζο.

Ἐτρεξα ἔς τὴ Βασιλική. 226

‘Ο Ἀλέξης Νοῦτσος ἐνέμετο σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ἐπὶ πολὺν χρόνον τὴν εὐνοίαν τοῦ Ἀλῆ ὅστις καὶ ἀπεκάλει αὐτὸν παιδί του.

ΒΑΣΙΛΙΚΗ.

Κίτσος Κορταξῆς ἐκ τῶν προϋχόντων τῆς κωμοπόλεως Πλεσοβίτζας, ὑπῆρξεν ὁ πατὴρ τῆς ἐν τοῖς Ἀληπασικοῖς χρονικοῦ τοσοῦτον σπουδαίαν κατεχούσης θέσιν διαβοήτου ἐπὶ καλλονῇ καὶ συνέσει Βασιλικῆς. Ὡς ἐκ τῶν γενεθλίων καὶ τῆς δεδοκιμασμένης αὐτοῦ ἀνδρείας ἀπελάμβανεν οὗτος γενικῆς ὑπολήψεως παρὰ τοῖς συμπολίταις αὐτοῦ δι’ ὃ καὶ ὑποπτος γενόμενος σκληρῶς κατεδιώχθη ὑπὸ τοῦ αἰμοχαροῦς Βεζύρου.

Ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις Μαρίνα τις, ἐκ τῆς αὐτῆς κωμοπόλεως ὀρρωμένη, ἀντὶ μικρᾶς εὐεργεσίας ἔλαβε παρὰ τοῦ Ἀλῆ τὴν ἐντολὴν νὰ κλέψῃ καὶ τῷ παραδώσῃ τὴν ἐπταετῆ κόρην τοῦ Κίτζου, καὶ τὸ μιὰρὸν γύναιον προσοικειωθὲν τῇ συζύγῳ τοῦ Κορταξῆ μυρία ἤρξατο νὰ τεκταίνεται πρὸς πραγματοποιήσιν τοῦ βδελυροῦ σχεδίου.

Ἀποθανόντος δέ τινος τῶν ἐν Φιλιάταις βέηδων ὁ Κίτζος μετέβη μετὰ τῆς συνούσου Ἀναστασίας, ὅπως συλλυπηθῇ τὴν χήραν τοῦ ἀπελθόντος φίλου, καὶ κατὰ τὴν ἀπουσίαν αὐτοῦ ἡ Μαρίνα

παραλαβοῦσα δι' ἀπάτης εἰς τὴν ἑαυτῆς οἰκίαν, τὴν Βασιλικὴν, ἔσπευσε νὰ εἰδηποιήσῃ τὸν Σατράπην, ὅστις ἀποστείλας ἀμέσως εἰς ὄρισθὲν τι μέρος ἵππους ταχυδρομικοὺς καὶ ἔνοπλον συνοδίαν, ἀπήγαγε τὸ κοράσιον.

Ἐπανελθὼν ὁ Κίτιζος καὶ πληροφορηθεὶς παρὰ τῶν κατοίκων, ἐν ὄπλοις διατελούντων καὶ ὑπισχνουμένων ἐκδίκησιν, τὰ περὶ ἀπαγωγῆς τῆς προσφιλοῦς αὐτῷ θυγατρὸς, περιῆλθεν εἰς τοιαύτην ἀδημονίαν ὥστε σχεδὸν παρεφρόνησε. Καὶ τὴν μὲν περιουσίαν κατηνάλωσεν ἀφειδῶς διανείμας αὐτὴν πρὸς πάντας ὅσοι ἐκμεταλλευόμενοι τὴν πατρικὴν στοργὴν ἐπηγγέλλοντο αὐτῷ τὴν ἀνάκτησιν τοῦ τέκνου, αὐτὸς δὲ κατὰ βληθεὶς ὑπὸ τῆς λύπης ὤρυξε τάφον ἐν τῷ ὑπογείῳ τῆς οἰκίας, ἀπέβλασε τὸν ὀπλισμὸν, ἐζώσθη σχοινίον καὶ ἐν νηστεύσει καὶ στερήσεσι διανυκτερεύων ἐπεκαλεῖτο τὴν Θεομήτορα ὑπὲρ τῆς ἐπανόδου τῆς Βασιλικῆς.

Ἐκ τῶν τελαιπωριῶν τούτων καὶ τοῦ ψυχικοῦ ἄλγους προεβληθεὶς ὑπὸ στηθικοῦ νοσήματος, ἀπέβίωσε μετ' ὀλίγον χωρὶς νὰ δυνήθῃ νὰ ἀσπασθῇ τὴν θυγατέρα. Καὶ τοὶ προσκληθεὶς πολλακις ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ, οὐδέποτε ἔστεροξεν νὰ συναντηθῇ μετὰ ἀσπόνδου ἐχθροῦ, τοῦ παρσιτίου τῆς καταστροφῆς του. Ἄλλὰ περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου ἐνώσας εἰς τὰς προτροπὰς τῶν συγγενῶν καὶ ἤτηθεὶς ὑπὸ τοῦ πρὸς τὴν θυγατέρα φίλτρου, μετέβη εἰς Ἰωάννινα, καὶ παρεστάθη ἐνώπιον τοῦ αἰμοχαροῦ Σατράπου. Ὁ Βεζήρης ἀφ' οὗ φιλοφρόνως τὸν ὑπεδέχθη, διανοούμενος βεβαίως τίνι τρόπῳ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ παραμονῇ τοῦ θανάτου ἐδύνατο νὰ κατα-

στήση σκληροτέραν τὴν ἀγωνίαν, ἠρώτησεν αὐτὸν ποίαν τινα χάριν ἤθελε νὰ τῷ ἀπονείμῃ πρὸς παραμυθίαν τῶν παθημάτων του. Ὁ δὲ Κίτζος δελεασθεὶς ὑπὸ τῆς ψευδοῦς ταύτης εὐνοίας, συντετριμμένος τὴν καρδίαν ἔπεσε κατὰ γῆς γονυπετῆς καὶ ἀνεβόησε δακρύων » τὰ μάτια μου ! Τὸ φῶς μου ! Τὸ παιδί μου ! » Τότε ἐμβλέψας ὁ Ἄλῆς μειδιῶν πρὸς τὸν γέροντα τῷ ἠρνήθη ἀποτόμως καὶ μόνον τῷ ἐπέτρεψε νὰ ἴδῃ μακρόθεν, ἂν ἤθελε, τὸ περιπόθητον τέκνον.

Εἶναι ἀνατίρρητον ὅτι ὁ Ἄλῆς, ὁ ἀνήμερος ἐκεῖνος λύκος, ἠγάπησε τὴν Βασιλικὴν μὲν παραδοθεῖσαν εἰς χεῖράς του, εἴτε διότι προησθάνετο ποῖον εὐωδέστατον ἄνθος· ἔμελλε νὰ ἐκφανισθῇ ἐκ τοῦ κάλυκος ἐκεῖνου, εἴτε διότι ἀπ' ἀρχῆς τὸν κατεγοήτευσεν ἡ ἔμφυτος ἀφέλεια τῆς ἐπταετοῦς παρθένου. Διὸ καὶ ἐπειράτο πικρῶς σθένει νὰ ὑπερικήσῃ διὰ τῶν περιθάλψεων τὴν πρὸς αὐτὸν ἀμείλικτον ἀντιπάθειαν τοῦ κορασίου.

Ἡμέραν τινα ἡ Βασιλικὴ ἐπισκεπτομένη τὰς κρύπτας τῶν σεβασίων εὗρεν ἐν τινὶ γωνίᾳ τὴν εἰκόνα τῆς Θεομήτορος καὶ λαβούσα αὐτὴν ἐδραμῆς καὶ προσπεσοῦσα τῷ Ἄλῃ ἐξητήσατο τὴν χάριν ἵνα ἐν τῷ ἰδίῳ θαλάμῳ καταθέσῃ τὸ παρήγορον εὔρημα. Ὁ Βεζήρης ἐπαινέσας τὸν θρησκευτικὸν αὐτῆς ζῆλον, ἔστεργε προθύμως καὶ οὕτω χάριν τῆς Βασιλικῆς ἐν αὐτῇ τῇ φωλεᾷ τοῦ θηρίου κατηρτίσθη πολύτιμον προσευκτήριον, ὅπου πολλάκις καὶ τὸ ἀνθρωπόμορφον ἐκεῖνο τέρας ἐν ταῖς μεγάλαις αὐτοῦ δυσχερεσίαις προσήρχετο ἰκετεύων.

Δεκαπενταετῇ ἤδη ἐνυμφεύθη αὐτὴν ὁ Ἀλῆς· κατὰ τὸ ὀθωμανικὸν θρησκεισμα καὶ ἔκτοτε τὴν ἡγάπησε μανιωδῶς καὶ τοι γέρων. Οὐδεμία δὲ ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι εἰς τὴν μεγάλην ἐπιβρόχην αὐτῆς ἐπὶ τὴν ψυχὴν τοῦ τυράννου πρέπει ν' ἀποδοθῇ ἡ σωτηρία πολλῶν.

Ἀλλ' ὅσον ὁ Βεζήρης ἡγάπα τὴν Βασιλικὴν τόσον ἐμίσει τὸν ἀδελφὸν αὐτῆς Γεώργιον Κίτζον, τὸν ὄντως μεγαλοπρεπῆ καὶ ὠραιότατον ὀπλαρχηγὸν τῆς Πλεσσοβίτζας, τὸν διὰ τῆς ἀνδρείας αὐτοῦ ἀπαθανάτισαντα μετὰ ταῦτα τὴν αἱματόφυρτον τοῦ Μεσολογγίου Λουνέταν. Μὴ ἀνεχόμενος ὁ ζήλοτυπος Σατράπης τὴν ὑπεροχὴν ἦν ἀπήλαυεν ἐν τῇ αὐλῇ τῶν Ἰωαννίνων ὡς γυναικάδελφος αὐτοῦ ἀπεφάσισε νὰ τὸν δολοφονήσῃ, καὶ πρῶτον ἐπεχείρησε τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ μελετωμένου κακουργήματος προπάρασκευάσας διὰ κωνίου φύλλα νικοτιανῆς· ἀλλ' ἀπέτυχεν εἰδοποιηθέντος τοῦ Κίτζου ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Κωλέτου. Ἰστέρον προσεκάλεσεν αὐτὸν εἰς μέγα τι κυνηγέσιον καὶ διέταξε δύο ἐκ τῶν πιστῶν δημίων νὰ πυροβολήσωσι κατ' αὐτοῦ. Ἐν τῇ δευτέρᾳ ταύτῃ ἀποπειρᾷ ἐπληγώθη βαρῶς ὁ Κίτζος καὶ ἤθελεν ἴσως ἀποθάνῃ νόσηλευόμενος ὑπὸ τῶν ἰατρῶν τοῦ Ἀλῆ, ἀν' ἡ Βασιλικὴ ἐπὶ τῷ ἀπαισίῳ ἀκούσματι δὲν ἀπήτει τὴν ἑασίην του καὶ ἂν δὲν κατετρώμαζεν αὐτὸν διὰ τῆς ἀπειλῆς ὅτι ἤθελεν αὐτοχειριζομένη συναποθάνῃ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ. Ἐντρομος ὁ Ἀλῆς οὐ μόνον ἐφρόντισε νὰ ἀναθέσῃ τὴν σωτηρίαν τοῦ τραυματίου εἰς τὸν ἰκανώτερον τῶν χειρουργῶν του, ἀλλὰ καὶ αὐτοπροσώπως ἐπετήρει τὴν θεραπείαν πρὸς ἐξίλασμον τῆς προσφιλοῦς συζύγου.

Ὅτω διήλθε τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ βίου του τυμβογε-
ρων ἤδη ὁ Ἄλῆς· κατὰ δὲ τὴν μαρτυρίαν τῶν ἐπιζησάντων προ-
κύπτει ὅτι ἀπέναντι τῆς φοβερᾶς μεταβολῆς τῆς τύχης, τῆς προ-
δοσίας τῶν τέκνων του, τῆς λειποταξίας τῶν διασημοτέρων ὀ-
πλαρχηγῶν του, τῆς ἐπικειμένης τιμωρίας τῶν κακουργημάτων
του, ὅταν κατέκλινε τὸ πολὺν καὶ θελωδὸς μέτωπον ἐπὶ τῶν
ἀδρῶν γονάτων τῆς Βασιλικῆς, ἐκ μιᾶς ἐλησμόνει τὰ πάντα καὶ
παρεδίδετο εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ ὕπνου, ὡς ἂν ἐπίστευεν ἀδύνα-
τον τὴν καταστροφὴν ἐν τοῖς κόλποις τοιοῦτου παραδείσου.

Ἵστερον δὲ ὅτε ἀπεκλείσθη ἐν τῇ λίμνῃ τῶν Ἰωαννίνων καὶ
ἐβόλεπε προσεγγίζοντα τὸν ἀναπόφρευκτον ὄλεθρον, ἐν ᾧ τὴν ἀκα-
ταδάμαστον αὐτοῦ ψυχὴν δὲν κατέβηκεν ὁ φόβος τοῦ θανάτου,
τὴν κατεσπάραττεν ἡ ἰδέα ὅτι ἡ Βασιλικὴ ἔμελλε νὰ περιέλθῃ εἰς
χεῖρας τῶν ἐχθρῶν του. Ὅθεν ἐν τῇ ἀπογνώσει αὐτοῦ, προσκαλέ-
σας τὸν Ἀθανάσιον Βάγιον ἐνετείλατό νὰ φονεύσῃ τὴν γυναῖκα
εἰάν ποτε ὡς ἐκ τῶν περιπετειῶν τοῦ πολέμου ἤθελεν ἰδεῖ αὐτὸν
ζωγρηθέντα ἢ πεσόντᾳ ὑπὸ τὸ ξίφος τῶν πολεμίων.

Ὅτε λοιπὸν ὁ Ἄλῆς θανασίμως πληγείς ἀπήτησε τὴν ἐκτέλε-
σιν τῆς ἐντολῆς, ἐξελθὼν ὁ Βάγιος τοῦ δωματίου ἔνθα ἐν τῷ ἰδίῳ
αἵματι ἐκυλιετο ἤδη ὁ ἀγωνιῶν λῆων, ἐπυροβόλησεν ἀσκόπως καὶ
ἐπανακάμψας ἀνήγγειλε πρὸς τὸν θνήσκοντα τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ
τελευταίου πόθου του. Τότε ἐπὶ τῶν ὠχρῶν χειλέων του ἐπήν-
θισεν ἔσχατον μειδιᾶμα καὶ χαίρουσα ἐξεδήμησεν ἡ ἀγρία αὐτοῦ
ψυχὴ.

Ἡ Βασιλικὴ ἀγχομαλωτισθεῖσα ἐπέμφθη εἰς Κωνσταντινούπολιν μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ τῆς Σίμου βέη, καὶ ἐκεῖθεν ἐξωρίσθη εἰς Προύσαν. Κατὰ δὲ τὸ 1830 ἐλευθερωθεῖσα ἦλθεν εἰς Μεσολόγγιον καὶ κατόκησεν ἐν τῇ Κομποπόλει Κατοχῇ, ὁπόθεν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ, καταβληθεῖσα ὑπὸ τῆς λύπης καὶ ἀσθενήσασα βαρέως μετέστη ἐπὶ θεραπείᾳ εἰς Αἰτωλικὸν, ἔνθα καὶ κατέλυσε τὸν βίον ἐν ἔτει 1835.

Ἐπειδὴ δὲ ἐκ τῆς βιογραφίας ταύτης γίνεται δῆλον ὅτι διὰ τῆς προστασίας τῆς Βασιλικῆς πολλοὶ πολλάκις ἐσώθησαν τῶν κινδυνεύόντων χριστιανῶν οὐχὶ παραλόγως ἀποδίδεται εἰς αὐτὴν ἐν τῷ ποιήματι ἡ σωτηρία τῶν Φιλικῶν, ὧν οἱ ἀγῶνες καὶ ὁ σκοπὸς ἀνκντιβέρβητος δὲν ἐλάνθανον τὴν ὀξυδέρκειαν τοῦ Ἀλῆ.

Μᾶς τοῦπε κι' ὁ Κύρ Μάνθος. σ. 227

Ἰπῆρξε καιρὸς καθ' ὃν τοιαύτη ἦτο ἡ ὑπόληψις ἢν ἔχαιρεν ἐν Ἠπιέρῳ ὁ γνωστὸς οὗτος ἐπὶ συνέσει γραμματεὺς τοῦ Ἀλῆ πασα, ὥστε προοιμιώδης κατήνησεν ἡ ἀλήθεια τῶν λόγων του.
» Τοῦπε ὁ Κύρ Μάνθος » ἐταυτίζετο πρὸς τὸ αὐτὸς ἔφα. Ὁ Μάνθος καθ' ἣν στιγμὴν ἀπεκλείσθη ὁ Ἀλῆς συνελήφθη ὑπὸ τῶν Σουλτανικῶν καὶ ἐκαρτομήθη ἐν Μετζόβῳ.

Καὶ τ' ἄλλα ἀπ' ἄκρη 'ς ἄκρη.

Νὰ τὰ κρατήσετε ὅλα σεῖς, χῶμα κλαρί και πέτρα. σ. 228

Τὸ « ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη » και τὸ χῶμα κλαρί και πέτρα, ἦσαν ῥῆτραι δι' ὧν συνήθως ἐν τοῖς παλαιοῖς συμβολαίοις παρεχωρεῖτο ἡ ἀπόλυτος κατοχὴ κτήματός τινος.

Διάκε νερό κι' ἀλάτι. σ. 228

Νερό κι' ἀλάτι φρασαι δημῶδες, δι' ἧς ἐμφαίνεται ἡ ἐπανάληψις φιλίας διακοπέσεως ἕνεκεν σοβαροῦ τινος λόγου.

Τὸ κρίμα 'ς τὸ λαιμό σου.

Ἄλλο δημῶδες λόγιον δι' οὗ ἀνατίθεται εὐθύνη εἰς τὸν μὴ στέργοντα νὰ παραδεχθῇ σπουδαίαν τινα πρότασιν. Ταυτόσημον τῷ « Νίβομαι, κι' ἀπορίβομαι. » » Ἔξω ἀπὸ τὸ κρίμα γάμαι. » Καὶ τὰ παραπλήσια.

Φέρες το ... πύθωσέ το. σ. 230

Πύθωσε εἶναι τὸ ἐπίθετον. Ἡ μετὰ προσοχῆς καὶ ἀβρότητας τοποθέτησις πράγματός τινος.

Ἦρθε 'ς τὸ χτένι ὁ κόμπος. σ. 232

Δηλοῦ, ἔφθασεν ἡ ὥρα καθ' ἣν ἡ βία θέλει λύση τὸ ζήτημα.

Τί λές ἐσὺ, Χαλήλμπεη. σ. 232

Ὁ μοχθηρὸς οὗτος ἐκ τῶν ἐγγχωρίων ἀγάδων, ὑπῆρξεν ἡ ἀληθὴς ἴσως δὲ καὶ ἡ μόνη αἰτία τῆς καταδίκης τοῦ Διάκου. Παρουσιασθεὶς πρὸς τὸν Κιοσὲ Μεχμέτ πασᾶν προσέπεσεν εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ καὶ μετὰ δακρύων ἐζητήσατο παραδειγματικὸν θάνατον πρὸς τιμωρίαν ἀνδρὸς θεωρουμένου τότε κινδυνωδεστάτου.

Ἵ ἓνα ῥογὸ καὶ κάψε τους. σ. 232

Ῥογὸς τὸ ἐκ σανίδων διαμέρισμα ἐντὸς τῶν ἀποθηκῶν ὕπου ἀποταμιεύεται ὁ σίτος, καὶ αὐτὸς ὁ σωρὸς τοῦ σίτου.

Νὰ κλαῖτε τὸ μερμήγγι.

Πῶταν ἡ μοῖρα τ' ὀργιστῆ με ψεύτικα φτερούγια

Βγαίνει ἔς τὸν κόσμον καὶ πετᾶ. σ. 232—233

Δημῶδες παροιμία στηριζομένη ἐπὶ τῆς ἀκριβοῦς παρατηρήσεως τῆς περιέργου παραμορφώσεως ἣν πάσχει ὁ μύρμηγξ, ὅταν ἀναφύονται τὰ πτερὰ ἐπὶ τῶν νώτων αὐτοῦ καὶ μεταβάλλεται εἰς πτηνόν.

Ἐδῶμαι καὶ ὁ ἀκούω. σ. 233

Τὸ « καὶ ὁ ἀκούω » ἐν τοιαύταις περιπτώσεσιν ἔχει ἀπειλι-

τικὴν καὶ περιφρονητικὴν ἔννοιαν. Ἐν τῇ Λακωνικῇ ἐκείνῃ φράσει περιέχεται πᾶσα ἡ ἀηδία καὶ ἀγανάκτησις ἣν διήγειρεν ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ Διάκου ἡ θρασύτης τῶν ἰθωμανῶν.

Ἔχομε σάρκα κάκοψη. σ. 233

Κάκοψος περὶ ὀσπρίων σκληρῶν, ἀντίθετον τοῦ *κάλοψος*. Τραχὺς ἀντίχων εἰς τὴν ἐνέργειαν τοῦ πυρός.

ΑΘΑΝΑΣΗΣ ΔΙΑΚΟΣ.

ΑΣΜΑ ΕΚΤΟΝ

ΤΟ ΔΑΧΤΥΛΙΔΙ.

Ποτέ τοῦ ἡλίου ἡ εὐμορφιά, ποτέ τῆς γῆς ἡ νειώτη
Κ' ἡ περιφάνεια τοῦ βουνοῦ, τοῦ δέντρου ἡ πρασινάδα
Κ' ἡ λευθεριά τοῦ ξηρτεριοῦ, ποτέ τόση γλυκάδα
Τόση κρυφὴ μοσχοβολιά δὲν ἔχυσαν τριγύρω
Ἵς τὸ Διάχο ποῦ ψυχομαχᾷ. Τυφλὴ καὶ μανιωμένη
Τὸν ἐκοιλοῦσε ἡ Λιαπουριά.— Κεχρὶ παραδομένο
Ἵς τὰ δόντια τοῦ νερόμυλου, τριμμόψυχα ῥιμμένη
Μὲς ἔς τὸ λαρύγκι ἐνὸς θεριοῦ, προσάναμμα, ἀποκλάδι,
Χλωροκομμένο φρύγανο, ποῦ τῶβοσκεν ἡ φλόγα,
Ὅλογυρά του ἐκύτταζε, σὰν νᾶθελεν ἀκόμα
Νὰ καταπιῇ μὲ μιὰ ματιὰ, νὰ κρύψῃ ἔς τὴν ψυχὴ του
Τὴν ἔρμη τὴν πατρίδα του κ' ἐκεῖ ἔς τὸν ἄλλον κόσμον
Νὰ τήνε πάρῃ συντροφιὰ.— Ἐπέρασε ἀπ' τὸ νοῦ του

Φτωχή, κακογεράματα κ' ή δύστυχή του ή μάνα
Μήν έρθη ώρα για ψωμί τὸ χέρι της ν' απλώση,
Καί μήν πεθάνη νηστική. Ἐπάγωσε ή καρδιά του
Κ' ένα κελάδημα γλυκό, πλασμένο μ' ὄλα τ' άνθη,
Ποῦ τρέφ' ὁ κήπος τῆς ζωῆς, τοῦ φύτρωσε 'ς τὰ χεῖλη.

» Για ἰδὲς καιρὸ ποῦ ἐδιάλεξεν ὁ Χάρος νὰ μὲ πάρη
» Τώρα παρθίζουν τὰ κλαριά ποῦ βγαίν' ή γῆ χορτάρι. »

Λὲς κ' ήθελε πρὶν ἀναιθῆ 'ς τοῦ Πλάστη του τὸν κόρφο,
Τῆ βραγισμένη του καρδιά νὰ σχίσῃ για νὰ φύγουν
Τῆς νειότης του τάρωματα, ποῦ δὲ χωροῦν 'ς τὸ μνήμα.

Τὸν ἔπατοῦσαν τάλογα κι ἄγρια μεθυσμένα
Τόνε δαγκοῦν 'ς τὸ πρόσωπο. Τάγέρι φορτωμένο
Φοβέrais καί περίγελα καί φλογισμένα χινῶτα
Τριγύρω του ἔκουφόβραζε . . . Κάνένα χηλιδόνι
Δὲ φαίνεται 'ς τὸν οὐρανὸ νὰ τὸν παρηγορήσῃ . . .
Ὁ δρόμος ἀτελείωτος! . . Δεξιὰ, ζερβιά του τοῖχος
Ἄνταρσιασμένοι οἱ Γκέγκιδες . . . τοὺς ἀνακράζειὸ Διάκος...

» Δὲν εἶν' κἀνένας ἀπὸ σᾶς καθάριος Ἄρβανίτης
» Νὰ ἐντρέπεται τὴ γύμνια μου, τὴν καταφρόνησίν μου,
» Νὰ μοῦ φυτέψῃ ψυχικὸ 'ς τὸ μέτωπο ἓνα βόλι ; . . . »

Βουβοὶ δὲν ἐταράχτηκαν, τότε θωροῦν μὲ τρόμο.
Ἐφούσκονε ὁ κατακλυσμὸς . . Ἐπὶ τὸ διάβα του ἓνας χτύπος
Ἄκούστηκε μικρὸς . . μικρὸς, σὰν νᾶθε ξεροσκάση
Τοῦ λύκου τἀνασθήκωμα, σὰν νᾶθε ἀπλώση χέρι
Ἐπὶ τοῦ πιστολιοῦ τὸ σκάνδαλο . . Ἄνάμεσ' ἀπὸ τόσους
Μήπως ἐξύπνησε κἀνεὶς, ὅπου ἦταν παλληκάρι ; . .
Ξαφνίστηκε ὁ Χαλήλμπεης . .

— Σκυλὶ, ὅποιος κί ἂν ἦσαι

Τὸν ἔχω λάβει χάρισμα . . εἶναι δικό μου ψῶνι . .
Μάθε το . . κάτου τ' ἄρματα . . .

Καὶ σὰν τὴ νυχτερίδα
Κολλάει 'ς τοῦ Διάκου τὰ μαλλιά. Ξανάφτουνε οἱ φονιάδες.
Ἄψῳνει πάλ' ὁ θόρυβος. Τρέχουν, πηδοῦνε, σκούζουν
Κι' ἀποσταμένοι πλακωτοὶ 'ς τοῦ ρουπακιοῦ τὸν ἴσχιον
Ἄράζουνε καὶ στέκονται. Ἀκίνητος ὁ γύφτος

Τὸ φοβερὸ τὸ σύνεργο ἔς τὰ χεῖρά του ἐκρατοῦσε,
Τοῦ Χάρου παραβλάσταρο, τοῦ τάφου σηματοῦρι.
Ἐμπρός του, πίσω του βαθειά, διχαλωτοὶ δύο ψήσταις
Μπηγμένοι βρίσκονται ἔς τὴ γῆ. Ὁ πρῶτος ἔς τὸ κεφάλι,
Ὁ δεύτερος ἔς τὴν ποδαριά. Σωρὸς χλωράκλονάρια,
Καὶ θράκια ποῦ ξεσπίθιζαν . . . Τὸ δένδρο παραστάτης.

- » Πλάστη μεγαλοδύναμη! Χριστέ! παράλαβέ με.
- » Βρέξε ἔς τὴ φλόγα μου δροσιὰ καὶ κάμε αὐτὴν τὴ σάχτη
- » Ποῦ θὰ ν' ἀφίση τὸ κορμὶ τοῦ δούλου σου, Πατέρα,
- » Νὰ μὴ τὴν πάρῃ ὁ ἄνεμος καὶ νὰ μὴ μείνῃ στείρα.»

Εἶπε καὶ παραδόθηκε. Δεμένος ἔς τὸ δρομάρι
Ὁ μάρτυρας σιγὰ σιγὰ, παρακαλεῖ τὴ φλόγα
Μὲ τὸν καπνὸ τὴ σάρκα του, ποῦταν γυμνὴ νὰ κρύψῃ.

Γυρίζει ὁ γύφτος τὸ σουβλί . . . Τὸ χεῖρὶ του ἀνεμίδι . . .
Κι' ὅταν ἐμένανε νεκρὰ κάμμια φορὰ ἀπὸ δείλια
Τάφωρεςμένα δάχτυλα καὶ τάφρυγεν ἢ πύρη,
Τότε ξυλιαῖς καὶ σάλαγος, κεντήματα καὶ πέτρας.
Φωνάζει κι' ὁ Χαλήλμπεης . . .

— Παληόγερε, ἀνδρείεψου...

Μέριασε ἐκεῖνο τὸ δαυλί... γιὰ ἰδὲς, ἀνάθεμά το
Τί γλώσσαις ὁποῦ ἐπέταξε, καὶ πῶς τὸν ἔχει ζώση!...
Θὰ τὸν ρουφήξη γρήγορα... Ταράξου.. μέριασέ το...

Κι' ὅσο κι' ἂν ἔσπρωχνε ὁ φονεῖας τὸ μυστικὸ τὸ ξύλο
Τόσο ὁ καπνὸς τὸν ἔπνιγε, τόσο θεριεύει ἡ φλόγα.
Διῶχνει τὸ γύφτο ἢ ἀναλαμπή κι' ὁ κόσμος τρομασμένος
Φεύγει τὸ στόμα τοῦ στοιχειοῦ. Ἀνάφτουν τὰ δεμάτια
Ποῦσαν τριγύρω σωριαστά... Τοῦ ρουπακιοῦ τὰ φύλλα
Φωτοκαμμένα ρεύουνε... Κάνενας δὲν ξανοίγει
Ποῦναι τοῦ Διάκου τὸ κορμί 'ς αὐτὴν τὴ καταβόθρα.

Κατακαθίζουσι τὴ φωτιαῖς... τρέχουν σιμὰ μὲ φόβο..
Ἄφαντο τᾶγιο λείψανο!.. Σκαλίζουσι τὴ στάχτη
Μὴν εὔρουν ἓνα κόκκαλο, μὴ ἰδοῦν ἓνα σημάδι...
Τίποτε!.. δὲν πιστεύουσι... Σκάφτουσι, ξεδιαλέγουσι
Τὰ πεθαμμένα κάρβουνα... Τίποτε!.. χτύπα, κέντα,
Μιά σπιθ' ἀστράφτει ἀπὸ τὴ γῆ... Σηκόνουσι τὰ μάτια
Καὶ βλέπουσι ἓνα φτερωτὸ, χρυσὸ δακτυλιδάκι
Ποῦ ἀνέβαινε 'ς τὸν οὐρανόν... Πότε, Θανάση, πότε;

Θὰ νάρθη πάλε νὰ μᾶς βρῆ καὶ ποιὸς θὰ τὸ φορέση
Τὸ φυλαχτό σου τὰκριτό ; .. Πότε, Θανάση, πότε ; ...

Ῥυάζονται, φεύγουν τὰ θεριά. Κλεφτὰ, κλεφτὰ κι' ὁ γύφτος
Χωνεύει ἔς τὴν κουφάλα του. Κάνεις δὲν ἀπομένει
Παρ' ἢ ἀχτίδες τοῦ ἡλιοῦ, ποῦ ἀσπάζονται τὸ μνήμα.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ.

Προσάναμμα, αποκλάδι. σ. 251

Προσάναμμα ξηροὶ λεπτότατοι κλαδίσκοι, δι' ὧν ἀνάπτει τις φλόγα.

Ἐποκλάδια κυρίως αἱ ἐκ τῶν ἀμπέλων κλαδεύμεναι ῥάβδοι καὶ χρησιμεύουσαι εἰς τὸν αὐτὸν σκοπόν.

Χλωροκομμένο φρύγανο. σ. 251

Φρύγανον, φύλλα, κλαδίσκοι, σχίζαι, ὅταν ἀναμειγμένα περκαθίδωνται εἰς τὸ πῦρ.

Ἐπέρασε ἀπ' τὸ νοῦ του

Φτωχή, κακογεράματη, κ' ἡ δύστυχή του ἡ μάνα

Μὴν ἔρθῃ ὥρα γιὰ ψωμὶ τὸ χέρι της ν' ἀπλώσῃ. σ. 252

Ἡ μήτηρ τοῦ Διάκου πρὸ ὀλίγων μόνον ἔτων ἐτελεύτησε. Καθ' ἣν δὲ ἔλαθον διαβεβαίωσιν, ὁ ἠρωϊσμός τοῦ υἱοῦ της ἀντημείφθη διὰ ἰσοθίου δωδεκαδράχμου συντάξεως !!!

Τοῦ Χάρου παραβλάσταρο, τοῦ τάφου σηματοῦρι. σ. 254

Παραβλάσταρο ταυτόσημον τῷ ἀντιρόηματι, παραφύλας.

Σηματοῦρι, ἐν γένει πᾶν τὸ τιθέμενον καὶ μακρόθεν διακρινόμενον πρὸς διάγνωσιν ἐπικινδύνου τινος μέρος. Κυρίως δὲ τὰ βωτῖα δι' ὧν σημειοῦνται αἱ ὕψηλοι χάριν τῶν διαπλεόντων τὰς θαλάσσης.

Διχαλωτοὶ οὐδὲ ψήσταις. σ. 254

Διχίλια ξύλον αὐτοφυῶς σχιζόμενον εἰς δύο διεσῶτα μέρη. *Ψήσταις*, σιδηροῦν ἢ ξύλινον ἐργαλεῖον ὑπερεῖδον τὸν ἔθειλόν.

Δεμένος ἔς τὸ δρομάρι. σ. 254

Δρομάρι πᾶν ἐπίμηκες ξύλον ἐν εἴδει λεπτῆς δοκοῦ.

Καὶ τάφρυγεν ἢ πύρη. σ. 254

Ἡ ἐκ τοῦ πλησίον λίαν ἐπικισθητὴ θερμότης καλεῖται *πύρη*, ἢ δὲ υπερβάλλουσα τῆς φλογὸς λάμψις, ἀναλαμπή.

Φωτοκαμμένα βεύουνε. σ. 255

ῥεύω ἐπὶ φύλλων, ἀνθέων ἢ τρυφερῶν καρπῶν ὅταν ἐκ τινος ἀτμοσφαιρικῆς ἐπιβροῆς αἰφνιδίως καταπίπτωσι. Λέγεται δὲ με-

ταφορικῶς καὶ περὶ ἀνθρώπων ὑπὸ χρονίας καὶ μακρᾶς νόσου τηκομένων.

Χτύπα, κέντα. σ. 255

Παραλαμβάνονται εἰς τὸν λόγον εἰς δήλωσιν ἐπιμόνου καὶ ἐπιτεινομένης ἐνεργείας. Τοιαῦτα καὶ τὰ, » Δῶσε, δῶσε.» » *Χτύπα, βάρει*» καὶ τὰ παραπλήσια.

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΔΙΑΚΟΥ.

ΑΣΤΡΑΠΟΓΙΑΝΝΟΣ

ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ.

Ἡ ὑπόθεσις τοῦ ἐπομένου στιχοσφρήματος εὑρεται ἐν ταῖς σημειώσεσι τοῦ τετάρτου ἄσματος. Σελ. 182 ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν « Ἀστραπόγιαγρος — Λαμπέτης. »

ΑΣΤΡΑΠΟΓΙΑΝΝΟΣ

» Λαμπέτη, έδειλιασα!... Τὰ σωθικά μου
'Ασπλαγγο έθέρισε βόλι, πικρό.
Νεκρά 'ς τὸ σκάνδαλο τὰ δάχτυλά μου
Βλέπεις επάγωγσαν... Δός μου νερό... »

» Λαμπέτη, έσβύστηχα!... 'Ωραν τήν ώρα
Φεύγ' ανυπόμονη, πετᾶ ἡ ψυχή.
'Σ τὰ κρύα τὰ χείλη μου στέκεται τώρα
Σκύψε καί πιέ τηνε μ' ένα ριλι... »

» Λαμπέτη, γόρτασε τή δύναμή μου.
Μέσα 'ς τὰ στήθιά σου θέλω ναυρῶ
Στεργὸ λημέρι μου, θέλω ἡ πνοή μου
Ναύρη 'ς τὰ σπλάγγα σου τὸν οὐρανό. »

» Μόγχι κ' ἐπλάκωσαν σὰν ἄγριοι σκύλοι
Γιὰ τὸ κεφάλι μου... τί καρτερεῖς ; ...
Φορτώσου τάρματα, τὸ καρυοφύλλι,
Κόψε με γρήγορα... μὴ μ' ἀρνηθῆς. »

» Λαμπέτη, σφόγγισε, τρίψε μὲ χῶμα
Τὸ γιαταγάνι σου, κ' εἶναι θολό...
Πῶς κλαῖς ; .. τί δέρνεσαι ; . Τρίψε το ἀκόμα...
Μὴν τρέμεις... ζύγωσε . . Δός μου νὰ ἰδῶ. »

» Τὸ αἷμα τᾶπιστο μὲ τὸ δικό μου
Δὲ θέλω ἐπάνω του νάνταμωθῆ,
Φαρμάκι ἀγλύκαντο μὲς 'ς τὸ λαιμό μου
Δὲ θέλω σύντροφο κάτου 'ς τὴ γῆ. »

» Χτύπα, Λαμπέτη μου! .. Ἄπλωσε, πιάσε,
Σφιξε 'ς τὰ δάχτυλα τᾶσπρα μαλλιὰ...
Τὰ χέρια ἐσταύρωσα... Μὴ μὲ φοβάσαι...
Κόψε με. . πάρε με 'ς τὴν ἀγκυλιά. »

Ὀλόρθο ἐπέταξε τάξιο λεπίδι,
Τάγερι ἐξέσχισε πέρνει φτερό
Ἄστραψ' ἐσφύριξε γοργό σὰ φίδι,
Τὸ δέντρο ἐλύγισε 'ς τὴ γῆ νεκρό.

Βαρεῖα σπαράζει φοβερὴ 'ς τὸ χέρι τοῦ Λαμπέτη
Ἢ χάρα τ' Ἄστραπόγιαννου. Τὸ μάτι ἀνταριασμένο
Τοῦ σκοτωμένου τρεῖς φοραῖς ἀναιδοκατεβαίνει
Καὶ βασιλεύει σκοτεινό. Ἐς τὸ μέτωπό του ἡ νύχτα
Ἐαπλώθηκε ἀξημέρωτη. Δὲν ἄφηκε ἡ ψυχὴ του
Ἄλλο σημάδι ὀπίσω τῆς παρὰ 'ς τὰχνὸ τὸ στόμα,
Σὰ μὴν ἀχτίδα φεγγαριοῦ 'ς τὸ μάρμαρο τοῦ τάφου,
Ἐνα χαμόγελο βουβό, νεκρό, σαβανωμένο
Ἐς τοῦ γέροντα τάρματωλοῦ τὰ κάτασπρα τὰ γένεια.

Σπρώχνει 'ς τὴ θήκη κόκκινο τὸ γιαταγάνι ὁ κλέφτης,
Κι' ἀρπάζει τὸ δισάκκι του! Ἐς τὴ μιὰ μεριὰ φορτόνει
Τὸ κρίθινό του τὸ ψωμί, 'ς τὴν ἄλλη ματωμένο
Τὸ λείψανό του τὰκριβό. Τὸ δάχτυλό του βάφει
Ἐς τὸ αἷμα πᾶφριζε 'ς τὴ γῆ, σταυρόνει τὸ κουφάρι
Καὶ γάνεται 'ς τὴ λαγκαδιά. . . Καπνὸς ὁ πεζοδρόμος.

Τρέχουνε πίσω του ξαγριωμένοι
Πενήντα Λιάπιδες, τόν κυνηγοῦν.
Ὁ ἴσκιος ἔφευγε, πετᾶ, διαβαίνει . . .
Ἡ νύχτα ἐπλόκονε, λυσομανοῦν.

Ἐς τὴ βράχη ἐμαύρισε σὰ συγνεφάκι . . .
Ἄδειάζουν τᾶρματα . . . στέκουν νὰ ἰδοῦν.
Βροχὴ τὰ βόλια τους μὲς ἔς τὸ δισάκκι
Τὸν Ἄστραπόγιαννο ψόφια χτυποῦν.

Ὁ κλέφτης ἀνοίξε τὸ πάτημά του,
Πηδᾶ χαλάσματα καὶ λαγκαδιαῖς,
Πέρνει τὸ λείψανο ἔς τὴν ἀγκαλιά του . . .
Κάλλιο ἔς τὴν πλάτη του χίλιαις βολιαῖς.

Ἄγριοπρίναρα, παλούρια, βάτοι,
Τὴ σάρκα τῶτρωγαν, ὅθε διαβῆ.
Τὸ αἷμά του ἔβαφε τὸ μονοπάτι,
Ἐμπρὸς τρισκότειδο, καὶ πίσω ἐχθοροί.

Ἐς τὸ χιόνι ἐβάλλονε τὸ παλληκάρι,
Τῆ γλῶσσα τῶφρυγε δίψα σκληρῆ,
Νύχτα θεότυφλη χωρὶς φεγγάρι
Καὶ δὲν ἀπόσταινε, πάντα κατεῖ.

Περνοῦν μεσάνυχτα κ' ἡ Πούλια σβυέται,
Τὰ πλάγια ἀσπρίζουνε, σιμόν' ἡ Αὐγή.
Στέκει . . ἀκουρμένεται . . . δὲν ἀγροικιέται
Κάνένα πάτημα . . παντοῦ σιγῆ.

Ξυπνοῦν ἡ πέρδικαις ἔς τὸ χαραμέρι . .
Ἐς τὸ λόγγο ἐρρίχτηκε, γύρω θωρεῖ . . .
Γνωρίζει ἀνέλπιστα παλῆὸ λημέρι,
Τῆ βρῦση ἐξάνοιξε πῶτρεχ' ἐκεῖ.

Πάλ' ἀκουρμαίνεται . . . γέρνει ταυτιά του .
Πέφτει τὰπίστωμα, τῆ γῆ ῥωτᾶ . .
Χτύπο δὲν ἄκουσε . . . Μόν' ἡ καρδιά του
Μέσα ἔς τὰ στήθιά του, βαρεῖ, πετᾶ.

Τοῦ φάνηκε ὅτι ἐξέφυγε . . . Ἐμέτρησ' ἕνα ἕνα
Τάρματα τ' Ἀστραπόγιαννου, δὲν ἔχασε κανένα
Τὸ μαῦρο τὸ κλεφτόπουλο 'ς τὸ φοβερό του δρόμο.
Σιμὰ 'ς τὴ βρῦση ἐκάθισε, καταίθασε ἀπ' τὸν ὄμο
Τὸ ἔρμο τὸ δισάκκι του . . . Τὸ μάτι του ἔχει ἀντάρα . . .
Ἄπλόνει μὲς 'ς τὸ σάβανο τὸ χέρι μὲ λαχτάρια . . .
Σφίγγει τὰ κρῶα τὰ μαλλιά . . . Ὁ νοῦς του ἀνεμοζάλη . . .
Ξεσέρνει τὸ κεφάλι,

Μ' ἀνατριχύλα τὸ θωρεῖ. Ἐς τὰ γόρτα τὸ καθίζει
Πέρνει 'ς τὴ φύχτα του νερό, τὸ νίβει, τὸ χτενίζει,
Ζερβιά τοῦ βάνει τὸ σπαθί, δεξιὰ τὸ καρυοφύλλι,
Πλένει τὸ στόμα τὸ βουθὸ καὶ 'ς τὰ νεκρὰ τὰ χεῖλη
Βρίσκει ὁ Λαμπέτης ἀσβυστο σὰν νᾶταν πετρωμένο
Γοῦ γέρου τὸ χαμόγελο γλυκ' ἀποκοιμημένο.
Τότε ἐξαλάφρωσε ἡ καρδιά, τότε ἕνα δάκρυ πέφτει
Ἐς τὸ πρόσωπο τοῦ κλέφτη.

Ἐννοικὼς ὅτ' εἶχε τὴν εὐχὴ τάρματωλοῦ μαζί του
Καὶ ξεσυνέφιασε μὲ μιᾶς ἡ θολερὴ ψυχὴ του.
Τοῦ φάνηκε ὀλοζώντανος ἐκεῖ μὲ τάρματά του

Ὁ γέροντάς του νηστικός ὅτ' ἔστεκε σιμά του.
Κόβει βλαστάρια τρυφερά, τῆ φτέρῃ ξεφυλλίζει
Πέρνει ἓνα κρίθινο ψωμί 'ς τῆ μέση τὸ χωρίζει
Καὶ τῆ μιὰ σφήνα ἀπὸ ταῖς δυὸ τῆ δίνει 'ς τὸ κεφάλι
Κι' αὐτὸς κρατεῖ τὴν ἄλλῃ.

» Εὖπν' Ἀστραπόγιαννε, γλυκοχαράζει,
Γιατί ἐκοιμήθηκες τόσο βαρειά ;
Εὖπνα ὁ Λαμπέτης σου γλυκὰ σὲ κράζει
Νὰ ἰδῆς τὰ φράξα σου, τὰ κρύα νερά. »

» Τὰ μάτια σου ἀνοιξε, ψυχοπατέρα,
Νὰ ἰδῆς ποῦ σ' ἔφερα σὲ μιὰ βραδειά.
Μὲς 'ς τὸ λημέρι σου μ' ἤρρηκ' ἡ μέρα,
Τῶχω, Ἀστραπόγιαννε, κρυφὴ χαρά. »

» Θυμᾶται, ἀνήλικο μ' εἶχε πετάξει
'Σ τὸ δρόμο ἢ μοῖρά μου, μικρὸ, μικρὸ,
Τῆ μάνα οἱ ἀπιστοι μοῦχανε σφάξι
'Σ τὸ λόγγο ἐκρύφτηκα γυμνὸ, ὀρφανό. »

» Ἐδῶ ἐπρωτῶρθαμε . . . Μ' ἀκοῦς πατέρα ; . . .
Ἐδῶ μ' ἀνάστησες νεκρὸ, φτωχό.
Ἐδῶ μὲ πότισες δροσιὰ κι' ἀγέρα
Μ' ἔκαμες ἔλατο, πατέρα ἐδῶ. »

« Πρῶτος σὺ μῶδειξες τοῦ ἐχθροῦ τὴν ὄψη
Καὶ σὺ μ' ἐβάφτισες μὲς 'ς τὴ φωτιά.
Ποιὸς νὰ σοῦ τῶλεγε πῶς θὰ σὲ κόψη
Τὸ χέρι πῶμαθες νὰ πολεμᾷ ; »

» Ξύπν' Ἀστραπόγιαννε, καὶ κύτταξέ με
Φάγε μ' ἐμένανε λίγο ψωμί.
Φόρεθε τάρματα, χαιρέτησέ με
Ξύπνα, ζωντάνεψε κ' ἦρθ' ἡ αὐγή. »

» Ἐσὺ ἐπρωτόδινες ψηλὰ 'ς τὸ βράχο
Τὸ καλημέρισμα 'ς τὸν ἀητό,
Σὺ πρῶτος ἔδειχνες 'ς ἐμέ, 'ς τὸ Ζάχο
Τὸ γλυκοχάραμμα 'ς τὸν οὐρανό. »

» Τότ' ἐξεφύτρωνες σάν κυπαρίσσι
Ἐ τὰ καταράχια μας τρομαχτικό,
Τὸν ἰσκιό σου ἔστελνες νὰ φοβέριση
Κάτου τὰ Σάλωνα . . . καὶ τώρα ἐδῶ. »

» Ὁ Ζάχος ἔπεσε . . . κῆταν γραμμένο
Ἐγὼ, Ἀστραπόγιαννε, πάλ' ὄρφανὸ
Τὸ ξυλοκρέββατο γιὰ σέ νὰ γένω
Γιὰ σέ, πατέρα μου, γῆ νὰ ζητῶ. »

Κ' ἐκεῖ ποῦ ὁ δύστυχος μοιρολογοῦσε
Με μιᾶς αὐτιάζεται . . . κ' ἓνα σκυλι
Μακρὰ τοῦ φάνηκε σάν κι' ἀλυχτοῦσε,
Κούφις σάν κι' ἄκουσε ποδοβολή. . .

Τὰ δέντρα ἐσείστηκαν, τὰ χαμοκλάδια,
Σκιασμένα ἐπρόβαιναν συχνὰ συχνὰ
Πλατώνια, ἀγριόπουλα, λαγοὶ, ζαρκάδια . . .
Μὴν ἐπαγάν:ζεν ἡ Λιαπουριά; . . .

Σκύφτει, ἀκουρμαίνεται . . . σιμόν' ἢ ἀντάρα . . .
Τοῦδραν τὸ πάτημα ἔς τὸ χιόνι οἱ ἐχθροί.
Ἄρπάζει τάρματα, κρύβει τὴν κára
Πετὰ, ἀναλήφτηκε σὰν ἀστραπή.

Τρέχει ἐδῶθ', ἐκεῖθε γέρνει
Ἡ ἔρμη φτέρνα ἔς τὸ βουνό,
Μαῦρο κύμα ἀνεμοδέρνει
Καὶ δὲ βρίσκει ἓνα γιαιλό.

Τὸν ἐπῆρε γι' ἀγωγιάτη
Χάρος ἀγρυπνος, σκληρός . . .
Σαλαγáει, βαρεῖ τὴν πλάτη
Πάντα πίσω του ὁ νεκρός.

Ἐς τὸ τυφλό τὸ τρέξιμό του
Μὲς ἔς τὴ φούχτα του ἀρπαχτὰ
Γιὰ νὰ βρέξη τὸ λαιμό του
Πίγει πάχνη καὶ περνᾷ.

Τὸν ἐθέριζε ἄγρια πείνα
Καὶ δὲν ἔχει ἄλλο ψωμί . . .
Ἐς τὸ σακκί του μὲν ἢ σφῆνα
    Ἦ Ἀστραπόγιανου ξερή.

Ἐς τὰ χαμνὰ τὰ δάχτυλά του
Τὴν ἐπῆρε μιὰ φορά . .
Θολωμέν' εἶν' ἡ ματιά του
    Καὶ τὰ χεῖλη του ἀνοιχτά.

Ὅλος ἔτρεμε . . . ἔς τὸ στόμα
Τὴν ἐζύγωσε σκιαχτά . . .
Δὲν ἀμάρτησε, ὄχι, ἀκόμα . . .
    Ἄναστέναξε βαρειά.

Μὲ μιᾶς τῶφυγ' ἓνα δάκρυ,
Τὴν ἐφίλησε γλυκά,
Καὶ ἔς τὸν κόρφο σὲ μιὰν ἄκρη
    Τὴν ἐγώνιασε βαθεία.

Πόσαις μέραις και ποῦ τρέχει
Πόσαις νύχταις δὲ μετροῦ,
Μέσα ὁ νοῦς του πάντα βρέχει
    'Σ τὴν φυγὴν του συγνεφιά.

Μὲς 'ς τὸ λόγγο ἂν σταματήσει
Γιὰ νὰ πάρῃ ἀνασασμὸ,
Κάποιος λίκκος θὰ χουμήσει
    Γιὰ ν' ἀρπάξῃ τὸ νεκρό.

Καλιακούδαις και κοράκοι
Τὸ κεφάλι κυνηγοῦν,
Μὲ τὰ νύχια ἀπ' τὸ δισάκκι
    Νὰ τὸ κλέψουν πολεμοῦν.

Ἀνδρείεύεται ἡ καρδιά του
Τρέχει ἀκόμα λίγο ἐμπρός,
Μιὰ κρυφὴ βρίσκει σπηλιὰ του,
    Μέσα βίγνεται ὁ φτωχός.

Ξεφορτώνεται, δειλιάζει,
Γέρνει ἀναίσθητος 'ς τὴ γῆ,
Κλεί τὰ μάτια του, πλαγιάζει
Καὶ τὸ λείψανο κρατεῖ.

Κ' ἐκεῖ ποῦτανε θαμμένος
Μὲς 'ς τοῦ ἔπνου τὴ νυχτιὰ,
'Σ τὸ πλευρό του ὁ σκοτωμένος
'Ανταριάζεται, ξυπνᾷ.

Στέκει ἐμπρὸς του . . . Τὰ δυὸ μάτια
Κούφια χάσκουνε πλατειά.
Πέφτ' ἡ σάρκα του κομμάτια
Τὰ δυὸ χεῖλη λαγγαδιά.

Τὸ γλυκὸ χαμόγελό του
Λίγο λίγο εἶχε οβυσσῆ
Καὶ περνοῦν 'ς τὸ μέτωπό του
Μαῦρα γνάφη ἐδῶ κ' ἐκεῖ.

» Παιδί μου, ἐγέρασε τὸ λείψανό μου
Τόσα μερόνυχτα χωρίς ταφή
Ὁ Χάρος ἔφαγε τὸ πρόσωπό μου
Δός μου, Λαμπέτη μου, μιὰ φούχτα γῆ.»

« Κάτου ἔς τὰ Σάλονα, ξεψυχισμένος
Ὁ ἐχθρὸς ἐφώλιασε μακρὰ ἀπεδῶ
Ξύπνα, Λαμπέτη μου, κι' ἀποσταμένος
Θέλω ἔς τὸ μνημῆμά μου νὰ πάω κ' ἐγώ.»

» Βλέπεις μυρίστηκαν τὸ σκοτωμό μου
Ὅρνει ἀνυπόμονα, μαῦρα πουλιά,
Πρὶν μὲ ξεσχίσουνε ἔς τὸ σάβανό μου
Παιδί μου, κρύψε με ἔς τὴ γῆ βαθειά.»

» Τώρα ποῦ ἐκόρνιασαν κι' ὀλόγυρά μου
Σχοτάδι τρίδιπλο μὲ πλημμυρεῖ
Πάρ' τὸ δισάκκι σου, πάρ' τὰ ρματά μου,
Ξύπνα νὰ φύγωμε πρὶν ἔρθ' ἡ αὐγή.»

» Θέλω τὸ χάραμμα, πῶβγαινε πρῶτο
Καὶ μοῦ καμάρονε τῆ λεβεντιά,
Τάγέρι πῶτρεχε, χνώτο μὲ χνώτο,
Καὶ μοῦ ζωντάνευε τὰ σωθικά«

» Ἡ ἀριαῖς, τὰ πεῦκά μου, τὰ κρία νερά μου,
Θέλω Λαμπέτη μου, νὰ μὴ μὲ ἰδοῦν,
Νὰ μὴ γνωρίσουνε τὴν ἀσχημιὰ μου . . .
Ἔλα νὰ φύγωμε, μὴν πικραθοῦν. »

» Τώρα ποῦ μ' ἔφερες ὡς τὰ Παλάτια,
Σκάψε τὸ λάκκο μου ἔς αὐτὴν τῆ γῆ.
Ἐδῶ δὲ φτάνουνε τοῦ ἐχθροῦ τὰ μάτια
Δὲν ἀναιθαίνουνε παρὰ ἀγροί.»

» Λαμπέτη, χῶσέ με μὲ τάρματά μου
Ἐλόρθα, στήσέ τα, δεξιὰ ζερβιά.
Νᾶναι ἔς τὸ μνημὰ μου κεροδοσὰ μου,
Πρωτοπαλλήχαρα ἔς τὴν ἐρημιὰ.»

» Κι' ὅταν, Λαμπέτη μου, μὲ χωματίσης
Ἐβγα ἔς τὸ Τρίκορφο γοργά, γοργά
Νὰ πῆς πῶς σ' ἔστειλα νὰ πολεμήσης
Πρὸς χαιρετίσματα ἔς τὴν κλεφτουριά.»

» Ἐγὼτὲς ἐπιάστηκε κ' ἐκεῖ τουφέκι
Ἐσὶ τὸν ὕπνο μου ἄκουσα τὸ βογγητὸ
Ἐγὼ ἀποσβύστηκα κι' ἀστροπελέκι
Λαμπέτη, μῶμεινες ἐσὺ στερνό.»

« Μὴ μοῦ πικραίνεσαι, κ' εἶναι γραμμένο
Μ' ἐμένα γρήγορα νὰνταμωθῆς,
Τρέχα πολέμησε καὶ σὲ προσμένω
Ἐσὶ τὸ μνημῆμά μου ἄλυωτος ὅσο νάρθῆς.»

Ξυπνᾶ, ἀλαφιάζεται ὁ νοῦς του ἀνάφτει

Βουβὸς ἐπέρασε μιὰ λαγγαδιά.

Βρίσκει ἐν' ἀπόγωνο, τὸ χῶμα σκάφτει

Τὰ χεῖλη ἐπέτρωσαν, πάντα βουβά.

Τὸ νύχι αἰμάτῳ μες ἔς τὸ στουρνάρι

Ἔχωσε τᾶρματα καὶ τὸ ψωμί

Ἐς τὸ λείψανο ἔστρωσε χλωρὸ γρυπάρι,

Τὸ μνῆμα ἐσφράγισε, σκύφτει, φιλεῖ.

Βαστᾶ τὸ δάκρυ του, τὸ καταπίνει

Δὲν ἐξανάσαινε μὴν προδοθῆ,

Κυττάζει ὀλόγυρα, πετιέται, χύνει,

Τρέμει ἔς τὸν πόλεμο μὴ δὲ βρεθῆ.

Βλέπει τὸ Τρίκορφο, σφίγγεται, φτάνει

Τὸ λιανοτούφεκο πέρφτει πυκνό.

Σέρνει ἔς τὰ δόντια του τὸ γιαταγάκι

Ρουφᾷ ἐνυπόμονα φλόγα, καπνό.

Ποῦθε νὰ πλάκωσε παρόμοια ἀντάρτα
Παρόμοιος σίφουνας, ὁ ἐχθρὸς ῥωτᾶ.
Τὸ χέρι ἐδούλευε καὶ βουδαμάρτα
Πάντα τὰ χεῖλη του κρατεῖ κλειστά.

Χάρος ἀνέλπιστος περνᾷ θερίζει
Ἄναστηλώθηκε κ' ἡ κλεφτουριά.
Ῥυάζετ' ἢ Ῥούμελη ἔς τὸ μετερίζι
Ῥίχνεται πίσω του παύει ἢ φωτιά.

Δὲν τὸν ἐπρόφταιναν... Τὸν ἀνακράζουν
Δὲν ἀποκρένεται, διαβαίνει ἐμπρός.
Τὰ χέρια του ἄκοπα χτυποῦνε, σφάζουν
Σκορπᾶ, ἀνταριάζεται, φεύγει ὁ ἐχθρός.

Ἐς τὸ δρόμο του ἄξαφνα τοῦ λυέται ἡ χαιίτη
Ἐς τὴν πλάτη ἀνέμισε σὰ δυὸ φτερά
Τότε τοῦ φώναξαν.— » Στάσου, Λαμπέτη,
« Ἄφησε κ' ἔκανε γι' ἄλλη φορά.»

Τὸ μνημα ἐπρόσμενε . . . Λιγάκι ἀκόμα
Νὰ φτάση τῶλειπε . . . πετιέται ὀρθός.
Πηδᾶ, ἀνδρειεύεται . . . τὸ ἔρμο χῶμα
Σφίγγει ἔς τὰ δόντια του, πέφτει νεκρός.

Τὸ βράδυ ἀνέλπιστα πιάνει τὸ χιόνι
Κι' ὁ τάφος κρύβεται βαθειὰ βαθειά.
Λές κ' ἐσαβάνωσαν ἔς ἓνα σεντόνι
Τὰ δυὸ τὰ λείψανα σφιχτὰ σφιχτά.

Τ Ε Λ Ο Σ .

Κ' αὐτὸς δὲν ἔνοιωθε ποιὸς τόνε κράζει,
Πάντα ἐσαλάγαγε τῆ Λιαπουριά,
Τὰ γέρι ἐθόλωσε, ξεμοναχιάζει . . .
Ἄστραψ' ἐβρόντησε μιὰ πιστολιά.

Τὸν ἐλαβώσανε . . . Ἵ τὸ χῶμα γέρνει,
Τὸ βόλι ἐχώνεψε μὲς ἔς τὰ πλευρά.
Πέρφτει τὰπίστομα σιγὰ ξεσέρνει
Σὰ φίδι κρύβεται μὲς ἔς τὰ κλαριά.

Ἐβοσκε ὁ θάνατος τὰ σωθικά του
Κ' ἐκεῖνος ἔτρεχεν ὄλονυχτὺς
Πατεῖ, σωριάζεται, σβυέτ' ἡ καρδιά του . . .
Ποῦς Ἄστραπόγιαννε νὰ τόνε ἰδῆς; . . .

Διαβαίνει ἀνήφορους καὶ μονοπάτια,
Βράχους ἀπάτητους, νεροσυρμαῖς,
Ἐξημερώθηκε μὲς ἔς τὰ Παλάτια,
Ἐψυχομάχησε χίλιαις φοραῖς.

**ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΙΩΑΝΝΟΥ
ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗ**

